

Бикич Дол

МОНОГРАФИЈА

Бикич Дол МОНОГРАФИЈА

ЗАВОД ЗА КУЛТУРУ
ВОЙВОДЯНСКИХ РУСНАЦОХ

ЗАВОД ЗА КУЛТУРУ
ВОЙВОДЯНСКИХ РУСНАЦОХ

Бикич Дол

МОНОГРАФИЯ

ЗАВОД ЗА КУЛТУРУ ВОЙВОДЯНСКИХ РУСНАЦОХ

|

Нови Сад, 2017.

Видаватель:

Завод за культуру войводянских Руснацох – Нови Сад
Месна заєдница Бикич Дол

За видавателя:

Ивана Дудаш

Главни и одвичательни редактор:

мср. Зденко Лазор

Авторе:

мср. Дарко Бобаль
Радован Сремац, археолог-кустос

Мирон Жирос, публициста

мср. Бранислав Лазор
мср. Зденко Лазор
дипл. инж. Деян Бобаль
Невенка Бобаль, наставница
о. Владимир Еделински Миколка

Рецензенти:

академик Микола Мушинка
др Янко Рамач

Лектура:

др Юлиян Рамач
мр Гелена Медеси

Преклад:

мр Гелена Медеси

Насловни бок:

о. Владимир Еделински Миколка

Компьютерски обробок:

Игор Орсаг

Друковане: Алфа граф, Петроварадин

Тираж: 300

ISBN 978-86-89945-13-3

Змист

Зденко Лазор	УВОДНЕ СЛОВО	7
Дарко Бобаль	ГЕОГРАФСКЕ ПОЛОЖЕНЄ НАСЕЛЕНЯ	9
Дарко Бобаль	ФИЗИЧНО-ГЕОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ	11
Радован Сремац	ТЕРИТОРИЯ БИКИЧ ДОЛУ ОД ПРАИСТОРИЇ ПО ШТРЕДНЇ ВИК.	33
Мирон Жирош	РУСИНИ У СРИМЕ	41
Бранислав Лазор	ИСТОРИЯТ РУСНАЦОХ	45
Зденко Лазор	ИСТОРИЯТ БИКИЧ ДОЛУ	49
Дарко Бобаль	РУШАНЄ ЖИТЕЛЬСТВА У ЧИСЛОХ	61
Дарко Бобаль	МОРФОЛОГІЙНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАСЕЛЕНЯ	65
Деян Бобаль	ПРИВРЕДНИ ЖИВОТ У БИКИЧ ДОЛУ	71
Деян Бобаль	ПОЛЬОПРИВРЕДА	73
Деян Бобаль	ЗНОВА МЕДЗИ СВОЇМА	75
Зденко Лазор	КУЛТУРНИ ЖИВОТ У БИКИЧ ДОЛУ	79
Зденко Лазор	ШКОЛСТВО У БИКИЧ ДОЛУ	93
Невенка Бобаль	ЗДРУЖЕНЄ ЖЕНОХ «БИКИЧАНКИ»	101
о. Владимир Еделински Миколка	ЦЕРКВА У БИКИЧ ДОЛУ	107
Дарко Бобаль	ФОДБАЛСКИ КЛУБ ОФК БИКИЧ	125
Деян Бобаль	ЛОВАРСКЕ ДРУЖТВО „ФАЗАН“ БИКИЧ ДОЛ.	129
Невенка Бобаль	ТРАДИЦИЙНИ РУСКИ ЄДЛА	131
Зденко Лазор	МАЙОВО ДРЕВКО	133
Деян Бобаль	БИКИЧАНСКИ ГЕРБ	137
Деян Бобаль	ОДНЯТЕ ОД ЗАБУЦА (Горняцки язык)	139
Зденко Лазор	ПОЗНАТИ БИКИЧАНЄ	141
Микола Мушинка	РЕЦЕНЗИЯ	145
Ланко Рамач	РЕЦЕНЗИЯ	147

УВОДНЕ СЛОВО

Бикич Дол, як наймладше населєнє у општини Шид, по нєшка нє мал свою самостойну монографію. Часто є у прешлосци споминани у рижних жридох вєдно зоз сушєдним валалом Привина Глава. Свою Мєсну канцеларию достал позно, 1958. року, а у исторії Войводини постал значни валал кед у його хотаре пренайдзени римски пенєж.

Руснаци ше зоз сивєровосточних обласцох Угорскей (нєшка то територія восточней Словацкей), на територію тутейшого монастира Привина Глава, почали присельовац до Бикич Долу пред революцію 1848. року. Охабели Горніцу и рушили на „далєку драгу номадску“, на Долню жем.

По присельованю до Бикич Долу Руснаци починали правиц хижи: перше набивани, закрити з надом; народ вредни, роботни, спочатку наднічаре, як и шицки приселєнци.

Же би им дзеци нє ходзели през пажици и мочари до школи у Привиней Глави, Руснаци 1940. року почали правиц школу у Бикич Долу, хтора закончена 21. децембра 1941. року, кед є и пошвєцена и отворена. Школу пошвєцел о. Павле Гвозданович, а у мєно Министерства просвити школу отворел Славко Ладович, школски инспектор, хтори и уписал перши шорики до *Памятніци основней школи у Бикич Долу*. Истого року приходзи и перши учитель: бул то Михайло Ковач, хтори дзвига културни живот у валалє на високи уровень: снує хор, театр, отримує смотри, рецитації, основанє културно-просвитне дружтво, рижни організації, здружєня гражданох, а обичаї яки Бикичанє принєсли зоз собу пєстую ше и нєшка.

У тей монографії обробєни теми хтори вязани за природно-географски характеристики валалу, археологию, присельованє Руснацох до Войводини, кратки историят Бикич Долу, жительство, морфологийни характеристики населєня, привредни живот, польопривреду, културу, школство, церкву и вирски живот, спортски, ловарски и други здружєня, културно-просвитни збуваня, традицийни обичаї, обрядни єдла, а призначена и стара горняцка бешєда. Тиж приказанє и пренаходзєнє старих корєньох зоз «Горнєй жеми» (Горніци), а окремна чєсц указана и познатим Бикичаном: др Кирилови Сидорови, др Миронови Лазорови, др Емилови Гнаткови и Стеванови Бобальови.

Монографія написана двоязично (по руски и по сєрбски), як ше и швєчи у наших вєцєйнационалних штредкох, а збогацєна є зоз красними фотографіями и старшого и новшого датума, бо ше кнїжка такого типу опатра з очми, а чита з розумом.

Тота кнїжка помогнє же би єден мали валал на схилох Фрушкей гори достал свойо почєснє мєсто мєдзи шицкими рускими валалами, бо єдини свою церкву справєл зоз „масла и млєка“.

Зденко Лазор

Дарко Бобаль

ГЕОГРАФСКЕ ПОЛОЖЕНЄ НАСЕЛЄНЯ

Бикич Дол населєне у заходней часци Сриму, односно у югозаходней часци Войводини, а припада општини Шид. Населєне змесцене 6 km сиверовосточно од Шиду. Патрене ширше, у Републики Сербії, находзи ше у єй сиверозаходней часци.

Општина Шид ше на сиверу и заходзе гранічи з Републику Горватску, на сиверо-востоку з општину Бачка Паланка, на востоку и югу з општину Сримска Митровица, а на югозаходзе ше находзи територія Босни и Герцеговини. У општини єст 19 населєня: Шид, Адашевци, Батровци, Бачинци, Беркасово, Бикич Дол, Бингула, Вашица, Вишнічево, Гибарец, Ердевик, Илинци, Ямена, Куковци, Люба, Моловин, Морович, Привина Глава и Сот.

Бикич Дол горске населєне, настало на южном боку Фрушкей гори на надморскей висини коло 120 m. Южна часц населєня нїзша и преходзи на алувиалну ровню потоку Шидини, а сивернейша часц на векшей абсолютней висини. Географски координати населєня $45^{\circ}09'19''$ сиверней географскей ширини и $19^{\circ}17'42''$ восточней географскей длужини, по Гриничу.

Мапа 1. Географске положєне Бикич Долу

Жридо: Географска мапа Сриму, R=1:200 000

Бикич Дол наймладше населєне у општини Шид и єдно з наймладших населєньох у цалей Войводини. Валал ше почал формовац коло половки XIX вику, з насельованьом Руснацох на маєтки манастира Привина Глава, а нєшкайшу форму достал

по Другей шветовой войны. При тим окончена трансформація валалу, од розбитого населеня горского типу до збитого населеня панонского типу.

У „Службених новиных САП Войводини”, число 21/78 Бикич Дол преглашени за населенє. У шицких скорейших звитох бул представяни зоз сушедним населеньом Привина Глава, под тоту назву. Року 1958. населенє достало Месну канцеларию у хторей ше водзи матични кнїжки и другу потребну документацию. Поверхносц хотара населеня коло 600 ha, цо 0,87 % у одношеню на цалу поверхносц општини. Хотар Бикич Долу ше на сиверу гранічи з хотаром Моловину, на востоку з хотаром Соту, на югу з хотаром Привиней Глави, а на заходзе з хотаром Беркасова. Найблізши населеня Привина Глава, Сот и Беркасово, хтори оддалени коло 1,5 km.

Мапа 2. Граніци хотара Бикич Долу

*Жридло: Основа превжата з топографскей мапи општини Шид,
R= 1:5000 модификовал Дарко Бобаль*

Бикич Дол ма добре транспортно-географске положенє. През населенє переходзи магістрална драга Е–18а, хтора повязує Шид з Илоком. Пред розпадованьом СФРЮ, тот драгови напрям бул барз важни, бо представял найкратшу вязу медзи восточну Босну, Мачву и Славонию з Бачку, Банатом, Новим Садом и надалей по граніцу з Мадярску. Окреме на важносци тота драга достала кед направени мост прејг Дунаю „25. май”. З видвойованьом дзепоедних републикох и твореньом граніци при Принциповцу, на тей драги и по мосце обток обачліво зменшани. Єст и боси драги хтори повязую Бикич Дол зоз сушедними валалами, медзитим, вони ше барз ридко хасную. Оддаленосц населеня од медзинародней автодраги Београд – Загреб коло 20 km, а од гайзибанскей драги 7 km.

Спрам попису зоз 2011. року, у валалє було 269 жительох, а штредня густосц населеносци 45 жительох на km².

ФИЗИЧНО-ГЕОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

ГЕОЛОГІЙНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ І ТЕКТОНСКИ СКЛОП

[illegible]

Жридо: Основа превжата з Топографскей мапи општине Шид, R = 1:50 000,
модификовал Дарко Бобаль

11

мож видзиц, спод вапняніцкого верхнього пасма, криштальво сланци, серицитски сланци, кварцити и филити (Милоєвич, 1976).

На драги од Соту гу Илоку тоти стини ше зявюу у форми єдней малей лєнчи, хтора ше находзи под младшима терциярними седиментами. У ядре филити, кварцити, серицитски сланци, тектонски барз поламани, попререзовани з веліма дияклазами и розшєднуцами. Коло тих розшєднуцох прецадзює ше вода до глібших часцох терену.

Мезозойік. Мезозойски твореніни у општини Шид нє маю можлівосц и розпрєсартосц палеозойских, алє су барз значни за общу збудову и гидрологийни одношеня. По тєраз утвєрдзєни твореніни триясу. Вони ше прєсцєраю мєдзи Ердевиком и Сотом, а прєдставєни су з голубово белавима вапняніками хтори мєстами кавєрнєзни. Розпукліни и кавєрни часточнє виполнєни з гліну, а єст и таки цо празни. Прєйг вапняніку ше находзи пасмо чєрвєнєй гліни грубє 2 m, а прєйг нєй приходзи лєс. Вигнанци тих вапнянікох обачліви и на лівим боку потока Шидини, дзє стирча спод лєсових наскладох, як и коло драги Сот – Илок, дзє лєжа прєйг сланцох або су до нїх уцагнути. Трияски твореніни одкрити и у вартаніни при Шидзє.

Кєнозойік. У општини Шид по тєраз нє одкрити палеогєни седимєнти, алє нєогєни хтори налєгую на стини палеозойскєй и мезозойскєй старосци. Мєдзитим, найбаржєй розширєни твореніни хтори припадаю квартару.

Стини миоцєнскєй старосци прєнайдрєзєни у вартанінох при Шидзє (Ши-1, 1688 m). У тих вартанінох одкрити твореніни штрєднього и горнього миоцєну, хтори прєдставєни зоз шивима, по цмошивима и жєлєнкастима твєрдима лапорцами, блядошивима по билістима пасмовитима лапорами и гліновито-лапоровитима прахастима писковцями (Милоєвич, 1976).

Плиоцєн прєдставєни з понтийским пасмами хтори одкрити у вартаніни при Шидзє, алє су з вєкшєй часци закрити з квартарними наскладами. До составу тих пасмох уходза блядошиви твєрди лапорци, шиви гліновити лапори, писковито-лапоровити гліни и гліновити и лапоровити писок.

У хотарє Билич Долу найрозширєнши твореніни квартару. Прєдставєни су з грубима наскладами лєсу. Характеристични су по вєлькєй прєпушчюцосци; вони упиваю скоро шицку атмосферску воду, та понєжє з найвєкшєй часци лєжа прєйг водонєпрєпушчющих глінох и лапорцох, барз шє лєгко щипаю и пуканю.

Лєсово насклади зложєни з даскєліх уровньох, хтори подзєлєни зоз кафовима зонами. Тоти зони прєдставяю огліновани и гумусовани горизонт, хтори означює прєрви у чашє кєд лєс навяти, кєд на лєсових поєрхносцох наставал вєгєтацийни закривач. Постал у чашє цєплєйших климатских интервалох у самим лядовим пєриодзє. Кєд лєс ознова навяти, вєгєтацийни закривач и його гумуснє пасмо загарнути з новим, младшим лєсом и прєобрацєни до кафовєй зони.

Найлєпши увид до лєсових творєнінох даваю лєсово одрєзки (профили). Одкрити су на даскєліх мєстох у општини Шид, а найблїзши прєучовани лєсови одрєзок (Бєльняча) оддалєни 6 km од Бикич Долу. На нїм мож обачиц єдну кафову

зону, що значи же лес навяти на два заводи. У нїзших часцох лесових одрезкох мож найсц лесово бабочки, хтори настали з розпущованьом калциум-карбонату пре чуренє атмосферскей води.

Лес бул барз значни за жительство Бикич Долу, понеже представлял основну сировину за продукцию будовательного материялу.

Тектонски склоп. Гоч территория општини Шид у тектонским поглядзе релативно мирне подруче, заш лєм треба наглашиц же геологийна прешлосц того краю була досц интензивна, та ше з часу на час почувствую труси. Цале подруче, та вец и хотар Бикич Долу, представля трусну обласц хтора припада Савскей котліни, односно трусней обласци Фрушкой гори хтора єй состойна часц.

Окремну вредносц за Бикичанох ма Фрушка гора, хтора дава рижнородни условия за розвой рижних формах човековой активносци. Геологийни и палеонтологийни вигледованя хтори на тей гори тирваю уж скоро два вики, указую же вона скарбніца записох (вельке число рошлінских и животиньских фосилох) о историйї природи. На їх основи реконструовани цек природних пременкох на Фрушкой гори пред коло 200 милиони роками, та аж по нешкайши дні. Дзекуючи тим вредносцом, Фрушка гора представля своєродни музей у природи з окреме значну улогу у образованю, як часц геологийней науково-историйней и културней скарбніци Европи и швета.

ГЕОМОРФОЛОГИЙНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Релеф на подручу Бикич Долу характеризує заступеносц формах хтори настали як резултат зложеного дїйствованя ендегених и егзогених факторох през длугу геологийну историю. У хотаре Бикич Долу дїйствую рижни ерозивни процеси (денудация, еолска ерозия, процес поверхносного розпадованя стиоих и др.) хтори условили наставанє одвитуючих формах у рельефу.

Бикич Дол представля горске населєнє, хторе направене на габовитей жеми, на слунечним боку фрушкогорского масиву. Населєнє ше находзи на дотику двох геоморфологийних целосцох. Сиверна часц населєня, хтора залапює и найвекшу поверхносц, припада гори, тє. Фрушкой гори, а южна часц вельо нїзша и змесцена є у алувиялней ровні потоку Шидини.

Фрушка гора типични горст, упорядніцки видлужени 78 km, з поверхносцу коло 500 km². Представля заостату часц глібоко зачиреного панонского копна, хторе у неогену було пучинске острово Панонского моря. У квартару гора представляла препреченє витром хтори на єй схилох наскладали лес. Фрушка гора застановела поцагованє Дунаю на юг и условела скруцованє його цеку на восток.

Длужина зоз хтору ше тота гора пресцера у општини Шид виноши коло 20 km. Найвисша точка ше находзи сиверно од населєня Люба на брегу Лиске, чия висина 294 m. Ище єст Брдо (277 m), Декан (253 m) и Чаламбир (249 m).

Южна подгорина гори на хторей змесцени хотар населєня, благше ше спущує гу лесовой заровні як сиверна и меней є дисецирована з долїнами меридианского

напрям. Найвекша доліна ма напрям пресцераня восток-заход и по нєй чече поток Шидина.

Од морфоскульптурних формох у хотаре Бикич Долу єст доли, яруги и прикрини.

У околїску Бикич Долу зяваю ше *доли* широки даскельо стотки метери, окремого профилу хтори здабе на трапез обрацени на горе зоз свою длугшу основу. Боки им з лесу, а дна з алувияльного наношенїска. Доли створели ушеднуца з хемийними процесами.

Яруги линеарни углїбєня у лесу длугоки даскельо стотки метери. По випатрунку здогадую на каньонски долїни. То форми лесового микрорелєфу, углавним антропогенного походзєня. Настали з чловекову роботу хтори копал и так одстраньовал лесову масу на благих зукоснїнох же би найлєгчейше и по найкратшей драги зишол з висшого лесового терену на нїзши. Чловец з тим пошвидшал ерозивни процес, окреме кед падали вельки дижджи и по яругох ше рушали вельки количества води. Так ше и вони з вертикалну ерозию ище баржей прєглїбую, а з прикрїх бокох одвалює ше лес и засипує дно яруги. Тот процес слабши у яругох чийо боки закрити з вєгєтацию. Яруги маю вельку значносц за комуниковање на тим терену (Гурчић, 1984).

Яруга у хотаре Бикич Долу

Фото: Дарко Бобаль

Прикрини и одвалєнїска то форми хтори слабо заступени у микрорелєфу. Прикрини наставаю зоз шлїзканьом жеми на нагнуцох вецей як 5°, хтора добре намочена з воду над нєпрепущуюцима стинами. Одвалєнїска представяю форми хтори настали з валяньом лесових масох на прикрїх одрезох.

Поточиново цеки приноша вельки количества еродованого материялу з векших висинох до долїни потоку Шидини. Вельки количества материялу найду ше и у населєню, економских дворох, на драгах и можу нанєсц вельки чкоди.

Хотар Бикич Долу видлужени у напярме сивер – юг и пресцера ше од гребеня по подножє. Иншак, хотари фрушкогорских населеньох ше (по Слободанови Чурчичови) дзеля на такволани горні жеми, хтори под лєсами, пажицами, овоцніками и винїцами, и долні жеми, хтори найчастейше под оранїнами. Хотар Бикич Долу залапює горні жеми.

Уплїв геологийного составу и релєфу на наставанє населєня найобачлївши прейг условийох за вибудов населєня и условийох за привредзованє. На гори, дзе релєф дисецированы, населєня по правилу густейши, а тип и форма места прилагодзени гу топографским обставином. На малей оддалєносци од Бикич Долу сконцентровано вельке число населеньох, а медзи нїма и гравитацийни центр Шид, цо потвердзує предходне твердзєнє. Понеже ше Бикич Дол находзи нєдалєко од даскелїх розличних природних цалосцох, ма вигодни условия за рижнородне привредзованє. Условия за привредзованє одредзели концентрацию жительствова, а добри приклад за тото даваю условия за польопривреду.

Пре характеристични терен, на Фрушкой гори єст барз добри условия за розвой спортско-рекреативного туризма. Гоч ше роби о єднодньових, гоч о вецейдньових вилєтох, важне буц физично и ментално пририхтани за усиловносци, алє и за природни красоти яки дава тота гора.

КЛИМАТСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Клима у хотаре Бикич Долу умереноконтинентална, зоз штирома рочними часцями. На яр и вєшенї хвиля пременлїва, а лєто цеple и стабилне зоз запорами локального характеру. У жимнейшей часци рока подручє хотару населєня виложене жимним уплївом зоз сиверу и сиверовостоку, а жими барз жимни и можу буц досц длуги.

Климат Бикич Долу пременєни и пре уплїв локальних факторох як цо насампредз упоряднічки напрям пресцєраня Фрушкой гори. Напрям пресцєраня Фрушкой гори условює щипанє воздушних струяньох зоз заходу, так же ше єдни маси рушаю по сиверней, а други по южней подгорини. Тоти други ше чувствую у хотаре Бикич Долу, цо ше одражує на климу.

Клима Бикич Долу уплївує на жительство найбаржей прейг условийох за польопривредну продукцию, а менєй прейг локації населєня. Уплїв на польопривредну продукцию найобачлївши на прикладзе винїцарства хторе вимага специфични условия. При концу XIX и на початку XX вику винїцарска продукция була єден з наймоцнейших порушовачох концентрації жительствова и так уплївовала на наставанє населєня. Уплїв клими на продукцию других културох нє таки обачлїви, бо климатски обставини у тей регий досц виєдначени. Понеже ше Бикич Дол находзи на слунковитшим боку Фрушкой гори, тото вигоднєйше уплївовало на будованє населєня.

Приказ климатских обставинох и проблемох яки з нїх шлїдза упознаме з анализу главних климатских елементох. Податки достати на основи провадзєня у метеорологийней станїци у Шидзе, хтора од Бикич Долу далєко 7 km, та углавним презентує прави стан на виглєдованей території. Податки о климатских елементох облапюю период од 40 рокох, точнєйше од 1951–1990. рок.

ТЕМПЕРАТУРА ВОЗДУХУ

Температура воздуха має велику значущість для живих істот на одній території. Розпорядок рослин, тварин, та і людей на Земній поверхні у великій мірі залежить від температурних умов.

Таблиця 1. Штредні місячні і штредні річні температури воздуха за період 1951-1990. року (у °C) за метеорологічну станцію Шид

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	шт.роч.
-0,5	1,6	6,3	11,3	16,3	19,5	21,1	20,7	17,0	11,7	5,9	1,7	11,0

Жрідло: Союзна гідрометеорологічна служба, Београд

На основі даних з Таблиці 1. видно, що найтеплішим місяцем є липень (21,1° C), медіанним, скажімо, раз у проведеному періоді це траплялося, що штредні місячні температури у червні і серпні були вищими від штредньої місячної температури у липні. Так, наприклад, червень (19,9° C) і серпень (21,4° C) 1960. року були теплішими від липня (19,8° C). Інша ситуація була і 1979. року, кед штредня температура червня була 21,6° C, а серпня 19,2° C, док у липні виросла 19,0° C. Найтеплішим липень був 1950. року з штредню температуру 24,4° C, а найнижчий 1979. року з штредню температуру 19,0° C.

Найнижчий місяць є січень з штредню температуру -0,5° C. Найнижчий січень був 1964. року (-6,6° C), а найтепліший 1983. року (3,7° C). Окрем січня, негативні штредні місячні температури у певних роках мали і інші два зимові місяці. Так штредня температура грудня 1964. року була -2,9° C, а лютого 1956. року аж -8,3° C.

Штредня річна температура за проведений період виросла 11,0° C. Найвища штредня річна температура зазначена 1961. року (12,6° C), а найнижша 1954. року (9,6° C). Рівномірність температури рівномірна, зростає від січня до липня, а потім поступово зменшується.

Штредні місячні температури можна проаналізувати і по річних часах, тобто можна побачити, що за цю територію має велику значущість, крім того, що найвище число жителів займає сільське господарство.

Зима найнижчий час року, з найнижчими температурами. Штредня зимова температура за проведений період виросла 0,9° C. Найтепліший час року є літо з штредню температуру 20,4° C. Серпень (11,5° C) тепліший як травень (11,3° C). Різниця між цими двома річними часами виросла 0,2° C.

Штредні температури вегетаційного періоду досить високі, що є наслідком високих температур у літніх місяцях. Вегетаційний період з найвищим числом рослин триває від початку квітня до кінця вересня. Штредня температура у цьому періоді виросла 17,7° C.

За температурни обставини того поднеб'я маю значносц и температурни колїмбаня, односно розлики медзи штредніма температурами найжимнєйшого и найцєплєйшого мешаца. Температурна амплитуда на подручу Бикич Долу виноши 21,6°С. Интересантни и розлики медзи штредніма максималними и штредніма минималними температурами по мешацох. Тоти розлики найвєкши у августу (13,1°С), а найменши у децембре (4,7°С). Главна причина тому тот же шє влєцє през дзєнь воздух барз зогрєє, а през ноц вираженє моцнє хладзєнє. Вєльки колїмбаня температури нєгативно шє одражую насампредз у польопривреди, а нєвигодно уплївую и на здравє людзох.

Абсолютна максимална температура воздуха у провадзєним периодзе зазначєна 15. юлия 1952. и 14. августа 1956. року и виношєла 41°С. Абсолютна минимална температура воздуха виноши -30,5°С, а вимєрана є 24. януара 1963. року. Розлика медзи тима двома температурами, односно абсолютнє рочнє колїмбанє виноши 71,5°С, цо указує на континенталносц климату.

Температурни обставини у хотаре Бикич Долу маю вєльку важносц за жительство на тих просторох, понєжє жє вєкшє часц людзох занїма з польопривреду. Нїзки жимски температури без шнїгового покрову барз чкодлїви за жимски култури, хтори шє у вєлькєй мири пєстує у хотаре Бикич Долу. Високи лєтнї температури уплївую на зявєнє суши, хтора нєгативно уплївує на розвой даєдних културох, та их трєба наводньовац. То шє насампредз одноши на заградкарски култури, понєжє жє жительство у Бикич Долу у вєлькєй мири занїма з овоцарством и заградкарством.

ВИТОР

Витор єдєн зоз значних факторох хтори уплївує на формованє клими єдного подруча, та з тим вон прєсудно уплївує на климатски збуваня и у хотаре Бикич Долу. Його дїйство шє одражує на други климатски елементи, насампредз на температуру и влажносц воздуха, як и на похмарєносц и паданя.

У хотаре Бикич Долу заступєни воздушни струєня з рижних напрамох. Глобални струєня пошлїдок нєєднакого барометерского прициску медзи Атлантиком и Штрєдожємним морїєм з єдного, и сивєрну Европу и євроазийским копном, з другого боку. Вони приношє хотару населєня влажни воздушни маси, а з тим и зявєнє звєкшанєй похмарєносци и влажносци воздуха.

Таблїчка 2. Штреднї частосци и моцносци виторох за период 1951-1990. року за мєтєорологїйну станїцу Шид

Напрям	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	Цихосци
Частосц (°/го)	90	109	135	233	24	37	75	225	72
Моцносц (m/s)	2,6	2,7	3,1	3,4	2,1	2,4	2,5	3,0	-

Жридло: Союзни гидрометеорологїйни завод, Бєоград

Спрам податкох з горнєй таблічки, на подручу Бикич Долу през рок превладую витри з юговосточного, восточного и сиверозаходного напрямю. Доминантна кошава (юговосточни витор), хтору ше чувствує углавним цали рок, з одредзенима осциляциями у частосци и моцносци. Найчастейше дує на яр, вешенї и вжмие.

Заходни витри наиходза на узки чолни бок Фрушкой гори, та ше щипаю и обиходза ю зоз сиверного и южного боку. Пре пременку напрямю дотедишнього рушаня, тоти витри ше у Бикич Долу зявюю углавним зоз сиверозаходного напрямю. Найчастейше дую вжмие, на яр и у єдней часци лета, а дакус су слабши вешенї.

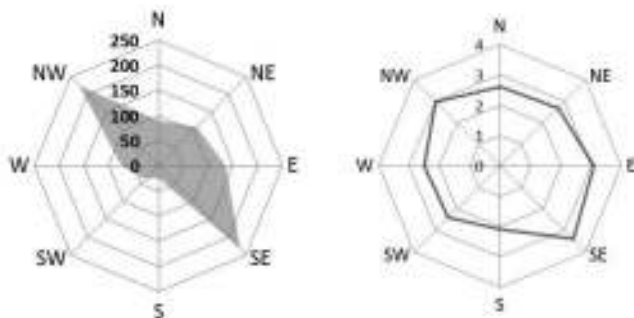
Витри з восточного напрямю найчастейше дую през лето и вешенї, а ридши су вжмие и на яр. Сиверни витри дую з Фрушкой гори цали рок, окреме у його другей половки.

Ридше ше зявюю витри з южного и югозаходного напрямю.

Частосц цихосцох виноши 72%. Найбаржей ше зявюю у юлию и септембре, а найменей у априлу. Частосц цихосцох рошнє од мая по септембер, а нагло опадує од януара по април.

Швидкосц витрох розлична. Найвекшу штредню швидкосц маю юговосточни, восточни и сиверозаходни витри, а найменша швидкосц южного и югозаходного витру. Поровнююци штредню швидкосц витрох зоз частосцами, можеме обачиц же превладуюци витри маю и найвекшу швидкосц. Винїмок сиверовосточни витор, хтори нє ма вельку частосц, алє його швидкосц прибіжна швидкосци витрох хтори ше частейше зявюю.

Витри, як уж спомнуте, вецейністо уплвюю на климатски елементи. Медзитим, барз важни факт же витри моцно уплвюю на гидрографски обставини спричинюючи гидрологийни пременки.

Прилог 1. и 2. Ружа витрох (у %) и швидкосц витрох (у m/s) за период 1951-1990. року за метеорологийну станїцу Шид

Понеже хотар Бикич Долу обласц з интензивну польопривредну продукцию, важне наглашиц же витри на тоту продукцию маю одлучуюци уплв. Заходни витри вше приноша хмари и диждж. Концом яри и влєце то краткотирваци, швидки дижджи хтори з найвекшей часци одцекаю по поверхносци. Вешенї и на початку яри вилучую ше длуготирваци рошаци дижджи хтори ше интензивнєйше инфилтрую

до жридли, а вжме ше часто вилучує шніг. Восточни витри сухи, частейше жимни и моцни. Барз интензивно уплівую на випарйованє и висушованє жеми. Кед дую вжме, цо и найчастейше, вони можу условиц вельки пад температури и кед у тим чаше жем, односно жимски шаца не закрити зоз шнігом, вони вимарзаю, дзекеди у такой мири же ше поля преорює и шеє ше на яр други култури. Кед витри дую док ище нет вегетациї, вчас на яр, або вжме кед нет шнігу, вони интензивно висушую жем, цо ше познейше негативно одражує на польопривредну продукцію.

РЕЛАТИВНА ВЛАЖНОСЦ ВОЗДУХУ

Релативна влажност воздуха завиши од температури. Тоти два елементи про-
тивне пропорционални – кед температура рошне, релативна влажност опадує и
противне. Прето у мешацох з високу температуру релативна влажност нїзша. Коло
температури, влажност воздуха условена з интензивним випарйованьом и количе-
ством паданьох.

Таблічка 3. Штредні вредности релативней влажности воздуха (у %) за период 1951-1990. року за метеорологийну станцію Шид

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	штр. р.
83	83	75	71	72	74	73	73	76	79	84	87	78

Жридли: Союзни гидрометеорологийни завод, Београд

Зоз Таблічки 3. видно же найвекшу релативну влажност маю жимски мешаца – децембер (87%), януар (83%) и фебруар (83%), а вельо нїзшу ярні и летні мешаца. Найнїзша релативна влажност у априлу (71%). Жимнейши воздух може прияз вельо менше количество влаги як цепли, та прето релативна влажност вжме векша, а през лето вельо менша.

На наших географских ширинох релативна влажност воздуха од 70% до 75% уж знак сухой хвилі. У хотаре Бикич Долу штредок виноши 78%, цо значи же, спрам того критериюму, лем цо преходзи граніцу сухой хвилі.

Вредности релативней влажности од януара по април опадую, а температури рошню. У маю и юнию влажност ше звекшує, цо у директней вязи зоз звекшаньом суми паданьох. У юлию и августу вредности знова менши, же би од августа почало поступне роснуце, хторе у децембре досцигує максималну вредност. Векша влажност у децембре як у януаре и фебруаре пошлідок векшого количества паданьох у децембре, хтори ше з векшей часци вилучую у форми дижджу, а не шнігу.

За органски швет барз важне яки ступень релативней влажности воздуха у вегетацийним периодзе и по рочних часцох. Од того у велім завиши час ключканя, час дозревания плодох и цали циклус при рошлінох.

ИНСОЛАЦИЯ

Ослункованє або инсоляция представя длужину тирваня слунковой бліщасци, а виражує ше у годиниох. Рочни цек штредней мешачней инсоляції стої у противним одношеню ґу рочному цеку штредней похмареносци.

Таблічка 4. Штредні мешачни и штредня рочна вредносц инсоляції (у h) за период 1951-1990. року за метеорологийну станіцу Шид

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ср.год.
77	97	147	206	235	274	297	261	216	147	70	54	2081

Жридо: Союзни гидрометеорологийни завод, Београд

З податкох у Таблічки 4. обачліве же у Бикич Долу найвекшу штредню мешачну инсоляцию ма юлий зоз 297 h (9,6 години дньово) слунковой бліщасци. Децембер зоз лєм 54 h (1,7 години дньово) ма найменшу штредню мешачну ослункованосц. У тим мешацу дзень найкратши, а теди и штредня найвекша похмареносц. Рочна вредносц ослункованя виноши штредне 2081 h, односно штредне 5,7 години дньово.

Инсоляция по рочних часцох указує обачліви розлики. Штредня инсоляция през лето у Бикич Долу виноши 832 h, що представя 40% цалей рочней инсоляції. На яр инсоляция за 244 h кратша як лєтня и виноши 588 h. Штредня длужина тирваня слункового бліщаня през жиму 228 h або 3,6 раз менша як влєце, а вєшенї вона виноши 433 h.

ПОХМАРЕНОСЦ

Похмареносц представя закритосц неба зоз хмарами и виражує ше з дзешатками закритосци неbesного зводу або з процентами, та ше цали неbesни звод бере як дзешец дзешатини або 100%. Кед похмареносц векша, инсоляция менша, а менша и жемова радияция. През рок ше похмареносц поклопює з рочним цеком релативней влажносци, односно ма противни цек од рочного рушаня мешачних температурох.

Таблічка 5. Штредня мешачна и штредня рочна похмареносц (у 1/10) за период 1951-1990. року за метеорологийну станіцу Шид

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	шт. р.
7,1	6,6	5,8	5,6	5,3	4,8	3,8	3,8	4,1	4,6	6,6	6,9	5,4

Жридо: Союзни гидрометеорологийни завод, Београд

Найвекша похмареносц у хотаре Бикич Долу у януаре – 7,1 дзешатини. Януар ма и вельку релативну влажносц, та є так и найпохмаренши мешац.

Найменша похмареносц у юлію и августу (3,8 дзешатини), бо то найяснейши мешаці. Август ведно з юліем представя и найсухши мешац у року. Розлика медзі штредне найяснейшим и найпохмареншим мешацом 3,3. Штредня рочна похмареносц виноши 5,4 дзешатини.

Розпорядок похмареносці по рочних часцох указує на одредзени характеристики того елементу на провадзеной території. Жима период з найвекшу похмареносцу (6,9), яр з дакус меншу (5,6), потим приходзі ешень (5,1), а лето ма лем 4,1. Розлика медзі летню и жимску похмареносцу 2,8.

Мала похмареносц през лето указує на интензивну инсоляцию през дзень, як и на вельку радияцию през ноц. Колімбає температури теди векше. Познате же ше дньове колімбає температури одражує и на роснуце рошлінох. Кед колімбає векше медзі двома днями з истима штредніма дньовима температурами, роснуце рошлінох швидше.

Звекшана похмареносц вешені, на яр, а окреме вжме, уплывує на чистосц атмосфери. Пре звекшанє влаги и похмареносц у тих рочних часцох атмосфера мутна, молги части, та видлівосц мала.

Дньови цек похмареносці тиж важни. На основі розполагаючих податкох ше заключає же ше и вона меня з рочними часцами. През лето найменша похмареносц рано и вечар. За жимски мешаці характеристичне же ранша похмареносц менша як вечарша, а на яр ситуація процивна. Тоті зявеня маю уплв на живи швет, бо од рушаня похмареносці през дзень завиши зогриванє и хладзенє жеми и воздуха, а у вязи з тим и випарйованє, зявенє мразох и молги.

ПАДАНИЯ

На режим паданьох на подручу Бикич Долу у велькей мири уплывує циклонски активносці, хтори ше манифестую у предзераньох влажних воздушних масох Атлантского океану зоз заходу и сиверозаходу, цеплих масох з югу и югозаходу з обласці Штредожемя, як и жимских предзераньох жимних воздушних масох зоз сиверу и сиверовостоку.

Таблічка 6. Штредня мешачна и штредня рочна сума паданьох (у мм) за период 1951-1990. року за метеорологийну станіцу Шид

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	шт. р.
40,4	42,9	41,7	51,8	67,0	90,4	72,5	57,3	48,0	45,2	57,2	56,0	670,2

Жридло: Союзни гидрометеорологийни завод, Београд

Кед ше провадзі розподзельованє паданьох по мешацох, обачує же же януар (40,4 мм) найсухши мешац. Марец ма дакус вецей паданя як януар, але є у одношеню на други мешаці досц сухи. Максимум паданьох у юнію (90,4 мм), а секундарни максимум у юлію (73,5 мм). Од децембра висина паданьох опадує, потим є

звекшана до юнія, же би од юнія по октобер опадованє паданьох було баржей виражене. Од октобра до децембра ше знова обачує звекшанє. Штреднє рочне количество паданьох у хотаре Бикич Долу виноши 670,2 мм. Найдижджовнейши рок бул 1959, кед ше вилучело 945 мм ушедліни, а найсушнейши 1971. зоз 410 мм паданьох.

Розпорядок паданьох по рочних часцох у вегетацийним периодзе ма вельку значносц за рошлінски швет у хотаре валалу. Найвецей паданя єст през лєто (212,7 мм), а найменей вжме (139,3 мм). Розлика медзи висину лєтніх и зимских паданьох виноши 73,4 мм. На яр ше вилучи 160,4 мм ушедліни, а вєшенї 151,4 мм. Количество паданьох у вегетацийним периодзе виноши 386,8 мм.

Вилучованє атмосферскей ушедліни през лєто, углавним у форми вельких запарових дижджох, ма як пошлїдок зявенє поточинових цекох, хтори у першим шоре характеристични за сиверну часц хотару. Поточини би були и векши кед би високи лєтні температури не уплївовали на звекшане випарїованє. Заш лєм уплїв температури ограничени, бо ше вецей дзешатки миліметери дижджу вилучи звичайно за даскельо годзини.

Лєтні паданя хасную рошліном, окреме желєняви, кукурици, цукровей цвикли, алє у юлию и августу можу буц и чкодлїви, окреме кед длужей падаю. То час кед дозреваю жито и ярец и кед ше их коши. Кед период лєтніх дижджох потирва длужей, спомнути житарки не можу добре дозрец, рошліни полєгню од дижджу, зарно гніє, а механїзация часто не може войсц до розмокнутих польох.

Паданя слабшого интензитету хтори ше у векшей мири упиваю до жеми характеристични за яр и єшень. Вони частейши у зимнейшей половки рока, цо доприноси їх интензивней инфилтрації.

Ярні паданя барз хасновити за польопривреду, як за зимски, так и за ярні шаца. Ярню шатву не мож задумац без ярніх дижджох, без огляду на тото кельо влаги од скорей остало у жеми. Тоти паданя неєднак розпоредзени по мешацох, алє важне же приходза у чаше кед су найпотребнейши.

Зимски паданя ше зяваю углавним у форми шнігу. Шніг ше як паданє у хотаре Бикич Долу зявує од новембра по апріл, штреднє дваецц дні. Углавним пада у децембре, януаре и фебруаре, ридше ше зявує у марцу и новембре, а лєм дараз и на початку априла. Штреднє число дньох з паданьом шнігу у хотаре Бикич Долу виноши 19,8. Число дньох зоз шніговим покровом длугше и виноши штреднє 31,6 дні през рок. Шнігови покров барз важни у польопривреди. Вон чува од вимарзованя зимски шаца, вецейрочни покармни рошліни, овоцніки и винову лозу.

Каменєц у Бикич Долу барз ридке зявенє. Пада раз або два раз рочнє и то медзи априлом и августом, найчастейше у юлию.

ГИДРОЛОГІЙНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Найзначніші фактори хтори условели нешкайши гидрографски стан у хотаре Бикич Долу то, насампредз, геологійни состав, климатски характеристики, як и рошлїнски швет. Вельку значносц ма и релеф, хтори зоз свою висину и орографію индиректно уплївує на климатски обставини, алє ма и непоштрєдни уплїв на режим одцєканя атмосферских водох.

Мапа 7. Гидрологійна мапа општини Шид з хотаром Бикич Долу

*Жрїдло: Основа превжата з Топографскей мапи општини Шид,
R = 1:50 000, модификовал Дарко Бобаль*

Бикич Дол направени коло потоковей долїни (поток Шидина) хтора му одредзела форму, односно напрям прєсцєраня. Длужина основи барз наглашена, а рєлативно прикри боки долїни зопєраю бочнє ширєнє насєлєня. Прєто орогидрологійни фактори мали прєсудни уплїв при формованю насєлєня.

Гидрологійни обставини насєлєня дїйствую на житєльство директно, прєйг условийох за подмирийованє з воду, и индиректно, прєйг условийох за привредзованє и других физично-географских обставинох.

У хотаре насєлєня поверхносни води заступени у форми потоку Шидини, а єст и под'жемни води и жрїдла.

ПОД'ЖЕМНИ ВОДИ

Под'земни води ше у хотаре Бикич Долу зявюю як пошлїдок гидрогеологийних прикметох стинох хтори участвую у його геологийней збудови. Заступеносц поєдиних типох под'земних водох поклопоє ше з розпресцерањом одвитующих файтох стинох. За хотар Бикич Долу характеристичне перше або фреатске жридли.

Фреатски води представляю верхні, найплітши горизонт, формовани у детритичних седиментох над першим водонепрепущуючим пасмом. Глібина того под'земного жридли розлична у поєдиних часцох хотара. Найменша є на алувиялней ровні Шидини, дзе виноши 4 м, а глібина того под'земного жридли вельо векша у северних, горских часцох хотара, дзе виноши и до 20 м. Дно долїни Шидини представля найнізшу ерозивну базу, цо у гидрогеологийним поглядзе окреме значне. Направене є зоз глінох штредней и високей пластичносци, лесовой иловачи зоз конкрециями калциум-карбонату и без ніх. У так направеной алувиялно-делувиялней ровні формоване под'земне жридли чий уровень регуловани з уровнем води у корице Шидини. Тото под'земне жридли ма окремну важносц, бо служи за водоподмирюванє жительох Бикич Долу, понеже у самим населєню нєт водовод. Каждє обисце у населєню ма свою фреатску студню. Жителє хасную тоту воду за пице и за гигиєнско-здравствени потреби. Глібина под'земного жридли условела у велькей мири хаснованє жеми и шатвову структуру на обраблячих поверхносцох.

Тото под'земне жридли ше полні преїг інфільтрації атмосферских водох, а дренаванє ше окончує зоз розбитих жридлох малого капацитету и преїг велїх валалских студньох. Уровень под'земного жридли досц пременлїви и завиши од рочней часци и количества и интензитету паданьох. Тото ше окреме одноши на длуге и сухе лето, кед уровень води у студньох опадує, и на яр, кед ше уровень звекшує. Уровень под'земного жридли досц усоглашени з релєфом, а барз часто є после вельких дижджох на поверхносци жеми и представля око под'земного жридли. Медзитим, кед направени штучни канали, тото зявенє дакус ублажене, гоч ше и нєшка, кед єст вельо части паданя, нє ридко под'земни води вилєю на поверхносц. Прето би було добре реконструовац постояци каналски мрежи, алє и викопац нови канали.

У самих газдовствох ше недосц водзи рахунку о одпадних водох зоз септичних долїнох и хлївох, а з оглядом на геологийни состав терену, фільтрация одпадних и фекалних водох велька, цо може привесц и до озбильних пошлїдкох за чловеково околїско и рошлїнски и животиньски швет. Прето би цо скорей требало увесц водовод у населєню, цо би було барз важне за будучносц руралу, кед ше вежнє до огляду же Бикич Дол у найнепоштреднейшей блїзкосци гравитацийного подруча Шиду. Тиж так, пре одстраньованє опасносци од можлївих уплївох одпадних водох, треба направиц мрежу явнеї фекалней канализації, односно омеджиц фекалну канализацию и одпадни води од першого, фреатского жридли.

ЖРИДЛА

Жридла то места дзе под'земни води напушую литосферу и вибиваю на топографску поверхнось. Условія за зьявене жридох барз вигодни у хотаре Бикич Долу. Жридла ше зьяваю як стаємни и почасово. У фрушкогорских долінох єст жридла чия видатнось була скорей вельо векша, а єст и такі цо зошицки пресушели.

Жридо Іосова вода

Фото: Дарко Бобаль

Найпознатше жридо хторе ше находзи недалєко од Бикич Долу то Іосова вода. Жридо ше находзи у доліни Опатовина. Надморска висина му 160 m, видатнось 2 l/m, а температура води 11°C. Нажаль, жридо досц запуьчене, гоч ма квалитетну воду, а и находзи ше на барз вигодним месце за вилєти и одпочивок. Недалєко од нього єст ище пар жридла з питку воду.

Шицки жридла у хотаре населєня припадаю злїву рици Сави. На основи хемийних анализох установене же вода тих жридох здрава за пице. Тото, на остатку, потвєрдзую и жителє хтори хасную тоту воду. Медзитим, при даєдних жридох видатнось менша як скорейших рокох, даєдни пресушели або их лєдво видно, та ше оправдано поставя питанє чи терашні капацитети буду достаточни за подмирьованє жителєох з воду у наступним периодзе, поготов же зоз звекшаньом животного стандарту рошнє и трошенє води.

ПОВЕРХНОСНИ ВОДИ

Вельку значнось за жителєох Бикич Долу ма поток Шидина. Шидина виходзи сивєрно од населєня Люба, а улїва ше до рици Босут 0,5 km гореводом од населєня Вишнічево. Жридлова глава нє барз розвита. Настава з даскелїх жридох, а важнєйши тоти: Чаламбир и Велешич. Жридліско потоку на надморскей висини коло 230 m,

а улів на 81 м. Цала длужина потоку 40 km, од чого през бикичански хотар чече у длужини коло 2 km. Поверхносц зліву Шидини 79 km² и припада ричному зліву Босут, односно рици Сави. Штредні природни пад од жридлиска по улів виноши 3,7 m/km.

Злів Шидини ма видлужену форму, як полумешац. Напрям цеку од жридлиска по населєнє Беркасово од востоку гу заходу. У тей часци потек хаснує тектонску преддиспозицию на линії Беркасово-Люба, дзе заходна часц Фрушкей гори розламана з напрямом заход-восток. При Беркасове потек напушчє Фрушку гору и переходзи на лесову заровню, та достава напрям сивер-юг, хтори затримує аж по улів до рици Босут до хторей ше улїва як єй остатня лїва притока.

Скорей дзепоедни часци цеку мали рижни назви: Сотска Шидина (горні цек), Шидска Шидина (штредні цек) и Шаркудин (долні цек). Медзитим, после регулованя цеку 1958. року потек твори єдинствену систему хтора ше з єдним меном вола Шидина.

Режим Шидини завиши од режиму паданьох и їх випарйованя, режиму видатносци жридли, геологийного составу, велькосци и форми злівного подруча, коефициєнту полешеносци и других меней значних факторох. Найважнєйши елементи ричного режиму водостан и прецеканє.

Потек Шидина у хотаре Бикич Долу

Фото: Дарко Бобаль

О колїмбаню водостой (водостану) нєт нумерични податки, та тото гидрологийне зявенє приказане описно. Єст два пєриоди кед Шидина ноши вєцєй води. Максимални водостой ше зявює вчас на яр, кед ше пушца шнїг на висших часцох Фрушкей гори, а секундарни максимум у юлию, кед максимум паданьох. Минимални водостой у фебруаре, кед потек достава воду лєм зоз жридли.

Найважнєйши елемент режиму рикох то прецеканє. Вон представя тото количество атмосферскей води хтора пречече у єдней секунди коло даякого места през

овлажені профіли ріки. У горній частині зліву долина широка дещо більше десяти метрів, а у нижній частині є велика ширина. Істи випадок і зовнішню ширину корита. Проте мали падіння і невелике перепадення, 1958. року завершена регуляція водостоків. Тоді корито прорізане і прорізане, а направлено і дванадцять каскадів у горній частині стоків, хоча у більшій частині світу перепадення. Тоді окреме значення за нижній сток, де ще потік найчастіше виливав. Жителі Білич Долі запам'ятали вилив з 1954. року, кедь южна частина долини була вилита. Після того не було екстремних водостоків хоча б нависовували ефемерні виливи. Потік дакеди мали менше води, а тоді підтверджує податок же на ній було дванадцять водостоків.

У горній частині зліву, ширина дна корита 1,90 м, максимальне перепадення 8,66 м³/с, а швидкість 1,47 м/с. У рівнинській частині зліву ширина дна корита 2,50 м, максимальне перепадення 11,08 м³/с, а швидкість 1,22 м/с.

Основна функція Шидини прийняти атмосферну воду зовнішньої поверхності і відпадати води з населених місць хоча б. У горній частині стоків корито вже більше засипує еродовані матеріали, та потік у тій частині не може прийняти великої кількості води.

Злив потоку у фрушкогорській частині визначити по швидких водах (поточинах), хоча б представляють велику проблему і у Білич Долі. Еродовані матеріали поточини захищають на драгах, по економічних дворах, вулицях, а великої кількості уноса і до корита потоку. Проте треба підняти відвідуючі гідротехнічні роботи, насамперед реконструювати постійну каналісну мережу. Сама довжина каналів не достатня для ефективного відводнення. Велику значущість має якість каналів, од чого залежить їх правильне функціонування. Щодо функції і значення, канали можуть бути цистернами, збірниками, головними каналами і реципієнтами. Велика частина каналів у більшій частині, та розуміється жоден з них відводнення не може бути якісним.

Шидина має велику роль і при відводненні польових поверхностей, боже ще велика кількість жителів Білич Долі зазнає зовнішнього впливу і хазує воду Шидини за заповнення заградкарських культур.

Велику значущість для жителів Білич Долі має і Сотське озеро, хтось віддалене од Білич Долі на 3 км. Озеро представляє штучну мікроаккумуляцію зосереджену у долині потоку Шидини. Знаходиться на 350 м північно-західно од Соту, такої ж величини Шид – Ілок. Роботи на озері завершені 1980. року. За будівництва вихає добре зупинення долини потоку, так же довжина гати 185 м, а висота 11,6 м.

Аккумуляція закриває поверхню од 22 га, а об'єм озера 880000 м³. Зливна поверхня озера 13,6 км². Навколо гати поставлено цистерни за регулювання водостоків, а за евакуацію більшій воді направлено боки протіків коло лівої сторони гати.

Ціль акумуляції застосовує велику ерозію хоча б окреме виражена між Любу і Беркасовою, як і застосовує виливну гату. Аккумуляція має нейтралізувати ерозію або частково зменшити. Між тим, велика частина зліву звідки уплив акумуляції, так же той процес може частково зменшити. Застосовування ерозії протікає треба вирішувати з іншими методами, між тим хоча б поліпшення дало хороші результати.

Озеро має нешквалувальну туристичну значність. Чиста вода, багатство їхтиофауни і краса околиць, з доброю доступністю, дають незвичайні можливості за відпочинку і рекреацію жителів Бикич Долу і сусідніх населених пунктів.

Від давніх часів, Дунай від Бикич Долу віддалений на 15 км, а Сава на 30 км.

ПЕДОЛОГІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Педологічний покрив у хотарі Бикич Долу гетерогенний, а настав як результат зложення геологічної основи, різних кліматичних обставин, геоморфологічних, гідрологічних і вегетаційних умовних факторів, як і впливу людини.

Бикич Дол належить району західного Сриму, де панує семигумідно-умереноконтинентальний клімат. Тут панує пащизна (лукава) і лісова вегетація.

В долині потоку Шидини панують алувіальні і делувіальні наносні ґрунти. На лісовій поверхні відбуваються стадії: карбонатний чорнозем, окультурений чорнозем, гаєва ґрунта і лісована гаєва ґрунта.

Найкраща ґрунта у хотарі Бикич Долу **чорнозем**, який належить до класу гумусно-аккумулятивних ґрунтів і має високу продуктивність. Закрива велику поверхню у північній частині хотари. Ця ґрунта має добру структуру, потім переважає хтора умовно хороших повітряних, водних, теплових і біологічних режимів. Належить до відносно глибоких ґрунтів вигідних для всестороннього використання у сільськогосподарстві.

Найрозширенішим варієтетом чорнозему у хотарі Бикич Долу є чорнозем карбонатний. Геологічна підлога йому виразно типова, накопичені на сухій підлозі як і нешквалувальні на добре дренованих рельєфних формах. Цей тип чорнозему має велику продуктивність і дає відносно високі сільськогосподарські урожаї, куди за час вегетації є достатня вологість. Кількість гумусу в ньому становить 3,5-6% і цю його кількість давніше, фарба цієї ґрунти цмєйша.

Гаєво ґрунти найзаступеніші у хотарі Бикич Долу. Належать до групи камбічних ґрунтів, які настали з процесом вимірання продуктів лісової лісопокладної вегетації при кількості опадів хторе давніше як 630 мм.

Гаєво ґрунти мають чужий механічний склад, а структура їм орехасто-отрушаста до призматично-грудаста. Кількість гумусу мала і рухається від 1,4 до 3,2%.

Гаєво ґрунти представляють найкращу лісову ґрунта, бо по своїй природній плодності задовольняють вимоги більшості лісових рослин. Медзитим, пере рельєфне положення не може їх інтензивно використовувати у сільськогосподарській продукції, а пере еродованість і лісованість, сільськогосподарська цінність їм ще більше зменшана. Найвигідніші су за овочарсько-виняцьку продукцію.

Тримає ще те найкраще лісове ґрунти, бо по своїй природній конституції задовольняють потреби великої кількості лісових видів.

Алувіальна ґрунта (флувісол) представителі гидроморфних ґрунтів. Пресцерається коло самого потоку Шидини, зоклад роботу і настала. Генетично це нерозвита ґрунта. Як і шипки алувіальні ґрунти, характерна є по пасовитості (до 5 пасма).

Кількість гумусу у алувіальних ґрунтах середня і становить 3,2% у пасмі від 0-30 см, а у пасмі від 30-60 см 1,8%. Продуктивність їм пере легка механічна

состав и релативно вигодни хемийни прикмети добра. Углавним представляю подлогу за заградкарски култури.

Делувиялна жем млада, слабо розвита педогенетска твореніна, хтора представля преушеднуту жем верхніх релефних поверхносцох. Припада класи нерозвитих жемох. Настава як пошлідок ерозивного процесу хтори спричинєні з воду, насампредз з денудацию, а часточнє и з еолску ерозию. Заступена є на узшим просторе медзи висшима и нїзшима релефними формами коло водоцеку Шидини.

Педологийни состав найнепоштрєднєйше уплївує на польопривредну продукцию, а преїг нєй и на концентрацию жительствова. Понеже ше Бикич Дол находзи на Фрушкой гори, жем дакус слабшого квалитету у одношеню на жем „ровного” Сриму, хтора оможлївує векшу продукцию, вимага вецей роботней моци и условює векшу концентрацию жительствова. Праве тото єдна з причинох за малу числовосц жительствова, як у Бикич Долу, так и у сусєдних валалох як цо Привина Глава, Сот, Моловин, Люба. Заш лєм, тота часц општини ма добри условия за розвой овоцарства и винїцарства и у остатнім часе ше вше векше число газдовствох почина занїмац з тоту продукцию.

БИОГЕОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

За хотар Бикич Долу характеристични рижни рошлїнски заєднїци и файти хтори резултат педологийних, морфологийних, климатских и гидрографских прикметох. Вельки уплїв, можебуц аж и одлучуюци, на нєшкайши випатрунок, стан, состав и структуру вегєтаций у хотаре мал человек, хтори автохтони рошлїнски заєднїци зачерал з културнима рошлїнами.

У рошлїнско-географским поглядзе цали хотар Бикич Долу припада фрушкогорському поясу. За тот пояс характеристични лїсцопадни лєси, чийо файти древа будує свойо чисти або мишани фитоценози. Лєс ше ту розвил дзекуюци висинскому положеню и векшому количеству паданьох.

Єшень у лєше коло Бикич Долу

Фото: Дарко Бобаль

Найзначнейши едификатори фрушкогорських лісів то дуб, липа, ясен, граб, брест, явор, клен і буква. Недалеко од Бикич Долу єст окреми ліс „Липовача”, хтора припада Национальному парку Фрушка гора і представля главне вилетніцке место у шидській општини. Ігелкаре слабо заступени пре мали надморські висини, а на местах дзе ше зявюю, представлені су з ядловцом і оморику. Невигодні терени з нагнутом векшим як 40° засадзени з багровим лісом. На благших боках і менших висинах ліси часто керчені, а засадзени виніци і овоцніки хтори нешка вже баржей уступаю место другим польопривредним культурам. Поверхности дзе ліс вирубани часто нападнути з потну ерозію. Коло древнастих рошлінох, у лесе ше стрета і велі лісчасті рошліни як цо: лесарка або лесова витрикова ружичка, звичайна витрикова ружичка, чемернік, папрати, прещипок. Од черякастих рошлінох заступени глог, тарчина, шипшина, лісковець.

Колориту природи доприноша і чистини цифровани з квецом рижних фарбох і другима нізкими травами, медзи хторима єст велі файти ліковитих рошлінох. Найзаступенши: репчень, миши хвосцики, луков гребеньчок, жовті отровнік, дудва, шаш, лукова жалфія, квашнік (щавель), руменец, глуха покрива, лампацик, маргітка, мента, коньські хвосцики і друге. Єст і мочарово рошліни: дикий і над.

Поєдини частци хотара Бикич Долу представля виразно польопривредні обласци. На нїх ше шеє житарки, найчастейше кукурицу, жито і ярец, потім индустрийні рошліни медзи хторима домінує слунечнік, соя і цукрова цвикола, а од статкових рошлінох бетеліна і леднік.

Животинські швет у хотаре Бикич Долу барз рижнородні. У найскритших частках ліса жиє ловна дзивица: дзивица швиня, горські єлень, єлень копитар і сарня, а од живих мож стретнуц лішку, шакала і дзивицу мачку. Од орнітофауни заступени фазан, препилка, лесов дохтор, цинка, ворона, страка, ташки, потім од хватачкох кобець, орел крижар і сова, як і вельке число птицох шпивачкох (соловей, царчок і др.), хтори допільню приємнось амбієнту і перебуванє у нїм.

На луках і пасовисках заступена типична степська фауна у рамикох хторей ше видовою заяци, миши, герчки, язавци, рижні яшурки і неотровні гади.

У самим потоку Шидини найвечей заступени рижні файти жабох, єст і коритнявки, а риби нєт.

Біогеографські обставини єден спомедзи побочних факторох у географії населеньох. Вони у одредзеним смислу дійствовали на концентрацію жителства преїг хаснованя поверхноскох. Тото найлєпше видно кед поровнаме населєнось Фрушкой гори дзе превладую ліси, з периферними частками дзе превладую обрабляци поверхноски. Мрежа населеньох у горській частци густейша, алє горські населєня углавним мали. Типичні приклад за того і Бикич Дол, як і дзепоедні населєня у його блізкоци.

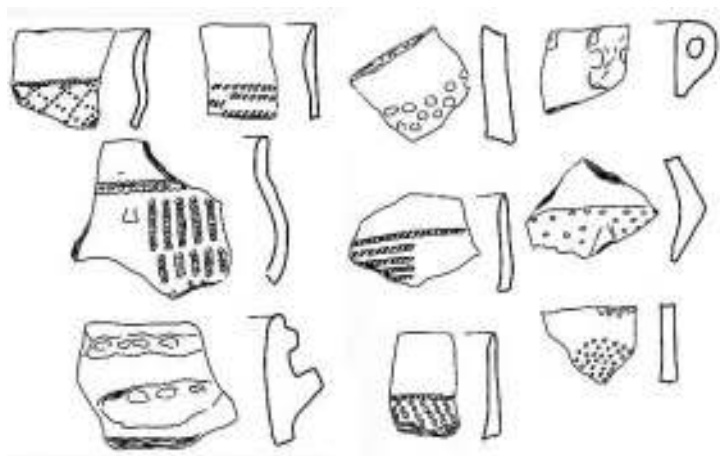
ЛИТЕРАТУРА

1. Богдановић, Ж. (1982): *Хидролошки проблеми Срема*, докторска дисертација, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
2. Група аутора (1973): *Климатске прилике Фрушке горе*, Матица српска, Нови Сад
3. Група аутора (1976): *Фрушка гора – монографски приказ геолошке грађе и тектонског склопа*, Матица српска, Нови Сад
4. Група аутора (1999): *Воде Срема*, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
5. Група аутора (1999): *Становништво Срема*, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
6. Ђурчић, Р. (1984): *Општина Шид, географска монографија*, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
7. Милић, Ч. (1973): *Фрушка гора – геоморфолошка проучавања*, Матица српска, Нови Сад
8. Милојевић, Н. (1976): *Хидрогеолошке прилике Фрушке горе*, Воде Војводине, Годишњак Покрајинског фонда вода, Нови Сад
9. Ђурчић, С. (1980): *Становништво фрушкогорске области*, Матица српска, Нови Сад
10. Ђурчић, С. (1992): *Географија насеља*, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
11. Ђурчић, С. (2001): *Насеља Срема*, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
12. Главни пројекат за чишћење канала, изградњу уставе и таложника на каналу „Шаркудин Шидска Шидина”, ЗООУР Водопривредна организација „Босут”, ООУР „Чикаш Кудош”, Сремска Митровица 1975.
13. Метеоролошки годишњаци, Савезни хидрометеоролошки завод, Београд
14. Топографске секције 1:50000 и 1:25000, Војно-географски институт
15. Попис становништва, домаћинстава и станова у 2011, Републички завод за статистику, Београд

ТЕРИТОРИЯ БИКИЧ ДОЛУ ОД ПРАИСТОРИЈИ ПО ШТРЕДНЇ ВИК

Територија нешкайшей општини Шид, як и цалого Сриму, релативно вчас населена пре барз вигодни условия за живот и богатство природних ресурсох. Археологийни рекогностикованя хотара Бикич Долу не одкрили ані єден значнейши праисторийни локалитет. Понеже у хотарох сушедних валалох (Беркасово, Сот и Привина Глава) по тераз одкрити даскельо праисторийни локалитети, без сумніву мож повесц же и бикичански хотар бул населєни. У фаховей литератури ше спомина неолитски находи з Беркасова, гоч ше точне положєнє локалитету не наводзи (Гарашанин 1951: 104). Неолитски локалитет одкрити и у хотаре Соту, на табли „Градина“, дзе пренайдзєне вельке количество керамики сопотско-лендєлскей култури. Други локалитет у сотском хотаре то „Орници“ на табли Кучиште, дзе констатовани находи хтори припадаю штредньому и позному бронзовому периоду (Поповић, 1969: 249-258).

У хотаре Привиней Глави тиж регистровани два праисторийни локалитети. Хронологийно старши локалитет „Чесмин до“, дзе ше найскорей находзело енеолитске населєнє импозантних димензийох. Назберани археологийни материял припада костолацкей култури. Локалитет „Код крушака“ змєсцени коло 1200 м югозаходно од валалу. Поверхносни находи упутую на населєнє хторе датирує до позного бронзового периоду (Поповић, 1969: 249-258).

Керамични материял з локалитету „Чесмин До“ у Привиней Глави

Античні знахідки з часноцарського періоду і пізніше II-III віку на просторі Бикич Долу не познані. З другого боку, Бикич Дол познати у шветовей науки по позноантичних знаходзискох.

З Диоклециянову реформу реорганізовані дзепоедни провинції, та од *Pannonie Inferior* настала *Pannonia Secunda* (зоз шедзиском у Сирмиюме) и *Pannonia Valeria* (зоз шедзиском у Сопіяни). З Диоклецияновима роботами на войску и одбрани зопарти варварски упадованя до Панонії за шлідуєци 70-80 роки (Јовановић, 1998: 23-24). Дзекуєци такей одбрани, идеални условия за живот у захрибт'ю панонского лимесу резултовали з напредованьом тарговини и вельким прогресом у шицких сферах живота на просторі медзи Дунаєм и Саву. Од другей половки III віку мож провадзиц шліди християнства у Панонії (Милошевић, 1979: 115-120). После драматичних подійох хтори вязани за прешлідованє християнох з початку IV віку, у Карнунтуме, за нового совладара у Римским царстве бул прилапени Лициниє, хтори достал на управу панонску диєцезу зоз Сирмиюмом як шедзиском. Уж 314. року пришло до зраженя медзи царами Лициниєм и Константином. Того року ше Лициниє зоз Сирмиюму рушел до нападу процив Константина и бул поражени при Цибалох (Винковцох), после чого ше врацел до Сирмиюму и з фамелию и трезором сцекол преїг Сави. За тото и шлідуєци зраженя тих двох царох мож повязац знахідки з території шидскей општини, и то перше три вельки суми пенєжу з Бикич Долу, Бачинцох и Соту, док ше у фаховей літератури познати беркасовски знахідки приводза до вязи з Лициниєвим поцагованьом (Јовановић, 2006: 309; Маноїловић-Маријански, 1964: 6-20).

На полю Ашман при Беркасове пренайдзени ведно два шлеми, пар коньских зубадлох и часци стрибєрного ремєня. Єден шлем зачувани у цалосци и представя єден з найкрасших прикладнікох позноантичних парадних шлемох. Найскорей вони после поражєня при недалєких Цибалох 314. року, кед ше поцаговали, можебуц и ранєти, на цо указую шліди креви на квалитетнейшим шлему, зохабєли свою опрему и ордени док ишли гу єдней зоз сушєдних вилох (Јовановић, 2006: 309; Маноїловић-Маријански, 1964: 6-20; Dautova-Ruševljan, Vujić, 2006: 33; Сремац, 2009: 103). Предпоставя ше же власнік тих шлемох закопал своєю драгоцини предмети у драже гу вили недалєко од Бикич Долу (Јовановић, 2006: 309).

На постояне тей вили можебуц указує шветова одлога пенєжу хтора пренайдзєна 1952. року при обробку жеми на табли Чаризовец, сивєрно од валалу. Пенєж ше находзел у керамичней судзини. Число кованого пенєжу ше розликує у літератури и руша ше од 10590 (Даутова-Рушевљан, 1981: 66) до 11459 фалати (Бајић, Василић, 1958: 58). Пенєж припада царом Лициниєви I, Лициниєви II, Константинови Велькому, Криспови и Константинови II. Спрам наймладших прикладнікох, зохабєни пенєж закопани после 324. року (Бајић, Василић 1958: 58; Даутова-Рушевљан, 1981: 66).

Приклади пенєжу з одлоги зоз Бикич Долу

Интересантне же на оддалєносци лєм даскельо километри пренайдзени ище два одлоги хтори мож положиц до истого горизонту. Перша одлога з Бачинцох, пренайдзена є на табли Гай. Одлога закопана после 322. року (Даутова-Рушевљан, 1981: 66; Даутова-Рушевљан, 1985: 85). Друга одлога пренайдзена на пустари Зараван (Иноценц) при Соту. Тота одлога пенєжу ше датирує до трецей децениї IV вику. Шицки три одлоги (Бикич Дол, Сот и Бачинци) мож повязац з бурними политичними подїями и борбами Константина и Лициния у трецей децениї IV вику.

У контексту Бикич Долу мож спомнуц и познату приповедку зоз 374. року, кед Сирмиум озбиљно загрожели Квади. Того року одлучене же би ше принцеца Констанция, дзивка покойного цара Констанция II, одала за цара Грацияна. У пририхтованю за свадзбу, германски Квади з даскельо тисячи коняніками прешли Дунай и у швидкей акції опустошили велї маєтки и валали у Сриме. У тей хвильки принцеца Констанция ше находзела у царсей вили Пистри, оддалєней 26 римски милї (коло 38 km) заходно од Сирмиуму. Квади несподзивали високих госцох за столом, и почала драматична медзисобна борба коло принцези. Обвисцени, найскорей зоз сигналами, гу Пистри ше рушел управитель провинції Панонії, намиснік Месала. Вон пребил германски шори и удало ше му сцекнуц з принцезу гу Сирмиуму и домогнуц ше заходней капури. Спрам словох Амияна Марцелина, управитель Месала „виратовал Римске царство од невидзеного злодїйства“ (Milošević, 1988: 21; Сремац, 2012: 11). Потерашнї виглєдованя не дали резултати коло точного убицированя тей вили. Поєдини авторе лоцирую вилу до околїска Шиду, а други тримаю же була блїжей гу Дунаю (Јовановић, 1988: 21-22).

Коло цалого побережя Дунаю у Сриме у велькей мири хибя находи з остатнєй штварцини IV вику. Теди ше престало ховац на некрополох у Свилошу и Дивошу (Dautova-Ruševljan, 2003). И з териториї шидскей општини хибя находи младши од часу Валентинияна и Валенса. Чи таки стан пошлїдок твореня тампон-зони коло

Дунаю, односно висельованя жительство у поясу коло дзешец километри ширини, не мож зоз сигурносцу повесц. У тим случаю и территория нешкайшого Бикич Долу би була ненаселена.

Штредньовиковни период на просторе Бикич Долу слабо познати. Тота территория ше находзела медзи трома барз мощними местами: Илоком, Беркасовом и манастиром Привиней Глави, и шицки збуваня вшеліяк були у цесней вязи з німа. Нешкайши хотар Бикичу бул метох Привиней Глави и нерозривна часц манастирской историй. Предпоставя ше, гоч не потвердзене, же манастир основал деспот Йован Бранкович 1496. року (Шкорић, 2006). Манастир вшелік постоял на початку 16. вику.

Од половки XV и през XVI и XVII вик тирваю неперивни зраженя турского и угорского войска. З османским забераньом Београду 1521. року була запечацована судьба Сриму. У чаше мохачского походу султана Сулеймана II Велічественого 1526. року, установена османска власц на подручу Сримскей и восточних часцох Вуковскей жупанії, а до 1536. року Турки завжали цали заходни Срим и восточну Славонию. Концом юлия 1526. року турски одряди, под управу велького везира Ибрахима и войководителя Бали-бега, завжали и найтвардейше християнске упориско у Сриме – Петроварадин. Децения войованя медзи 1526. и 1537. роком приведла до депопуляції у заходним Сриме. На опустошени сримски подруча после 1529. року насельоване сербске жительство зоз Смедеревского и Зворницкого санджаку з влашским статусом (Димић, 2012: 119; Крстић, 2007: 75). По забераню целого Сриму и восточней Славонії, Османлийове 1540/1. року формовали Сримски санджак, хтори приклучени гу новотформованому Будимскому еялету. Спрам попису зоз 1546. року, Сримски санджак ше дзелел на 5 кадилуки и 22 нахий. Подруче нешкайшого Бикич Долу припадало нахий Илок (Крстић, 2007: 76). Турски пописи у осмей децениї XVI вику у непоштретним околіску нешкайшого Бикич Долу споминаю варош Беркасово зоз 20 християнскими и 14 муслиманскими фамелиями и валал Сот зоз 21 християнску и 1 муслиманску фамелию. У сушедстве ше находзели и шлідуюци напушени валали: Медвес при Беркасове, Ковачевац медзи Беркасовом и Сотом, Микошинци и Тоділо при Соту и Вишак при Привиней Глави (McGowan, 1983: 26-31). У ширшим околіску находзели ше Куковци, Калотинци, Гирань, Гибарец, Боровчин, Пакледин, Бачинци, Пирейпуста, Амисаг итд.

Топоним „Бикич Дол“ ше першираз спомина на австрийскей мапи зоз 1781-1783. року, кед два табли означени з тим меном: „Вельки Бикич“, сиверозаходно од нешкайшого валалу, и „Бикич“ – на месце нешкайшого валалу. Медзитим, тоти назви ше познейше траца и у першей половки XIX вику, гоч вше постої можлівосц гришки у означованю, тоти табли ноша назви Луг, Вуковец и Винодол. Топоним „Бикич“ на мапи зоз 1806. року означени сиверовостоно од нешкайшого валалу. Интересантне же на єдней мапи зоз 1835. року на просторе Бикич Долу урисована будовня и означена як „Рудара“.

Мапа з 1781-1783. року з означенима топонімами „В. Бикич“ и „Бикич“

Мапа з 1806. року з означеним топонимом „Бикич“

Мапа з 1835. року з означеним топонимом „Рудара“
на місці нешкайшого Бикич Доли

Мапа з 1869. року з означеним топонимом „Вуковац“
на місці нєшкайшого Бикич Долу

Граніци катастерских општинах 1912. р.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бајић, Б., Василић, Б., *Остава римског новца из Бикић Дола. Грађа за проучавање споменика културе Војводине* 2: 58-64, 1958.
2. Гарашанин, М.– Гарашанин, Д. *Археолошка налазишта у Србији*. Београд: Просвета, 1951.
3. Graf, A., *Ubersicht der antiken geographie von Pannonien*. Budapest, 1936.
4. Dautova-Ruševljan, V. *Оставе варварског, римског и византијског новца из Војводине. Нумизматичар* 4: 60-72, 1981.
5. Dautova-Ruševljan, V. *Остава фолиса из Бачинаца у Срему*. Рад ВМ 29: 85-120, 1984-1985.
6. Dautova-Ruševljan, V., Vujić, M., *Rimska vojska u Sremitu*. Novi Sad: Muzej Vojvodine, 2006.
7. Димић, Ж., *Средњовековни Срем: турско освајање Срема у XVI веку*. Нови Сад: Мало историјско друштво, 2012.
8. Јовановић А., *Два прилога проучавању фортификација у Доњој Панонији*. ГСАД 14: 21-22, 1998.
9. Јовановић А., *Тло Србије завичај римских царева*. Београд: Принцип Бонарт Прес, 2006.
10. Крстић, А., *Време турске власти у Срему. У Срем кроз векове*. Зборник радова, ур. М. Матицки, Београд: Вукова задужбина, Институт за књижевност и уметност и Огранак Вукове задужбине у Беочину. Стр. 75-102, 2007.
11. Manojlović-Marijanski M., *Kasnorimski šlemovi iz Berkasova*. Novi Sad: Vojvodanski muzej, 1964.
12. Милошевић, П., *Три ранохришћанска гробна објекта у Срему*. Рад ВМ 25: 115-120, 1979.
13. Милошевић, П., *Sirmijum, Panorama panonske prestonice*. Sremska Mitrovica, 1988.
14. Mirković, M., *Sirmium, Istorija rimskog grada od I do kraja VI veka*. Sremska Mitrovica, 2006.
15. McGowan, B. W., *Sirem sancağı Mufassal tahrir defteri*. Ankara: Turk tahrir kurumu basimevi, 1983.
16. Поповић, Д., *Rekognosciranje u Sremitu. Arheološki pregled* 11: 249-258, 1969.
17. Поповић Д. Ј., *Срби у Срему до 1736/7. године. Историја насеља и становништва*. Београд: САНУ, 1950.
18. Сремац, Р., *Прилог познавању топонима општине Шид са посебним освртом на римске локалитете*, 2008.
19. Сремац, Р., *Територија општине Шид у касноантичком периоду. Зборник Музеја Срема* 8: 101-115, 2009.

20. Сремац, Р., *Узалеђу престонице – општина Шид у касној антици*. Шид: Галерија слика „Сава Шумановић“, 2012.
21. Шкорић, Д., *Манастир Привина Глава*. Нови Сад: Покрајински завод за заштиту споменика културе, 2006.

Мирон Жирош

РУСИНИ У СРИМЕ

Пред початком масовного висельованя Лемкох з Горніци до ЗАД (Америци), непереривно тирвало їх одходзенє на сезонски польопривредни роботи, окреме на жатву и ламачку до мадярской ровніни, Банату и Сриму. Велї ше длуґши час затримую у Банаце, дзе ше затрацели, а велім Фрушка гора постава нови дом. Благі фрушкогорски бреги и родни поля за Лемкох з Нізких Бескидох-Карпатох постали Фрушкогорски Карпати. Вони ше у вше векшим чишлє починаю присельовац и насельовац после 1848. року.

Насельованє Лемкох-Горнякох до Сриму и Славонії почало перше з приходзенєм поєдинцох, окреме легиньох и младих хлопох на сезонски польоприврени роботи. Було то найхудобнєйше жительство хторе прилапйовало каждую роботу. Приходзели з Лемковщини, перше з Бардейовского краю, а концом ХІХ стороча и у ХХ сторочу и з гевтого боку Карпатох (Польсей Лемковщини), та и зоз Галичини. Їх присельованє предлужене по Першу шветову войну. Вельке число приселєнцох з Галичини населює ше и до Босней.

Рогальова фамелия у Сриме (Соту) по Першей шветовой войни. Як 17-рочни легинь Янко Рогаль (найстарши з баюсами) приселєл ше до Сриму после 1850. року. Ту ше оженєл и прежил цали свой живот.

Фрушкогорски манастирски маетки були прицаґуюци за Лемкох. Їх точну, квалитетну и чесну роботу ше припознавало и наградзовало, а були при манастирох, цо им давало нови моци и охранныовало дух. Робели и на керченю лєсох, а викерчену жем мали право єден час обрабляц, правиц на нєй своєю хижи и на концу ю одкупиц.

Урядово державни пописи концом XIX и на початку XX стороча евидентую вельке число нового приселеного жительство, а матрикуларни кнїжки грекокатолїцких парохийох шведоча о местох з хторих ше приселєло нове жительство.

Присельованє Русиных (Лемкох и Горнякох) до Сриму у чаше од 1848–1880. рок представя другу габу пресельованя Русиных/Руснацох до Южной Угорской. Вони ше населєли до коло 30 местох у Сриме, найвечей до Привиней Глави, Бикичу, Сримскей Митровици, Латарку, Лежмиру, Старей Бингули, Пиштинцох, Соту.

Анализуюци число Русиных и грекокатолїкох у Сриме 1900. и 1910. року, мож констатовац же записаних Русиных, односно грекокатолїкох єст у цалим тедишнім Сриме у 10 срезох: Ириг, Митровица, Стара Пазова, Рума, Шид, Илок, Винковци, Вуковар, Земун и Жупаня, як и городох Карловци, Митровица, Петроварадин и Земун. На попису 1910. року було 4.642 Русиных, односно 5.722 грекокатолїкох. У тих числох ураховани приселєнци другой миграції до Сриму, а то приселєнци зоз Пряшовщини, Лемковщини и Галични, як и виселєнци зоз Бачкей, хтори уж длугши час жиу у Бачинцох, Беркасове, Шидзе, Старих Янковцох, Петровцох, Миклошевцох и других местох.

РУСИНИ И ГРЕКОКАТОЛІКИ У СРИМЕ (1900 - 1910. рок)

Срез, город	Русини		Грекокатолїки	
	1900	1910	1900	1910
1. Ириг срез	13	8	16	65
2. Митровица срез	121	43	106	198
3. Стара Пазова срез	8	6	11	31
4. Рума срез	10	26	10	71
5. Шид срез	2074	2329	2079	2417
6. Илок срез	93	66	100	141
7. Винковци срез	37	31	66	117
8. Вуковар срез	1521	1567	1523	1649
9. Земун срез	8	-	34	45
10. Жупаня срез	123	221	120	239
11. Карловци город	18	4	6	18
12. Митровица город	295	327	561	651
13. Петроварадин город	2	6	13	25
Ведно у комитату	4323	4634	4645	5667
Земун	22	8	36	55

Тримає же Русиных (Горнякох и Лемкох) – приселєнцох другой миграції до Сриму зоз потомками уж 1910. року було вецей як 2000 особи. Грекокатолїкох було вельо вецей.

Треца миграция Русиных (Лемкох и Галичанох) до Сриму, Славонії и Босней (1890-1914) шлїдзи неодлуга после другой. Перше, самоиницијативно почало населєванє Лемкох з Бардейовского краю нао Фрушку гору, а коло 1890. року сцигую и Лемки з гевтого боку Карпатох, значне число зоз околїска Горлицох, алє и зоз

ширшого подруччя Галичини – Львовської, Івано-Франківської і Тернопільської областей. У Славонії су населені у коло 80 местох. Єдно число з них рушело на „обецани жемі“ до Босней, дзе ше велі і преселєли, а єдно значне число остало у Славонії і Мославини і створєло свойо колонії (Мала Субоцка, Сибинь, Канижа, Антуковац, Липовляни...).

Нєшка нє чєжко бєшєдовац о числох, фамелийох і крайох з котрих походза тєрашні биватєлє Сриму, Славонії, Босней і Войводини. Статистика тєрдзи жє прєселєних у другєй миграції (1848-1880) Русинох з Горніци до Сриму було коло 2000 особи, у трєцєй миграції (1890-1914) до Славонії тиж коло 2000, а до Босней і Герцєговини од 5000 до 6000 особи.

Бикичанки з дзецми 1960. року

Зоз хторих валалох, местох і крайох Лємковщини і Галичини ше прєселєли (Горняки-Лємки і Галичанє) нє будзємє деталєно начишльовац. Повємє лєм жє Осєцки викарият Крижєвскєй єпархії мал 1931. року 21.987 души. Од того у Бачкєй 12.201, Сримє 6.370 і Славонії 3.416 души, а жє 1938. року Осєцки викарият мал 2.458 души вєцєй як прєд сєдєм роками. Ѓу тому числу, кєд додамє і Русинох (Українцох) у Босней – вєдно щицких у Краљовини Югославії под юрисдикцию Крижєвскєй грекокатолицкєй єпархії було коло 33.000 души.

Укажємє, наприклад, лєм прєзвискє і мєстє з Бардєйовскєго срезу на Горніци, у нєшкайшєй Словацкєй, зоз хторих походза повинчани особи у Сримє. Надпоминамє жє тот *прєгляд* то нє прєгляд присєлєнцох, алє лєм тих цо ше у пєриодзє од 1852. по 1900. рок повинчали прєд цєрковну власцу. На основи напису М. Жироша *Срим – нови дом*, хтори обявени у кнїжкє Руснаци у Сримскєй Митровици (*Русини у Сремскєй Митровици. Чланци і грађа – Руснаци у Сримскєй Митровици. Статї і материяли*, Дружтво за руски язик, литературу і культуру, Музей Сриму і Грекокатолицка парохия у Сримскєй Митровици, Сремска Митровица – Нови Сад – Сримска Митровица, 2004) *прєгляд* направєл акадємик Микєла Мушинка, а за Бикич Дол Здєнко Лазор, хтори тєраз обявюємє:

Боглярка: Мохнацки, Ждиняк; **Герлахов:** Бучко, Капушински, Ждиняк; **Грабске:** (Храбске): Файфрич, Фигнар, Юрек; **Криве:** Гудак, Лазор, Шолтис, Шпрох; **Лївов (Львов):** Романяк; **Луков:** Балащак, Бобаль, Гнатко, Хруст, Куруц, Молчан, Рогаль, Страценски, Ждиняк; **Мальцов:** Гарди, Куруц, Прекоп; **Петрова (Питрова):** Юрек, Пастернак; **Рихвалд:** Шпрох; **Тварожце (Тварище):** Балащак; **Венеция** (нєшка состояйна часц Лукова): Бобаль, Файфрич, Сидор.

Надпоминам же то лєм часц приселєнцох хтори ше у Сриме у грекокатолицьких церквох повинчали. То приселєнци од 17 до 30 рокох живота, дзепоедни и старши. Значна часц презвискох у спомнутих валалох ше стрета и у сучасносци, цо дава порив нєшкайшим ношительом тих презвискох же би глєдали на Долнєй жеми своєю крєвни родзини и обратно – констатує у своїм приказу кнїжки академик Микола Мушинка. (Таки *прегляди* на основи матичних кнїжкох винчаних мож направиц за шицки места у хторих жили Лемки и Галичанє приселєни од 1848. по 1900, односно 1914. рок: Привину Главу, Бикич Дол, Стару Бингулу, Нову Субоцку, Липовляни, Сибинь, Канижу и други.)

Живот преселєних Лемкох и Галичанох у новим краю (Сриме, Славонїї и Босней) нє бул лєгки. Їх уж вецей як вик и пол перебуванє у южних крайох – история за себе. Велїх през тот час драга унапрямела з Босней по Другей шветовой войны до Войводини (Сербиї) и Горватскей, а велїх з Босней, Горватскей и Войводини драга одведла до швета – перше после 1970. року до жємох Европи, а з Европи од 1980. по 1990. рок до Австралїї и после 1990. року до Канади.

У Рєпублики Сербиї Українцох нє було по 1945. рок. Вони ше з дзепоедних парохийох у Босней приселюю до Войводини по Другей шветовой войны. До Рєпублики Горватскей, окреме до Вуковару и сушєдних местох, вельке число Українцох зоз Босней и Герцєговини приселює ше сєдемдзєшатих рокох XX стороча. Приселюю ше до Сербиї (Войводини) и Горватскей нє як організовані колоністи, алє на власну ініціативу. Була то своєфайтова українска „селїдба за хлєбом“.

По 1971. рок Українці у державних пописох житєльства облапени у єдней колоні (Русини-Українці) вєдно Руснаци/Русини и Українці, а у попису за 1971. рок и после як Українці. У Войводини 1971. року було 5000 Українцох, а жили у 42 општиних Войводини, найвецей у Кули (1400), Вербаше (1100), Сримскей Митровици (700), Новим Садзе (550), Індії (520) и Бачу (200) особи.

На попису 2002. року (2001) у Сербиї и Горватскей було коло 26.000 Русиних и Українцох, од того 18.500 Русиних и 7.500 Українцох. Вельке число Русиних и Українцох ше од 1970. року виселєло до жємох Европи, Австралїї и Канади.

У Сербиї (Войводини) и Горватскей Руснаци/Русини и Українці нєшка витворюю своєю націоналні права з материялну потриковку державох.

У 2016. року потомки виселєнцох з Лемковщини и Галичини жию у трох державох: Сербиї, Горватскей и Босней. Вецей дзєшатки роки були у Крижевским владичєствє, а после розпадованя СФРЮ и СРЮ створєни и Апостолски єгзархат за грекокатолицьких у Сербиї и Чарней Гори.

ИСТОРИЯТ РУСНАЦОХ

Присельованє Руснацох зоз Закарпат'я до Бачкей почало штерацетих рокох XVIII вику. Уж теди у вецей местох, при попису жительства або у других документах, мож найсц и даєдни руски презвиска. Але як урядови и датум присельованя на територию Сербиї трима ше 17. януар 1751. року. Того дня, у Зомборе подписани Контракт о насельованю 200 руских фамелийох на тедишню пустару Руски Керестур. Прето тот датум вжати як нашо национальне швето.

Пре вельке историйне значенє того контракту наводзимо го у целосци, у шлєбодним прекладзе з мадярского языка:

„Долу подписани дава до знаня шицким хторих ше дотика же пустара з меном Надь (Вельки) Керестур у кральовским корунским Бачким дистрикту резервована за 200 униятски (грекокатолицьки) фамелиї хтори ше ту сцу населїц, под шлїдуюцима условиями:

- 1. Дошлєбодзує ше же жителє хтори ше сцу населїц на спомнуту пустару маю буц грекокатолицьки;*
- 2. Нє буду крипаки, але ше их будзе тримац за жительох зоз хторима Комора зложи контракт;*
- 3. Кед же ше жительство нательо звекша же нє будзе мац досц жеми, да ше му под аренду вецей пустари на тим коморским маєтку;*
- 4. Понеже жителє буду мушиц сами себе правиц хижки з валькох, Жупания их ошлєбодзує шири роки од своїх порцийох и обовязкох, а Комора два роки од своїх. По двох рокох, без огляду кельо ше звекша число жительох, буду рочнє плациц нє вецей як 300 форинти, а зоз зарна буду давац єдну седмину. Нє буду плациц дзешатину од капусти, конопи и другей желєняви;*
- 5. Карчму можу тримац од 1. октобра по 31. марец, а месарня ше им да под аренду;*
- 6. У валалє можу мац тарговца-дутьандїйоша, хтори будзе плациц предви дзену таксу;*
- 7. Жителє нє годни хто дзе зосце рубац древа, а древо за будованє годни достац рубац з дошлєбодзеньом кральовского администратора;*
- 8. Понеже шицки маю право шлєбодного селєня, годни предавац хижки, винїци и други маєток зоз знаньом Паньства, а дзешатину буду мушиц виплациц Паньству. Тиж так буду мушиц вимириц длуство Паньству, Жупанїи и општини (кед ше зосцу виселїц з валалу);*

9. Забранює ше сцекац з валалу у чаше шлебодни рокох. Комора каждому приселенцови гарантує роботу.

У Зомборе, 17. януара 1751, Франц Йосиф де Редл¹

Мапа АП Войводини

Подобни контракт подписани и за насельованє Коцура 15. мая 1763. року. А вон так глашел:

„Подписани зоз тим писмом давам шицким на знанє же маюци тото писма Петро Киш з коморского маєтку Керестур з Прешветлей Бачкей жупаниї, одредзени од високей царско-кральовскей администрациї, послати до горніх крайох Кральовини Угорскей же би назберал дас 150 шлебодней селїдби селянох газдох, а їм пре ровнанє и сигурносц виявює ше шлїдуюче:

1. Маю буц шицки шлебодней селїдби, Руснаци, наисце унияти и добри газдове, способни за польску роботу на кральовским ераре;
2. На постояцим коморским маєтку Коцур прешветле паньство им окреме визначи жем дзе збудую хижи оддзелєно од других жительох, дзе годни жиц и свойо богослужєня окончовац;
3. На цалей досц пустей и велькей коцурскей жеми зоз пустару Стуб буду мац зоз другима исте уживанє плодох зоз жеми, од хторих буду обовязни по правилу як и други жителє давац дзевятину и дзешатину;
4. По розказу прешветлого паньства збудую свойо хижи або зоз набиваней гліни або зоз твардих цеглох (валькох) и по упутстве паньства их ушоря;

¹ Янко Рамач, Кратка история Руснацох (1745-1918), Нови Сад, 1993.

5. *Як припознанє за назначени способ їх премесценя спомнути новожителє – окрем стаємного добродїйства – годни пол рока тримац карчму, а паньство им обецує же буду ошлебодзени два роки од паньских даваньох и од других плаценьох. Иншак, по царско-кральовскей резолюції єднак ше будзе з нїма обходзиц як и з другима подлєжнима на тим паньстве.*

За векшу важносц и успех того сом свойо довірне писмо потвердзел зоз службеним печацим и власноручним подписом.

У Зомборе, дня 15. мая 1763. року

Його Кральовского Апостолского Велїчества и Кральовского Угорского коморского двора советник и администратор коморских округох у Бачки и Прейг-Тиси

Редл де Ротенгаузен.⁴²

Спрам одредбох обидвох тих контрактох то мушели буц Русини (Руснаци), людзе з правом шлєбодного пресельованя, грекокатолики.

Познейше, пре недостаток жеми, Руснаци ше зоз Керестура и Коцура почали висельовац, а висельованє тирвало през цали XIX и на початку XX столїтия. Так на-стали нови руски колонїї у Бачкей и Сриме.

Од самого початку присельованя Руснацох зоз Закарпат'я, окремна улогу мала грекокатолицка церква. Як Грекокатолики припознаваю римского папу за верховно-го поглаваря церкви, але тримаю восточни обряд. Коло церковних општинох одви-вал ше и дружтвени живот Руснацох. Парохия у Керестуре основана 1751. року, а лєм два роки познейше у валалє почала робиц и школа на руским язичу.

Грекокатолицка парохия у Коцуре основана 1767. року, а у Новим Садзе 1780. року. На маєток Крижевского владичества у Шидзе Руснаци ше почали присельо-вац 1803. року, трицетих рокох до Бачинцох, Петровцох, Старих Янковцох, а вец и до Миклошевцох. По революції 1848/1849. року Руснаци ше почали насельовац до Старого Вербасу. До Сриму, до Сримскей Митровици и єй ширшого околїска, и до Бикич Долу, Руснаци ше почали насельовац пред саму Революцию 1848. року. До Дюрдьова и Господїнцох ше масовнейше починаю насельовац 70-их рокох XIX вику.

ЛИТЕРАТУРА

1. Рамач, Я., *Кратка история Руснацох (1745-1918)*, Нови Сад, 1993.
2. Информатор, *Руснаци у Сербії*, Руски Керестур, 2009.
3. Рамач, Я., *Руснаци у Южной Угорскей (1745 -1918)*, Нови Сад, 2007.
4. Магочи, П. Р., *Народ нїодкадз*, Ужгород – Нови Сад, 2009.

2 Янко Рамач, Кратка история Руснацох (1745-1918), Нови Сад, 1993.

Зденко Лазор

ИСТОРИЈАТ БИКИЧ ДОЛУ

Руснаци ше зоз сиверовосточних обласцох Угорскей (нешка то территория восточней Словацкей), на территорию тутейшого манастира Привина Глава, почали присельовац до Бикич Долу пред революцию 1848. року. Бикич Дол наймладше населене у општини Шид, а находзи ше сиверовосточно од Шиду, на шестим километре магистралней драги Шид – Илок, хтора преходзи през Бикич Дол. Тот валал ше находзи на южном боку Фрушкей гори. Скорей ше валал споминал ведно зоз сушедним валалом Привина Глава, а од 1978. року як самостойне населене.³

Службени новини САПВ, число 21/1978. рок

Валал ше спочатку находзел у брегох, як гваря найстарши Бикичане, а потим кед правена драга, починаю ше будовац хижи коло самей драги, перше з єдного боку, а познейше и з другого боку драги. Валал подзвигнути на югозаходних схилох Фрушкей гори. През валал преходзи поток Шидина, хтори ше вилівал, та ше прето зоз другого боку Шидини не могли будовац хижи. У прешлосци ше окреме спомина валал Дол як Вуков Дол, а окреме Бикич. У жридлох мож найсц же Бикич змесцени медзи Сотом и Веку. Мадярска назва Бикичу була Бикеш (Bikesz). Руснаци ше до Бикич Долу, як записал учитель Михайло Ковач у *Памятніци основней школи у Бикич Долу*, почали насельовац зоз Шаришскей жупанії, з околїска Бардейова и Пряшова, а то насампредз були фамелиї Гнатково, Бобальово и Лазорово. Тоти фамелиї пришли до брегох коло терашнього Бикичу и там направили жемунїци у хторих жили. Понеже народ бул роботни, швидко по приселеню ше почало будовац прави

³ Василь Мудри, Бикич Дол найменши, але найушоренши валал, «Руске слово», бр. 23-24, Нови Сад, 15. юни 1995, б. 22.

хижи. На месце дзе teraz хижи були верби и мочар, та требало тоті верби вikerчиц же би ше могло будовац. „Од перших населєнцох ше споминаю Василь Брчак, Янко Кунц, Микола Гоч и Василь Фигнар. Места з хторих ше присельовали Руснаци до Бикич Долу: Люцина, Луков, Боглярка, Кружльов, Криве, Венеция, Львов, Сариков и Крижи“⁴ (места у нєшкайшей Републики Словацкей).

Народ хтори ше населєл на тоту територію, зоз старого краю принєсол и любов гу вири и церкви, алє тиж и язык, бо сами за себе гварели же бешедує „по горняцки“. Медзитим, тот язык нє зачувани у писаних жридох и нєшка ше уж цалком страцел, алє єст дзепоедни слова хтори стари Бикичанє познаю як „горняцки“ слова. Место „горняцкого“ языка младши поколєня од Руснацох у Шидзе, населєних ту на початку ХІХ віку, прияли руски язык, хтори кодификовани 1923. року як литературни, та ше нєшка у тим валалє бешедує по руски. Учитель Михайло Ковач пише же Руснаци хтори ше ту населєли грекокатолїки, як и же тей вири остали вирни по нєшка, а походзєнє односно корєнь им українски. „По класификації українського историчара Пачовського, тоті Українці спадаю до гурпи Лемкох, а як етнографска гурпа спадаю до Крайнякох. При пописованю жительствоу у ХІХ віку, Бикичанє ше нє опредзєлєли як Українці, алє як Руснаци, а як мацерински язык наведли руски язык.“⁵

Бикич Дол – центр 1970. року

Руснаци хтори ше приселєли до Бикичу спочатку жили на маєтку монастира. Робєли як слугове и наднічаре прето же були худобни, а познєйше, кед заробєли пенєж, почали будовац свойо хижи, набивани з гліни и закрити з надом. Познєйше куповали свой статок и свою жем.

Валал ше швидше почал розвивац од 1889. року, кед направєна уж спомнута драга Шид – Илок. Бикич Дол з часом достал свою нєшкайшу назву, алє ше длуго водзел под назву Привина Глава. Од 1958. року Бикич Дол ма свою Мєсну канцеларию, а як перши уписани до матичней кнїжки народзєних у Бикич Долу бул Яким Лазор,

⁴ Василь Мудри, Русини у Бикич Долу (1848-1990), Шидина бр. 4, Шид, 1998, б. 155-162.

⁵ Mihaljo Kovač, Spomenica škole Bikič Dol, 1941.

народзени 1958. року. Матични кніжки ше водзи у Бикич Долу од того, 1958. року. Пред тим матични кніжки водзени у Привиней Глави, а познейше и у Беркасове.

У кніжки Николи Затезала *Занатство, трговина и угостительство у општини Шид* стої зазначене же на початку XX вику на подручу валалу робела дакеди воденїца хтора ше находзела на потоку Шидина. Воденїца була у власніцтве манастира Привина Глава, а у нєй оспособйовани шегерти же би знали робиц у воденїцох и млец жито и кукурицу. Позната була тиж и чарда хтора у Бикич Долу робела по Другу шветову войну.

Церква пошвецена Успению Пресвятей Богородици

„Одкеди ше Руснаци приселєли до Бикич Долу, окремну любов указовали гу церкви. Спочатку була лєм дзвонїца на маєтку Василя Бурчака. Церква справена и пошвецена 28. августа 1904. року на чесц Успения Пресвятей Богородици, одкеди ше трима Кирбай у тим месце.“⁶ Церкву будовал майстор Леонард зоз Шиду, а медзи народом ше могло чуц же церква збудована „з масла и млека“, тє. церкву будовали о своїм трошку жителє Бикич Долу. Служби Божи ше од 1904. року отримовали два раз до три раз мешачно.

„Школа у Бикич Долу нє робела, та прето такой по приселєню Руснаци мушели посилац свойо дзеци до Привиней Глави до школи. Очежане им було ходзиц на годзини, окреме през зиму, бо мушели исц по лукох и мочарох же би пришли до школи.“⁷ Прето ше 1940. року почало правиц школу у Бикич Долу. Иницияторе будованя школи були: Янко Лазор зоз синами, Михал Гнатко зоз братами и родзину и Михал Страценски. Помощ за будованє школи дала держава; жем дзе будована школа дало Крижевске владичество, а найвещей на будованю робели жителє. Цегла печена у Янка Юрека. Будованє школи закончене 21. децембра 1941. року, кед школа пошвецена и отворена. Школу пошвецел о. Павле Гвозданович.

⁶ Михайло Ковач, Капка по капку живот одцека, «Руске слово», Нови Сад, 1988.

⁷ Mihajlo Kovač, Spomenica škole Bikić Dol, 1941.

Перши учитель у школи бул Михайло Ковач зоз Шиду. Школа мала и перши Школски одбор: председатель бул Михал Гнатко, а члени Василь Файфрич, Емил Лазор, Андри Гнатко и Илия Шпрох. У Бикич Долу як учителє робели и: Осиф Торма зоз Шиду, Ружица Ижакович з Андриєвцох, Виктория Петрич з Адашевцох, Мирон Роман, Єлисавета Славка Рогаль и малженска пара Мелания и Василь Мудри.

После завераня школи, оддзелєньох на руским язiku на початку 60-их рокох у Шидзе, Беркасове и Бикичу, длуґши час ше у тих школах у настави не чуло руске слово. Потим запровадзени годзини пестованя мацеринскей бешеди з елементами националней култури: перше у Бикич Долу, од школского 1964/65. року, а рок-два познейше и у других спомнутих местох. Годзини тримани дакус вецей як 20 роки, потим су ознова утаргнути 1989. року, а ознова почали од 1994/95. року з наставу мацеринскей бешеди. Учителка Мелания Мудри зазначела у Памятници основней школи у Бикич Долу шлїдуюци слова: „Од 1979. па све до 1990. године (у току 10 година), кроз ову школску зграду [тј. основну школу у Бикич Долу], продефиловао је већи број васпитачица. Само једна је око годину дана становала у школском стану, а све остале, па и данас, су путнице.”

„На почетку школске 1989/1990. године, након 15 година паузе, поново је отворено одељење нижих разреда, али сада у саставу Основне школе „Сремски фронт“ у Шиду.”⁸

Закриванє школи у Бикич Долу 1941. року

Бикичанє мали представителя у першим Одборе Руского народного просвитно-го дружтва (РНПД) 1919. року. Бул то Янко Страценски, цо потвердзує же и Руснаци у Бикич Долу участвовали у културним живоце Руснацох уж на початку XX вику.

Од 14. марца по 30. май 1997. року робело ше на обновйованю церкви. У роботы попри майстрох участвовали и жителє валалу, а вельо им помагал и о. Михайло Режак. Обновена церква пошвецена 26. септембра 1997. року. На пошвецаню

⁸ Исте.

наступело и обнове Куд зоз Бикич Долу. Тото Куд кратко робело, наступело на манифестації „Червене пупче” у Руским Керестуре. Представитель Бикич Долу на спомнудей манифестації бул Зденко Лазор.

По Другей шветовой войны у Бикичу робело Куд „Иван Котляревски”. Дружтво наступало у Шидзе, Беркасове, Бачинцох, Люби, але и у Бачкей. Дружтво добре робело, робела и драмска секция, тамбурова секция, хор. Виведзени велї представи, организовани преслави Нового року, як и преслави Кирбаю. З другого боку, Бикичаном ше представели и други дружтва: КПД „Тарас Шевченко” з Беркасова; КПД „Гавриїл Костелник” з Руского Керестура; КПД „Е. Бревак” зоз Бачинцох; КПД „Дюра Киш” зоз Шиду; КПД зоз Петровцох; КПД „Александер Пушкин” з Вербасу; Куд „Николай В. Гоголь” з Коцура; КПД „Яким Говля” з Миклошевцох и велї други.

Културно-просвитне дружтво „Иван Котляревски” робело по 70-и роки XX вику, кед ушлїдзела пауза у роботі. Аж по 2011. рок Дружтво лем з часу на час робело, а вец у цалосци обновена його робота. На початку 2008. року КПД „Дюра Киш” зоз Шиду преширело свою діялносц и на своєю подружніци, та так формована подружніца у Бикич Долу, хтора преросла до КПД. На початку 2010. року обновени вязи зоз Старим крайом, та у Републики Словацкей представена „Традиційна руска свадзба” у режиї Венямина Бульчика.

Од 1945. року, по Другей шветовой войны, у Бикич Долу сновани рижни організації, та так настали: Пионирска, Антифашистични фронт женох и Червени криж. Идуцого, 1946. року, 9. януара, основана филияла Рускей матки у Бикич Долу. За председателя избрани Мишко Митров, а секретар бул учитель Михайло Ковач. Тиж основани и Мишани хор и Аматерски театар – мали 60 членох. Того истого року, точнїше: 11. януара, основана «набавно-предавательна задруга» – дзе уписани 60 члени. Снователє Михайло Гнатко, Андрий Шолтис и други. Предавальня була у хижи Андрия Шолтиса, а при концу другого року преселена є до Янка Хруста.

Добредзечне огньогасне дружтво Бикич Дол, 1970. року

„Народна кніжница” з читальню у Бикич Долу основана 20. новембра 1947. року. Истого року будовани нови хижи у валалє и то: М. Страценского, Янка Чижмара, Дюри Лазора, Мелани Дюрань, Илиї Лазора, Андриї Букора, Петра Бобаля, Янка Бобаля, Мишка Майхера, Емила Файфрича, Янка Романяка, Стояна Митрова, Стпипи Яша и Николи Лазора.

У януаре 1948. року принєшена одлука же би ше будовало Задружни дом: 30. августа почали го правиц майстрове Иван Бетлемович зоз Куковцох и М. Красник з Бикичу. На Задружним доме закрице положене 10. децембра 1948. року.

КПД „Иван Котляревски” 1950. року наступа з представу „Наталка Полтавка” у Петровцох, Миклошевцох, Бачинцох, Руским Керестуре, Вербаше, Бикичу. Организую ше традицийни преслави 8. марца, Нового року, Кирбаю... Окрем уж спомнuteй представи, КПД „Иван Котляревски” наступало и зоз представами: „На синокосу”, „Будала”, „Жена-бида”, „Власт”, „Любовне писмо”, „Питац”, „Чловек з народу”, як и велї други, и то шицко од 1946. року по 70-и роки XX вику.

Смотра драмских секцийох отримана у Бикич Долу 1953. року за Шидски срез. На смотри були културно-просвитни дружтва з Бачинцох, Сримскей Митровици, Бикич Долу, алє ше нє зявели дружтва зоз Шиду и Беркасова.

Од 1954. року роби Добредзечне огньогасне друштво (ДВД); 1957. року у валалє основани Месни одбор.

Струя до Бикич Долу пришла 1958. року, а першираз електрични грушочки заш-вицели 1. юлия 1960. року. Бикич Дол достал перши телефон 23. априла 1967. року. Находзел ше у Месней канцелариї, алє исти тот телефон ютредзень, 24. априла, зня-ти и однєшени хто зна дзе. Бикич конєчно достал телефони у маю.

Перши телевизор до валалу пришол позно. Бул на Вили, такволаней Горовици. Року 1960. виковани базен, а як стої у Памятнїци основней школи у Бикич Долу: „Базен за купање је радио почетком лета 1965. године, али се улазнице нису на-плаћивале јер још није у потпуности сређено стање око питања напајања водом из

бунара јер комисија из Шида није дошла ради одобрења довода електричне енергије иако је поднета молба истој још у мају 1964. године.“ Базен ище вше на тим месце, але не роби, а ані не робел длуго потим як є направени.

У Бикичу на базену 1963. року

Бикичане од Керестурцох 1966. року достали коло 100 биоскопски карсцелї.

У терашнім чаше културни манифестації у Бикичу: традиційни Руски бал, хто-ри ше отримує на Дзень женох – 8. марца и манифестация рубаня майового древка „Пришли нам Русадля“. У Бикич Долу од 2008. року обновена робота Дружтва за руски язык, литературу и културу: основана и Секция Дружтва, чий председатель Зденко Лазор.

Скорей бул обичай же ше дзивком пред хижу садзело *майово древо*. Нешка ше тот обичай цалком страцел, та ше древо садзи лєм пред Домом култури, да-кедишнім Задружним домом. *Майово древо* ше звичайно садзело, а и нешка ше садзи, 30. априла, же би го було видно уж ютре рано, 1. мая. Древо ше рубе вше на Русадля.

Садженє майового дрєвка 1960. року

У валалє єст *ОФК Бикич Дол*, чий снователь длугорочни новинар Радио Шиду Стеван Бобаль. На його иницијативу 1985. року основани фодбалски клуб, а зоз своїм ангажованьом и особним доприношеньом помогнул же би ше о Бикич Долу и Бикичанох бешедовало з окремним почитованьом. Окрем *ОФК Бикич Дол*, у Бикичу роби и Здруженє жєнох „Бикичанки“, хтори роками представляю на рижних манифестацийох у жеми и иножемстве традицию и културу Руснацох. Вони тиж ходза и на змаганя жєнох у рижних спортских бавискох, а їх председателька Невєнка Бобаль. Тиж так треба надпомнуц же у Бикичу у другей половки XX вику основанє и Ловарске дружтво, хторе роби и нєшка, а 2013. року запровадзєло сотруднїцтво зоз Старим крайом и його члєни повязани з Ловарским дружтвом зоз Стебнику (Рєпублика Словацка).

При препатраню матичних кнїжкох, хтори водзєни на трох мєстох: у Беркасовє од 1919. по 1946. рок; у Привинєй Глави од 1946. по 1958. рок и у Бикич Долу од 1958. по нєшка, записани рижни руски презвиска од хторих ше дзєпоєдни затримали по нєшка, а дзєпоєдни цалком скапали. Презвиска хтори остали по нєшка: Шолтис, Сокол, Лазор, Гнатко, Папданко, Когут, Файфрич, Гарди, Бобаль, Романяк, Юрек, Дупаль, Чижмар и велї други, а страцєли ше: Васко, Шпрох, Красник, Мохнацки, Мацко, Тиркайло, Дайко, Хома, Куруц, Буила и велї други.

По податкох з матичних кнїжкох, наймладши хлоп хтори ступєл до малжєнства мал 16 роки, наймладша жєна мала лєм 14 роки, а найстарши хлоп и найстарша жєна хтори ше винчали, мали по 36 роки.

Млодята Єлка Шпрох и Илия Лазор 1956. року

У Бикичу єст три улїци: Чапаєва – главна и найдлугша улїца, Планинска и Подрумська. У Подрумскей улїци находзи ше пиньвица у хторей ше чуваю вина зоз сушедних местох. Брег на хторим ше находзи Подрумська улїца ноши народну назву *Горовица*. Як приповедаю найстарши Бикичанє, ту дакеди жил человек хтори ше преволовал Горовиц. По їх приповедки, бул богати, мал вельо жеми и Бикичанє робели у нього. Кед вон умар, нє мал хто нашлїдзиц його жем, та жем припадала держави. По другей приповедки, хтора досц здабе на лїтописну приповедку о снованю Києва, Руснаци цо ше давних рокох приселєли тадзи, тото место наволоали Горовица. Мож лєм предпоставиц же им тот брег здабал на єден з брегох на хторим Киев настал. Лес, хтори ше находзи такой коло Бикичу, народ вола Дангуба. Учитель Михайло Ковач дава интересантни податки у вязи з тоту назву: „U turskom prodiranju ležala je velika vojska Ibrahim-paše na tom području kada je osvajala Ilok. Postoji predanje da je šuma između Bikić Dola i Berkasova, koja je iskrčena za vrijeme biskupskog arendara Židova Lebla imenom Danguba, iz toga vremena, jer da su na tom mjestu Turci „dangubili“ obsjedaјуći Ilok.“⁹.

Треба спомнуц же и зоз Бикичу єст визначних Руснацох хтори посцигли замерковани резултати, зоз чим постали познати у науки, а тиж и ширше у друштвеним живоце. Медзи нїма др Кирил Сидор (обласц природних наукох), др Мирон Лазор

⁹ iste

(статкова покарма), др Емил Гнатко (машинство), а од културних роботнікох у месце, без хторих ше не могла задумац ані єдна активносц, то Стеван Бобаль, новинар Радио Шиду, а тиж и велі други хтори оможлівйовали же би културни живот Руснацох у Сриме, як и у Бикич Долу, вше бул на високим уровню.

Друга шветова война Бикич Долу принєсла не лєм велі обаваня, але и орґанізовану акцію валалчанох у вязи з помоцу на фронту. Перши актив СКОЮ основани у фебруаре 1943. року у хижи Ани Болдиш. Активносци СКОЮ звездени на зберанє материялу, оружия, пенєжу, як и єдзєня. Єдна зоз значних акційох хтору запровадзела у Бикичу тота орґанізація була ваянє телефонских слупох, як и рижних обєктох хтори служели нєприятельови. У спомнутей акції 1944. року участвовали Ана Болдиш, Драґица Милинкович и Єлка Шолтис.

Войни югославянского войска зоз нєприятельом у околїску валала не було. Медзитим, у зраженю з нєприятельом 1941. року погинул Еуген Дюрань, а до лаґрох одведзени Мишко Страценски, Янко Чижмар и Янко Торма.

Окупатор завжал Бикич у априлу 1941. року. Рок познєйше до партизанох одходза Тихомир Верешевич и Смиля Верешевич, а потим и Авел Майхер, Мишко Майхер, Дюра Бобаль. На терену активно участвую и Юла и Дюра Бучко, Мишко Страценски и Єлка Шолтис.

Зоз валалу до лаґру под час Другей шветовой войны одведзени велі Бикичанє, медзи нїма и Юла Бучко, хтора пережила велі страхоти у лаґре, дзе препровадзела два роки.

Перши илеґални Народни одбор основани 1943. року, а члени були: Янко Чижмар, председатель, Мишко Файфрич младши, секретар, Коста Биялко, Дюра Красник и Янко Бобаль – члени, а курире були Илия Лазор, Васа Цинковски и Васа Гнатко.

Под час Сримского фронту 1945. року, гранїца одбрани поцагнута гу Товарніку, так же цали Бикич виселєни пре обаванє же нєприятельске войско нападнє Бикич. Медзитим, кед войско рушело з ошлєбодзованьом Сримского фронту, велі Бикичанє предлужели ведно з войском як помоц у войованю, а дзепоедни ше врацели до своїх обисцох робиц на дзвиганю жеми зоз руїнох у хторих ю охабела Друга шветова война.

Памятник у центре Бикич Долу

Свойо животи за шлєбоду дали: Йован Верешевич, Тихомир Верешевич, Степа Бобаль, Емил Надь, Єлка Шолтис, Дюра Бучко, Еуген Дюранин и Дюра Капушински.

Початком дзеведзешатих рокох XX вику несподзивано ше зорвала война хтора залапела републики бувшей Югославиї, а неприязньство ше окреме манифестовало медзи двома републиками. У тей войны погинул Звонко Майхер.

Бикич у XX вику роснул як населєнє, напредовал и у економским поглядзе, а вигоднєйши дружтвени и политични обставини давали вецей можлівосци за велї дружтвени активносци и за організовани форми културно-национального живота.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бильња, В., *Русини у Војводини*, Нови Сад, 1987.
2. Гайдук, Лабош Л., *Руснаци у Шидзе 1900-1950*, Шид, 2010.
3. Đurčić, R., *Bikić Dol, Opština Šid, Geografska monografija*, Prirodno-matematički fakultet u Novom Sadu i Skupština opštine Šid, Novi Sad, 1984.
4. Жирош, М., *Три миграції на територію нешкайшей Югославиї*, Руски календар за 1992. рок, Руске слово, Нови Сад, 1992.
5. Жирош, М., *Бачванско-сримски Руснаци дома и у швеце (1745–1991)* том 1 - 5. Нови Сад: Грекокатолицка парохія Св. Петра и Павла 1997 – 2003.
6. Затезало, Н., *Занатство, трговина и угостительство у општини Шид*, Шид, 1992.

7. Зборнік роботох „Руснаци у Шидзе и околних местох“, Три значни ювилеї, Шид, 2007.
8. Информатор, *Руснаци у Србиї*, Руски Керестур: Национални совет рускей националней меншини; Завод за культуру войвођанских Руснацох; НВУ „Руске слово“, 2009.
9. Ковач, М., *Spoimenica škole Bikić Dol*, 1941.
10. Ковач, М., *Капка по капку живот одцека*, Руске слово, Нови Сад, 1988.
11. Лабош, Ф., „История Русинох Бачки, Сриму и Славонії 1745-1918“, Нови Сад, 1978.
12. Мудри, В., *Бикич Дол найменши, алє найушоренши валал*, Руске слово ч. 23-24, Нови Сад, 1995.
13. Мудри, В., *Русини у Бикић Долу (1848-1990)*, Шидина бр. 4, Шид, 1998.
14. Олєяров, Н. Д., *История русского народа*, Монреал, 1981.
15. Папуѓа, И., *Бикич Дол*, Нови Сад, 1993.
16. Рамач, Я., *Руснаци у Южней Угорскей (1745 – 1918)*, Нови Сад: Войвођанска академия наукох и уметносцох, 2007.
17. Савичин, Д., *Манастир у Привиној Глави најстарији на Фрушкој гори (1198-1212)*, Нови Сад, 2014.
18. Фајфрић, Ж., *Летописи села општине Шид*, Шид, 2013.
19. Фејса, М., *Русини, Руснаци, Ruthenians I (1745 – 2005)*, Нови Сад: Прометеј, 2006.
20. Фејса, М., *Русини, Руснаци, Ruthenians II (1745 – 2005)*, Нови Сад: Прометеј, 2008.
21. Хајдук, Л. и Хајдук В., *Беркасово од Деспотовца до данас*, Шид, 2003.

Дарко Бобаль

РУШАНЄ ЖИТЕЛЬСТВА У ЧИСЛОХ

Од присельованя жительох Бикич Долу до тих крайох, спрам податкох з других сушедних валалох, було коло дзешец пописи жительства. Медзитим, Бикич Дол скорей не третировани як населєне, але бул у составе сушедней Привиней Глави (грун-товно и административно), так же податки о квантитатвним рушаню жительства по Другу шветову войну нет. По податкох з літопису школи, пред войну у валале було коло 64 газдовства зоз коло 400 жителями. Найвецей було Руснацох, лєм у даскеліх обисцох було Сербох, Горватах, Словацох и Мадярох.

По остатнім попису жительства зоз 2011. року, у Бикич Долу жили 269 жителє.

Таблічка 1. Рушанє жительства по числох у Бикич Долу спрам пописох 1948-2011. року

Рок	Число жительох
1948.	475
1953.	447
1961.	408
1971.	346
1981.	301
1991.	299
2002.	336
2011.	269

Жридо: РЗС, Београд

Бикич Дол по чишлє жительох на шеснастим месце у шидскей општини (меней жительох маю лєм Батровци, Моловин и Привина Глава). Интересантне же найвецей жительох мал 1948. року – 475, а забрал лєм осемнасте (предостатне) место у општини; єдино мал вецей жительох од сушедней Привиней Глави у хторей теди жили 219 людзе. Найменей жительох зазначене на остатнім, уж спомнутим попису 2011. року, кед записани 269 жителє, односно 206 жителє меней як 1948. року.

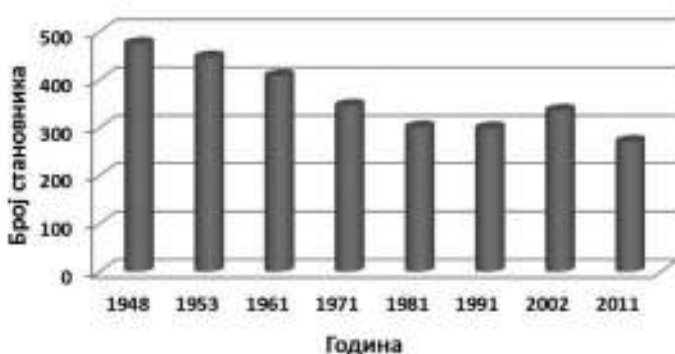
У перших повойнових роках природни прирост векши, цо мало як пошлїдок и звекшанє числа жительох, так же перши повойнови попис зазначає найвецей жительох у бикичанскей исторії. Медзитим, тото звекшанє жительох тирва барз кратко, та уж на

шлїдуючим попису 1953. року зазначене зменшанє числа жительох. У тим кратким периодзе (1948-1953) число жительох ше зменшало за 28, або 6%. Од 1948. року, та до попису зоз 1991, жительство у неперивним опадованю. У периодзе 1953-1961. зменшанє виноши 39 жительох, або 9%, од 1961. до 1971. року населєнє менше за 62 жительох або 15%, у периодзе 1971. до 1981. число жительох ше зменшало за 45 або 13%, док ше у периодзе од 1981. до 1991. року тото число зменшало за 2 або 0,7%.

У периодзе депопуляції жительство (1948-1991) у населєню єст 204 жительох меней, або 43%. З присельованьом даскелїх фамелийох з Босней и Герцеговини по Другей шветовой войны невидогдне рушанє популяції ше не барз пременєло. Главна причина тому же младе жительство вше частейше напущує валал, а природни прирост вше нїзши, углавним негативни.

У периодзе од 1991. до 2002. року число жительох ше звекшало за 37 або 12%. Главна причина тому остатнї войны хтори водзени на просторе бывшей держави, бо Бикичанє прияли єдно число вибеженцох, хтори ше интегровали з локалним жительством и остали жиц у населєню.

У остатнїм периодзе число жительох ше ознова зменшало, тераз за 67 або 20%. Морталитет и далєй векши як наталитет, а даскельо фамелиї пошли з валалу гледаючи лепши економски условия.

Графикон 1. Премєнка числа жительох у Бикич Долу у периодзе 1948-2011. року

На графикону видзимо же число жительох после першого попису константно опадує аж по 1991. рок, после чого ушлїдзело блага звекшанє числа жительох 2002. року. Медзитим, после того ознова ше обачує тенденция опадованя, хтора резултовала з найменшим числом жительох у бикичанскей историйї.

У поглядзе етнїчної припадносци, у Бикич Долу доминую Руснаци, потим шлїдза Серби, та Горвати, Словаци, Мадяре, а дзепоедни Бикичанє ше ище вше вияшнюю як Югославяне. Найвекше число жительох грекокатолицкей вири, на другим месце православни, а на трецим римокатолики.

Цо ше дотика старосней структури, младог жительство (до 19 рокох) єст 20,8% (56), старосна категория од 20 до 59 рокох найзаступенша: 59,9% (161), а жительство од 60 и вецей рокох єст 19,3% (52). У Бикич Долу жию 220 полнолітні жителє, а штредня старосц 40,7 роки.

Од вкупного числа жительство у Бикич Долу хлопох єст 53,2% (143), а жени 46,8% (126).

У Бикич Долу єст 88 газдовства. Найвецей заступени газдовства з єдним членом, вєдно 22, а найменей газдовства зоз 5 членами, вєдно 6. Штредне число членох по газдовстве 3,06.

За Бикич Дол характеристични дньово миграції роботнікох, школярох и студентох. Велї Бикичанє робя у Шидзе, школяре основних и штредніх школах путую до Шиду и других варошох, а студенти до Нового Саду и Београду. Дньово миграції порушую и землєділцох хтори одходза на пияц до Шиду и других местох дзе предаваю своєю продукти, а и друге жительство хторе у сушєдних местох окончує административни роботи, купує, идзе до дохтора, пре забаву и подобне.

ЛИТЕРАТУРА

1. Богдановић, Ж. (1982): *Хидролошки проблеми Срема*, докторска дисертација, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
2. Група аутора (1973): *Климатске прилике Фрушке горе*, Матица српска, Нови Сад
3. Група аутора (1976): *Фрушка гора – монографски приказ геолошке грађе и тектонског склопа*, Матица српска, Нови Сад
4. Група аутора (1999): *Воде Срема*, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
5. Група аутора (1999): *Становништво Срема*, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
6. Ђурчић, Р. (1984): *Општина Шид, географска монографија*, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
7. Милић, Ч. (1973): *Фрушка гора – геоморфолошка проучавања*, Матица српска, Нови Сад
8. Милојевић, Н. (1976): *Хидрогеолошке прилике Фрушке горе*, Воде Војводине, Годишњак Покрајинског фонда вода, Нови Сад
9. Ђурчић, С. (1980): *Становништво фрушкогорске области*, Матица српска, Нови Сад
10. Ђурчић, С. (1992): *Географија насеља*, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
11. Ђурчић, С. (2001): *Насеља Срема*, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад

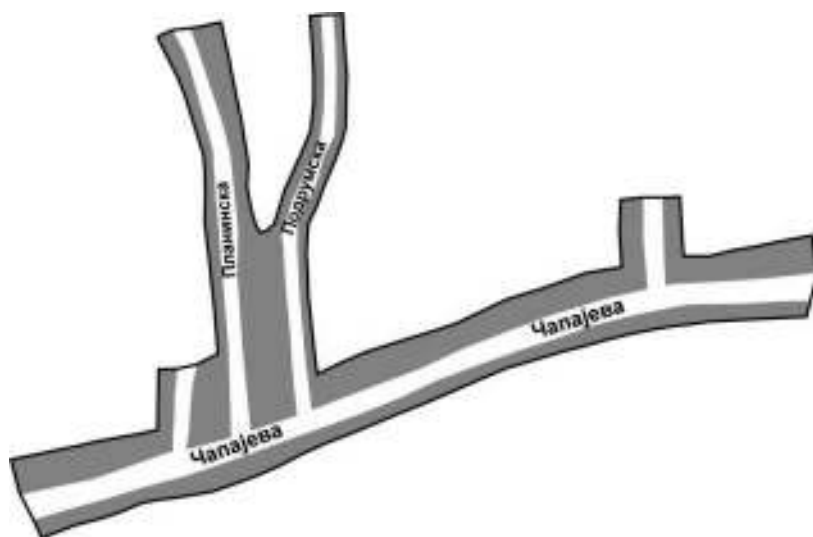
12. Главни пројекат за чишћење канала, изградњу уставе и таложника на каналу „Шаркудин Шидска Шидина”, ЗООУР Водопривредна организација „Босут”, ООУР „Чикаш Кудош”, Сремска Митровица 1975.
13. Метеоролошки годишњаци, Савезни хидрометеоролошки завод, Београд
14. Топографске секције 1:50000 и 1:25000, Војно-географски институт
15. Попис становништва, домаћинства и станова у 2011, Републички завод за статистику, Београд

Дарко Бобаль

МОРФОЛОГІЙНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАСЕЛЕННЯ

Морфологієні прикмети населєня то тоті їх прикмети хтори найобачлївши и найбаржей прицагую увагу припатрача. Даєдни морфологієні елементи ше обачує зблїзка, кед припатрач у населєню, даєдни з нїх ше обачує кед ше на нїх патри з одредзєней дистанци, а треци найлєпше видно на планє населєня або на топографсєй мапи. Найобщєйша дефиниция морфологієних характеристик була би „ви-патрунок населєня” (Ѓурчић, 2001).

Основни морфологієні елементи населєня хтори у сфєри интересованя ге-ографских наукох то: форма основи населєня, структура населєня и физиономия населєня.

Будователъна зона Бикич Долу

Жридло: Топографска мапа општини Шид, R = 1:25 000, модификовал Дарко Бобаль

Форма основи. З уплївом як природних так и дружтвених факторох, гоч вони наставали и розвивали ше плански гоч стихийно, населєни места можу формовац найрижнєйши форми основи. Основа населєня то, у ствари, поверхносц жеми хтору єдна агломерация залапює (Ѓурчић, 1992).

При видвойованю характеристикних типох формох основи населєня, єдно з найпростєйших то їх подзелєнє на пейц характеристикни форми: штироуглово, видлужени, овални, крижасті, инши або нєправилни.

Бикич Дол населенє хторе ма видлужену форму основи. Валал направени коло доліни потоку Шидини, хтори му одредзел напрям пресцераня. Длужина основи барз наглашена, а релативно прикри боки доліни онєможлївою бочне ширенє населєня. Коло главней видлуженой улїци єст и побочни, крижни улїци, хтори нєнаглашени. Прето орогидрологийни фактори мали пресудни уплїв при формованю населєня.

Структура. Други морфологийни елемент населєня то його нукашнє ушоренє або структура. Вон ма вельо вецей компоненти од форми основи населєня. То на-сампредз ширини и напрями пресцераня улїцох, густосц улїчної мрежи, площи и нєвибудовани поверхносци. Спрам структури, населєня ше дзеля на: линеарни, радиялни, решеткисти, мрежасті и мишани (Ћурчић, 1992).

За Бикич Дол характеристична линеарна структура населєня. На Фрушкой гори најчастейша релєфна форма хтора одредзує морфологийни характеристики населєня то потоково доліни. Бикич Дол направени коло узкей доліни, чия южна часц водоплївна. Валал ма єдну главну улїцу, Чапаєву, направену коло драги, алє ані вона нє зошицким формована, та є ище вше на даєдних местох претаргнута, а поготов єй южни шор хижох. У штредку улїци церква, школа, Мєсна канцелария и предавальня. Єст и два крижни, побочни улїци, Планинска и Подрумска, хтори барз кратки и маю мало хижи, та лєм дакус загубюю форму и структуру населєня.

Физиономия. Физиономия најгетерогенша морфологийна характеристика населєня. То морфологийна прикмета хтора за припатрача најобачлївша. Велї елементи физиономії населєня звонка интересованя географских наукох, алє добре рефлектую уплїви велїх географских и историйних факторох (Ћурчић, 1992).

Елементи хтори твора физиономию населєня тоти: силуета населєня, висина, розмесценє и старосц будинкох, ширина и напрями пресцераня улїцох, хасновани будователїни материял, конструкция закрицох, други архитєктонски ришєня, ширина горизонту, желєнїдло и др. Шицки спомнути елементи мож подзелїц до двох вельких ґрупох: вонкашнї елементи, хтори мож обачиц лєм здалєка, и нукашнї, на хтори ше патри у самим населєню.

Перши приселєнци насельовани по винїцарских хижкох сиверно од сучасного валалу, на сусєдних зукоснаїнох лесових профилох и платоох, оддалєни єдни од других и по даскельо километери. У тим чаше Бикич Дол мал випатрунок населєня розбитого типу, яки ше стрєта у горских крайох нашєй жеми. Лесово жеми хасновани як вязацє средство при виробку найтуньших будователїних материялох старих войводянских хижох.

Населєнє ше почало швидше розвивац при концу ХІХ вику, кед направєна драга Шид – Илок. Людзє поступнє зиходзєли з висших терєнох и правєли хижи коло драги. Сучасни валал формовани аж по Другєй шветовєй войни зоз спонтанним ґрупованьом хижох у доліни потоку Шидини, коло драги Шид – Илок, так же з часом и Бикич Дол достал випатрунок ушорованого населєня. И нєшка ше найвєкша часц населєня находзи коло маґистралнєй драги, а єст и даскельо менши побочни улїци. На мєсцє старого населєня остало мало хижи, а найвєцей их єст у бочнєй доліни Смаиловєц.

Бикич Дол длого административно припадад сушедней Привиней Глави. Аж после 1970. року достава статус административного населеня. Куриозитет же Бикич Дол нешка ма вещей жительох як Привина Глава, бо є пре положенє на драги прицагующи за насельованє.

У Бикич Долу виражена горизонтала. Населєнє характеризую нїзки хижи. Старши хижи углавним прижемни, а ані новше будованє у валалє не загубює тоту характеристику профилу населеня. Єдина вертикала у населєню церковна турня.

Главна и побочни улїци маю драгу з тварду подлогу. Дrajки з бетону маю шицки улїци у валалє. По улїцох насадзени древа, украсни рошлїни и квеце. У центре населеня єст парк з дзецинским бавилїщом и спортским тереном.

Гоч ше находзи у горскей часци, Бикич Дол спада до збитих населеньох панонского типу. Спрам типу хижох, у населєню ше розликую хижи „на бразду”, хижи „коло драги” и сучасни хижи.

Хижи „на бразду” набивани, з валькох (непеченой цегли), цегли и ридше як „хижки з пруща”. Поставяю ше бочно, з узшим боком гу улїци, а з длугшим гу двору. Напредку и назадку просторий (предня и задня хижа), а у штрעדку кухня. Збоку, гу двору, находзи ше конк, найчастейше отворени, до хторого ше уходзи з драги. У задней часци конку найчастейше шпайз. На хижу ше предлужую обекти з хлївом и шопу за шено, чардаком, шопу, кармиками и другима економским будинками. За двором и економскими обектами заграда зоз желєняву, а дагдзе и овоцнїк и винїца.

Хижа „на бразду”

Фото: Дарко Бобаль

Хижи „коло драги” правени з твардого материялу, цеглох и бетону, а дагдзе и з каменя. Длуghi бок тих хижох обрацени на драгу з двома або вещей просториями хтори маю трокридлово або штирокридлово облаки и капуру на драгу. Просторий хтори обрацени до двора служба як кухня, шпайз, купальня, єдальня и под. При тих хижох двор ма два часци.

Хижа „коло драги“

Фото: Деян Бобаль

Предня часц (предні двор) зоз желенїдлом и квецом, друга, задня часц двора служи за хлїв, кармики и други економски будинки. Тоти два часци двора роздвоює чардак хтори дзвигнути на висини 3–4 метери, а под нїм лєтня кухня або даяка друга простория. У предлуженю економского двора заграда у хторей ше хова овоц, желєняву, а дагдзе и винову лозу (Ђурчић, 1984).

Сучасни хижи у валалє почали правиц жителє хтори ше нє занїмали з польопривреду и нє мали потреби правиц економски будинки. Часто ше комбинує сучасну хижу и даєден з предходних двох наведзених типох и на тот способ задовольє шицки потреби як за економичну, так и за красну хижу.

У їх вибудови хаснована цегла, бетон и камень, по проєктох яки одвитую урбанистичному плану. Сучасни хижи маю вецей просторії, характеристични су по вельких и красних терасох, ушорених и ожелєнєтих дворох. У правеню тих хижох нєт окремени правила, прави ше их по власним смаку и потребох.

ЛИТЕРАТУРА

1. Богдановић, Ж. (1982): *Хидролошки проблеми Срема*, докторска дисертација, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
2. Група аутора (1973): *Климатске прилике Фрушке горе*, Матица српска, Нови Сад
3. Група аутора (1976): *Фрушка гора – монографски приказ геолошке грађе и тектонског склопа*, Матица српска, Нови Сад
4. Група аутора (1999): *Воде Срема*, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
5. Група аутора (1999): *Становништво Срема*, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
6. Ђурчић, Р. (1984): *Општина Шид, географска монографија*, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
7. Милић, Ч. (1973): *Фрушка гора – геоморфолошка проучавања*, Матица српска, Нови Сад
8. Милојевић, Н. (1976): *Хидрогеолошке прилике Фрушке горе*, Воде Војводине, Годишњак Покрајинског фонда вода, Нови Сад
9. Ђурчић, С. (1980): *Становништво фрушкогорске области*, Матица српска, Нови Сад
10. Ђурчић, С. (1992): *Географија насеља*, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
11. Ђурчић, С. (2001): *Насеља Срема*, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
12. Главни пројекат за чишћење канала, изградњу уставе и таложника на каналу „Шаркудин Шидска Шидина”, ЗООУР Водопривредна организација „Босут”, ООУР „Чикаш Кудош”, Сремска Митровица 1975.
13. Метеоролошки годишњаци, Савезни хидрометеоролошки завод, Београд
14. Топографске секције 1:50000 и 1:25000, Војно-географски институт
15. Попис становништва, домаћинства и станова у 2011, Републички завод за статистику, Београд

Деян Бобаль

ПРИВРЕДНИ ЖИВОТ У БИКИЧ ДОЛУ

Прецизни податки о привредним живоце Бикич Долу нєт вельо, бо Бикич Дол вше приказовани вєдно зоз Привину Главу як єден валал. Зазначене же у Бикич Долу до 50-их рокох прешлого вику були тоти ремеселніки:

Коста Биялко, коваль
Никола Бобаль, качмар
Йован Верешевич, байбер
Мартин Доґнар, столар
Звонко Яш, шнайдер (скравец)
Андрия Майхер, качмар
Янко Надь, палєнчар
Янко Капушински, шнайдер (скравец)
Янко Когут, шустер (ципелар)
Андрия Шолтис, тарговец
Михал Файфрич, палєнчар
Михал Гнатко, колєсар
Йовґен Сокол, байбер
Ана Хруст, тарговкиня.

На потоку Шидина, котри чече през Бикич Дол, було даскельо воденіци, а найпознатша була Манастирска воденіца, власніцтво манастира Привина Глава. Дакус висше од воденіци, на главней драги Шид – Илок, находзела ше и карчма, такволана Чарда, котра робела як и воденіца по 1946.рок. Медзи воденіцу и карчму було жридло води над хторим справена велька студня, такволани „Дєрам“. На нїм ше попри людзох напавало и статок хтори ше гнало на пияци до Илоку лєбо Шиду. Тота студня и нєшка стої як шведок прешлих часох.

По обисцох жени окрем каждодньового облєчива ткали на кроснох и рижни поньви, мехи, керпари и предавали их на пияцох. Сходзели ше на праткох и вєдно ткали на кроснох и предли на кудзельох. Хлопи плетли з пруща и шашу рижни мирички и сакайтови, як и метли з метлінча и пруща котри тиж предавали.

Пратки у Бикичу 1930. року

Нешка од ремеселнїкох у Бикич Долу лєм Колесарска роботня Янка Романяка, як и СЗР “Таца” хтора шиє дзецински шмати. Ёй власнїк Влада Майхер.

Скравци на ремеслу: Звонко Яш и Янко Капушински (шедза)

ЛИТЕРАТУРА

1. Затезало, Н., *Занатство, трговина и угоститељство у Општини Шид*, Шид, 1992.

Деян Бобаль

ПОЛЬОПРИВРЕДА

Приселюючи ше зоз Старого краю, нашо людзе перше були слугове на манастирских маєткох и у богатих старобивательох, дзе робели у виніцох, чували статок и викерчовали лєси. З часом приходзели до своїх фалаткох жеми и статку. За релативно кратки час нательо економски змоцнєли же початком 40-их рокох прешлого вику даєдни фамелиї мали аж и своїх сугох. Єдно число Бикичанох робело и на маєтку хтори ше находзи на брегу сиверно од валалу. Маєток зоз вельку виніцу, пиньвицу, хлівами и вилу настал у XVIII вику як часц маєтку грофовскей фамелиї Одескалски. Познєйше менял власнікох, а остатні бул з фамелиї Горовиц, та прето тот меток Бикичанє наволали „Горовица“. По Другей шветовой войны у Бикичу основана Землєділска задруга хтора робела по 1952. рок, алє без векшого успиху.

Бикичанє були найбаржей познати по млєчних продуктох: сиру, маслу и шмєтанки хтори Бикичанки ношели на сушєдни пияци до Шиду, Бачкей Паланки, Илоку, та аж и Београду и нательо постали познати по тих продуктох же ше без нїх пияц з млєчними продуктами нє могол задумац. У Бикичу 70-их рокох XX вику було коло 100 крави, а нєшка у валалє єст лєм 7.

Бикичанє були добри продукувателє грозна, та вєц и вина и палєнки хтори розвожєли по сушєдних местох – аж по Берчку и Винковци. Штредком 80-их рокох XX вику кажда хижа у Бикичу мала вєкшу чи меншу виніцу. Тих рокох до валалу зоз Загоря и Загребу приходзєли закупци и одкупйовали шицко грозно з валалу. Нєшка ище лєм даскельо фамелиї маю свою виніцу, а найвєкши поверхносци виніцох ма виніцар Мирослав Сокол.

На початку 90-их рокох у Бикичу ше почина садзиц на вєкших поверхносцох брескинї и нектарини. З часом ше тота продукция нательо розвила же брескинї и нектарини найзаступєнши у бикичанским хотаре. Дзєкуєци праве доброму положєню валалу, бикичанска брескиня вельо сладша од других у Сербії и дозрева даскельо днї скорєй, цо барз значнє пре цєну на тарговищу. Бикичанску брескиню мож найсц у предавальных у жеми и иножємствє, аж по Москву, та вона постала прави бренд Бикичу. Найвєкши поверхносци у Бикичу под брескинями ма фамелия Гнатко. Звонко и Далибор Гнатко направєли хладзальню дзє попри своих брескиных одкупую и брескинї од продукувательох з валалу.

Грозно

Брескинї

Деян Бобаль

ЗНОВА МЕДЗИ СВОЇМА

Приселюци ше зоз Старого краю, валалох коло Бардейова, у паметаню наших людзох цо ше медзи першими приселєли, а познейше и їх потомкох, по нєшка остали и назви местох зоз хторих пришли. По народним паметаню, зна ше же фамелії Шолтис, Рогаль, Сидор зоз Лукова, фамелия Бобаль зоз Венеції, фамелия Гнатко зоз Ѓерлахова, фамелия Лазор зоз валалу Криве...

Таки назви валалох записани и у матичних кнїжках винчаних и умартих.

Часц копийох бокох матичней кнїжки винчаних

Вязи зоз Старим крайом, по приповеданю найстарших, отримовани по Першу шветову войну. Кажди треци рок одреджена група Бикичанох ше рушала пешо до Старого краю обисц родзину. Драга их ведла преїг Банату, нєшкайшу Румунію, бо и там мали своїх населених. Вец ведно з нїма по Карпатох, до свого места. Така драга тирвала три тижні. На драгу рушали у нових бочкорох, а кед ше врацели – бочкори були нательо подарти же их могли лєм одруциц.

Р.І.	Ім'я в прямику	Година рођина	Место рођина	Општина	Место становина	Година умре
1.	Ђуро Курци	1855	Ђула	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1878
2.	Ана Ђаљовић	1848	Ђула	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1878
3.	Јанко Бобал	1837	Венковца	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1880
4.	Ана Катуниски	1840	Маслава	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1880
5.	Осиф Шимон	1837	Ђула	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1880
6.	Осиф Шимон	1831	Ђула	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1880
7.	Наско Фигар	1835	Храбиса	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1880
8.	Ана Милан	1833	Кружиса	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1880
9.	Ана Петров	1842	Богларца	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1881
10.	Андреј Лазар	1852	Крива	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1881
11.	Марија Жданова	1861	Ђула	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1881
12.	Јанко Јанков	1846	Ђула	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1881
13.	Јанко Росал	1836	Ђула	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1882
14.	Ферко Соко	1835	Екоровец	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1882
15.	Миско Моконина	1836	Богларца	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1884
16.	Јанко Халачина	1854	Храбиса	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1884
17.	Марија Фларца	1854	Петрова	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1884
18.	Ђуро Жданов	1860	Ђула	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1885
19.	Марија Петров	1862	Петрова	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1885
20.	Марија Лазар	1861	Крива	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1881
21.	Петро Болмаша	1861	Ђула	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1886
22.	Ана Петров	1861	Храбиса	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1886
23.	Јанко Курци	1869	Ђула	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1888
24.	Ана Дерев	1861	Венковца	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1888
25.	Осиф Шимон	1861	Крива	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1888
26.	Миско Катуниски	1878	Екоровец	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1892
27.	Јанко Халачина	1875	Ђула	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1892
28.	Никола Халачина	1870	Ђула	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1892
29.	Јанко Халачина	1876	Ђула	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1895
30.	Марија Петров	1874	Богларца	Бардејов	Примана Глина (Београд До)	1895

Вивод з таблички приселених од 1878. по 1895. рок

Зоз Першу шветову войну и снованьом нових державох вязи претаргнути аж по 2008. рок, гоч були даедни пробовања 1967. и 1990. року, але без успиху.

Року 2008. на „Коцурскей жатви“ у Коцуре Бикичане ше стретли з академиком Миколом Мушинком. Розгварка з нїм зохабела на нїх барз моцни упечаток, а тиж так и на академика Мушинку, та у „Бардејовских новостох“, новинох хтори виходза у Бардејове, написал статю о Русинох у Срме и обявел текст хтори му написал Деян Бобаль о Бикичу.

Копия з новинох *Bardejovské novosti*, у котрих обявени текст о Бикич Долу

На яр 2009. року у Бикичу отримани вибранки за нови Совит месней заєдніци. До Совиту вибрани Любомир Бунтич, Мирослав Сокол, Мирко Майхер, Деян Бобаль и Далибор Гнатко. За председателя вибрани Деян Бобаль. Єден з приоритетох нового Совиту, а на иницијативу председателя, було повязованє зоз Старим краєм.

У августу 2009. року до нащиви Шиду и Бикичу приходзи ФС *Барвинок* зоз Камйонки (Република Словацка). Пребували у Шидзе даскельо дні, а у Бикичу дали барз удатни концерт у преполней сали Дома култури. Концерт хтори ше ище и нешка спомина и после хторого у Бикичу вецей ніч не исте. Тот концерт ище баржей прешвечел Бикичанох же би ше рушили до Старого краю.

Тото ше им и удало у априлу 2010. року, кед неурядова делегация валалу, у хторей були Деян Бобаль и Мирко Майхер, а спред Союзу Русинох Українцох Йоаким Грубеня, нащивела Бардейов, Камйонку, Луков и Боглярку. Делегация ше врацела з моцними упечатками, так же у юнию 2010. року урядова делегация у хторей були Янко Гнатко, Мирослав Сокол и Деян Бобаль одходзи до Бардейова. У Бардейове их привитал предноста Мирослав Буйда и од теди, дзекуючи його безгранічней потримовки, вязи ше почали успишне розвивац.

Влєце 2010. року, на поволанку Союзу Русинох Українцох, Бикичане участвова-ли на фестивалє у Орябини, дзе приказали русинску свадзбу зоз Сриму. Нащивена Камєнка, Бардейов и Боглярка, а у Лукове отримани концерт. У Лукове их привитала старостка валалу Йозефина Крамарова.

Вєшенї истого року перша делегация зоз Бардейова, на чолє з Мирославом Буйдом, нащивела Бикич и участвовала на оберачки грозна у винїци Мирослава Сокола. Догварене подписованє догварки о сотрудничтве зоз даєдним валалом Бардейовского краю.

Як резултат тей догварки нащивени 2011. року валал Стебник, дзе Бикичанох сердечнє прияли староста Штефан Кучечка и ФС „Стебничанка“, та догварене подписованє сотрудничтва. По першираз нащивени и валал Вишни Тварожец, дзе их одведол Емил Балащак з Бардейова. У Вишним Тварожцу их сердечнє привитал староста Йозеф Балащак зоз сотрудніками, а у Културним доме організовал дружење.

На манифестациї *Пришли нам Русадля* у юнию 2012. року наступела ФС *Стебничанка*, а вєдно з нїма була и делегация валалу Стебник. Пред школу у Бикичу посаджена ліпа зоз Стебнику. Концом юлия члени КПД *Иван Котляревски* наступели у Стебнику вєдно зоз домашніма на концерту под назву *Защипивайме вєдно*, а приказани и обичай валяня *майового древа*. Дружтво дало концерт и у Вишним Тварожцу, а нащивени и валал Решов, дзе их сердечнє привитала старостка Гелена Ярмошквичова и ФС *Решовян*, а нащивена и церква у Решове.

У новембре 2012. року у Стебнику подписана *Догода* медзи Стебником и Бикич Долем.

Догода – догварка о сотрудничестве

Кед у церкви у Бикичу 2013. року поставени нови иконостас, попри домашніх, на икони даровали и даскельо валали Старого краю, як Стебник, Решов, Камйонка, та и предноста з Бардейова Мирослав Буйда, фамелия Балащак-Когут з Вишного Тварожцу, фамелия Мирослава Дорина з Герлахова, фамелия Емила Балащака з Бардейова, Михал Трудич з Бардейова и предноста зоз Старей Любовні Петро Сокол.

Велі валали Бардейовскей општини 2014. року означовали рочніци першого писаного споминаня, а медзи нїма були и валали Луков, Стебник и Вишни Тварожец. На каждом означованю рочніцох були и делеґації Бикичу, а у Стебнику наступела и старша фолклорна ґрупа Дружтва з Бикичу.

Влєце 2015. року члени Дружтва наступели на *Лемковскей ватри* у Ждині, а нащивени и валали Ганчова, Граб, валали зоз хторих тиж походза даєдни Бикичанє.

Як резултат шицких тих нащивох велі Бикичанє пренашли свою давну родзину, нових приятельох, а претаргнути вязи знова повязани як кед би не прешло коло 100 роки кед ше остатніраз, вєшені 1913. року, ґрупа Бикичанох рушела пешо до Старого краю.

Зденко Лазор

КУЛТУРНИ ЖИВОТ У БИКИЧ ДОЛУ

Організовані культурні життя Руснацох у Бикич Долу почал од 1941. року, кед справена и школа. Перша культурна подія хтора значна за Бикич Дол було пошвецанє фундаментох основней школи 21. децембра 1941. року, кед у тим месце отворена школа. Перши учитель Михайло Ковач ше приселєл зоз сушедного Беркасова, а у рамиках школского будинку мал квартиру.

Школа почина робити 12. марца 1942. року, алє учитель Михайло Ковач и скорей почал зазберовац дзеци и тримац преподаваня, а зоз старшима у Бикичу почал шпивацки проби, дзе було коло 30 членох.

Школяре зоз своїм учителем 1952. року

Пре войново обставини и збуваня на Сримским фронту, культурна робота у валалє престала аж по 29. юлий 1945. року, кед на шветочносци з нагоди законченя школского року виведзени 26 точки, хорски шпиваня и даскельо театрални фалати. Учитель Ковач куповал кніжки за школску библиотеку – 1945. року купел 14 нови наслови.

Пред сам кєнєц школского року школяре участвую зоз двома хорским шпиванками на велькей програми у Шидзе, ведно зоз школярми з Беркасова, Моловину, Соту и Привиней Глави.

На иницијативу учителя Михайла Ковача, у Бикич Долу основана филияла Рускей матки, чий председатель бул Мишко Митров, секретар бул учитель Михайло Ковач, а касу водзел Емил Гнатко. У рамиках Рускей матки 9. януара 1946. року

основане и КПД „Иван Котляревски“. У рамикох того дружтва, хторе на самим початку мало коло 60 членох, основани и мишани хор и аматерски театар.

Медзи першима членами хору у хторим було коло 26 членох шпивали: хлопци – Васа Гнатко, Митар Гнатко, Мишко Митров, Мишко Страценски, Емил Гнатко, Андрия Шолтис, Янко Бобаль, Мишко Шолтис, Пера Файфрич и други, а од женох – Оленка Ковач, Мелана Дюрань, Елка Красник, Мария Гарди, Павлина Митров, Славица Гнатко и други. Хор пририхтовал учитель Михайло Ковач. Научели коло 15 хорски шпиванки, медзи нїма ше видвоюю: „Дївчино моя“, „На городи калинонька“, „Логорска“, „Дзвони“, „Над Уралом“, „Черемщина“, „Хеј Словени“ и „Слику милу Истре наше“. Зоз тим репертоаром обишли шицки места у општини.

Аматерске дружтво пририхтовало даскельо театрални фалати: „На синокоосу“, „Будала“, „Жена-бида“ и други, та зоз нїма наступели перше у своїм месце, а познейше и у других местох у општини.

Члени аматерского театру 1955. року

Значни рок за Бикич Дол бул 1947, кед учитель Ковач зазначел же у Бикичу єст аж 30 предплатнікох „Руского слова“ и тиж тельо предплатнікох „Пионирскей заградки“. Истого року, 20. септембра, основана Народна библиотека зоз читальню, у хторей було вецей як 300 наслови.

Дилетантска група 1947. року, под руководством учителя Ковача, увежбала фалат „Наталка Полтавка“, дзе улоги бавели Олена и Михайло Ковач, Ферко Гнатко и його супруга Ирина, Емил Майхер и Данил Гнатко. То бул найлєпше виведзени фалат од шицких хтори представени у Бикичу.

Дзекуючы намаганню Бикичанох, а тиж и по їх жаданю, власци у општини 12. януара 1948. року дошлєбодзели же би ше у валалє почало правиц Задружни дом (познєйше Дом култури). Людзе помагали дзечнє у будованю Дому, сами пририхтовали материял, пекли цеглу и у пенєжу назбєрали коло 30.000 динари. Дом ше почало правиц 30. августа 1948. року, а будовали го майстрове Иван Бетлемович зоз Куковцох и Мишко Красник зоз Бикич Долу. Дом закрити 10. децембра 1948. року, а у роботы участвовали и сами Бикичанє. Найвєкше закладанє же би тота робота була реализована дали: Ферко Гнатко, Васа Гнатко, Дюра Лазор, Никола Лазор, Янко Когут, Яким Бобаль, Пера Гарди, Мишко Митров, Йовгєн Митров, Йосип Надь, Мишко Гнатко и велї други.

Аматерске дружтво пририхтало театрални фалат „Пошилися в дурнї”, хтори з вельким успихом представени у сусєдним валалє Люба. Улоги бавели: Дюра Страценски, Влада Гнатко, Кирил Гнатко, Стеван Юрек, Данил Чижмар, Йовгєн Сокол, Силва Файфрич, Мелания Митров и Ксения Гнатко.

Члени аматерского театру 1954. року

КПД „Иван Котляревски“ 1949. року пририхтує даскельо театрални фалати, и то „Желєни конар“ и „Наталка Полтавка“. Зоз першу представу Дружтво участвує на змаганю рускох драмских секцийох у Шидзе и 5. марца 1949. року забера друге место. Дружтво зоз спомнутима драмским фалатами наступело у Петровцох, Миклошевцох, Бачинцох, Руским Керестуре и Вербаше.

Року 1950. КПД „Дюра Киш“ зоз Шиду, 11. марца, наступело у Бикич Долу зоз представу „Кир Яня“. Представу вивєдли у новей сали Задружного дому, хтори не бул цалком ушорени, алє ше могло давац забави.

Аматерська секція Дружтва пририхтала драмски фалат „Власц“ Бранислава Нушича и першираз го виведла 17. марца 1950. року у Бикич Долу. Улоги бавели: Ферко Гнатко, Еуген Митров, Данило Гнатко, Данило Чижмар, Любица Гнатко и Юлка Красник. Режисер Михайло Ковач. Исти фалат аматере виведли на змаганю у Шидзе 18. марца и завжали перше место медзи аматерским дружтвами Руснацох у Сриме. Зоз тоту представу участвовали и на змаганю руских театрох у Руским Керестуре 2. априла, дзе завжали друге место, такой после Руского Керестура. Представу през рок виведли ище даскельо раз у Бачинцох, Беркасове и Бикич Долу.

Библиотека и читальня 1950. року премесцени зоз школи до Задружного дому. Ту 25. априла, як госци, участвую члени КПД „Гавриїл Костельник“ з Руского Керестура зоз своїм тамбуровим оркестром, фолклором и шпивачами, як и КПД „Дюра Киш“ зоз фолклором и хором.

Курс за музичну и фолклорну секцию отримани 25. януара 1951. року и тирвал пейц дні. Зоз музичну секцию робел Яким Хома, а зоз танєчніками Ана Медєши и Янко Виславски. Того дня основана и музична секция у Бикич Долу.

Тамбурови оркестер 1952. року

Секция за Руснацох зоз Руского Керестура подаровала 20. фебруара 1951. року Бикичаном платно з юти за кулиси на бини.

Од 3. по 10. марец 1951. року у Бикичу отримана смотра аматерских театрох. На смотри участвовали дружтва зоз Беркасова, Бикичу и Шиду.

КПД „Бранко Радичевич“ – Секция за Руснацох зоз Сримскей Митровици 16. фебруара 1952. року у Бикичу дава драмски фалат „Два малженски пари“.

Семинар руских народних танцох отримани у Бачинцох 26. фебруара 1952. року, дзе присуствовали и члени КПД „Иван Котляревски“: Марча Гнатко, Ирина Гнатко, Ана Бучко и Верунка Бобаль.

Од 11. по 12. април 1952. року у Бикичу отримана смотра драмских секцийох КПД за Срез шидски. КПД „Еуген Бревак“ зоз Бачинцох наступело 11. априла зоз представу „Франтовніца“ Петра Ризнича, а КПД „Бранко Радичевич“ зоз Сримскей Митровици зоз представу „Валалски байбер“ од Вукосавлевича. КПД „Иван Котляревски“ наступело 12. априла зоз представу „Позозрива особа“. На смотри ше не зявели КПД „Дюра Киш“ зоз Шиду и КПД „Тарас Шевченко“ зоз Беркасова.

Од 1952. по 1962. рок Дружтво вецей робело на пририхтованю представох хтори були у рамикох школскей програми, а представи, окрем у школи, виводзени и у дзепоедних местох шидскей општини, кед за їх виводзенє була даяка нагода. Активна була и фолклорна секция, хтора наступела у Бикич Долу, але и у других местох Општини и Войводини.

Школского 1954/1955. року учителя Ковача заменела учителька Єлисавета (Славка) Рогаль, та вона зоз членами КПД пририхтала Гогольову представу „Женїдба“. Зоз тоту представу нащивели: Сот, Привину Главу, Беркасово, Моловин, Бачинци, Любу и Миклошевци. У виводзеню представи участвовали: Данил Гнатко, Дюра Страценски, Мижо Сокол, Анделка Чижмар, Любица Гнатко, Люба Гнатко, Дюра Шолтис, Мирон Шолтис и Влада Гнатко.

Школского 1962/1963. року до Бикич Долу як учителє приходза Мелания и Василь Мудри, ушорюю библиотеку хтора у тим чаше мала лем 86 кнїжки и починаю з организовањом културно-просвитних активносцох у школи, а потим и у валалє, дзе отримани програми за Дзень Републики (29. новембер), Нови рок, Дзень женох и други.

Колективна нащива Бикичанох до Руского Керестура организова 2. августа 1964. року, кед у тим месце отримани концерт народних писньох и танцох у виводзеню членох опери и балету „Тарас Григориєвич Шевченко“ зоз Києва.

У малей сали Задружного дому организова патренє телевизийней програми. У Памятніци стої зазначене же „Мала сала је тада била мала да прими све оне који су желели да гледају програм, те се морало у то време програм пратити у великој сали“.

Члени редакції „Руского слова“, 10. априла 1964. року, нащивели Бикич Дол и отримали усни новини. Патрачох було у вельким чишлє, а у програми участвовали новинаре: Дюра Латяк, главни и одвичетельни редактор, Микола Скубан, Янко Рац, Юлиан Каменїчки, Ирина Гарди и Мирко Гаднянски.

На иницијативу и закладанє Василя Мудрого, а зоз порозуменњом Янка Джунї и Янка Пастернака з Руского Керестура, 1967. року Бикич на дарунок достал 100 биоскопски карсцелї, хтори поставени до велькей сали Дому култури. Од „Центропромету“ зоз Шиду Бикичанє истого року достали желєзни пец за зогриванє малей телевизийней сали.

Програма у Доме култури 1979. року

Перше стретнуце сримских писательох у Бикич Долу отримане 4. децембра 1967. року, на иницијативу Василя Мудрого. На першим стретнуцу учествовали: Владимир Костелник зоз Вуковару, Штефан Гудак з Петровцох, Василь Мудри з Бикичу, Силво Ерделі з Петровцох, Ана Папандриш з Вуковару, Йосафат Колбас з Винковцох, Венямин Бульчик зоз Шиду, Владимир Бесермині зоз Шиду и Михайло Ковач з Нового Саду.

Концом 1968. року до Бикич Долу приходзи сотрудник Сербскей академii наукох и уметносцох др Душан Дрляча и роби на вигледованю у вязи з колонизацию и насельованьом Руснацох до Сриму.

Бикичаном ше представели и други дружтва: КПД „Тарас Шевченко” з Беркасова; КПД „Гавриіл Костельник” з Руского Керестура; КПД „Еуген Бревак” зоз Бачинцох; КПД „Дюра Киш” зоз Шиду; КПД зоз Петровцох; КПД „Александр Пушкин” з Вербасу; КУД „Николай В. Гоголь” з Коцура; КПД „Яким Говля” з Миклошевцох и други.

Културно-просвитни живот ше слідујучих рокох зведол на школски представи и програми хтори учителє организовали, понеже ше зменьовали и генерациі и учителє у Бикич Долу. КПД „Иван Котляревски” престало робиц: розпущени хор, тамбурови оркестер и драмска секция.

Културни живот ше поєдинєчно одвивал на швета хтори були вязани вецей за школу як за дзепоедни датуми значни за сам валал. Так було по 1997. рок, кед на фестивалє „Червене пупче” наступел Бикичан Зденко Лазор зоз шпиванку „Рибар”. На спомнутим фестивалє наступело и КУД *Бикич*, хторе з тей нагоди позберал Славко Надь з Руского Керестура, тедишні учитель у Бикич Долу.

КУД Бикич з Бикич Долу 1997. року

Од 14. марца до 30. мая 1997. року робене на обнавляню церкви. У роботи коло майстрох участвовали и жителе валалу, а вельку помоц, як физичну так и духовну, давал паноец Михайло Режак. Обновена церква пошвечена 26. септембра 1997. року, кед наступело и КУД зоз Бикич Долу. Тото КУД кратко робело, по 1998. рок, а наступело на манифестациї „Червене пупче” у Руским Керестуре. У тим чаше у Дружтве танцовали: Дарио Опачек, Зденко Лазор, Боян Гарди, Александер Станкович, Милош Вуянич, Марина Угренович, Наташа Капушински, Мая Гарди, Саня Майхер, Биляна Майхер, Зорица Пеурача, Елена Челап, Владислава Рудич, Елена Вуянич, Елена Веринац и Далибор Юрек. На гармоники провадзел Мирослав Майхер.

КПД „Дюра Киш“, по опредзелєню у своїм Статуту, 2007. року почало преширйовац свою діялносц и на други руски места у шидскей општини: уключовало людзох зоз шицких руских местох до секцийох у Шидзе, формовало групи и секції у наших валалох. Так на схадзки 12. септембра 2007. року порадзене же би ше формовало фолклорну групу у Бикич Долу; перши проби почали 17. септембра 2007. року. До роботи групи ше уключили дваццєро дзеци, а вельку потримовку дали родичи и други жителе Бикичу, окреме Жарка Майхер, хтора ушила єдну часц облєчива за малих танєчнїкох з Бикичу. Окрем нєй, облєчиво шили Верица Югас зоз Шиду и Веруна Надь з Бачинцох, хтора направела и фитюли за жридлову шпивацку групу.

Формовани Месни одбор Бикич Дол 2007. року, до хторого вошли Деян Бобаль, Зденко Лазор, Янко Гнатко, Мирко Майхер, Яким Лазор, Мирослав Сокол и Желько Надь.

Карпатська ліпа зоз Старого краю 2013. року

Танецьна група КПД „Іван Котляревський“ почала з роботу 2007. року, кед у єй роботи участвовали и шлїдуюци танецнїки: Милица Яш, Рената Болдиш, Верица Крижич, Светлана Лазор, Оливера Тот, Силвия Сокол, Драґана Симанович, Весна Михайлович, Златица Михайлович, Ґоран Балащак, Кристина Шолтис, Зоран Шолтис, Тияна Шолтис, Милан Ґнатко, Єлена Ґнатко, Деян Михайлович, Желяна Зец, Йована Пеурача, Катарина Бучко, Милица Андрич, уметнїцки руководитель була Наташа Цирба.

Дружтво отримало Конститутивну сходзку 5. марца 2011. року и формовало ше як самостойне дружтво КПД „Іван Котляревський“ Бикич Дол, дзе за председателя вибрани Деян Бобаль, подпредседатель Янко Ґнатко, секретар Зденко Лазор, председатель Скупштини Лерка Сокол.

Од 2011. року, зоз приходом Борислава Барни за кореоґрафа до Бикич Долу, у КПД „Іван Котляревський“ формовани два ґрупи танецнїкох, и то младша и старша фолклорна ґрупа.

Члени старшей фолклорней ґрупи од єй снованя по нешка були: Милица Яш, Рената Болдиш, Верица Крижич, Светлана Лазор, Оливера Тот, Силвия Сокол, Драґана Симанович, Весна Михайлович, Златица Михайлович, Ґоран Балащак, Кристина Шолтис, Зоран Шолтис, Тияна Шолтис, Милан Ґнатко, Єлена Ґнатко, Деян Михайлович, Желяна Зец, Йована Пеурача, Катарина Бучко, Милица Андрич, Бояна Барна, Дьорде Барна, Бранислав Майхер, Ліляна Пеурача, Мая Гарди, Биляна Штефанчик, Ивана Майхер и Сандра Благоевич. Члени младшей фолклорней ґрупи: Милош Шолтис, Никола Пеурача, Ема Штефанчик, Емилия Миїч, Михайло Миїч, Алекса Торма, Елена Ґнатко, Никола Ґнатко, Митар Боцко, Желяна Зец, Дора Боцко, Желька Благоевич, Єлица Михайлович, Александар Михайлович, Даниєл

Михайлович, Зоран Балащак, Уна Майхер; уметницьки руководитель обидвох ґрупах Бояна Барна, а кореограф Борислав Барна.

Фолклорни ґрупи од свогого снованя наступали на шицких манифестацойох у Општини и смотрах хтори організовани за фолклорни ансамбли у Републики Сербії. Медзи значними наступами и змаганнями були: наступ на Златиборе 2010. року, учасц на општинских смотрах од 2010. року по нєшка, учасц на Зонскей смотри, як и поєдинєчни наступи у Сримскей Митровици, Бачинцох, Шидзе, Беркасове, Бикич Долу, Новим Садзе, Београдзе, Руским Керестуре и велїх других местох у Сербії. У 2012. року уметніцки руководитель, хторого послал Национални совет як помоц у корепетиції и пририхтованю ансамблех, бул Йоаким Рац Мими, а музичне провадженє прилапел Юлиан Рамач Чамо.

Облєчиво за старшу и младшу фолклорну ґрупу, од 2011. року, кед Дружтво почало самостойнє робиц, як спонзор ушила Миряна Барнова зоз Шиду.

Лемківска ватра, Ждиня, Република Польска, 2015. року

Старша фолклорна ґрупа КПД „Иван Котляревски“, як коруну своєї роботи може навесц же єй члени були представителє Републики Сербії 2014. року у Стебники (Република Словацка) на прєслави шейсторочніци валалу, а тиж и 2015. року на фестивалє *Лемківска ватра* у Ждинї (Република Польска). Кореограф фолклорних ґрупах бул Борислав Барна, а уметніцки руководителє Бояна Барна и Дьорде Барна.

Младша шпивацка ґрупа основана 2011. року, а як члени шпивали: Силвия Сокол, Кристина Болдиш, Светлана Лазор, Милица Яш и Татяна Надь. Младша шпивацка ґрупа наступела на општинских смотрах у Шидзе, на Зонскей смотри у Индії, а 2012. року Силвия Сокол, Татяна Надь и Драґана Глунья-Бабич шпивали на *Бардейовским ярмарку* у Бардейове (Република Словацка).

Шпивацка група *Бикичанки* перши наступ мала 2009. року, кед 4. децембра у валалє означовани Дзень Месней заєдніци и источашнє Дзень ошлєбодзєня валалу. *Бикичанки* у тим чаше почали робиц у рамикох Здружєня жєнох, а морално их потримал Славко Надь, хтори теди робел як учитель у Бикичу. *Бикичанки* почали наступац и поряднє отримовац проби зоз приходом до Бикич Долу Драгани Глуня-Бабич, як и єй супруга Бояна Бабича.

Шпивацка група Бикичанки, Стебник, Република Словацка, 2010. року

Бикичанки наступели на велїх фестивалох: у Коцуре (2011. рок), Руским Керестуре (2014, 2016), Дюрдьове (од 2009. по 2016. рок, а 2014. року достали специялну награду жирия), Петровцох (2010. року з нагоди прєслава 60-рочнїци дружтва „Яким Гарди“), Шидзе (од 2009. по 2016. рок), а наступали на концертох у Бикич Долу, Бачинцох, Беркасове, Шидзе, Соту и Новим Садзе. Шпивацка група *Бикичанки* наступала и у иножемстве, и то у Ярабини у Републики Словацкей самостойнє 2010. року, и вєдно зоз хлопску шпивацку групу 2012. року у Стебнику и Вишнїм Тварожцу, дзе приказали на обидвох наступох традицию и обичаї сримских Руснацох; 2014. року наступели як мишана шпивацка група у Републики Польскей у месце Ждиня на манифестациї *Лемкивска ватра*.

Бикичанки до 2010. року наступали у облєчиве хторе було назберане, а з часу на час и пожичене од КПД „Дюра Киш“ зоз Шиду. Истого року обявени конкурс Покраїнского секретариату за роботу, обезпечованє роботи и равноправносц полох, дзе *Бикичанки* на спомнутим конкурсу достали 50 тисячи динари. Од достатого пенєжу покупени материял за нове облєчиво. Облєчиво и нови фитюли шила Верунка Надьова з Бачинцох, а пенєж за шице обезпечел Национални совет Руснацох. *Бикичанки* до 2011. року робели у рамикох Здружєня жєнох, та ше теди приключели гу КПД-у „Иван Котляревски“, дзе самостойнє як *Бикичанки* шпивали до 2012. року.

Шпивацка група *Бикичанки* мала шлідуючих членох: Невенка Бобаль, Желька Лазор, Елена Гнатко, Драгица Романяк, Добрила Штефанчик, Ана Гнатко, Генка Сорочко, Верунка Надь, Лєрка Сокол, Єлица Майхер, а уметніцка руководителька Драґана Глуня-Бабич. Од 2016. року гу шпивацкей групи ше приключели и Олґица Лукач и Мария Лончар.

Од 2011. року ґу женскей шпивацкей групи придружує ше и новооснована хлопска група и на наступох участвую або самостойнє, або ведно обидва групи як мишана шпивацка група.

Хлопска шпивацка група, Шидянске културне лето 2014. року

Хлопска шпивацка група од снованя нє мала вельо членох. То насампредз були: Яким Лазор, Данил Штефанчик, Звонко Шолтис, Тихомир Античевич, Данил Надь и Петро Гарвильчак. Од 2016. року придружели ше ґу нїм и Владимир Торма, Славко Загорянски и Мирослав Мохнацки. Музичне провадзєнє обидвох групох во-дзел Боян Бабич, фахови сотруднік.

Окрем спомнутих манифестацийох и смотрах фолклорней творчосци, *Бикичанки* участвовали на Општинскей смотри фолклорох и шпивачох, и то од 2012. по 2014. рок. Женска шпивацка група сама участвовала на општинскей смотри, а од 2013. и у 2014. року наступела ведно зоз хлопску шпивацку групу. На општинскей смотри 2013. року пласовали ше на Зонску смотру до Петінцох, одкадз ше пласовали истого року на Покраїнску смотру *Чуванє традиції Войводици*.

Здруженє жєнох *Бикичанки*, як и часц шпивацкей групи у рамикох КПД „Иван Котляревски“, участвує на манифестацийі *Пришли нам Русадля* хтора організована у Бикич Долу, як и на манифестацийох на поволанку домашніх (Сот, Беркасово, Шид, Бачинци, Куковци, Люба, Ердєвик, Голубинци, Индія, Сримска Митровица, Латярак, як и велї други).

Як коруна роботи мишаней шпивацкей групи 2015. року зняти CD хтори ноши назву *Хижочко стара*. Медзи писнями на руским язiku находза ше и даскельо на

язику на яким ще дакеди бешедовало у Бикич Долу, а хтори мож чуц у Старим краю.

У Бикичу тиж роби и Секция Дружтва за руски язык, литературу и культуру, чий председатель Зденко Лазор.

На початку 2009. року, у організації РТ Войводини, а на идею о. Михайла Режака, у рамикох отримованя традиції Руснацох у Сриме, зняти филм *Вилійов вечар у Бикич Долу*, дзе участвовали шицки жителє Бикич Долу, а хтори члени КПД „Иван Котляревски“.

У терашнім часе у Бикичу єст два културни манифестацийі: єдна традицийни *Руски бал*, а друга традицийни обичай рубаня майового древка, манифестация под назву *Пришли нам Русадля*. До обидвох манифестацийох уключени шицки члени КПД з Бикич Долу.

**Манифестация рубаня майового древка
Пришли нам Русадля, 2016. року**

ЛИТЕРАТУРА

1. Биљња, В., *Русини у Војводини*, Нови Сад, 1987.
2. Дрляча, Д., *Руснаци у етнографских записох*, Нови Сад, 2006.
3. Зборник роботох „*Руснаци у Шидзе и околних местох*“, *Три значни ювилеї*, Шид, 2007.
4. Информатор, *Руснаци у Србиї*, Руски Керестур: Национални совет рускей националней меншини; Завод за културу войводянских Руснацох; НВУ „Руске слово“, 2009.
5. Киш, М., *Дідове – приповедки за праунокох*, Вуковар, 2009.
6. Ковач, М., *Spoimenica škole Bikić Dol*, 1941.
7. Ковач, М., *Капка по капку живот одцека*, Руске слово, Нови Сад, 1988.
8. Колесаров, Ю. Д., *Руски народни мена*, Монтреал, 1979.
9. Константиновић, С., *Приче о Русинима*, Шид, 1995.
10. Лабош, Ф., *„История Русиных Бачки, Сриму и Славониї 1745-1918“*, Нови Сад, 1978.
11. Мудри, В., *Бикич Дол найменши, алє найушоренши валал*, Руске слово ч. 23-24, Нови Сад, 1995.
12. Мудри, В., *Русини у Бикић Долу (1848-1990)*, Шидина бр. 4, Шид, 1998.
13. Радуловачки, Љ., *Мобе, прела и други видови окупљања Русина у западном Сремѹ*, Сремска Митровица, Музеј Срема, 2010.

Зденко Лазор

ШКОЛСТВО У БИКИЧ ДОЛУ

Руснаци од самого приселеня коло 1848. року, та по 40-ти роки ХХ вику, свойо дзеци посилали зоз Бикичу до школи до Привиней Глави. Очежане им було ходзиц на години, окреме през жиму, бо мушели исц по лукох и мочарох же би пришли до школи. Прето ше 1940. року почало правиц школу у Бикич Долу. Иницијаторе будованя школи були: Янко Лазор зоз синами, Михал Гнатко зоз братами и родзину, и Михал Страценски. Помощ за будованє школи дала держава; жем, дзе будована школа дало Крижевске владичество, а найвецей на будованю робели жителє, хтори дали роботну моц и транспорт, як и додатне пенєжне доприношенє. План будинку новей школи виробел и з вибудову руководзел инженер А. Фурк, а подніматель роботох бул Дюро Етенхофен, майстор зоз Товарніку. Будовательни материял: цегли и череп правени у власней режії, на месце дзе ше находзи хижа Янка Юрека.

Пошвецање фундаментох школи у Бикичу

Школа у Бикич Долу закончена 21. децембра 1941. року, кед є и пошвецена и отворена. Школу пошвецел о. Павле Гвозданович. У мено Министерства просвити школу у Бикич Долу отворел Славко Ладович, школски инспектор, хтори з тей нагоди до *Памятніци* школи у Бикич Долу записал: „Dana 21. prosinca 1941. proglasio sam otvorenom pučku školu u Bikić Dolu, općine Berkasovo kotar Šid. Predajući školu preko naroda prvom učitelju Mihajlu Kovaču, molim Svevišnjega da blagoslovi svaki rad, da se u tom hramu prosvjete odgajaju jaki značajni ljudi tople duše i dobra srca – da svaki rad donese plod, koji bude Bogu na slavu, roditeljima na radost, domovini na korist“. На шветочним отвераню були и представителє державних службох, як и велї Бикичанє.

Учитель Михайло Ковач

Перши учитель у Бикичу бул Михайло Ковач зоз Шиду, хтори пред самим отвераньом школи бул поставени по одлуки Министерства настави число 79930/42. за першого учителя до Бикичу, але и по своїм жаданю, як и по жаданю самих Бикичанох. Школа мала и перши Одбор, председатель бул Михал Гнатко, члени Василь Файфрич, Емил Лазор, Андри Гнатко и Илия Шпрох, а учитель Михайло Ковач бул секретар.

Школяре першей класи зоз своїм учителем 1942. року

До нововибудованей школи у Бикичу почали ходзиц: до 1. класи: Йосип Грус, Дюра Гнатко, Емил Когут, Янко Лукач, Штефан Майхер, Михайло Сокол, Мирон Страценски, Ева Болдиш, Катица Букор, Ирина Гнатко, Любица Гнатко, Леона Лазор, Любица Романяк. До 2. класи: Йоца Цинковски, Дюра Красник, Петар Лазор, Мийо Левенски, Дюра Романяк, Данил Шолтис, Мирон Шолтис, Катица Болдиш, Юлка Красник, Олга Майхер, Ана Романяк, Ана Сокол, Мария Шолтис, Нада Васко. До 3. класи: Никола Гнатко, Елена Биалко, Ана Догнар, Нада Дупаль, Катица Гнатко,

Єлица Йованович, Мирослава Йованович, Веруна Когут, Нада Майхер, Іванка Милинкович, Меланія Митров, Ана Шпрох. До 4. класи: Данил Чижмар, Мирон Майхер, Дюра Страценски, Ксенія Хнатко. До першої 1. опетовці Йосип Чижмар, Сил. Файфріч, В. Хнатко, Ш. Юрек, М. Сокол, Н. Бобаль, Р. Догнар, А. і С. Гнатко, А. Яш, Н. Надь, і Й. Верешевич.

Як наводзи учитель Михайло Ковач, школа такої по отвераню не почала робиц пре воєни події 40-их роках, але аж 12. марца 1942. року по одлуки Міністерства настави число 12800, кед учитель і почина зоз свою просвітну діялносцу у тим валалє. Истого року, 6. априла, отримана заєднічка схаdzка двох школских одборах зоз Бикич Долу і Привиней Глави, дзе подзелєни школски инвентар, а тиж одлучене же школа у Бикичу достанє 4 гольти жеми. Школа без учителя остава 21. априла 1942. року прето же учитель поволани до горватского войска. Учитель Ковач пише школским власцом же би дзеци не остали без настави, та на место нового учителя приходзи Йосип Торма з Товарніку. У Бикичу роби од мая по кєнець октобра 1942. року.

Йосип Торма

Ружица Исакович

Викторія Петрич

Школа у Бикичу остава без учителя по 10. новембер 1942. року, кед на место учителя приходзи Ружица Исакович з Андриєвцох. Воєни події не дошлєбо дзую векшу роботу, та ше настава отримує лєм у класи. Дзеци пре одход своїх оцох преставаю порядне ходзиц до школи, та онєможливе не отримованє настави бо число дзецох малє. У *Памятніци* остало зазначене: „Škola životari. Cielo prosvjetno nastojanje sastoji se u tome da se deca uvedu u normalno stanje. Učiteljica poduzima sve sa sredstvima koja joj stoje na raspolaganju da se školski rad normalizira, što joj uglavnom i polazi za rukom“.

Школского 1942/1943. року школу закончую: у 1. класи од штверих школярох лєм Ирина Гнатко; у 2. класи од 9 школярох лєм штvero, а найлєпша Леона Лазор; у 3. класи од 17 лєм осмеро, а найлєпша Катица Болдиш, и у 4. класи од 9 закончую седмеро – найлєпша Катица Гнатко.

До гражданскей школи, попри чежких обставиных, уписани и двоє Бикичанє, и то: Силвестер Файфріч и Дюра Страценски.

Зоз школи у Бикич Долу учителька Ружица премесцена у августу 1943. року, так же ознова школа остава без учителя. Истого року, у децембре, на место учителя у Бикичу приходзи Виктория Петрич з Адашевцох. До конца 1943. року роби лем гевто цо найнужнейше и кельо войново часи дошлєбодзовали. Школа и 1944. року не робела стаємно, а часто настава претаргнута пре войново дїйства. Учителька Петричова у Бикичу робела по 5. януар 1945. року, кед власци врацаю до школи учителя Михайла Ковача.

Од 19. януара 1945. по 21. марец 1945. року школа послужела як лаґер за политичних виновників, та аж после того датума почала зоз стаємну роботу.

З одличним успехом школски 1944/1945. рок закончили штvero школяре, и то: у першей класи Иван Ковач, а у штвартей класи Янко Капушински, Любица Гнатко и Леона Лазор.

Отримовац будинок мушели жителє валалу, хтори помогли и финансово. Тиж викопана и студня (студню копали Никола Бобаль ст. и Янко Бобаль), за учителя збудована лєтня кухня у дворе, а за школску библиотеку купени 14 кнїжки.

Школяре при самим концу школского року участвовали на заєднїцкей програмі у Шидзе, дзе мали вельо успеху, та аж сами написали тоту писньочку:

*Наш валалчок, гоч найменши
помедзи валали,
та у Шиду пионире
лєм з волю шпивали.*

*Кед утнули “Кандурика”, –
да муροх не було, –
та кляпканє би зоз сали
аж до нас ше чуло.*

Школского 1945/1946. року учитель Михайло Ковач зазначел же школа у подлим стану и же не ма ані основни средства за роботу. „Школски намештај састоји се од 9 трошних, климавих скамија, једног столића и столице, ормара, табле без ногара и напола разбијене. Од учила школа нема ништа.“ Школяре не мали ані основни прибор за роботу, як ані кнїжки хтори було чежко найсц. Знанє школярох слабе пре обставини хтори ше случовали на тим подручу, але и прето же не могли ходзиц на години и достац основни знаня зоз систематичну роботу.

През рок учитель з колеґами зоз Соту, Моловину, Бапскей, Беркасова и Привиней Глави организує турнею по тих валалох зоз заєднїчку програму и од пенєжу хтори достали за тоту програму купує кнїжки за библиотеку. Школски рок з одличним успехом закончуо Иван Ковач – 2. класа и Янко Капушински, Любица Гнатко и Леона Лазор – 5. класа.

До школьської бібліотеки школьного 1946/1947. року купили нові книжки, дзекуючи учительові, хтось передавав продукти зовні школьської загради, але і дзекуючи жителюм.

Одличні школяре: у 2. класі: Верунка Бобаль, Марія Когут, Марія Ковач і Єлка Шпрох, а у 3. класі: Штефка Сачек і Іван Ковач.

У 1948. року школяре вєдно з своїм учительом нашивели вистави у Червеном крижу, потім біоскоп, отримали Дні Рєпублики, прєславєні Дні Югославянської армії, але і активно учасували у збераню скла і жєлєза.

З одличним успихом школу закончили: у 4. класі Іван Ковач, а у 5. класі Марія Файфріч.

До школи шє 1948. року уписали: до 1. класі – пєцєро, до 2. класі – пєцєро, до 3. класі – дзєшєцєро і до 4. класі – тринацєцєро школяре.

Школьскі 1948/49. рок почал на час. Школяре вивєдли прєдставу „Домашня робота“, піонірскі хор учасувал на Смотри піонірських хорох у Шидзє і прєглашєні є за єдєн з найлєпших. Дня 24. априла 1949. року прєз Бикич ношєна Титова штафєта, у хторєй учасувала і школьска младєж.

Тот школьскі рок з одличним успихом закончили: Михайло Файфріч – 2. клас і Верунка Шолтис – 5. клас.

Мирон Роман

Єлисавета Рєгалъ

Владимир Рєгалъ

У идущим школьским року прєдлужєні прєслави значних датумох у Општини і держави, як і прєслава Першого мая, вєдно з дзєцми зовні Привинєй Глав.

Одличні школяре: у 1. класі Нада Лазор і Андєлка Милинкович; у 2. класі: Емилко Гнатко; у 3. класі Мишко Файфріч; у 4. класі Андєлка Чижмар.

Школьскє 1950/1951. року з одличним успихом школу закончую: у 3. класі Емил Гнатко, а у 4. класі Михайло Файфріч.

На початку школьскє 1951 /1952. року засадзєні ружі прєд школу. Дзєнь ошлєбодзєня шидянска гімназия прєславєла у Бикичу. Організована екскурзия школярєх до Бєєграду. Школьскі рок закончєні зовні шлїдуючимам рєзультатами: одличні були: Емил Гнатко – 4. клас і Михайло Файфріч – 5. клас.

По рішєню ГКО НС АПВ число 1664/23 VII, потєрашні учитель Михайло Ковач прємєсцєні до Нового Саду до руского оддєлєня, а на його мєсто прішєл учитель Мирон Роман.

Од 1. септембра 1952/1953. школского року у тей школи як учитель робел Мирон Роман.

Того школского року з одличним успехом школу закончили: Михайло Гнатко – 1. класа, Ёлка Бобаль – 3. класа, Нада Лазор, Лела Гарди и Анделка Милинкович – 4. класа.

На початку 1953/1954. школского року до школи ше записали лєм 19 школяре. Учитель Роман наводзи же не було ніяки окремих подій хтори значни за школу, так же оставаю лєм податки о успеху на концу школского року.

З одличним успехом школски рок закончу: Михайло Гнатко – 2. класа и Леона Гарди – 5. класа.

У септембре 1954. року у школи почала робиц учителька Єлисавета (Славка) Рогаль, бо учитель Мирон Роман бул поволани на одслуженє воєного року. Учителька у *Памятніци* школи у Бикичу зазначала: „Брига и старање о школи је брига свих мештана. Посебну пажњу о раду школе води Одбор. Често долазе одборници и интересују се да ли постоје неке тешкоће у којима би они могли помоћи.“ Настава организована по руски лєм у першей класи, а од другей по сербско-горватски „Исто се поставља ради бољег упознавања српско-хрватског језика“.

Учителька Рогальова робела по школски 1962/1963. рок, кед до школи на место учительки приходзи Мелания Мудри и єй супруг Василь Мудри. Учителька Мелания наводзи же до школи ходза триец шесцero школяре и же ше зоз шицкими штирома класами роби источашне. Учитель Василь Мудри превжал иницијативу ушорюваня школи, так же зоз масну фарбу премасцел мури, а оправел и ограду коло школи.

Мелания Мудри

Василь Мудри

У школскей библиотеки, хтора теди мала 86 кніжки, шицки кніжки пошоровани по децималней класификації.

Школского 1963/1964. року до школи ходзели дваец штvero школяре. У тим школским року до библиотеки купени нови 36 кніжки. Од початку другого полроча до школи уведзени предмет *Руски јазик* як факултативни предмет. Годзини отримовани три раз тижньово. Школяре читали часопис за дзеци *Пионирска заграда*, до хторого и писали.

У школьским 1964/1965. року у школи активно робели: хорска, драмска и литературна секция. Хорска и драмска секция наступели у Бикичу, а литературна на конкурсу руского часопису за дзеци *Пионирска заградка* достала награду. Руководитель драмскей и подобовой секції була Мелания Мудри, а хорскей и литературней Василь Мудри, учитель у Соту.

До Совиту централней основней школы, попри учительки, избрани и жителе того места: Дюра Папданко и Силвестер Файфрич. За председателя Совиту избрани Василь Мудри.

Учителька Мелания Мудри у *Памятніци* школы у Бикичу зазначела же ше до школы школьного року 1965/1966. уписал 31 школяр, идуцого, 1966/1967. року триец штvero, школьного 1967/1968. року триец тройо школяре, а рок познейше дваец седmero. Того року два школярки: Мелания Мудри, школярка 4. класи и Анделка Дупаль, школярка 8. класи, як и Звонко Гнатко, школяр 4. класи, достали награду *Пионирскей заградки* и два дні були на традицийней програми *Червена ружа* у Руским Керестуре. На спомнутей манифестациї достали награди за литературни и подобово роботи.

Од школьного 1969/1970. року по 1974/1975. рок настава ше отримовала порядне, але ше престало записовац до *Памятніци*. Настава за младши класи утаргнута 31. августа 1975. року, та школяре до школы почали ходзиц у Соту, а будинок школы хасновани за потреби дзецинскей заградки.

Учителька Мелания Мудри прешла робиц до основней школы у Шидзе.

Перша вихователька у Бикичу була Мария Макаї – Бобаль. Вона робела од школьного 1975/1976. по школьски 1979/1980. рок. Од того часу – од 1979, та аж по 1990. рок (за 10 роки) – през школу прешло вельке число вихователкох.

На початку школьного 1989/1990. року, после 15 рокох паузи, ознова отворене оддзелене нїзших класох, але тераз у рамикох Основней школы *Сремски фронт* у Шидзе. После обновеной роботи школы, перши учительки у Бикичу були Ана Гудак з Бикичу и Ліляна Вукович зоз Шиду, а у предшкольским оддзеленю Ивана Бабиц зоз Шиду, после чого и вихователька Мила Игич зоз Привиней Глави.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гайдук, Лабош, Л., *Руснаци у Шидзе 1900-1950*, Шид, 2010.
2. Đurčić, R., *Bikić Dol, Opština Šid, Geografska monografija*, Prirodno-matematički fakultet u Novom Sadu i Skupština opštine Šid, Novi Sad, 1984.
3. Бурчић, Р., *Двадесет година Основне школе „Сремски фронт“ у Шиду 1975-1995*, Шид, 1996.
4. Жирош, М., *Бачванско-сримски Руснаци дома и у швеце (1745–1991)* том 1 – 5. Нови Сад: Грекокатоличка парохија Св. Петра и Павла 1997 – 2003.
5. Зборник роботох „Руснаци у Шидзе и околних местох“, *Три значни юбилеї*, Шид, 2007.
6. Информатор, *Руснаци у Србиї*, Руски Керестур: Национални совет рускей националней меншини; Завод за културу войводянских Руснацох; НВУ „Руске слово“, 2009.
7. Киш, М., *Дїдове – приповедки за праунукох*, Вуковар, 2009.
8. Ковач, М., *Spoimenica škole Bikić Dol*, 1941.
9. Ковач, М., *Капка по капку живот одцека*, Руске слово, Нови Сад, 1988.
10. Константиновић, С., *Приче о Русинима*, Шид, 1995.
11. Лабош, Ф., *История Русинох Бачки, Сриму и Славонії 1745-1918*, Нови Сад, 1978.
12. Мудри, В., *Бикич Дол найменши, алє найушоренши валал*, Руске слово ч. 23-24, Нови Сад, 1995.
13. Мудри, В., *Русини у Бикић Долу (1848-1990)*, Шидина бр. 4, Шид, 1998.
14. Мудри, В., *История школи у Бикич Долу*, *Studia ruthenica* ч.3, Дружтво за руски язык, литературу и културу, Нови Сад, 1992-1993.
15. Савичин, Д., *Манастир у Привиној Глави најстарији на Фрушкој гори (1198-1212)*, Нови Сад, 2014.
16. Фајфрић, Ж., *Летописи села општине Шид*, Шид, 2013.
17. Фејса, М., *Русини, Руснаци, Ruthenians I (1745 – 2005)*, Нови Сад: Прометеј, 2006.
18. Хајдук Л. и Хајдук В., *Беркасово од Деспотовца до данас*, Шид, 2003.

Невенка Бобаль

ЗДРУЖЕНЄ ЖЕНОХ «БИКИЧАНКИ» ПРЕЗ СВОЙО АКТИВНОСЦИ ЧУВА ТРАДИЦИЮ РУСНАЦОХ

„Бикичанки” коло 80-их рокох робели як Актив женох. У тих часох були уключени до рижних активносцох при Червеним крижу, як и на оргάνизованю преслави 8. марца, Дня женох. Єден час мали паузу, а вец знова почали робиц. Зишли ше и 2004. року ше уключели до спортских бавискох. На уровню Општини отримовали ше спортски бависка хтори мали змагательни характер. Отримовали ше кажди рок у другим месце Општини, а 2008. року Бикичанє були домашні. Требало дочекац вельке число женох и других госцох и шицко оргāнизовац по одвитиюцих предписањох. Актив женох, Совит месней заєднїци, як и други цо сцели помогнуц, зишли ше и шицко було удачне.

За тоту роботу достали того 2008. року специялну награду за найудатнейшу оргāнизацию у спортских бавискох на уровню општини Шид.

*Домашні спортских бавискох
2008. року*

*Специялна награда за найлепшу
оргāнизацию 2008. року*

Року 2007. Бикичанки були уключени до КПД *Дюра Киш* у Шидзе як члени Женскей жридловей шпивацкей групи. Коло шпиваня, истого року участвовали на етно-манифестациї у Моровичу. Кед видзели яка то работа, цо треба порихтац, ришили же тото можу поробиц самостойнє. Побешедовали и догварели ше же у Бикичу осную здруженє женох. Заказани дзень за отримованє сновательней скупштини, та Актив женох того дня постал Здруженє женох *Бикичанки*.

Дня 21. новембра 2009. року отримана Сновательна скупштина. Правни акти були порихтани и прилапени. Поробени и шицки други роботи и регистровани су у Агенциї привредних регистрох. Ришенє достали у марцу 2010. року.

За пресидательку Скупштини була выбрана Драгица Романякова, а у Управним одборе були:

1. Невенка Бобальова – пресидателька
2. Ясминка Опачекова – заменіца пресидательки
3. Ана Гудакова – секретарка
4. Желька Лазорова – член
5. Сладяна Балащакова – член.

У Надпатраючим одборе були:

1. Нада Рудичова – пресидателька
2. Славица Шолтисова – член
3. Єлица Майхерова – член.

У медзичаше пришло до пременкох, пре обективни причини, та на место секретарки пришла Елена Гнаткова у Управним одборе, а у Надпатраючим одборе за члена на место Єлицы Майхеровой выбрана Стоянка Балащакова. Активно робели и други жени: Лерка Соколова, Мария Болдишова, Ивона Шолтисова, Славица Гнаткова, Жарка Майхерова, Ана Гнаткова, Таня Романякова, Мирослава Гнаткова, Марина Шолтисова, як и Любица Шолтисова, Єлка Папданкова, Анделка Шапинова и Невенка Бунтичова, хтори вше дзечне поможу кед треба дацо вецей порихтац за векши етно-манifestацийі. Тиж треба ище спомнуц и Верицу Яшову, Миру Боцкову, Илонку Майхерову, Миру Икичову, Любицу Шолтисову, Любку Крижичову, Катицу Юрекову и Добрилу Штефанчикову, на хтори мож вше раховац за даяке векше рихтанє у валалє.

Саям женского творения, Сримска Митровица, 2010. року

Саям туризма, Београд, 2013. року

Єден спомедзи важних задаткох Здруження то чуванє традиції, традиційних єдлох, обичайох, языка и старей народной шпиванки. Ту «Бикичанки» барз добре організовані и успішні. Одходза на велї етно-маніфестації, дзе викладаю праве руски традиційні єдла, колачи и ручні роботи – як своїю, так и своїх бабох и мацєрох.

Без червеного партка, вишивкох *на зубки*, як ані без капущанїкох и кром-плянїкох не іду нїгдзе. У Здруженю не шицки Рускинї. Даєдни одати за Руснацох та прилапели руски обичаї, а даєдни и бешеду и писню. Почитую и обичаї других народох, як и їх кухню. Готовя и шицки иншаки єдла, бо су у валалє помишани зоз Сербамі и Горватами, та им и етно-столи рижнородні, але шицко ускладзєне, як и сами жителє у валалє.

Мелодії Руского двору, 2011. року

*Драгана Глунья-Бабич,
Сара и Боян Бабич*

Року 2009, у рамикох Здруження, основана Женска шпивацка група *Бикичанки*. Сцели на тот способ зачувац и шпиванку и язык. Назазберовали облєчиво, а вельке щєсце же ше до Бикичу приселєла малаженска пара Драгана Глунья-Бабич и Боян Бабич, музично образовани, хтори мали вельку дзеку рихтац жени за шпиванє. Уложєли вельо свого шлєбодного часу, та *Бикичанки* зоз силну дзеку и сцєлосцу сцигли и до добрих резултатох. Отримовани поряднє проби, а тиж так ше и тєраз роби нєпрєривно; репертор досц прєширєни, та участвую на велїх музичних фестивалох. Обавязно одходза до Дюрдьова, дзе 2014. року достали спеціальну нагороду фахового жирия. Окрем Дюрдьова, часто участвую и на *Червеной ружи* у Руским Керестуре, дакеди и у Коцуре на *Жатви*. Участвовали и на Општинской смотри, пласовали ше на Зонску смотру, а 2014. року були у Вербаше на Покраїнским фестивалє за чуванє старих писньох и обичайох.

При Здруженю жєнох робя и жени хтори члєни Шпивацкей групи зоз других валалох: Верунка Надьова з Бачинцох, Генка Сорочкова з Беркасова и Олгица Лукачова, тиж зоз Беркасова, як и єй шєстра Марча Лончарова зоз Шиду (вони два жили у Бикичу док ше не поодавали, а сцєло робя и у Здруженю).

Бикичанки сцели буц поприберани так як були и їх мацери, випатрац крашнє и пишиц ше у новим облєчиве, цо ше им и удало. Можу подзековац Покраїнському секретариату за роботу, обезпечованє роботи и равноправносц полох же им додзелєл финансийни средства за нове облєчиво, на основи проєкту хтори писали на одвигуюци конкурс. Тиж су подзековни и Национальному совиту Руснацох, як и локалней самоуправи, а окреме Верунки Надьовой, хтора им пошила облєчиво. Локална самоуправа их финансиє же би могли робиц шицки заплановани активносци през цали рок. Праве прето и тирваю, а потримує их и Совет месней заєднїци.

Члени Шпивацкей групи уключени до роботи КПД *Иван Котляревски* и представляю Дружтво на фестивалох, як и других рижних програмах по других местох.

*Чувена ружа,
Руски Керестур 2015. р.*

*Дні української культури,
Індія 2016. р.*

Коруна роботи шпивацкей групи, як и роботи їх уметницькей руководительки Драгани Глуня-Бабич то CD, а музично их провадзи Боян Бабич. Задовольни су з роботу як Здруження женох, так и з постцигнутима результатами Шпивцкей групи.

Жени у Здруженю женох, окрем чуваня традиції и обичаюх, вишиваю и украшую валал. Праткую ше през жиму, а од яри садза квеце и отримую поверхносци пред Домом култури, школу, церкву и етно-хижу. През рок маю надосц роботни акції, порая и окреме водза рахунку о етно-хижи же би була вше спораєна, як то наисце було у їх бабох. У етно-хижи ше находзи вистава старих фотографийох, а кажди рок за Русадля, кед ше отримує валалска манифестация, правя и рижни нови вистави. Здруженє през шицки активносци преноши традицию и обичаї на младших. Ище вше зоз вельким ентузіазмом робя и наздаваю ше же ше їх работа предлужи, же будзе хто чувац того цо вони чували и ище вше чуваю, и же ше нітка традиції нігда не претаргне.

Активносци Здруження женох провадзели медийски хижи як цо телевизия, радио, тиж и новини. Участвовали у велїх емисийох на РТВ2, РТВ1, на *Сримскей телевизії*, тешаней *Коперникус телевизії*, як и на радию истих ТВ хижох. Заступени су досц и у новинох, як по руски, так и по сербски. О нїх писали: *Руске слово*, *Вечернє новости*, *Дневник*, *Сремске новине* и *Шидске новине*.

Знаю одкаль су, маю свойо обичаї, свою традицію, свой язык и жадаю и далей тото свойо чувац и любец, а друге почитовац. И далей жиц таки помишани у тим красним Бикичу и гордо ношиц мено *Бикичанки*.

Етно-вистава

Етно-хижа

о. Владимир Еделински Миколка

ГРЕКОКАТОЛІЦКА ЦЕРКВА И РУСНАЦИ У СРИМЕ И БИКИЧ ДОЛУ

О ГРЕКОКАТОЛІЦКЕЙ ЦЕРКВИ

Грекокатолицка церква то церква котра по момент установеня єдинства зоз Заходну, Католицку церкву спадала до ґрупи восточних, православних церков. Кед установене єдинство по єдней з такволаних «партикуларних унийох», єдна менша часц Восточней вошла до єдинства зоз Заходну церкву. Нажаль, источашнє на таки способ престала буц часц восточних церков.

Од самого свойого початку християнство ше почало розвивац на два розлични способи. Науку котру достали од Исуса апостоли розшевали по рижних крайох швета. Медзитим, як цо исте нашенє на иншаким полю принесло иншаки плод, та так ше и християнство иншак прияло и розвило на Заходзе, а иншак на Востоку. На Востоку християнство ше розвило на греческим язiku и обичайох, а на Заходзе язык и обичаї були латински. Уж од тих часох християнски Восток и Заход ше розликовали по шпиваню, облеканю, писаню святих сликох и будованю церков, а тиж и у даяких менших церковних предписаньох.

Понеже апостоли такой по Христовей шмерци за християнох зоз паганскей традиції утаргли шицки стари жидовски швета, а нови швета ище нє уведли, християнє од шветох мали лєм Служби Божо, а попри того означовали ище лєм дні Исусвей шмерци и воскресеня. Други швета у тих перших часох християнства нє було. Поступнє єдни по єдни заєдніци котри розшати по швеце почали уводзиц рижни швета и пости, каждая по своїм смаку и спрам своїх потребох.

Исус одредзел же би ше Службу служело на таки способ же би ше над хлєбом и вином вигваряли слова претворби и же би ше потим вирни причащали. Тото ядро святих Служби Божей християнє у рижних крайох швета украсили и преширели зоз рижними писнями, молитвами и читаннями зоз Библиї. Цалком розумне же то кажди од нїх зробел по своїм смаку и у духу своїх обичайох. На таки способ ше розвили рижни способи служеня Служби Божей, а з часом на таки способ настали и рижни обряди. Обряди прето треба розумиц як множество обичайох, односно способох и предписаньох як ше у дзепоедней часци християнства слави швета, подзелює Святи тайни, ушорює живот церковней заєдніци и толкує Слово Боже.

Снуюци свою Церкву, Исус одредзел ствари хтори при шицких заш лєм муша буц исти и тот наук придал своїм апостолом. Прето Христова заєдніца вшадзи ма исту виру, исти Святи тайни и исту заєдніцу.

Иста вира то значи же шицки християне веря до истих вирских правдох и же маю исту Вирую.

Исти Святи тайни, а то кресценє, миропомазанє, евхаристия, покаяне (споведз), священство, женїдба, олїво, то видлїви знаки невидлївого уплїву Святого Духа.

Исту заєднїцу, а то значи же шицки церковни заєднїци по швеце преїг своїх владиких повязани з римским владиком, наслїднїком св. Петра, хторого воламе папа. Зоз тим же потвердзує же римокатолики и грекатолики споведаю исту виру. Єднак модля Вирую, єднак же споведаю, єднак доставаю розришенє на споведзи. Надалей, исту власц хтору Исус пренєсол на своїх апостолах на грекатолицьких владиких преноши Петров наслїднїк, а то конєчне потвердженє єдинства.

РОЗЛИКИ МЕДЗИ РИМОКАТОЛІЦКУ И ГРЕКОКАТОЛІЦКУ ЦЕРКВУ

Гоч Римокатолицька и Грекатолицька церква у подполним єдинстве, вони же и далей розликую по даскелїх стварох спомедзи хторих дзепоедни аж и на око видлїви. Дзепоедни од видлївих розликох то и:

СПОСОБ ЖЕГНАНЯ

Першу видлїву розлику видно у способе жегнаня. Грекатолики же жегнаю зоз трома пальцами, єднак як цо же нешка жегнаю припаднїки восточних церков. Жегнанє зоз трома пальцами у себе ма одредзену символику. Хто же жегна на таки способ, вон указує же вери же єст лєм єден Бог у трох Божих особох, а гу тому же Исус прави Бог и прави человек. История нам приноси информацию же ше по 13. вик зоз трома пальцами жегнала цала Церква, и Восточна и Заходна.

Вирни у Заходней церкви нешка же жегнаю зоз пейцома пальцами хтори символизую пейц Иисусово рани. По два рани на руках и ногах од гвоздох зоз хторима бул прибити на криж, а пията рана настала кед го вояк преджобнул зоз копию.

СПОСОБ ПРИЧАЩАНЯ

Медзи видлївима розликама тиж и розлика у хлєбе за причащанє. Заходна традиция служи Службу зоз безквасним хлєбом, а грекатолики ю славя у духу восточней традициї, зоз хлєбом на квасу. У обидвох случайох хаснує же хлєб зоз житней муки и у обидвох случайох по молитви претворби вон постава праве Цело и Крев Христово.

На Востоку же по нешка зачувал обичай же ше шицки вирни, и священїк и народ на Служби, причащаю под обидвома подобами и хлєба и вина. Таку праксу чуваю и грекатолики. На Заходзе же розвил обичай же ше вирни причащаю лєм зоз Христовим Целом, а зоз Христову Креву под подобу вина причащаю же лєм священїки.

СПОСОБ МИРОПОМАЗАННЯ

Причасц, кресценє и миропомазанє то три Святи тайни християнскей инициаций. Чуваюци найстарши церковни традиції, грекокатолики дзецку такой по Святей тайни кресценя подзелюю и Святу тайну миропомазання. Заходна традиция тоту Святу тайну наволоує «потвердзене», лебо у народзе познату «кризму», а по уведзеней пракси тоти два Святи тайни роздвоєни. Потвердзене ше на таки способ подзелює кус познейше, кед дзецко наполні штернац лебо петнац роки, же би могло особнейше прилапиц християнски живот и на таки способ постало одроснути член Церкви.

ОДНОШЕНЄ ГҮ ОЖЕНЄТИМ СВЯЩЕНІКОМ И ЦЕЛИБАТУ

Можебуц найвидлівша розлика медзи римокатоликами и грекокатоликами у тим же ше при грекокатоликах за священікох пошвеца не лем тих хлопих цо ше скорей священіцкого пошвецання одрекли женідби, але и тих цо уж оженети. Хто раз пошвечени за священіка, не може ше вецей оженіц, гоч є пошвечени и неоженети, лебо у медзичаше постал гдовец. Надалей, гоч у перших столітиях Церкви владикове могли буц оженети, одприлики у VII вику на Востоку одредзене же владика муши буц неоженети.

На Заходзе було вецей одлуки о такволаним celibatu¹⁰, але од XII вику одредзене же за священікох и дияконых вредзи исти закон як и за владикох.

Папа признава Восточней церкви тото старинске право же за священіка може буц пошвечени оженети хлоп. По тим праву кажди грекокатолицки богослов скорей пошвецання шлебодно одлучує чи ше будзе пошвецац и так останє неоженети, чи ше перше ожені, а вец пошвеци на священіка.

РОЗЛИКИ У СЛУЖЕНЮ СЛУЖБОХ БОЖИХ

По християнскей традиції, Службу установел сам Исус Христос на Остатней вечери. На Служби ше хлєб и вино претворюю до Цела и Креви Христовей, хтори ше дарую за людзох, цо символ Христовей жертви. Служба Божа то найсовершенша молитва.

Заходни обряд евхаристії служи ше у такволаней миси. Слово «миса» походить од латинского виразу «Ite, missa est», цо значи: «Идзце, (бо) одпуст». Евхаристия ше служи у двох обрядах. Традиционална миса, хтора ше служела до литургийней пременки по Други ватикански собор, а служела ше лем на латинским языку, и Нова миса, котра ше служи од литургийних пременкох позних 1960-их роках, а хтора ше може служиц на народних языках.

Грекокатолики служа Святу литургию у славянско-византсийскей традиції хтора ше служи на старославянским языку, а хтора богата зоз символику и частим хаснованьом ладану. У служби ше од музики шме хасновац лем людски глас, хтори прето на Востоку богато развити.

¹⁰ Целибат – стримованє од малженства

На Востоку єст три форми по хторих ше служи евхаристия. Найчастейше ше служи литургию св. Йоана Златоустого, потим литургию св. Василя Велького, хтору ше служи дзешец раз до рока, и Службу предпошвечених дарох, хтору ше служи стреду и пияток у Вельконоцним посту.

РОЗЛИКИ У АРХИТЕКТУРИ И СПОСОБ УШОРЕНЯ ЦЕРКОВНОГО ЕНТЕРЬЄРУ

Єст ище єдна видліва розлика медзи Востоком и Заходом, а то у будовательстве. Кед єст за тото можлівосци¹¹, основа церкви ше будує у форми греческого крижа, а то криж котрому шицки краки єднаки. На закрице так збудованей церкви поставяю ше куполи, а у церкви вираба мозаїк.

Надалей, кед им тото обставини допущую, грекокатолики ище вше пестую традиційну форму дзе простор за вирних у церкви оддзелєни од святилища зоз преграду хтора ше вола иконостас. То традиция хторей на Заходзе нєт. Поняце «иконостас» походзи од греческого слова εἰκονοστάσι(-ον) – *иконостаси(-он)*, хторе у прекладзе значи: место за икони. Уж саме мено потвердзує нам же улога иконостасу же би на нїм стали икони. Икони виложени на иконостас служа же би на видліви способ представели особи и подїї зоз Старого и Нового завиту.

ГРЕКОКАТОЛІКИ НЄШКА

На концу того краткого огляднуца, здогадніме ше лєм же по законченю Другого ватиканского концилу Церква почала поволовац восточних католикох же би ше цешели зоз свою традицию бо «церква диха зоз двома плюцовима кридлами» (Восточним и Заходним), гварел папа Йоан Павло II. Традиция восточних церквох состояна часц Христового нашілїдства, та ше прето треба намагац гу повторному зєдинєню хторе претаргнуте 1054. року.

Грекокатолики зоз своїм присуством уж стотки роки непрерывно потвердзую же зєдинєнє можліве и же ше вира може славиц у двох, та и вецей обрядох.

РОЗЛИКИ МЕДЗИ КАТОЛІЦКУ И ПРАВОСЛАВНУ ЦЕРКВУ

За лєпше похопйованє одношеньох у Церкви, важне ше упознац и зоз розликами медзи Православну и Католицку церкву. Давного 1054. року, кед кардинал Гумберт де Силва и царгородски патриарх Михайло Целуларий, єден другого екскомуниковаали зоз Церкви, цала Церква ше подзелєла на Заходну и Восточну. У наиходзацях виких Церкви ше розвивали каждая за себе и то аж по уровень же каждая Церква за своєю идентификованє достала и нову назву. Восточна церква ше наволаала Православна, а Заходна (Римо) Католицка церква.

¹¹ Холошняй, Б., История будованя рускокерестурскей церкви по архивних документох у Бечу. У: Русини/Руснаци/Ruthenians (1745–2005). Автор, представляючи документи з архиву у Бечу, приказує и звит Юлия Вайсенбаха, администратора Кральовскей комори зоз Зомбора, хтори 9. августа 1777. року препатрал стан у керестурскей церкви же би мог дац предрахунок за будованє новей церкви. Медзи иншим, у своїм звиту пан Вайсенбах пише: «керестурска грекокатолицка парохия ше (уж) остарала и за план новей церкви у греческим стилу» (дума ше на церкву зоз куполу), «по плану хтори тей заєднїци зробел єден майстор-муляр, за єй вибудов требало 9,969 форинти и 57 крайцари». «Алє», пише далей Вайсенбах, понеже було розказане нє брац до огляду церкви зоз куполами, «я предкладам єдну другу, и то гевту под числом 3, за хтору єст нарис у Братислави. Тота церква би була туньша...».

Самостойни розвой каждой Церкви виформовал числени розлики у литургийним, дисциплінским и догматским ученю. Подзеленє медзи Церквами росло по XX вик, кед ше почало робиц на диялогу зблїжованя медзи Церквами. Историйни момент случел ше 5. и 6. януара 1964. року, кед ше стретли царгородски патриарх Атенагора и папа Павло VI на Олівней гори у Єрусалиме и кед рок познейше поцагнута «анатема» по хторей єдна Церква екскомуникова на зоз другей Церкви.

За дальши крочаї приблїжованя Церквох було необходне точно дефиновац хтори то главни розлики медзи Церквами. За тот диялог 1969. року формована *Мишана медзинародна комисија за теологийни диялог медзи Католицку церкву и православнима церквами у цалосци*. Так дефиноване же нешка у доктриналним ученю Церквох єст шлїдуюци розлики: 1-2) Виходзенє Святого Духа и уношенє Филиокве до «Вирую», 3-4) Примат и непомильносц папи, римского владики, 5) Непорочне зачатїє Марії, 6) Форма пресвятей Евхаристії, 7) Ученє о митарстве.

ВИХОДЗЕНЄ СВЯТОГО ДУХА И УНОШЕНЄ ФИЛИОКВЕ ДО «ВИРЮЮ»

Церква у початку учи же Бог ма єдну природу, алє же у себе ма три Божески особи. У намаганю одбранїц наук о Богови, Церква на Никейским соборе 325. року дефиновала же шицки три особи у Богови маю исту природу. Святи Дух виходзи зоз єдней природи хтора идентична и при Оцови и при Синові. Оцєц тоту природу ма од самого себе, вон ю нї од кого не достал. Вон без початку. Тота природа преходзи зоз родзеньом на Сина. Проблем остал же не дефиноване як тота природа преходзи на Святого Духа. Собор тот способ навоал виходзенє, а не дефиновал же чи Син ма даяку улогу зоз тим виходзеньом.

Теологийни роздумованя принесли даскельо дефиниції коло виходзеня Святого Духа. З часом на Заходзе прилапене же Дух Святи виходзи од Оца и Сина, а на Востоку же Святи Дух виходзи лєм од Оца, гоч допущує же то може буц преїг Сина, або по Синові. Таки формулації каждая Церква уведла до своєї вариянти «Вирую».

ПРИМАТ И НЕПОМИЛЬНОСЦ ПАПИ, РИМСКОГО ВЛАДИКИ

Христова Церква по задумки самого Исуса Христа гиєрархийно, монархийно ушорена. То значи же єдна особа субєкт найвисшей власци. На Заходзе, ровнаючи ше по Христових словох: «Ти, Петре, скала, и на тей скали збудуєм Церкву мою и дзвери пекельни ю не надвладаю. Дам ци ключи Царства неbesного. И цо звяжеш на жеми, будзе звязане и на небе; а цо розвяжеш на жеми, будзе розвязане и на небе.» (Мт 16, 18-19). У Евангелиї од Йоана видзимо як Исус дал Петрови тоту власц. «Кед ше нафриштиковали, Исус гварел Симонови Петрови: 'Симоне Йонов! Чи ме любиш баржей як тоти?' Гвари му: 'Гей, Господи, ти знаш же це любим.' Гвари му: 'Паш ягнята мойо.' Гвари му знова по другираз: 'Симоне Йонов, чи ме любиш?' Гвари му: 'Гей, Господи, ти знаш же це любим.' Гвари му: 'Паш овци мойо.' Гвари му по трецираз: 'Симоне Йонов, чи ме любиш?' Зармуцел ше Петро же му трецираз гварел:

‘Чи ме любиш?’ – и гвари му: ‘Господи, ти шицко знаш, ти знаш же це любим.’ Гвари му [Исус]: ‘Паш овци мойо.’» (Йо 21, 15-18).

Католіцка церква трима же тоти слова Святого писма фундамент власци Петрового наслідніка, нешка папи римского. Источашнє, православни церкви тримаю же же ше преношенє власци не одношело лем на Петра, але на шицких апостолах. По їх твердзеню, Исус преїг Петра означел епископалне гиєрархийне ушоренє Церкви.

Надалей, папова непомильносц преглашена на Першим ватиканским соборе 1870. року. Ту ше не роби о його особней непогришовосци, бо вон як человек подлежни спокусом и гриху, але о непомильносци ученя. Святи Дух водзи Церкву, а Церква барз совисно приготовює таки офіційни вияви о своєї науки.

НЕПОРОЧНЕ ЗАЧАЦЕ МАРИЇ

Непорочне зачацє Мариї не одноши ше на благовищенє, односно на момент кед архангел Гавриїл обвисцел Марию же зачне Исуса по Святим Духу, але праве на зачацє Мариї у утробі єї мацери Ани, котре ше случело на подполно природни способ.

Специфичносц зачаца Мариї, за розлику од шицких других людзох хтори у моменту зачаца зачинєни зоз прародительским грихом, тот же Мария очувана од прародительского гриху, прето єї зачацє було безгришне, або непорочне. Догма гвари: «Пречиста Дїва Мария у першей хвильки свого зачаца була, по окремей ласки и привилегії свемогуцого Бога, а пре заслуги Исуса Христа, Спасителя людского роду, очувана од каждого шпляху (пошлїдкох) прародительского гриху.»

Християнски Восток лем часточнє прилапює наук о непорочним зачацу. Вони тримаю же Мария, праве прето же є представнік людского роду, муши на даяки способ буц идентична зоз людским родом, муши мац шицко того цо ма кажди человек, та вец и прародительски грих, а од того гриху очисцена є у моменту благовищеня.

ФОРМА ПРЕСВЯТЕЙ ЕВХАРИСТІЇ

Наука о пресвятей Евхаристії при Заходней и Восточній церкви розликує ше и у поглядзе матерії и у поглядзе форми Евхаристії.

За матерію Евхаристії на християнским Востоку ше хаснує хлєб на квасу, а у Заходней церкви ше хаснує безквасни хлєб. Зєдинєни восточни християне тиж хасную квасни хлєб. То значи же Католіцка церква припознава же ше за Евхаристию може хасновац и квасни и безквасни хлєб.

Вельо векша розлика у поглядзе форми Евхаристії. То такволани проблем епikleзи. Як форму Евхаристії беру ше слова Исуса Христа цо их вигварел тримаючи хлєб и вино у своїх руках на Тайней вечери: «То цело мойо... То крєв моя...». Ученє таке же ше на тоти слова субстанция хлєба меня до субстанции Цєла Исусового, а субстанция вина до Крєви Исусовей, гоч вонкашні атрибути оставаю неперменєти.

Починаючи од XVI віку, водза ше розправи медзи теолоґами хтори ше не складаю чи за тоту пременку нужна и молитва заволяня Святого Духа – епиклеза.

Мож повесц же би теолоґийни розгварки требали буц надидзени по законченю Другого ватиканского собору, кед Заходна церква до своєї литургії уведла молитву до Святого Духа, за хтору би ше могло повесц же є епиклеза.

УЧЕНЄ О МИТАРСТВЕ

Теолоґийне ученє о «остатніх стварох», хторе облапя питанє суду, шмерци, неба и пекла, при Заходней и Восточней церкви идентичне. Розлика ше зявює кед у питаню наук о митарстве и о суду хтори ушлїдзує такой по шмерци, як цо то научує Церква на Заходзе. Фундамент ученя о тим суду Заходна церква опера на слова Святого писма у Евангелії од евангелисти Луки хтори, описуючи розпяце Исуса, спомина збойніка цо розопяти на хресту з Исусового правого боку. Збойнік препознал Исуса та го замодлєл: «Исусе, здогадні ше на мнє кед придзеш до свого Царства», а вон му одвитовал: «Наисце ци гварим, нешка будзеш зо мну у раю». (Лк 23,42-43)

Восток не припознава наградзованє такой по шмерци и после окремого суду, алє учи же ше то збудзе аж по воскресеню мертвих и после остатнього суду. Заш лєм нешка на Востоку єст векше число теолоґох хтори тримаю же по шмерци єст окреми суд, гоч до XVI віку у литератури о тим єст нїяки шлїди.

Восток надалей учи же ше души у митарстве не очисцаю у огню, лебо же митарство вообщє єст. Зоз перспективи Заходней церкви ше вєц поставя питанє же кед митарство не постої, нацо нам вєц молитви за покойних. Тим душом цо су у вичним щєсцу молитви не потрібни, а тим цо у вичним нещєсцу – не можу помогнуц.

Ученє же огонь очисца, Заходна церква тиж опера на Святе писмо и евангелисту Луку. У евангелії Исус приповеда приповедку о богачови и худобному Лазарови. По шмерци богач закончєл у аду або шеолу, месце зла и проклятства. Ту богач модлї Авраама: «Оче Аврааме, змилуй ше надо мну и пошлї Лазара най замача кончик свого пальца до води и розхладзи ми язык, бо ше барз мучим у тим пламеню.» (Лк 16, 24)¹²

Начишлєни розлики обляпєли найважнєйши розлики хтори дзєля Восточну и Заходну церкву, а хтори стоя як препречєнє повторному зєдинєню. Правда, розлики єст вельо, а и векшина з нїх такого характеру же би не требали представяц препречєнє на драги ґу зєдинєню двох теолоґийох.

¹² Роман Миз, Основи екуменизма, б. 150–161.

О РУСНАЦОХ ВООБЩЕ

Найвекша часц Руснацох у Бачки и Сриме по походзеню зоз території Угорскей. Нєшка то территория восточней Словацкей, сиверовосточней Мадярскей и Закарпатскей обласци України. Вельо менша часц потомки тих Русиных котри ше у другой половки XIX вику присельовали до Сриму з другого боку Карпатох, з території Галичини. Правда, найвекша часц Русиных у Угорскей (нєшка у Словацкей и Мадярскей) то потомки тих Русиных котри ше виками пресельовали з другого боку Карпатох, з території Польскей держави, з Галичини, гледаючи у Угорскей лєпши условия за живот.

Кед ше граніци Мадярского кральовства при концу XIII вику преширели аж по верх карпатских горох, часц Русиных котри ту жили, нашла ше у його граніцох, у сиверовосточних жупанийох. Медзитим, дзекуюци неперивному процесу, дакеди слабшого интензитету, дакеди моцнейшому, пресельованя русинских колонистох з другого боку Карпатох од XV по XVIII век у сиверовосточних часцох Угорскей формовани вельочислени русински населєня. После дзелєня Польскей при концу XVIII вику медзи Руским Царством, Пруску и Австрию, Галичина, у котрей жили скоро два милиони Русиных, припадала Австрії. У чаше розпадованя Аустро-Угорскей 1918. року у нєй було коло коло 4,5 милиони Русиных односно Рутенох, як их у держави урядово назововали. Найвекша часц жила у австрійскей часци держави, у Галичини и Буковини, котри од другой половки XIX вику вше баржей прилапую мєно Українєц и українску националну орієнтацію. У Угорскей було вецей як 400.000 Русиных, котри уж у велькей мири були асиміловани и вше вецей ше вияшньовали як Мадяре грекокатолики.

По Першей шветовой войни території Австро-Угорскей, на котрих жили Русини, подзелени з граніцами нових державох: найвекша часц припадала Полькей, а менши часци остали у Чехословацкей, Мадярскей и Румунії.

Руснаци у Бачки найстарша русинска диаспора котра коло половки XVIII вику формована вонка з историйних русинских/українских етнічних просторох.

По поражєню и поцагованю Отоманскей імперії з Южней Угорскей, та и з Бачкей, Сриму и Банату 1699. року тоти жеми були приєдинєни гү Габзбургскей монархії. Власци у Бечу жадали на южни граніци Монархії у цо векшим чишлє населіц Нємцох. Медзитим, за таки подняца векших розмирох после водзеня другорочних войнох у державней каси н було пенєжу. Прето познєйше дошлєбодзенє же би ше до Бачки могли насельовац и припадніки других народох, Мадяре, Словацци и Русини. Так ше у половки XVIII вику до Бачки почали насельовац Русини грекокатолики зоз сиверовосточних обласцох Угорскей, котри мали право шлєбодного пресельованя (*ius liberae migrationis*). Організованє насельованє Русиных до коморского населєня Керестура, котри нє бул населєни (*dessolata possessio Keresztur*) почало 1751., а до Коцура – 1763. року.¹³

¹³ Gavrilović, S. Rusini u Bačkoj i Sremlu od sredine XVIII do sredine XIX veka, *Godišnjak Društva istoričara Vojvodine*, Novi Sad, 1977, 153–154.

РУСНАЦИ НА „ДОЛНЕЙ ЖЕМИ“

Живот Руснацох у Коцуре и Керестуре не бул легки. Наталитет у валалох бул велики, число жителейох ше швидко звекшовало, а поверхносци обрабцяей жеми у хотарох оставали исти. Паньство гу нїм не випочитовало обецунки о додзельованю додатних поверхносцох обрабцяей жеми, кед ше їх число значнейше звекша. Окрем того, обидва валали часто страдали кед ше дзвигли под'земни води. Таки обставини наганяли поєдини фамелиї же би ше висельовали и гледали нови краї за биване, хто-ри би по положеню були висши и на таки способ сигурнейши од под'земних водох. Медзи першими местами дзе ше Руснаци з Керестура и Коцура почали висельовац уж од 60-их рокох XVIII вику бул Нови Сад. Пре можливосц найсц роботу и заробок у Новим Садзе и його околїску, число Руснацох у городзе ше помали звекшовало, та за нїх 1780. року основана грекокатолицка парохия – треца на тих просторох.¹⁴

ГРЕКОКАТОЛІЦКА ЦЕРКВА И ПРИСЕЛЬОВАНЕ РУСНАЦОХ ДО СРИМУ

За грекокатоликох на території бувшей Югославії, а то нешка грекокатолики у Горватскей и Руснаци и Бачкей и Сриме важни 17. юний 1777. року, кед папа Пий VI (1775-1799) зоз булу Charitas illa (тота любов) основал самостойне грекокатолицке владичество зоз шедзиском у Крижевцох. У декрету медзи иншим видно же владичество основане не лем за горватских грекокатоликох, але и за "Рутенох". Истого року у октобре у Бечу видати царски фундаційни декрет у вязи зоз снованьом Крижевского владичества. З нагоди генералней скупштини Сримскей жупанії дня 20. мая 1778. року, тот декрет бул у Вуковаре и явно пречитани. Медзи иншим, у декрету ше спомина же Крижевскому владичеству за витримоване додзелени маєток у Шидзе и Беркасове¹⁵. Перши крижевски владика Василий Божичкович на тим маєтку почал будовац такволану Лєтню владическу резиденцию, чийо будоване закончене 1780. року.¹⁶

Лєтня владическа резиденция у Шидзе

¹⁴ Федор Лабош, История Русинох Бачкей, Сриму и Славонії 1745-1918, Вуковар, 1979. б. 280.

¹⁵ о. Роман Миз, Живот чече и капка, «Руске слово», ГКТ парохия Нови Сад 2010. б. 18.

¹⁶ о. Михайло Малацко, Религийно-духовни живот у Шидзе (1803-2003), У: Руснаци у Шидзе и околних местох, Шид Passo-Print Руски Керестур 2007, б. 36.

Папова була *Charitas illa* важна ище и прето же спомина и два руски парохії. То парохії у Керестуре и Коцуре. По тот рок керестурска и коцурска парохия припадали под римокатолицке надвладичество у Калочи, у Угорскей, а други руски грекокатолицки парохії у тих крайох ище вше не були основани. Калочске надвладичество ше добре одношело гу вирним грекокатолицком у Бачкей, намагаючи ше їх обрядни проблеми ришовац у догварки и сотрудніцтве з представніками грекокатолицкей Мукачевскей епархії, под хтору тоти Руснаци спадали пред своїм присельованьом до Бачкей. З Мукачевскей епархії приходзели до Керестура и Коцура перши священіки, отамаль приношели церковни кнїжки и други церковни предмети¹⁷.

НАСЕЛЬОВАНЕ ДО ШИДУ

Влеце 1802. року, на поволанку владики Силвестера Бубановича, една делегация зоз Керестура одпудовала до Крижевцох на прегварки зоз управу владичества о условийох за насельоване на маєток до Шиду. Тей єшенї будучи приселєнци пришли до Сриму и ту на своїх польох зашали жита, а вец ше врацели назад до Керестура прежимовац.¹⁸

Зазначене же на яр 1803. року до Шиду приселєни 40 руски фамелиї, вєдно 210 особи, и шицки були грекокатолицки. На попису 1810. року их єст 315 души, а 1828. уж 397. Гоч догварени условия под хторима ше Руснаци присельовали до Сриму були меней вигодни од условийох под хторима ше їх предки присельовали до Керестура и Коцура, тоти найхудобнейши, хтори не мали жеми, були примушени прилапиц того цо им давало надїю на лєпши условия за живот. Прето число населєнцох було релативно стабилне та, як пописи указую, аж почало и роснуц.¹⁹ Пошвидко нательо наросло же уж 1810. року у Шидзе основана грекокатолицка парохия. То перша руска, грекокатолицка парохия у Сриме, а штварта на тих просторох.

ПРИСЕЛЬОВАНЕ ДО БИКИЧ ДОЛУ

Нове звекшанє грекокатолицкого жительство у Шидянской парохії случує ше после 1848. та по 1880. рок, кед ше на єй подруче приселюю грекокатолицки директно зоз правей Горніци, прецо их Руснаци зоз перших миграцийох наволали *Горняци*.

На тот завод приселєнци приходза зоз сиверовосточней Угорскей, конкретно зоз Шаришскей жупанії на часци од Пряшова по Бардейов и Зборов, зоз дакедишнього Маковицкого паньства. Спрам кнїжкох винчаних, приселєнци до Сриму походза зоз тих местох: Люботин, Чирич, Руска Воля, Обручне, Остурня, Ленортов, Снаков, Храбске, Герлахов, Куров, Габолтов, Петрова (Питрова), Фричка, Цигелка, Тварожец, Регетов, Варадка, Полянка, Малцов, Луков, Венеция, Львов, Львовска Гута, Кийов, Лютина (Лютица), Олейников, Печовска Нова Вес, Кружльов, Криве, Боглярка, Криже, Тарнов, Рихвалд, Хервалтов, Ключов, Решов, Кобиллов, Яновце, Мирошов, Трочань (Трутян) и Бардейов, але и других местох. Вєдно зоз Горняцами, до Сриму ше приселює и менше число Лемкох зоз другого боку Карпатох.²⁰

17 о. Роман Миз, Живот чече и капка, «Руске слово», ГКТ парохия Нови Сад 2010. б. 11.

18 Янко Рамач, Руснаци у Шидзе, У: Руснаци у Шидзе и околних местох, Шид Passo-Print Руски Керестур 2007, б. 28.

19 Исте, 29.

20 Мирон Жирош, Руснаци (Горняци и Лемки) у Сриме, У: Руски календар 1991. рок НВРО «Руске слово» Нови Сад, б. 90.

Преселєнци ше доселяю на схили Фрушкой гори, прето мож чуц и назву *Фрушкогорски Карпати*, и на територію сербского монастира Привина Глава до Вукового Долю.

Медзи нїма були: Василь Брчак, Янко Кунц, Янко Кузма, Микола Гоч, Василь Фигнар, Янко Мохнацки, Михал Бобаль, Микола Файфрич и други. Неодлуга, у другей габи 1877. року, доселяю ше и Янко Страценски, Янко Лазор Беочински (служел при Беочинє, та го так наволали), Янко Рогаль, Митро Сокол, Михал Гнатко (Бияк) и Янко Гнатко (Чарни). Познєйше зазначени и презвиска як цо то: Сорочко, Галячко, Лобовчак, Кривян, Дупаль, Хруст, Перунски...

Насельованя було и до других местох на Фрушкой гори, як цо то Пиштинци (Стара Бингула), Кунят гора (Рогаль база), Беркасово, Сримска Митровица, Манделос, Мартинци, Беочин и други монастирски маєтки.²¹ Новоприселєни Горняци-Лемки хтори були далєй од Шиду и парохії, пошвидшано трацели язык и обичаї. Велї приповедали по сербски, алє ше ище длуго тримали за Русинох. Тото зявенє отримало ше по нєшкайши часи, кед вецей стотки Русини приповедаю по сербски, а и надалєй ше тримаю за Русинох.²²

Медзитим, спомнути приселєнци на маєтку православного монастира були зачатніки процесу хтори з роками чежкей роботи и зложного живота вибудую єден красни сримски валалчик, нєшка познати як Бикич Дол.

ВИРА У ЖИВОЦЕ ПРИСЕЛЄНЦОХ

Преселяюци ше на Долню жем, Русини ше нє одрекаю своєї вири. Вира була важна за їх живот, цо мож нагаднуц зоз вецей елементох їх живота. Нє лєм по присловкох як цо то „без Бога, ані до пор(л)ога”, алє и по конкретним живоце. Наприклад, такой неодлуга по приходзе, доселєнци правя дзвонїцу на маєтку хтори за тото подаровал Василь Брчак. Дзвонїца нє була велька, алє окрем необхідних оглашованьох, вона мала функцию и малей церквочки у хторей ше даскельо раз до рока служело и Службу Богу. Нука у дзвонїци було места лєм за єден дзвон, олтар, паноца, церковніка, дзвонара, дзияка и татора, а присутни народ шицок стал вонка под отвореним нєбом.

Крижевски владика Юлий Дрогобецки 1903. року, обиходзаци свой маєток у Шидзе и Беркасове, обишол и Руски Дол и малу дзвонїцу. Теди ше зявела идея же би ше у Руским Долю справело церквочку. Роботи почали пошвидко. Владика на своїм маєтку на виходзе з Беркасова гу Шиду мал качару²³ на хтору ше роками звожело дзешатину од позбераного урожаю. На тим месце ше пекло и палєнку, а тота робота ше дакеди знала одцагнуц аж и до Велького посту. Тоту качару, алє и карчму цо була обок, владика дал звалїц, та достал вельо добри цегли. Теди за будованє церкви у

21 Мирон Жирош, Руснаци у Шидзе и борба за управну самостойносц-автономносц, У: Руснаци у Шидзе и околних местох, Шид Passo-Print Руски Керестур 2007, б. 61.

22 Исте, бок 65.

23 файта шопи

Руским Долу подаровал 2 000 цегли и 200 форинти. Бул то початок роботох.

На Рочней скупштини початком 1904. року Русини ше порадили же даю пенєж кельо будзе потребне, цеглу, древо, будовательни материял, писк, вапно и подвоз. Поєднали поднімателя Леонарда зоз Шиду же би почал робиц и най им до єшенї при-да ключ. Церковни фундаменти пошвещел шидянски парох о. Кирил Дрогобецьки. Робота далей ишла як треба, так же уж 11. септембра 1904. року на турню положили и крижик. Закончена церквочка пошвещена 28. август 1904. року, на чєсц Богородици. Спочатку ше церкву водзело як филиялу шидянскей парохії, а од 1919. року припадла под новоосновану парохію у Беркасове.

Робота коло вибудови церкви указала окрему зложносц яка панує медзи Русинами у Руским Долу. Насампредз, окрем спомнuteй помощи и даваньох на будованє новей церкви, помоц приходзела и од обисцох. Предаваюци млеко и масло, газдовства часц заробку даровали на церкву. Прето у народзе по нєшка остала присловка же *Бикичанє свою церкву справели з млека и масла*. Нагода тераз визначиц же ше у валалє и нєшка приповеда же тедишні церковни татор Янко Страценски ишол по помоц за вибудов церкви и церковни кнїжки за богослужєнє аж до Старого краю.

ОБНАВЯНЄ ЦЕРКВИ

Намаганя беркасовского пароха о. Михайла Режака 1994. року же би ше обновело церкву у Бикичу благословел крижевски владика кир Славомир Микловш. З детальним препатраньом утврєдзєнє же обнова потребна од жеми по крижик. Так и було. На початку обита фасада по здраве пасмо, местами то було високо и три метери.

Обнавянє церкви 1994. року

Потим, кед ше мури висушели, фасада комплетно обновена. На закрице положени нови череп и бакарни плех, циви за дижджовку, а коло церкви вилята бетонска дражка. Парох у подзекованю потвердзел же после вецей як мешац дньох роботи коло майстра Желька Годоби зоз Митровици, заш лем найвекшу терху роботи поднесли парохиянє. Хлопи, цо коло майстрох робели на мольбу, жени хтори вавели за шицких, алє и конкретни прилоги у пенєжу, цо зоз валалу, цо од розселєних Бикичанох або других донаторох. Зоз тоту зложну роботу обновена церква заблісла як прикраска цалому краю, потвердзуюци свою народну назву «красна як писанка», лєбо «Била красавица»,

СНОВАНЄ АПОСТОЛСКОГО ЕГЪАРХАТУ

Од 2. новнебра 2003. року, кед зоз читаньом булох папи Йоана Павла Другого на святочней Архиєрейней литургии у Руским Керестуре преглашени Апостолски егъархат за грекокатоликох у Сербии и Чарней Гори зоз шедзиском у Руским Керестуре и интронизовани Георгий Джджар за апостолского егъарха, зоз тоту подію керестурски храм св. о. Миколая подзвигнути на ступень катедралней церкви, а нови егъархат положени под директну власц Аполстолского пристоу.

Катедрална церква св. оца Миколая у Руским Керестуре

Од тей події, парохии хтори припадли Апостолскому егъархату вецей нє припадаю Крижевскому владичеству. Медзи нїма и парохии у Сриме, а зоз тим и вирни у Бикич Долу.

ЦЕРКВА УКРАШЕНА ЗОЗ НОВИМ ИКОНОСТАСОМ

Гоч церква у Бикичу пошвецена ище давного 1904. року, нігда у ній не бул справени иконостас яки би ше єй швечел. Преламни момент на початку 2011. року, кед на иницијативу Церковного одбору, пароха о. Владимира Еделинского Миколки и владики кир Георгия Джуджара, вєдно одлучене же мож почац плановац роботи на проєкту хтори ище 2010. року предложел тедишні парох о. Йозеф Селин.

Роздумовало ше и плановало ище полни два роки. Прето тоту активносц и закладанє препознали и велї други людзе зоз валалу и почали ше явяц же би сцели помогнуц. Помощ не понукали лєм Бикичанє, але и велї познати и непознати добродїє зоз других местох, та и зоз других державох. З тей нагоди треба визначиц же помощ сциговала аж и зоз такволаного «Старого краю», зоз Словацкей, зоз местох Стебнік, Решов, Вишни Тварожец, Герлахов, Бардейов и Каменка.

Иконостас у церкви Успения Пресвятей Богородици

ЗНАЧЕНЄ ИКОНИ И ЇЇ ДУХОВНА ПОМОЦ

Велька важносц тей події факт же без иконостасу нє мож задумац ентериєр єдней церкви у хторей ше практикує и служи Восточни обряд. Присутносц иконостасу у церкви ма практичну литургийну и глібоку духовну важносц за богослужєнє. Прето важне познац и розумиц смисел, змист и характеристики иконостасу.

Поняцє «иконастас», якуж поведзєне, походзи од греческого слова *εἰκονοστάσι(-ον)* – *иконастаси(-он)*, цо у прекладзе значи: место за икони. Поняцє «икона» на греческим языку: *εἰκών* – *икон* значи: *слика лебо здабєм*. Воно означує слики котри ше почитує у восточних церквох. Поняцє *икона* у прекладзе на наш руски язык може значиц *свати образ*.

Сошествіє Святого Духа 2013. року

Важне розумиц же нє може гоч хтора слика буц икона. Насампредз, же би написана слика могла наисце постац икона, муши буц пошвєцена. Слика хтора нє пошвєцена, нє може и нє шме ше почитовац як икона прето же би то могло прероснуц до идолопоклонства. Прето, накадзи иконописатель Ратко Торма з Беркасова намальовал икони и вони були поставени на иконостас, владика Георгий Джуджар, на швето Сошествия Святого Духа 2013. року, пришол до Бикичу же би у окремним обряду пошвєцєня пошвєцєл и икони и нови иконостас. З тей нагоди бул присутни народ и госци зоз жеми и иножемства, алє и вєцєй паноцєвє з Егзархату и Крижевского владичєства.

Виробок иконостасу у церкви Успєния Прєсвятєй Богородици стої пред нами як добри приклад же заєдніца вирних, кєд зєдинї своєо моци, може вибудовац и дзєпоєдни з найкрасших памятникох вири, култури и уметносци.

ВИБУДОВ ПАСТОРАЛЬНОГО ЦЕНТРУ

Усиловнєйши и надихнутши молитви пред новим иконостасом за зложносц и заєдніцтво яке у тим валалє ноши вирних уж телї роки, знова вислухани. Роботи на вибудови Пасторального центру потвердзую и слова зоз казанї владики кир Георгия Джуджара, хтори пошвещел нововибудовани центр: „Бикичанє нє забуваю на своїх предкох и наздаваю ше же нови поколєня буду споминац и їх зложносц и добри діла”.

Дух зложносци, исти тот дух цо пред вецей як сто роками надихнул владику Юлия Дрогобецкого же би помогнул Бикичаном коло вибудови церкви, тераз надихнул и владику кир Георгия Джуджара же би помогнул коло вибудови Пасторального центру. Нє лєжки роки за будованє, прето ше помоц глєдала на велїх местах, та аж и по иноземстве. Помоц котра пришла, несподзивала шицких. Там дзе би ше поведло же ніхто нігда нє чул за Бикич Дол, Дух Божи надихнул добродїйох и помоц сцигла зоз Нємецкей, Америки, та аж и зоз далєкей Австралиї, а помогла и Република Сербия. За потреби вирних, хторих у валалє нєт вецей як тристо души, обєкт од 130 квадратни метери цалком пристойни.

Пасторални центр

Пасторални центр оможливи сходзенє и младих и старших. Потреби рижнородни – од отримованя годзинох виронауки и другей роботи зоз младима, по схадзки Церковного одбору, полудзенки, приманє госцох, алє и велї други наменки.

Закончуюци роботи у Пасторланим центре, а то закончованє зогриваня и правєнє меблю, одложени по першу вигодну нагоду котра ше указала уж концом 2016. року, кед реализовани проєкт зогриваня будинку по системи цеплотиних пумпох воздух-вода и виробени потребни мебель.

ОГЛЯДНУЦЕ ДО БУДУЧНОСЦИ

Організоване Дня Руснацох, 17. януара хтори ше 2017. року планує у Бикич Долу, часточнє поклопене з велькими роботами на реновираню церковного будинку. По конєц октобра реалізовані проєкти хтори потримала Република Сербия, та закончени роботи на подрезованю мурох церкви Успєния Прєсвятєй Богородици же би ше на таки спосіб зопарло капиларну влагу у мурах, а котра доприноси очкодваню церковного инвентару и його препаданю. Кед видзел тоті роботи, пан Мирослав Дорин зоз Герлахова понукнул свою помоц же би по прєславу о своїм трошку заменєл облаки на церкви и обилєл єй нукашньосц. Шицка робота и трошки то його дарунок з нагоди обновених вязох хтори запровадзєни медзи Бикич Долем и такволним «Старим крайом».

Намиренє яке ма пан Мирослав красни приклад и мотивуюца хвилька хтора би требала потримовац заєднїцу вирних у Бикичу же би ше и надалєй зложно заклада-ла за роботу и старанє на чуваню обичайох, култури и вири хтору стари приселєнци принєсли зоз Горнци.

ЛИТЕРАТУРА

1. Зборнїк Русини/Руснаци/Ruthenians Том I. Prometej, 2006.
2. Лабош, Ф., *История Русиных Бачкей, Сриму и Славоний 1745-1918.*, Вуковар, 1979.
3. о. Миз, Р., *Живот чече и капка*, «Руске слово», ГКТ парохия Нови Сад 2010.
4. Жирош, М., *Руснаци (Горняци и Лемки) у Сриме*, У: Руски календар 1991. рок. НВРО «Руске слово» Нови Сад.
5. Руснаци у Шидзе и околних местох, Шид Passo-print Руски Керестур 2007.
6. З. О. Миз Р., *Основи екуменизма*, НВУ «Руске слово» и Грекокатолицка парохия св. апостолах Петра и Павла, Нови Сад 2000.

Дарко Бобаль

ФОДБАЛСКИ КЛУБ ОФК БИКИЧ

Фодбалски клуб „ОФК Бикич” формовани 5. марца 1985. року. Група спортских шлїдбенїкох з Бикич Долу ришела основац клуб у своїм населєню. Главни иницијаторе були Стеван Бобаль и представителе тедишнєй младежи Мирослав Сокол, Ивица Болдиш и Ратко Сокол. Окрем нїх, важну улогу мали и Бошко Цветинович, Кирил Гнатко, Янко Гнатко, Звонко Романяк, Емил Дупаль, Славко Дупаль и Яким Сивч. Понеже младеж була єден з главних иницијаторох, одлучене же би у назви Клубу писало „младежски”.

Перша екипа ОФК Бикичу зоз 1985. року зоз змаганьох у Привиней Глави и Бикич Долу

На яр 1985. року ОФК Бикич ше приключел гу змаганю у Општинскей лиги Шид (звонка конкуренції) и у континуитету ше змага у тей лиги по нєшка.

Року 2000. закончени такволани Дружтвени дом, односно просториї Клубу, хтори вєдно з фодбалским тереном нєшка маю назву Спортски центр „Стеван Бобаль”.

Найвекши успех Клуб посцигнул 2002. року, кед освоєл титулу шампиона општинскей лиги и трофей у купу. После того ше єдну сезону змагал у Медзиопштинскей лиги, дзе завжал друге место. Интересантне же и нєшка за ОФК Бикич наступа бавяч хтори 2002. року освоєл „дуплу коруну”: у питаню длугорочни капитен и, по думаню велїх, найлєпши фодбалер у исторії Клубу Александар Мрвалєвич Мрки.

Шампионска екипа ОФК Бикичу з 2002. року

На вецей заводи Клуб доставал трофей за фер-плей у рамкох Општинскей лиги, а 2011. року є преглашени за найлєпшу општинску екипу, кед освоєна єшенська титула.

У остатніх пейцох сезонох ОФК Бикич штири раз завжал друге место, а раз треце и на тот способ виборел пласман до висшого рангу, медзитим, пре чежки стан малих руралних штредкох, своєю место препущел другим екипом з општини Шид.

У новембре 2015. року ОФК Бикич преславел 30 роки постоянн Клубу, а шветочносц звекшал приятельски клуб зоз Словацкей, ОФК Герлахов. И сами фодбалере ОФК Бикич три раз нащивели Републику Словацку, дзе бавели пририхтуюци змаганя з локалними екипами, остатніраз у новембре 2016. року, праве у уж спомнутим Герлахове, дзе окрем места домашнього нащивели и Бардейов и упознали ше з исторياتом того городу.

Турнея по Словацкей (Бардейов и Герлахов) 2016. року, фото: Дарко Бобаль

За Бикичанох окремe интересантни ревилялни змаганя, а вшелїяк єдно з найинтересантнейших того медзи „Оженєтима” и „Неоженєтима”. Теди ше зиду актуални

першотимци, навияче и приятелє Клубу и медзи собу у франтовлївим духу одбавя нєкаждодньови меч, а друженє ше предлужи до вчасних ранших гординох.

Интересантне и тото же 1992. року одбавене ревиялне змаганє з припаднїками Зєдинєних нацийох (Белави шлеми), хтори у тим чаше перебували на гранїчним переходзе Принциповец.

„Оженєти“ против „Неоженєтих“, 24. май 1987. року

Нєшка фодбалски клуб *ОФК Бикич* єден зоз найорґанизованих у општини Шид, а за тото найзаслужнєйши терашнї предсидатель Клубу Далибор Гнатко, як и управа хтору твоя: Янко Романяк, Мирко Романяк, Дарко Бобаль, Александер Икич, Мирослав Нонкович, Дамир Гнатко, алє и вельочислени приятелє и навияче Клубу хтори поряднє проходза на фодбалски змаганя.

Деян Бобаль

ЛОВАРСКЕ ДРУЖТВО „ФАЗАН“ БИКИЧ ДОЛ

Околїско Бикич Долу богате з лєсами, цо одвитує розвою рижних животиных. Од дзивини заступени дзива швиня, сарня, заяц, фазан, препилка, дзива качка, лішка, шакал, дзива мачка, язавец. Векша часц лєсох припада Национальному парку *Фрушка гора*, дзе забранєни лови, а меншу часц хасную бикичански ловаре.

Ловарске дружтво основане перше ведно з валалом Привина Глава под меном Ловарске дружтво “Зец” Привина Глава. Познєйше, концом 50-их рокох, основане є як самостойне дружтво. Члени Дружтва, коло організованя ловох и прекармйованя дзивини, організовали заєдніцки чеканя Нового року. Концом 2005. року збудовани з добродзечну роботу ловарох нови Ловарски дом. Нєшка Ловарске дружтво ма коло 20 членох зоз Бикичу и Шиду. Успішне сотрудніцтво ма зоз Ловарским дружтвом „Магура“ зоз Стебнику у Републики Словацкей. Дєлаґация Дружтва була у Стебнику 2013. року и участвовала у ловох на дзиви швинї, а тиж так и стебницки ловаре були у Бикичу на ловох 2014. року. У октобре 2016. Ловарске дружтво було ведно з ловарами зоз сушєдного Соту домашнї ловом на дзиви швинї, дзе участвовали ловаре зоз цалого Сриму. Заштрєлєни на тот завод у бикичанским хотаре два вєпри.

Тєрашнї предсидатель Ловарского дружтва Далибор Милькович, подпредсидатель Дамир Гнатко, а члени Зоран Икич, Влада Майхер, Влада Секе, Юре Бебек, Бєрнард Бебек, Борислав Горват и Мирон Лазор.

Стари ловаре 1958. року

Заєдніцка слика зоз ловох на дзиви швинї у септембре 2016. року

Невенка Бобаль

ТРАДИЦІЙНИ РУСКИ ЄДЛА

КРАЧУНСКИ ЄДЛА

ВАРОВА МАЧАНКА ЗОЗ ПИПЕНКАМИ (Мачанка з капустней юшки)

До шерпенки налєєме олею, та кед ше зогрее додаме 4-5 варешки муки. Попражимо муку, залєєме ю з капустну юшку до котрей зме доляли дакус води. Кед почне врц, додаме обарени пипенки – печарки и зохабимо най ше ище дакус вари. Кед треба, додаме дакус солї.

БОБАЛЬКИ

Цесто исте як и за капущанїки: кед викишне, висипеме го на таблу хтору зме добре помучели, розженєме го и режемє пантлїки а потим пантлїки на фалатки, кладземе на тепшу, та кед дакус постоя, кладземе их печиц. Упечени бобальки умїєме у води, швидко их прецадзимо и до нїх додаме цеплей води хтору зме преварели зоз цукром и медом и додали млєтого маку. Кед упию воду, мож их єсц.

КАПУЩАНЇКИ И КРОМПЛЯЇКИ

Замишимо цесто на 1/2 литри води зоз квасом дзе зме додали дакус цукру. Додаме муки кельо поднєше, добре вимишимо и зохабимо на цепле место най викишне. До муки додаме дакус солї. Кед викишне, висипеме цесто на таблу хтору зме помучели и подзелїме го на мали цесточка. Каждє цесточко розженєме з розвалку, положимо попражену квашену капусту лебо пире з кромпльох вимишане з олеєм. Знова цесточко позбераме до лабдошки, зохабимо най дакус одстої, та го знова розженєме цо ценше и кладземе пражиц на обидва боки. Може ше печиц и у релни, алє ше вєц упечени капущанїки або кромпляїки намазати з олеєм.

ОСУХ

Замиши ше цесто як за хлѣб и на тепши ше направи як погачу, лѣм же ше осух поджобе з видлічку. Печени осух умиѣме з воду и закруциме го до ручнічка най одмекне.

На Вилію ше пече и риба на тепши з рискашу, лѣбо ше пражы на палачинкарні.

ВЕЛЬКОНОЦНИ ЄДЛА

ВЕЛЬКИ ПЯТОК

На Вельки пятак ше не вари нїяки посни єдла. На тот дзень ше лѣм пукаю пуканки и пече ше погачу. На тот дзень ше пишу писанки.

СИРЕЦ

Положыме превариц 1 литру млѣка, до млѣка додаме дакус солї и цукру. Кельо положиц, завиши як волїме – чи кус сладше, чи же би мало смак солї. Кед почне млѣко врец, додаваме розтрепани 10 вайца и неперывно мишаме, док ше не почню правиц грудки сира. Вибераме их на влажну хлѣбовку, посцискаме до лабдочки и зохабиме най ше одцадзи.

На Вельку соботу ше вари шунку, колбасу и пече ше паску.

ПАСКА

Паску можеме замишиц зоз серватку хтора нам остала од сирца, положыме квас, а кед не маме серватки, замишиме на млѣку. Додаме до млѣка даскельо жовчки и зохабиме най викишне. Викиснуте цесто подзелїме на менши цесточка, кладземе до шерпенки и украшуѣме хто як любы, премасциме зоз жовчком и печеме.

Зденко Лазор

МАЙОВО ДРЕВКО

Мено *маялос*, *маялес* або *майске древко* походить з латинського слова *Maíus* (май). Велі преслави вязани за случованя у маю: зявйованє трави, квеца, початок роботи у полю, шатва. У народним календаре за май ше вери же то перши мешац лета, чий приход означени зоз рубаньом молодого желєного дерева (бреза, багрєн, ліпа и др.) у лєше и його садзеньом у валалє, а хторе наволуєме „май“.

Заходни Славянє (першєствєно Чехи и Словаци) квецєли облаци, капури и дзвери зоз желєними конарами верби або ліпи.

Лєгінє на дзєнь святого Флоріяна дзивком цо були на одай поставяли майово древко пред хижу, а кєд у валалє бул старшина (*староста*), йому тиж приношєли *мая* пред хижу, при тим штрєляли з оружия, жадаючи на тот спосіб же би старшина ище длуго окончовал свою длужносц.

Майово древо на початку було при шицких Славянох и забєрало значнє место. Древо найчастєйше очисцали, а на самим верху охабляли желєни конари за хтори вязали пантліки у рижних фарбох, а тиж и фляшу з даяким напоєм, найчастєйше з палєнку або вином.

Вєчар пред Русадлями хлопи ишли до лєса и приношєли ліпово конари зоз хторима ше квецєло облашніци и капуру. У далєкей прєшлосци людзє почитовали дрєва, поготов найвєкши. То найчастєйше були дуб, бук и ліпа. Людзє тоти вєльки дрєва тримали за нєзвичайни и верєли же на нїх жиу богєвє. За святє древо у народним фолклорє першє место забєра ліпа, а потим и брєза.

Майово древко ше „садзи“ пред 1. майом, точнєйше 30. априла, а то робя хлопи и лєгінє. За майово древко ше вибєра древо хторє високо вирєсло.

Лєгінє „садзєли“ майово древко пред хижу дзивком цо були на одай. Древко ше звичайно „садзєло“ пред змерком, кєд нікого нє було на дражє. Кєд ше рубало древко, звичайно дзивка мушєла дацє порихтац за єдзєнє и пицє лєгіньом хтори древко рубали. Лєгінє приходзєли рубац древко обично з гудацами, та ше могло видзиц и танєц и чуц шпиванку пред дзивковим обисцом.

Скорєй бул и обичай садзиц майово древко дзивки пред хижу хтора ше трєбала шлїдуюца одац. Нєшка ше тот обичай цалком страцєл, та ше майово древко у

Бикич Долу садзи лєм пред Домом култури. Древко ше рубе вше на Русадля. Майово древко рубу хлопи и легинє хтори го и садзели.

Манифестация рубаня майового древка „Пришли нам Русадля“

Майово древко символ яри, радосци и любви. Посадзене майово древко Бикичанє рубу на Русадля, а при тим ше организує манифестация на хторей приказани обичаї Руснацох у Сриме, як и ручни роботи женох, та вше пред Домом култури организовани вистави ручних роботох здруженьох женох з цалей општини.

Обичай рубаня майового древка стари Бикичанє принесли зоз Старого краю, и то у першей половки XIX вику, зоз просторох нєшкайшей Словацкей (околіско Бардейова и Пряшова).

Циль манифестациї зачувац и пестовац стари обичаї, руски традицийни єдла, руску бешеду, шпиванку и язык. На Русадля „Бикичанки“ шпиваю писню *Русадля, Русадля*, за хтору текст написала Невенка Бобаль, а музику и аранжман зробела малженска пара Боян Бабич и Драгана Глуня-Бабич.

Подобни обичай панує по цалей Европи, и то наприклад у Немецкей, Австриї, Ческей, Словениї, Горватскей. У других местох Европи вязани є тиж за будзене при-
роди, за зявене и роснуце нового живота. У Немецкей, у баварскей обласци, вязани є за пиво, так же ше на тот дзень вари пиво зоз меном Maibaum.

Старе слов'янське, але й неслов'янське жителство тримало же на верхах високих древох жию русалки, та цали тидзень (седем до осем тижні после Пасхи) бул пошвещени русалком, Русадльом, та й їх почитованю.

Русалки ше, як митологийни єства, й по вереню старих Слов'янох сходзели на найвисших древох, а же би под час їх швета не правели чкodu людзом, вони им вязали пантліки на високи древа же би ше мали зоз чим занімац док жем, як єдине чисте, хторе дава нови живот, не очисци тот швет од русалкох.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бильња, В., *Русини у Војводини*, Нови Сад, 1987.
2. Гайдук Лабош, Л., *Руснаци у Шидзе 1900-1950*, Шид, 2010.
3. Дрляча, Д., *Руснаци у етнографских записох*, Нови Сад, 2006.
4. Зборник роботох „Руснаци у Шидзе и околних местох“, *Три значни ювилеї*, Шид, 2007.
5. Информатор, *Руснаци у Србиї*, Руски Керестур: Национални совет рускей националней меншини; Завод за культуру войводянских Руснацох; НВУ „Руске слово“, 2009.
6. Киш, М., *Дідове – приповедки за праунукох*, Вуковар, 2009.
7. Ковач, М., *Srotenica škole Bikić Dol*, 1941.
8. Ковач, М., *Капка по капку живот одцека*, „Руске слово“, Нови Сад, 1988.
9. Колесаров, Ю. Д., *Руски народни мена*, Монреал, 1979.
10. Константиновић, С., *Приче о Русинима*, Шид, 1995.
11. Мудри, В., *Бикич Дол найменши, алє найушоренши валал*, „Руске слово“ ч. 23-24, Нови Сад, 1995.
12. Мудри, В., *Русини у Бикић Долу (1848-1990)*, Шидина бр. 4, Шид, 1998.
13. Мудри, В., *История школи у Бикич Долу*, *Studia ruthenica* ч.3, Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 1992-1993.
14. Олеяров, Н. Д., *История русского народа*, Монреал, 1981.
15. Радуловачки, Љ., *Мобе, прела и други видови окупљања Русина у западном Срему*, Сремска Митровица, Музеј Срема, 2010.
16. Фајфрић, Ж., *Летописи села општине Шид*, Шид, 2013.
17. Фејса, М., *Русини, Руснаци, Ruthenians I (1745 – 2005)*, Нови Сад: Прометеј, 2006.

Деян Бобаль

БИКИЧАНСКИ ГЕРБ

Герб Бикич Долу

Совит Месней заєдніци Бикич Дол 2009. року принёсол одлуку же би валал мал свой герб. Идейне ришенє гербу дал Деян Бобаль, а намальовал го маляр Ратко Торма з Беркасова. На гербу з лівого боку Свята Пречиста, хторей пошвецена церква у Бикичу, а Исус зоз розширенима руками вита шицких. З правого боку збушок, бо церква по народней традиції збудована „з масла и млека“. На пантліки 1848. рок, кед перши даскельо русински фамелиї пришли на место нешкайшого Бикичу. У долнєй часци гербу винова лоза, як символ Фрушкой гори на хторей ше Бикич Дол находзи.

Деян Бобаль

ОДНЯТЕ ОД ЗАБУЦА (Горняцки язык)

Ище до 40-их рокох XX вику у Бикичу ше бешедовало на языку яки принєшени зоз Старого краю. Руснаци хтори од скорей були населени у Беркасове и Шидзе тот язык наволали *горняцки*, а жительох Бикичу *Горняци*. З часом и сами Бикичанє прилапели тоту назву языка и гврели же бешеду *по горняцки*.

Кед учитель Михайло Ковач пришол до Бикичу 1941. року, застал праву язичну мишанїну: у даєдних обисцох ше бешедовало по горняцки, у даєдних уж по сербски, а даєдни прилапели руски язык бачванско-сримских Руснацох. Праве дзекуючи учительови Ковачови и мишаньом з Руснацами першей миграції, з часом шицки Бикичанє прилапели нєшкайши руски язык. Гоч прешли на бачванско-сримски руски язык, горняцка бешедо ше ище длуго у даєдних обисцох чувала, а даєдни слова и присловки остали аж по нєшка.

Як приклад можу буц teraz уж покойни Арон Гнатко, Емил Шолтис и Никола Файфрич, хтори аж по 1995. рок медзи собу лєм по горняцки бешедовали. Тиж так, кед коло половки 80-их рокох XX вику до Бикичу почали приходзиц потомки Бикичанох цо по 1920. рок пошли до Америки, вони знали, окрем англійского, и по горняцки бешедовац бо их так родичи научели. Так Емил Васко, чийо родичи Емил и Маря (народжена Шпрох) пошли до Америки 1905. року, кед пришол 1982. року до Бикичу, зоз своїма нинами лєм по горняцки бешедовал.

Од старших людзох даєдни слова и присловки позаписовани же би ше нє забуло одкаль Руснаци пришли до Бикичу и дзе им коренї. Най останє за будуци часи призначена часточка з бешеди на якей вецей нїхто у Бикичу нє приповеда:

*Я не буду їсти што діти бабрали.
Не будеш ша модліла не будеш ни їла.
Де ша пидут кури нїсти, на курник на свинчик.
Де пидут патканї, до млину до воденици.
Возмеш палюнку, як ми дате.
Куме што сте їли кед сте пирка потратили.
Товкли ша од рана до вечура.
Пахам пахне мацам мяхке.
Тепер у нас великий мороз.
Што буде тато.
Юрко шмарил молоток.
Липше бити худобний а мудрий як богатий а глупий.
Щикай бо страх великий з ліса иде.
Пидеме до ліса гриби збирати.*

*Де єс бил, бил єм в загороди.
Де пидеш, до швита.
Што смотриш на мя.
Даколи шитко било липше.
Што влечеш.*

Писня дзивоцка

(записане од Мелани Куруц народзеной Шпрох)

*Ишол Яни по пид котар
Возик ша му розчеркотал
Мила стала оправяла
А друга ша малювала
Третья шидит та ша шмиє
Пид ню ружа камняниє
А пид ружу лежит Яни
Зос шабличку порубаний
Хто го рубал най го гої
Най го дава на доктори
Дохтор нема такей масти
Же виличи тіло кости
Ма миленка такей желї
Же виличи до недилї*

Крачунска винчованка

(записане од Якима Лазора)

*Винчую винчую
Кобаси на пецу чую
Винчовати не престану
Як до писка не достану.*

Слова з горняцкей бешеди: *Діти, дітина, хлопец, учина, нанашко, нанашка, горнец, молоко, корова, шинї, щина, пацатко, куренци, шовдра, кобаса, грулі, морква, голубинки, пидпенки, зеркало, горячо...*

Собешедніки: Мелана Куруц, Марча Бобаль, Лела Васко, Осиф Чижмар, Силва Дупаль и Яким Лазор.

Зденко Лазор

ПОЗНАТИ БИКИЧАНЕ

Кирил Сидор народзени 16. септембра 1920. року у Бикич Долу. Оцец Дюра и мац Юстина були земледілци. Основну школу закончел у Привиней Глави, гражданску школу у Шидзе, штредню польопривредну у Крижевцох, а дипломова на Польопривредним факультету у Земуну 1950. року. Под час роботи за штири роки окончел специялизацию у Кембриджу, дзе порихтал и докторску дисертацию, хтору одбранел у Новим Садзе 1963. року.

По законченим факультету робел як ентомолог у Заводзе за виніцарство и овоцарство у Сримских Карловцох. Од 1957. року бул наукови сотруднік у Пастеровим заводзе у Новим Садзе, як и рядови професор Природно-математичного факультету – напрям Биология, дзе преподавал Вирусологию.

Др Кирил Сидор, професор и науковец чийо вигледованя познати у жемох бувшей Югославії, у нас и у швеце. Основна обласц його вигледованя виучованє вирозох инсектох и їх уплів на животни штредок.

Познаванє языкох и части путованя на шветово конгреси дали преїг 120 науково роботи у вецей иноземних часописох.

За длогорочне успишне вигледованє, як и роботи на подручу науки, др Кирил Сидор достал векше число подзекованьох, похвалох, повельох, Орден роботи зоз стріберним венцом, Златни плакети – організації „Србіјашуме“ и Заводу за заштиту природи Србії.

Умар 9. децембра 2008. року у Новим Садзе, дзе є и поховани.

Мирон Лазор народзени 1929. року у Бикич Долу, од оца Емила и мацери Олги. Основну школу закончел у Привиней Глави, реалну гимназию у Вуковаре, штредню польопривредну у Вербаше, Польопривредни факультет, напрям Виніцарство и овоцарство у Загребе 1973. року.

Мирон Лазор робел перше як польопривредни технічар од 1947. по 1951. рок, и то у Яши Томичу, Београдзе у Министарстве польопривреди, у Чачку, у Вилове, а як инженер агрономії и технічни директор Комбинату „Серво Мигаль“ у Зренянину; бул висши наукови советник Югославянского институту за поживову индустрию – Завод за статкарску покарму Нови Сад.

Др Мирон Лазор бул припознати як науковец у обласци технологиї статкарскей покарми. Самостойно и як коавтор обявел 52 науково роботи о випитованю вредносцох и квалитету статкарскей покарми, а роботи му були публиковани у рижних часописох на сербским, немецким и англійским языку.

На рижних советованьох дал ище коло 22 роботи хтори обявени у рижних зборнікох. Др Лазор пензионовани 1990. року, умар 2002. року у Новим Садзе, дзе є и поховани.

Емил Гнатко народзени 1941. року у Бикич Долу. Оцец Василь и мац Ана були парасты. Основну школу закончел у Бикичу и Шидзе, а штредню електротенічну у Београдзе. Дипломовал на Машинским факултету у Београдзе 1966. року, Одсек конструкторске машинство, група Мотори.

Емил Гнатко магістровал 1973. року на Факултету машинства и ладьбудовательства у Загребе. Докторску дисертацию одбранел 1982. року на Машинским факултету у Крагуєвцу.

После штредней школи єден рок робел у Конструкцијним бироу Баґерско-ладьбудовательного подприємства у Београдзе и єден рок як шеф продукції у Ремонту. Од 1968. року преходзи до Загребу, дзе по 1979. рок робел на Технічней воєней академії, на Катедри за мотори и превозки у званю асистента, а од 1976. року и званю преподавача. Од 1979. по 1987. рок роби у Висшей воздухоплівней школи Универзитету у Загребе. Року 1989. постава перше позарядови, а од 1993. и рядовни професор на Машинским факултету у Славонским Бродзе.

Специализовал ше з обласци моторох у институту фирми „Porsche“ у Штутгарту и у институту VKMT Технічного факултету у Минхену.

Др Емил Гнатко написал 17 публикації о настави, з чого 4 университетски учебніки, як и велі роботи хтори му обявени у зборнікох зоз интернационалних конгресох.

Проф. др Емил Гнатко 2004. року избрани за члена Академії технічних наукох Републики Горватскей.

Стеван Бобаль народзени 1948. року у Бикич Долу. Оцец Петро и мац Мария були земледілци. Основну школу закончел у Бикич Долу и Соту, а гімназию у Шидзе. Уписує ше на Филозофски факултет, Одделєне за историю у Београдзе и як абсолвент трима преподаваня (история и марксизем) у Шидзе у штредней школи. Одсек за новинарство закончує 1991. року у Загребе на Факултету политичних наукох.

Як новинар Радио Шиду почина робиц 1979. року, а познейше у Сербскей редакції як редактор информативней програми. У своїм месце и городзе Шид бул познати як дружтвено-политични роботнік. На його иницијативу основани фодбалски клуб *ОФК „Бикич“*, чий длугорочни председатель бул Стеван Бобаль волани Диша.

Стеван Бобаль умар 2002. року, а як памятку на його закладанє и на доприношенє же би ше о Бикичу приповедало з почитованьом, Спортски центр од 2003. року ноши його мено. Стеван Бобаль останє вше єден зоз Бикичанох чийо мено шицки цо го познали и нешка вигваряю з вельким почитованьом.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гайдук, Л., *Руснаци у Шидзе 1900-1950*, Шид, 2010.
2. Затезало, Н., *Занатство, трговина и угоститељство у општини Шид*, Шид, 1992.
3. Зборнік роботох „*Руснаци у Шидзе и околних местох*“, *Три значни ювилеї*, Шид, 2007.

РЕЦЕНЗИЯ РУКОПISУ КНІЖКИ "ИСТОРИЯ И ЖИВОТ РУСИНОХ У ВАЛАЛЕ БИКИЧ ДОЛ"

З вельким интересованьом сом пречитал рукопис роботи авторох о преселеню ґрупи Русиных грекокатоликох зоз сиверней часци Бадрейовского округу у Словацкей (Пряшовщина) и Горлицкого округу у Польскей (Лемковищина) до валалу Бикич Дол у сиверним Сриме у XIX вику.

У першей часци Б. Лазор приказал историю пресельованя Руснацох з обласци Земплину до Руского Керестура и Коцура у половки XVIII вику и наведол контракти зоз 1751. и 1763. року на основи хторих окончене насельованє.

У другой часци З. Лазор ошвицел другу габу пресельованя до Сриму Русиных – Лемкох зоз сиверовосточней Словацкей и южней Польскей у половки XIX вику.

У шлїдуюци трох часцох Д. Бобаль приказал дружтвени и религийни живот, валалски привредни живот и запровадзованє контактох Руснацох з Бикич Долу зоз їх стару оцовщину – Горніцу по скоро виковним претаргнуцутих контактох (1913–2008).

У остатніх двох часцох З. Лазор подробно информує читачох о културним живоце и школи у Бикич Долу.

Шицко тото описане барз фундаментовано, на основи публикованих жридох (наведзених на концу каждой часци), хронікох и здогадованьох старших жительох. У роботи котра илюстрована з численима фотографиями наведзени дзешатки презвискох жительох Бикич Долу. Велї з тих презвискох ше стретаю и у терашніх валалох "Горніци", з котрих ше Бикичанє преселели у XIX вику.

Свою дакедишню бешеду вони призабули уж у першей генерациї, а од половки XX вику прияли як свою земплинску варианту руского языка по правопису Гавриїла Костельника з 1923. року. На тим языку вони бешедую и нєшка, алє споминаю бешеду своїх дїдох и бабох, котра була автентични лемковски диалект "Горніци".

За мнє, як чловека зоз "Старого краю" бикичанских преселенцох (Бардейовского округу) шицко тото було вельке одкрице, бо сом у дзединстве од старших людзох чул же ше з нашого валалу Курова у прешлим вику виселєла значна ґрупа людзох на "Долню жем". А дзе ше точно находза тоти "Долні жеми" – тото ніхто нє знал.

Лєм на початку 50-их рокох прешлого вику, кед сом пришол на одпочивок з Пряшова до родимого валалу, оцц ми виприповедал же го нєдавно нащивел госц з Югославії – инженер Пеняшкович и гварел же його дїдо походзел з Курова и же бул коваль. Мал ковальню на початку валала, под стару ліпу. Дзешка пред сто роками охабел Куров и ведно зоз другима валалчанами ше преселел на територію Югославії. Госц на памятку висликовал стару ліпу котру часто споминал його дїдо.

Так сом дознал прецо нас у Курове и по тєраз наволю Ковалєми а нє Мушинками. Нажаль, оцц нє вжал адресу од спомнутого Пеняшковича.

Лєм вельо познейше сом дознал з кніжки Мирона Жироша "Руснаци у Сримскей Митровици" (Сримска Митровица – Нови Сад, 2004) же ше по мадярскей революції з Курова до околїска Сримскей Митровици преселєли 20 фамелії. Медзи нїма були и Пеняшковичово и Мушинково.

З потомками преселєнцох з Бикич Долу сом ше першираз стретнул на "Коцурскей жатви" 2011. року, а о два роки на "Лемковскей ватри" у Ждині. Од теди интензивно провадзим їх живот.

Рецензовану роботу щиро препоручуєм за друкованє. Вона будзе здогадавац Бикичанох одкаль походзели и як жили їх предки, а жительох Горніци упозна з їх родзенима братами у далєким краю, котри и после 150 рокох пестую власни традиції, народну культуру, грекокатолицьку религию, не забуваю на свою праоцовщину и намагаю ше отримовац зоз ню приятельски вязи.

Пряшов, 29. 11. 2016.

*Проф. Микола Мушинка,
доктор филологийних науках,
академик Националней академїї
науках України, Пряшов
(Словацка)*

РЕЦЕНЗИЯ РУКОПISУ МОНОГРАФІЇ "БИКИЧ ДОЛ"

Понукнути рукопис монографії "Бикич Дол" – колективне діло дзешец авторох. Рукопис ма 132 боки, а зложени є з вещей як дваецц окремих прилогах. Як ше у такей файти публікації и обчекує, на початку иду прилоги о природно-географских характеристиках Бикич Долу (Дарко Бобаль), о археологічних находзисках у нїм и його блїзшим околїску (Радован Сремац), а век шлїдза прилоги о жителїстве (Дарко Бобаль) и морфологічних характеристиках населєня (Дарко Бобаль). Спомнути прилоги поробени фахово и даваю добри общи и поєдинєчни препатрунок основних характеристик о Бикич Долу и його жителїстве.

Историйна часц у узшим значєню слова почина з прилогом о Руснацох у Сриме (Мирон Жирош) и век шлїдзи историйат початку насельованя Руснацох до Войводини (Бранислав Лазор) и провадзи ше початок и цек насельованя Русиных/Горнякох до Бикич Долу (Зденко Лазор). Прилоги даваю добри препатрунок основних цєкох и подїйох, алє кед би то було діло єдного автора, вироятно би було менєй непотребного повторїованя и одредзєней неусогласєносци у поєдиносцох. У историйним контексту спатрани и културни живот и школство у Бикич Долу, дзе дати преглядни препатрунок намаганьох малєй рускей заєднїци обезпечиц своїм дзецом основну школу у своїм валалє, и ище вещей, же би мали наставу на мацеринским язика або голєм наставу мацеринского язика, и пєстовац власну културу як часц власного национального идентитєту (Зденко Лазор). О културних активносцох у Бикич Долу у новшим чаше, а поготов о активносцох котри оргєнизую и участвую у нїх жени написани окреми прилоги (Невенка Бобаль).

Привредни живот у Бикич Долу приказани у даскєлїх кратших прилогах, представени баржєй на публицистични способ, алє дати добри препатрунок привредних активносцох жителїства (Деян Бобаль). Исти автор дава и прилоги о спортско-рекреативним живоцє у валалє, окреме приказуюци активносц фодбалского клубу и ловарского дружтва.

Прєсєльованє зоз Горнїци до Сриму за Бикичєнох не значєло подполнє претаргованє вязи зоз старим крайом. У прєшлосци тоти вязи пєстовани так як можлївосци дошлєбодзовали, а у новшим чаше установєни цєснєйши контакти, котри очиглядно унєсли до тєй малєй рускей заєднїци потребу духовно ше врацац до краю своїх прєдкох и отамаль черпац благородну воду окрипєня за своєю власнє отриманє. Ту мож учишлїц и кратки прилог о призначованю остаткох дакєдишнєй бєшєди Горнякох котри ше прєсєлєли до Бикичу (Деян Бобаль).

Традицийни народни обичаї представени лєм з описом поставяня и рубаня "майового дрєвка", котрє мож тримац як традицию принєшену зоз старого краю (Зденко Лазор). Вироятно же би всєстрєнши виглєдованя, поготов кед би були

окончени при концю XIX або на початку XX вику, могли дац вельо полнейшу слику народней традиції принешеной зоз старого краю.

Обсяжнейши прилог пошвечени церкви и церковно-религийному животу Руснацох у Бикичу. Автор ту дава обширнейши толкованя о грекокатолицкей вири и восточней церковней традиції, та читаче тей публікації годни достац добри інформації о питаньох хтори при ніх часто виволую розлични дилеми пре недостаточне розуменє прето же ридко можу пренайсьц таки інформації и толкованя (о. Владимир Еделински).

На концю заключенє: добре же уведзена пракса означованя национального швета Руснацох, бо кед би ше воно на початку 2017. року не отримовало у Бикич Долу, хто зна чи би, и кеди би Бикичанє достали свою монографію. А монографія им будзе не лєм як жвератко у котрим увидза и себе, и свойо діло, але и своїх предкох и їх діло, и будзе им як орієнтир и свидоцтво же и мала, але організована и вредна национална заєдніца ма достаточно моци зачувац и пестовац свой национални идентитет. Прето щиро препоручуєм же би ше предложени рукопис "Бикич Дол" видруковало.

У Кисачу, на Миколая 2016. року

Проф. др Янко Рамач

БИКИЧ ДОЛ

Дараз и тераз

БИКИЋ ДО

Некад и сад

1912. рок, Винчане Василя Бобаля и Марї Шолтис
1912. година, Венчање Васиља Бобаља и Марије Шолтис

1927. рок, Бикичане у школи у Привиней Глави
1927. година, Бикићани у школи у Привиној Глави

1928. рок, Винчане Васиља
Гнатка и Ани Ждиняк

1928. година, Венчање Васиља
Хнатка и Ане Ждињак

1935. рок, Осиф и Ганя Шпрох

1935. година, Осиф и Ана Шпрох

*1938. рок, Елка Шолтис и Марија Бобаль
1938. година, Јелка Шолтис и Марија Бобаль*

*1939. рок, Фамелија Гнатко
1939. година, Породица Хнатко*

*1941. рок, Марија Сидор и Нада Гнатко
у церковней порти у Бикич Долу*

*1941. година, Марија Сидор и Нада Хнатко
у црквеној порти у Бикић Долу*

*1946. рок, Члени КПД „Иван Котляревски“ Бикич Дол
1946. година, Чланови КПД „Иван Котљаревски“ Бикић До*

*1953. рок, Фолкорна група КПД „Иван Котляревски“ Бикич Дол
1953. година, Фолкорна група КПД „Иван Котљаревски“ Бикић До*

1956. рок, Фамелия Сокол
1956. година, Породица Сокол

1959. рок, Учителе Рогальово зоз школярми
1959. година, Учитељи Рохалъ са ученицима

*1962. рок, Фамелия Майхер
1962. година, Породица Мајхер*

*1966. рок, Оберачка у фамелији Капушински
1966. година, Берба грозђа у породици Капушински*

1987. рок, Огњобасне друштво, општинска награда
1987. година, Ватрогасно друштво, општинска награда

1998. рок, Драмска представа „Воскресење“
1998. година, Драмска представа „Васкресење“

*2010. рок, Саям туризма Београд
2010. година, Сајам туризма Београд*

*2010. рок, Зніманє емисиї „Вилійов вечар“ за РТ Войводини
2010. година, Снимање емисије „Бадње вече“ за РТ Војводине*

2011. рок, Етно-дзень, Ямена
2011. година, Етно-дан, Јамена

2012. рок, Дзивоцка шпивацка група КПД „Иван Котљаревски“ Бикич Дол
2012. година, Девојачка певачка група КПД „Иван Котљаревски“ Бикић До

*2012. рок, Шпивацка група КПД „Иван Котљаревски“ зоз Бикич Долу
на наступе у Петїнцох*

*2012. година, Певачка група КПД „Иван Котљаревски“
из Бикић Дола на наступу у Пећинцима*

*2012. рок, Подписовање догварки медзи Стебником и Бикичком (братимење)
2012. година, Потписивање договора између Стебника
и Бикић Дола (братимљење)*

2013. рок, Освојени пехар на манифестацији „Предлуж традицију“, Латјарак
2013. година, Освојен пехар на манифестацији „Настави традицију“, Лаћарак

2014. рок, Етно-дзень, Морович
2014. година, Етно-дан, Моровић

2014. рок, Наступ КПД „Иван Котляревски“ у Стебнику, Словацка
 2014. година, Наступ КПД „Иван Котљаревски“ у Стебнику, Словачка

2014. рок, Памятна плакета
 Деянови Бобальови

2014. година, Спомен-плакета
 Дејану Бобаљу

2015. рок, Лемківська ватра, Ждиня, Польска
2015. година, Лемківська ватра, Ждиња, Пољска

2015. рок, Манифестација „Пришли нам Русадля“
2015. година, Манифестација „Дошли су нам Духови“

*2015. рок, На Миколая у Бикичу
2015. година, На св. Николу у Бикић Долу*

*2015. рок, Младша фолклорна група КПД „Иван Котљаревски“
2015. година, Млађа фолклорна група КПД „Иван Котљаревски“*

2015. рок, Старша фолклорна група КПД „Иван Котљаревски“
2015. година, Старија фолклорна група КПД „Иван Котљаревски“

2016. рок, Колядоване на Вилію
2016. година, Коледари (коринђаши) на Бадње вече

*2016. рок, Пасха у Бикичу
2016. година, Пасха у Бикић Долу*

*2016. рок, Бикичане и Стебничане, манифестација „Пришли нам Русадля“
2016. година, Бикићани и Стебничани, манифестација „Дошли су нам Духови“*

Бикић До

МОНОГРАФИЈА

ЗАВОД ЗА КУЛТУРУ ВОЈВОЂАНСКИХ РУСИНА

|

Нови Сад, 2017.

Издавач:

Завод за културу војвођанских Русина – Нови Сад
Месна заједница Бикић До

За издавача:

Ивана Дудаш

Главни и одговорни уредник:

мср. Зденко Лазор

Аутори:

мср. Дарко Бобаљ
Радован Сремац, археолог-кустос

Мирон Жирош, публициста

мср. Бранислав Лазор
мср. Зденко Лазор
дипл. инж. Дејан Бобаљ
Невенка Бобаљ, наставница
о. Владимир Еделински Миколка

Рецензенти:

академик Микола Мушинка
др Јанко Рамач

Лектура:

мр Хелена Међеши
др Јулијан Рамач

Превод:

мр Хелена Међеши

Насловна страна:

о. Владимир Еделински Миколка

Компјутерска обрада:

Игор Орсаг

Друковане: Алфа граф, Петроварадин

Тираж: 300

ISBN 978-86-89945-13-3

Садржај

Зденко Лазор	ПРЕДГОВОР	173
Дарко Бобаљ	ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ НАСЕЉА	175
Дарко Бобаљ	ФИЗИЧКО-ГЕОГРАФСKE КАРАКТЕРИСТИКЕ	177
Радован Сремац	АРХЕОЛОГИЈА	199
Мирон Жирош	РУСИНИ У СРЕМУ	207
Бранислав Лазор	ИСТОРИЈАТ РУСИНА	211
Зденко Лазор	ИСТОРИЈАТ БИКИЋ ДОЛА	215
Дарко Бобаљ	БРОЈНО КРЕТАЊЕ СТАНОВНИКА	227
Дарко Бобаљ	МОРФОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ НАСЕЉА	231
Дејан Бобаљ	ПРИВРЕДНИ ЖИВОТ У БИКИЋ ДОЛУ	237
Дејан Бобаљ	ПОЉОПРИВРЕДА	239
Дејан Бобаљ	ПОНОВО МЕЂУ СВОЈИМА	241
Зденко Лазор	КУЛТУРНИ ЖИВОТ У БИКИЋ ДОЛУ	245
Зденко Лазор	ШКОЛСТВО У БИКИЋ ДОЛУ	259
Невенка Бобаљ	УДРУЖЕЊЕ ЖЕНА „БИКИЋАНКЕ“	267
о. Владимир Еделински Миколка	ЦРКВА У БИКИЋ ДОЛУ	273
Дарко Бобаљ	ФУДБАЛСКИ КЛУБ ОФК БИКИЋ	291
Дејан Бобаљ	ЛОВАЧКО ДРУШТВО „ФАЗАН“ БИКИЋ ДО	295
Невенка Бобаљ	ТРАДИЦИОНАЛНА РУСИНСКА ЈЕЛА	297
Зденко Лазор	МАЈСКО ДРВО	299
Дејан Бобаљ	ГРБ БИКИЋ ДОЛА	303
Дејан Бобаљ	ОТЕТО ОД ЗАБОРАВА	305
Зденко Лазор	ПОЗНАТИ БИКИЋАНИ	307
Микола Мушинка	РЕЦЕНЗИЈА	311
Јанко Рамач	РЕЦЕНЗИЈА	313

ПРЕДГОВОР

Бикић До, као најмлађе насеље у општини Шид, до данас није имао своју самосталну монографију. Често је у прошлости спомињан у разним изворима заједно са суседним селом Привина Глава. Своју Месну канцеларију добио је касно, 1958. године, а у историји Војводине постао је значајно село када је у његовом атару пронађен римски новац.

Русини су се из североисточних области Угарске (данашња територија источне Словачке), на територију овдашњег манастира Привина Глава, почели досељавати у Бикић До пре револуције 1848. године. Оставили су «Горње земље», или, како они кажу: Хорњицу, и кренули на „далек пут номадски“, у Доње земље.

Након досељења у Бикић До Русини су почели да зидају куће: прво од набоја, покривене трском (тршчаре); народ вредан, радан, испочетка надничари, као и сви досељеници.

Како им деца не би ишла преко ливада и мочвара у школу у Привиној Глави, Русини су 1940. године почели да праве школу у Бикић Долу, која је завршена 21. децембра 1941. године, када је и освештана и отворена. Школу је освештао о. Павле Гвоздано-вић, а у име Министарства просвете школу је отворио Славко Ладовић, школски инспектор, који је и уписао прве редове у Споменицу основне школе у Бикић Долу. Исте године долази и први учитељ: био је то Михајло Ковач, који подиже културни живот у селу на далеко виши ниво: оснива хор, позориште, одржава смотре, рецитације; основано је културно-просветно друштво, разне организације, удружења грађана, а обичаји које су Бикићани донели из Старог краја негују се и данас.

У овој монографији обрађене су теме везане за природно-географске карактеристике села, археологију, досељавање Русина у Војводину, кратак историјат Бикић Дола, становништво, морфолошке карактеристике насеља, привредни живот, пољопривреду, културу, школство, цркву и верски живот, спортска, ловачка и друга удружења, културно-просветна дешавања, традиционалне обичаје, обредна јела, а прибележен је и стари хорњачки говор. Такође је приказано и проналажење старих корена из «Горње земље» (Хорњице), а посебна част указана је и познатим Бикићанима: др Кирилу Сидору, др Мирону Лазору, др Емилу Хнатку и Стевану Бобаљу.

Монографија је написана двојезично (на русинском и на српском језику), као то и доликује у нашим вишенационалним срединама, а обogaђена је лепим фотографијама и старијег и новијег датума, јер се књига тог типа гледа очима, а чита разумом.

Ова књига ће помоћи да једно мало село на падинама Фрушке горе добије своје почасно место међу осталим русинским селима, јер је једино своју цркву направило од „маслаца и млека“.

Зденко Лазор

Дарко Бобаљ

ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ НАСЕЉА

Бикић До представља насеље у западном делу Срема, односно у југозападном делу Војводине, а припада општини Шид. Насеље је смештено 6 km североисточно од Шида. Посматрано шире, у Републици Србији, налази се у њеном северозападном делу.

Општина Шид се на северу и западу граничи са Републиком Хрватском, на североистоку са општином Бачка Паланка, на истоку и југу са општином Сремска Митровица, док се на југозападу налази територија Босне и Херцеговине. У општини постоји 19 насеља: Шид, Адашевци, Батровци, Бачинци, Беркасово, Бикић До, Бингула, Вашица, Вишњићево, Гибарац, Ердевик, Илинци, Јамена, Кукујевци, Љуба, Моловин, Моровић, Привина Глава и Сот.

Бикић До је планинско насеље које је подигнуто на јужној страни Фрушке горе, на надморској висини од око 120 m. Јужни део насеља је нижи и прелази на алувијалну раван потока Шидине, док је севернији део на већој апсолутној висини. Географске координате насеља су 45°09'19" северне географске ширине и 19°17'42" источне географске дужине, по Гриничу.

Карта 1. Географски положај Бикић Дола

Извор: Географска карта Срема, R=1:200 000

Бикић До представља најмлађе насеље у општини Шид и једно је од најмлађих насеља у целој Војводини. Село је почело да се формира средином XIX века, на-

сељавањем Русина на поседе манастира Привина Глава, а данашњи облик је добило после Другог светског рата. При томе је извршена трансформација села, од разбијеног насеља планинског типа до збијеног насеља панонског типа.

У „Службеном листу САП Војводине”, број 21/78 Бикић До је проглашен за насеље. У свим ранијим извештајима је представљан са суседним насељем Привина Глава, под тим називом. Године 1958. насеље је добило Месну канцеларију, у којој се воде матичне књиге и остала потребна документација. Површина атара насеља је око 600 ha, што је 0,87 % у односу на укупну површину општине. Атар Бикић Дола се на северу граничи са атаром Моловина, на истоку са атаром Сота, на југу са атаром Привине Главе, а на западу са атаром Беркасова. Најближа насеља су Привина Глава, Сот и Беркасово, која су удаљена око 1,5 km.

Карта 2. Границе атара Бикић Дола

Извор: Основа преузета са топографске карте Општине Шид, R= 1:5000
модификовао Дарко Бобаљ

Бикић До има повољан саобраћајно-географски положај. Кроз насеље пролази магистрални пут Е–18а, који повезује Шид са Илоком. Пре распада СФРЈ овај путни правац је био веома битан, јер је представљао најкраћу везу између источне Босне, Мачве и Славоније са Бачком, Банатом, Новим Садом и надаље до границе са Мађарском. Овај пут је посебно добио на значају изградњом моста преко Дунава „25. мај”. Издвајањем појединих република и стварањем границе код Принциповца, овим путем и мостом је знатно смањен промет. Постоје и летњи путеви који повезују Бикић До са околним селима, међутим они се веома ретко користе. Удаљеност насеља од међународног аутопута Београд – Загреб је око 20 km, а од железничке пруге 7 km.

Према попису становништва из 2011. године, у селу је живело 269 становника, а просечна густина насељености износи 45 становника на km².

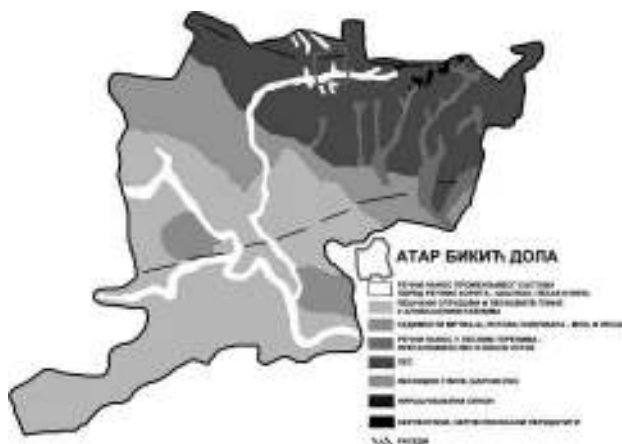
Дарко Бобаљ

ФИЗИЧКО-ГЕОГРАФСKE КАРАКТЕРИСТИКЕ

Физичко-географске карактеристике су основни фактор формирања сваког насеља. Повољне геолошке, рељефне, климатске, хидрографске и педолошке прилике утичу на развој биљног и животињског света, а самим тим и на привредни развој. Пажљиво сагледавање заједничког дејства ових чинилаца доприноси правилној анализи просторног развоја насеља, где преовлађујући фактори одређују функционални значај насеља.

ГЕОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ И ТЕКТОНСКИ СКЛОП

Геолошки састав у атару Бикић Дола биће приказан на основу геолошких карактеристика општине Шид, коју одликује заступљеност стена различите старости и начина постанка. У његовој грађи учествују бројне геолошке формације, палеозојске, мезозојске и кенозојске старости, које су у дугој геолошкој историји биле изложене интензивним тектонским процесима. Такве геолошко-тектонске прилике неминовно су се одразиле на формирање одређених геоморфолошких црта.

Карта 3. Геолошка карта општине Шид са атаром Бикић Дола

Извор: Основа преузета са Топографске карта општине Шид,
R = 1:50 000, модификовао Дарко Бобаљ

Палеозоик. Палеозојске творевине чине језгро Фрушке горе. У општини Шид су највише заступљене западно од села Љубе. Представљене су серијом шкриљаца, које улазе у склоп „зелених шкриљаца”, и серијом филита и аргилошиста. Прва серија је старија од друге. На левој обали потока Шидине од Љубе до Сота могу

се видети, испод кречњачке повлате, кристаласти шкриљци, серицитски шкриљци, кварцити и филити (Милојевић, 1976).

На путу од Сота према Илоку ове стене се појављују у виду једног малог сочива, које се налази испод млађих терцијарних седимената. У језгру су филити, кварцити, серицитски шкриљци, тектонски јако поломљени, испресецани бројним дијаклазама и раседима. Дуж ових раседа процеђује се вода у дубље делове терена.

Мезозоик. Мезозојске творевине у општини Шид немају моћност и распрострањење палеозојских, али су врло значајне за општу грађу и хидролошке односе. До сада су утврђене творевине тријаса. Оне се протежу између Ердевика и Сота, а представљене су голубије плавим кречњацима који су местимично кавернозни. Пукотине и каверне су делом испуњене глином, а има их и које су зјапеће. Преко кречњака се налази слој црвенице дебљине 2 m, а преко ње долази лес. Изданци ових кречњака су видљиви и на левој страни потока Шидине, где виरे испод лесних наслага, као и уз пут Сот – Илок, где леже преко шкриљаца или су у њих укљештени. Тријаске творевине су откривене и у бушотини код Шида.

Кенозоик. У општини Шид до сада нису откривени палеогени седименти, већ неогени који належу на стене палеозојске и мезозојске старости. Међутим, највише су распрострањене творевине које припадају квартару.

Стене миоценске старости су пронађене у бушотинама код Шида (Ши-1, 1688 m). У овим бушотинама су откривене творевине средњег и горњег миоцена, које су представљене сивим до тамносивим и зеленкастим чврстим лапорцима, светлосивим до беличастим слојевитим лапорима и глиновито-лапоровитим прашинастим пешчарима (Милојевић, 1976).

Плиоцен је представљен понтијским слојевима који су откривени у бушотини код Шида, али су великим делом прекривени кварталним наслагама. У састав ових слојева улазе светлосиви чврсти лапорци, сиви глиновити лапори, песковито-лапоровите глине и глиновити и лапоровити пескови.

У атару Билић Дола су најраспрострањеније творевине квартара. Представљене су дебелим наслагама леса. Одликују се великом порозношћу: оне упијају скоро сву атмосферску воду, па како највећим делом леже преко водонепропусних глина и лапораца, веома су подлежне цепању и урвању.

Лесне насlage су изграђене из неколико нивоа, који су подељени смеђим зонама. Те зоне представљају оглињени и хумузирани хоризонт, који означава прекиде у навејавању леса, када се на лесним површинама стварао вегетациони покривач. Постале су за време топлијих климатских интервала у самом леденом добу. Поновним навејавањем леса, вегетациони покривач и његов хумусни слој су затрпани новим, млађим лесом и преобраћени у смеђу зону.

Најбољи увид у лесне творевине пружају лесни одсеци (профили). Откривени су на неколико места у општини Шид, а најближи проучавани лесни одсек (Бељнача) је удаљен 6 km од Бикић Дола. На њему се може запазити једна смеђа зона, што

значи да је навејавање леса вршено у два маха. У нижим деловима лесних одсека могу се наћи лесне луткице, које су настале растварањем калцијум-карбоната услед понируће атмосферске воде.

Лес је био веома значајан за становнике Бикић Дола, будући да је представљао основну сировину за производњу грађевинског материјала.

Тектонски склоп. Иако је територија општине Шид у тектонском погледу релативно мирно подручје, ипак је потребно нагласити да је геолошка прошлост овог краја била доста интензивна, па се повремено осете трусови. Цело подручје, па самим тим и атар Бикић Дола, представља трусну област која припада Савској потолини, односно трусној области Фрушке горе која је њен саставни део.

Посебну вредност за Бикићане има Фрушка гора, која пружа разноврсне услове за развој разних видова људске активности. Геолошка и палеонтолошка истраживања која на овој планини трају већ скоро два века, указују да је она ризница записа (мноштво биљних и животињских фосила) о историји природе. На основу њих реконструисан је ток природних промена на Фрушкој гори од пре око 200 милиона година, па све до данашњих дана. Захваљујући овим вредностима, Фрушка гора представља својеврстан музеј у природи са изузетно значајном улогом у образовању, као део геолошке научно-историјске и културне баштине Европе и света.

ГЕОМОРФОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Рељеф на подручју Бикић Дола карактерише заступљеност облика који су настали као резултат сложеног деловања ендегених и егзогених фактора кроз дугу геолошку историју. У атару Бикић Дола делују различити ерозивни процеси (денудација, еолска ерозија, процес површинског распадања стена и др.) који су условили стварање одговарајућих облика у рељефу.

Бикић До представља планинско насеље, које је изграђено на заталасаном земљишту, на присојној страни фрушкогорског масива. Насеље се налази на додиру две геоморфолошке целине. Северни део насеља, који захвата и највећу површину, припада планини, тј. Фрушкој гори, док је јужни део знатно нижи и смештен је у алувијалној равни потока Шидине.

Фрушка гора је типичан хорст, упореднички издужен 78 km, са површином око 500 km². Представља заостали део дубоко потонулог панонског копна, које је током неогена чинило пучинско острво Панонског мора. Током квартара планина је представљала препреку ветровима који су на њеним падинама наталожили лес. Фрушка гора је зауставила померање Дунава ка југу и условила скретање његовог тока ка истоку.

Дужина којом се ова планина пружа у општини Шид износи око 20 km. Највиша тачка се налази северно од насеља Љуба на брду Лиске, чија је висина 294 m. Још се истичу Брдо (277 m), Декан (253 m) и Чаламбир (249 m).

Јужна подгорина планине на којој је смештен атар насеља, блаже се спушта према лесној заравни него северна и мање је дисецирана долинама меридијанског правца. Највећа долина има правац пружања исток – запад и њоме тече поток Шидина.

Од морфоскулптурних облика у атару Бикић Дола се истичу долови, сурдуци и урвине.

У околини Бикић Дола јављају се долови ширине неколико стотина метара, посебног профила сличног трапезу који је окренут нагоре својом дужином основицом. Странице су им изграђене од леса, а дна од алувијалног наноса. Долове су створили талози хемијским процесима.

Сурдуци су линеарна удубљења у лесу дужине неколико стотина метара. По изгледу подсећају на кањонске долине. То су облици лесног микрорељефа, углавном антропогеног порекла. Постали су радом човека који је копањем уклањао лесну масу на благим косама како би најлакше и најкраћим путем сишао са вишег лесног терена на нижи. Човек је тиме поспешео ерозивни процес, нарочито за време јаких киша, када се сурдучима крећу велике количине воде. Тако се и они вертикалном ерозијом још више продубљују, а са стрмих страна обурвава се лес и засипа дно сурдука. Овај процес је слабији у сурдучима чије су стране покривене вегетацијом. Сурдуци имају велики значај за комуницирање на овом терену (Ђурчић, 1984).

Сурдук у атару Бикић Дола

Фото: Дарко Бобаљ

Урвине и одрони су облици који су слабо заступљени у микрорељефу. Урвине настају клизањем земљишта на нагибима преко 5° , које је добро натопљено водом изнад непропусних стена. Одрони представљају форме које су постале рушењем лесних маса на стрмим одсецима.

Бујични токови доносе велике количине еродираниог материјала са већих висина у долину потока Шидине. Велике количине материјала нађу се и у насељу, економским двориштима, путевима и могу да нанесу велике штете.

Атар Бикић Дола је издужен у правцу север – југ и протеже се од гребена до испод подножја. Иначе, атари фрушкогорских насеља се (по Слободану Ђурчићу) деле на такозване *горње земље*, које су под шумом, ливадама, воћњацима и виноградима, и *доње земље*, које су најчешће под ораницама. Атар Бикић Дола захвата горње земље.

Утицај геолошког састава и рељефа на настанак насеља се највише огледа преко услова за изградњу насеља и услова за привређивање. На планини, на којој је рељеф дисециран, насеља су по правилу гушћа, а тип и облик места су прилагођени топографским приликама. На малој удаљености од Бикић Дола је сконцентрисан велики број насеља, а међу њима и гравитациони центар Шид, што потврђује претходну тврдњу. Пошто се Бикић Дол налази у непосредној близини неколико различитих природних целина, има погодне услове за разноврсно привређивање. Услови за привређивање одредили су концентрацију становништва, а добар пример за то дају услови за пољопривреду.

Због карактеристичног терена, на Фрушкој гори постоје веома добри услови за развој спортско-рекреативног туризма. Било да се ради о једнодневним или вишедневним излетима, важно је да будете физички и ментално припремљени за напоре, али и за природне лепоте које пружа ова планина.

КЛИМАТСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Клима у атару Бикић Дола је умереноконтинентална, са четири годишња доба. Пролеће и јесен се одликују временском променљивошћу, док је лето топло и стабилно, са повременим пљусковитим падавинама локалног карактера. У хладнијем делу године подручје атара насеља је изложено хладним утицајима са севера и североистока, па су зиме веома хладне и могу да буду доста дуге.

Климат Бикић Дола је измењен и због утицаја локалних фактора, који се огледају пре свега у упоредничком правцу пружања Фрушке горе. Правац пружања Фрушке горе условљава цепање ваздушних струјања са запада, тако да се једне масе крећу северном, а друге јужном подгорином планине. Ове друге се осећају у атару Бикић Дола, што се одражава на климу.

Клима Бикић Дола утиче на становништво највише преко услова за пољопривредну производњу, а мање преко локације насеља. Утицај на пољопривредну производњу најбоље се види на примеру виноградарства које захтева специфичне услове. Крајем XIX и почетком XX века виноградарска производња била је једна од најснажнијих покретача концентрације становништва и самим тим је утицала на настанак насеља. Утицај климе на производњу других култура мање је уочљив, јер су климатске прилике у овој регији доста уједначене. Пошто се Бикић До налази на присојној, осунчаној страни Фрушке горе, то је погодније утицало на градњу насеља.

Приказ климатских прилика и проблема који из њих произилазе упознаћемо анализом главних климатских елемената. Подаци су добијени на основу осматрања у метеоролошкој станици у Шиду, која је од Бикић Дола удаљена 7 km, па углавном презентује право стање на истраживаној територији. Подаци о климатским елементима обухватају период од 40 година, тачније од 1951–1990. године.

ТЕМПЕРАТУРА ВАЗДУХА

Температура ваздуха има велики значај за живи свет на једној територији. Распоред биљака, животиња, па и људи на земљиној површини умногоме зависи од температурних прилика.

Табела 1. Средње месечне и средње годишње температуре ваздуха за период 1951–1990. године (у °C) за метеоролошку станицу Шид

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ср. год.
-0,5	1,6	6,3	11,3	16,3	19,5	21,1	20,7	17,0	11,7	5,9	1,7	11,0

Извор: Савезни хидрометеоролошки завод, Београд

На основу података из Табеле 1. види се да је најтоплији месец јул (21,1° C), међутим, неколико пута у току посматраног периода се дешавало да су средње месечне температуре јуна и августа биле веће од средње месечне температуре јула. Тако су на пример јун (19,9° C) и август (21,4° C) 1960. године били топлији од јула

(19,8° C). Иста ситуација се десила и 1979. године, када је средња температура јуна била 21,6° C, а августа 19,2° C, док је у јулу износила 19,0° C. Најтоплији јул је био 1950. године са просечном температуром од 24,4° C, а најхладнији 1979. године са просеком од 19,0° C.

Најхладнији месец је јануар са просечном температуром -0,5° C. Најхладнији јануар је био 1964. године (-6,6° C), а најтоплији 1983. године (3,7° C). Осим јануара, негативне средње месечне температуре у појединим годинама имала су и преостала два зимска месеца. Тако је средња температура децембра 1964. године износила -2,9° C, а фебруара 1956. године чак -8,3° C.

Средња годишња температура за посматрани период износи 11,0° C. Највећа просечна годишња температура забележена је 1961. године (12,6° C), а најмања 1954. године (9,6° C). Кретање температуре је равномерно, повећава се од јануара до јула, а онда почиње постепено да опада.

Средње месечне температуре се могу посматрати и по годишњим добима да би се добио увид у просечне температуре вегетационог периода, што је за ову територију од великог значаја пошто се највећи број становника бави пољопривредом.

Зима је најхладније доба године, с врло ниским температурама. Средња зимска температура за посматрани период износи 0,9° C. Најтоплије годишње доба је лето са просечном температуром од 20,4° C. Јесен (11,5° C) је топлија од пролећа (11,3° C). Разлика између ових двају годишњих доба износи 0,2° C.

Просечне температуре вегетационог периода су доста високе, што је последица високих температура летњих месеци. Вегетациони период за највећи број биљака траје од почетка априла до краја септембра. Просечна температура у овом периоду износи 17,7° C.

За температурне прилике овог поднебља значајна су и температурна колебања, односно разлике између средњих температура најхладнијег и најтоплијег месеца. Температурна амплитуда на подручју Бикић Дола износи 21,6° C. Интересантне су и разлике између средњих максималних и средњих минималних температура по месецима. Ове разлике су највеће у августу (13,1° C), а најмање у децембру (4,7° C). Главни разлог томе је што се лети у току дана ваздух јако загреје, док је у току ноћи изражено јако хлађење. Велика колебања температуре негативно се одражавају пре свега у пољопривреди, а неповољно утичу и на здравље људи.

Апсолутна максимална температура ваздуха у посматраном периоду забележена је 15. јула 1952. и 14. августа 1956. године и износила је 41° C. Апсолутна минимална температура ваздуха износи -30,5° C, а измерена је 24. јануара 1963. године. Разлика између ових двају температура, односно апсолутно годишње колебање износи 71,5° C, што указује на континенталност климата.

Температурне прилике у атару Бикић Дола су од велике важности за становништво на овим просторима, будући да се већина људи бави пољопривредом. Ниске зимске температуре без снежног покривача веома су штетне за озиме културе, које

се у великој мери гаје у атару Бикић Дола. Високе летње температуре утичу на појаву суше, која негативно утиче на развој неких култура, па их је потребно наводњавати. То се пре свега односи на повртарске културе, пошто се становништво у Бикић Долу у великој мери бави воћарством и повртарством.

ВЕТАР

Ветар је један од значајнијих фактора који утиче на формирање климе једног подручја, па самим тим он пресудно утиче на климатска збивања и у атару Бикић Дола. Његово дејство одражава се на друге климатске елементе, пре свега на температуру и влажност ваздуха, као и на облачност и падавине.

У атару Бикић Дола су заступљена ваздушна струјања из различитих праваца. Глобална струјања су последица неједнаког барометарског притиска између Атлантика и Средоземног мора са једне, и северне Европе и евроазијског копна са друге стране. Она доносе атару насеља влажне ваздушне масе, а тиме и појаву повећане облачности и влажности ваздуха.

Табела 2. Средње честине и јачине ветрова за период 1951-1990. године за метеоролошку станицу Шид

Правец	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	Тишине
Честина {0/00}	90	109	135	233	24	37	75	225	72
Јачина (m/s)	2,6	2,7	3,1	3,4	2,1	2,4	2,5	3,0	-

Извор: Савезни хидрометеоролошки завод, Београд

Према подацима из горње табеле, на подручју Бикић Дола током године преовлађују ветрови из југоисточног, источног и северозападног правца. Доминантна је кошава (југоисточни ветар), која се осећа углавном током целе године, с извесним осцилацијама у честини и јачини. Најчешће дува у пролеће, јесен и зиму.

Западни ветрови наилазе на уску западну чеону страну Фрушке горе, те се цепају и обилазе је са северне и јужне стране. Због промене правца дотадашњег кретања, ови ветрови се у Бикић Долу јављају углавном из северозападног правца. Најчешће дувају зими, у пролеће и један део лета, док су нешто слабији у јесен.

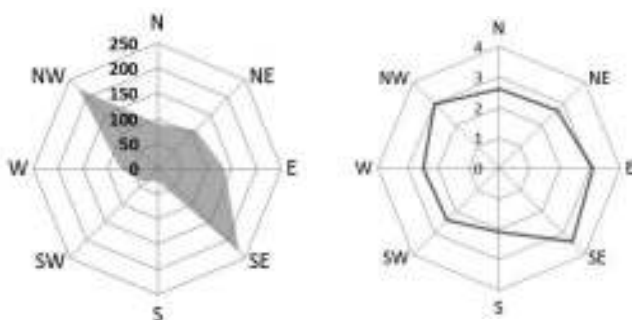
Ветрови из источног правца најчешће дувају у току лета и јесени, док су ређи у зиму и пролеће. Северни ветрови дувају са Фрушке горе током целе године, посебно у њеној другој половини.

Ређе се јављају ветрови из јужног и југозападног правца.

Честина тишина износи 72%. Највише се јављају у јулу и септембру, а најмање у априлу. Честина тишина расте од маја до септембра, а нагло опада од јануара до априла.

Брзина ветрова је различита. Највећу средњу брзину имају југоисточни, источни и северозападни ветрови, док је најмања брзина јужног и југозападног ветра. Упоредјујући средњу брзину ветра са честинама, можемо уочити да преовлађујући ветрови имају и највећу брзину. Изузетак је североисточни ветар који нема велику честину, али је његова брзина приближна брзини ветрова који се чешће јављају.

Ветрови, као што је поменуто, вишеструко утичу на климатске елементе. Међутим, веома је битна чињеница да ветрови снажно утичу на хидрографске прилике изазивајући хидролошке промене.

Прилог 1. и 2. Ружа ветрова (у %) и брзина ветрова (у m/s) за период 1951-1990. године за метеоролошку станицу Шид

Пошто је атар Бикић Дола област са интензивном пољопривредном производњом, важно је истаћи да ветрови на ту производњу имају одлучујући утицај. Западни ветрови редовно доносе облаке и кишу. Крајем пролећа и лети то су краткотрајне, плаховите кише које највећим делом површински отичу. Током јесени и почетком пролећа излучују се дуготрајније ромињаве кише које се интензивније инфилтрирају у издан, док се зими често излучује снег. Источни ветрови су суви, чешће хладни и јаки. Врло интензивно утичу на испаравање и исушивање тла. Уколико дувају зими, што је и најчешће, они могу да услове велики пад температуре и ако у то време земљиште, односно озими усеви нису покривени снегом они измрзавају, понекад у толикој мери да се земљиште преорава и сеју се у пролеће друге културе. Ако ветрови дувају када још нема вегетације, у рано пролеће, или у току зиме када нема снега, они интензивно исушују земљиште, што се касније негативно одражава на пољопривредну производњу.

РЕЛАТИВНА ВЛАЖНОСТ ВАЗДУХА

Релативна влажност зависи од температуре. Ова два елемента су обрнуто пропорционална – када температура расте, релативна влажност опада и обрнуто. Зато је у месецима са високом температуром релативна влажност нижа. Поред температуре, влажност ваздуха је условљена интензивним испаравањем и количином падавина.

Табела 3. Средње вредности релативне влажности ваздуха (у %) за период 1951–1990. године за метеоролошку станицу Шид

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ср. год.
83	83	75	71	72	74	73	73	76	79	84	87	78

Извор: Савезни хидрометеоролошки завод, Београд

Из Табеле 3. се види да највећу релативну влажност имају зимски месеци – децембар (87%), јануар (83%) и фебруар (83%), док је знатно нижа у пролећним и летњим месецима. Најнижа релативна влажност је у априлу (71%). Хладнији ваздух може да прими далеко мању количину влаге него топао, због чега је релативна влажност зими већа, а у току лета знатно мања.

На нашим географским ширинама релативна влажност ваздуха од 70% до 75% је већ знак сувог времена. У атару Бикић Дола просек је 78%, што значи да, према овом критеријуму, тек прелази границу сувог времена.

Вредности релативне влажности од јануара до априла опадају, док температуре расту. У мају и јуну влажност се повећава, што је у директној вези са порастом суме падавина. У јулу и августу вредности су опет мање, да би од августа почео постепени раст, који у децембру достиже максималну вредност. Већа влажност у децембру него у јануару и фебруару је последица веће количине падавина у децембру, које се претежно излучују у облику кише, а не снега.

За органски свет је врло важно колики је степен релативне влажности ваздуха током вегетационог периода и по годишњим добима. Од тога умногоме зависи време клијања, време сазревања плодова и цео циклус код биљака.

ИНСОЛАЦИЈА

Осунчавање или инсолација представља дужину трајања сунчевог сјаја, а изражава се у часовима. Годишњи ток средње месечне инсолације стоји у обрнутом односу према годишњем току просечне облачности.

Табела 4. Средње месечне и средња годишња вредност инсолације (у h) за период 1951–1990. године за метеоролошку станицу Шид

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ср. год.
77	97	147	206	235	274	297	261	216	147	70	54	2081

Извор: Савезни хидрометеоролошки завод, Београд

Из података Табеле 4. уочава се да у Бикић Долу највећу средњу месечну инсолацију има јул са 297 h (9,6 часова дневно) сунчевог сјаја. Децембар са само 54 h (1,7 часова дневно) има најмању средњу месечну осунчаност. У овом месецу је обданица најкраћа, а тада је и просечно највећа облачност. Средња годишња вредност осунчавања износи просечно 2081 h, односно просечно 5,7 часова дневно.

Инсолација по годишњим добима показује знатне разлике. Просечна инсолација у току лета у Бикић Долу износи 832 h, што представља 40% укупне годишње инсолације. Током пролећа инсолација је за 244 h краћа од летње и износи 588 h. Просечна дужина трајања сунчевог сјаја током зиме је 228 h или 3,6 пута мање него лети, док током јесени она износи 433 h.

ОБЛАЧНОСТ

Облачност представља покривеност неба облацима и изражава се десетинама покривености небеског свода или процентима, па се цео небески свод узима као десет десетина или 100%. Уколико је облачност већа инсолација је мања, а мања је и земљина радијација. У свом годишњем току облачност се подудара са годишњим током релативне влажности, односно има обрнут ток од годишњег кретања средњих месечних температура.

Табела 5. Средња месечна и средња годишња облачност (у 1/10) за период 1951-1990. године за метеоролошку станицу Шид

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ср. год.
7,1	6,6	5,8	5,6	5,3	4,8	3,8	3,8	4,1	4,6	6,6	6,9	5,4

Извор: Савезни хидрометеоролошки завод, Београд

Највећа облачност у атару Бикић Дола је у јануару – 7,1 десетина. Јануар је месец који има и велику релативну влажност, па је самим тим и најоблачнији месец.

Најмања облачност је у јулу и августу (3,8 десетина), јер су то најведрији месеци. Август заједно са јулом представља и најсувљи месец у години. Разлика између просечно најведријег и најоблачнијег месеца је 3,3. Средња годишња облачност износи 5,4 десетина.

Распоред облачности по годишњим добима указује на одређене карактеристике овог елемента на посматраној територији. Зима је доба са највећом облачношћу (6,9), пролеће са нешто мањом (5,6), затим долази јесен (5,1), док лето има само 4,1. Разлика између летње и зимске облачности је 2,8.

Мала облачност у току лета указује на интензивну инсолацију у току дана, као и на велику радијацију у току ноћи. Колебање температуре је тада веће. Познато је да се дневно колебање температуре одражава и на раст биљака. Уколико је колебање веће између два дана с истим средњим дневним температурама, пораст биљака је бржи.

Повећана облачност у току јесени, пролећа, а посебно зиме, утиче на чистоћу атмосфере. Повећање влаге и облачности у овим годишњим добима чини атмосферу мутном, честе су магле, па је видљивост мала.

Дневни ток облачности такође је битан. На основу расположивих података закључује се да се и он мења са годишњим добима. У току лета најмања облачност је ујутру и увече. За зимске месеце карактеристично је да је јутарња облачност мања

од вечерње, док је у пролеће сасвим обрнута ситуација. Ове појаве имају утицаја на живи свет, јер од кретања облачности у току дана зависи загревање и хлађење земљишта и ваздуха, а у вези с тим су испаравање, појава мразева и магле.

ПАДАВИНЕ

На падавински режим на подручју Бикић Дола у знатној мери утичу циклонске активности, које се манифестују у продорима влажних ваздушних маса Атлантског океана са запада и северозапада, топлих маса са југа и југозапада из области Средоземља, као и зимских продора хладних ваздушних маса са севера и североистока.

Табела 6. Средња месечна и средња годишња сума падавина (у mm) за период 1951-1990. године за метеоролошку станицу Шид

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ср. год.
40,4	42,9	41,7	51,8	67,0	90,4	72,5	57,3	48,0	45,2	57,2	56,0	670,2

Извор: Савезни хидрометеоролошки завод, Београд

Када се посматра расподела падавина по месецима, уочава се да је јануар (40,4 mm) најсувљи месец. Март има нешто више падавина од јануара, али је у односу на остале месеце доста сув. Максимум падавина је у јуну (90,4 mm), док је секундарни максимум у јулу (73,5 mm). Од децембра висина падавина опада, затим је у порасту до јуна, да би од јуна до октобра опадање падавина било више изражено. Од октобра до децембра поново се запажа пораст. Средња годишња количина падавина у атару Бикић Дола износи 670,2 mm. Најкишовитија година била је 1959. када се излучило 945 mm талога, а најсушнија 1971. са 410 mm падавина.

Распоред падавина по годишњим добима у вегетационом периоду од великог је значаја за биљни свет у атару села. Највише падавина има у току лета (212,7 mm), а најмање зими (139,3 mm). Разлика између висине летњих и зимских падавина износи 73,4 mm. У пролеће се излучи 160,4 mm талога, а у јесен 151,4 mm. Количина падавина у вегетационом периоду износи 386,8 mm.

Излучивање атмосферског талога преко лета, углавном у виду обилнијих пљусковитих киша, има за последицу појаву бујичних токова, који су пре свега карактеристични за северни део атара. Бујице би биле и веће да високе летње температуре не утичу на повећано испаравање. Ипак утицај температуре је ограничен, јер се више десетина милиметара кише излучи обично у току неколико сати.

Летње падавине користе биљкама, посебно поврћу, кукурузу, шећерној репи, али у јулу и августу могу бити и штетне, посебно ако дуже падају. То је време када сазревају пшеница и јечам и када се обавља њихова жетва. Потраје ли период летњих киша дуже, поменуте житарице не могу добро сазрети, биљке полегну од кише, зрно труне, а механизација је често немоћна на расквашеним пољима.

Падавине слабијег интензитета које се у већој мери упијају у тле, карактеристичне су за пролеће и јесен. Оне су чешће у хладнијој половини године, што доприноси њиховој интензивној инфилтрацији.

Пролећне падавине су веома корисне за пољопривреду, како за озиме, тако и за јаре биљке. Пролећна сетва се не може замислити без пролећних киша, без обзира на то колико је влаге од раније остало у земљишту. Ове падавине су неједнако распоређене по месецима, али је значајно да долазе у време када су најпотребније.

Зимске падавине се јављају углавном у облику снега. Снег се као падавина у атару Бикић Дола јавља од новембра до априла, у просеку двадесет дана. Углавном пада у децембру, јануару и фебруару, а ређе се јавља у марту и новембру, а само изузетно и почетком априла. Средњи број дана са падањем снега у атару Бикић Дола износи 19,8. Број дана са снежним покривачем је дужи и износи просечно 31,6 дана у току године. Снежни покривач је веома значајан у пољопривреди. Он штити од измрзавања озиме усева, вишегодишње крмно биље, воћке и винову лозу.

Град је у Бикић Долу изузетно ретка појава. Појављује се једном или два пута годишње и то између априла и августа, најчешће у јулу.

ХИДРОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Најзначајнији фактори који су условили данашње хидрографско стање у атару Бикић Дола су, пре свега, геолошки састав, климатске карактеристике, као и биљни свет. Велики значај има и рељеф који својом висином и орографијом индиректно утиче на климатске прилике, али има и непосредан утицај на режим отицања атмосферских вода.

Карта 4. Хидролошка карта општине Шид са атаром Бикић Дола

Извор: Основа преузета са Топографске карте општине Шид,
R = 1:50 000, модификовао Дарко Бобаљ

Бикић До је изграђен уз поточну долину (поток Шидина) која му је одредила облик, односно правац пружања. Дужина основе је изузетно наглашена, а релативно стрме долинене стране спречавају бочно ширење насеља. Због свега тога су оро-хидролошки фактори имали пресудан утицај приликом формирања насеља.

Хидролошке прилике насеља делују на становништво директно, преко услова за снабдевање водом, и индиректно, преко услова за привређивање и других физичко-географских прилика.

У атару насеља површинске воде су заступљене у виду потока Шидине, а постоје и подземне воде и извори.

ПОДЗЕМНЕ ВОДЕ

Подземне воде се у атару Бикић Дола јављају као последица хидрогеолошких особина стена које учествују у његовој геолошкој грађи. Заступљеност појединих типова подземних вода подудара се са распрострањењем одговарајућих врста стена. За атар Бикић Дола је карактеристична прва или фреатска издан.

Фреатске воде представљају горњи, најплићи хоризонт, формиран у детритичним седиментима изнад првог водонепропусног слоја. Дубина ове издани је различита у појединим деловима атара. Најмања је на алувијалној равни Шидине, где износи 4 m, док је дубина ове издани знатно већа у северним, планинским деловима атара, где износи и до 20 m. Дно долине Шидине представља најнижу ерозивну базу, што је у хидрогеолошком погледу посебно значајно. Изграђено је од глина средње и високе пластичности, лесне иловаче са конкрецијама калцијум-карбоната и без њих. У овако изграђеној алувијално-делувијалној равни формирана је издан чији је ниво регулисан нивоом воде у кориту Шидине. Ова издан има посебан значај, јер служи за водоснабдевање становника Бикић Дола, пошто у самом насељу не постоји водовод. Свака кућа у насељу има свој фреатски бунар. Становници користе ову воду за пиће и за хигијенско-здравствене потребе. Дубина издани условила је у великој мери коришћење земљишта и сетвену структуру на обрадивим површинама.

Храњење ове издани врши се преко инфилтрације атмосферских вода, док се дренажа врши преко разбијених извора мале издашности и преко бројних сезонских бунара. Ниво издани је доста променљив и зависи од годишњег доба и количине и интензитета падавина. То се посебно односи на дуго и суво лето, када ниво воде у бунарима опада, и пролеће, када је ниво у порасту. Ниво издани је доста усаглашен са рељефом, а веома често је после великих киша на површини земље и представља изданско око. Међутим, када су изграђени вештачки канали, ова појава је донекле ублажена, мада се и данас при дуготрајним падавинама често подземне воде излију на површину. Због тога би било пожељно извршити реконструкцију постојеће каналске мреже, али и ископати нове канале.

У самим домаћинствима недовољно се води рачуна о отпадним водама из септичких јама и стаја, а с обзиром на геолошки састав терена, филтрација отпадних и фекалних вода је знатна, што може да доведе и до озбиљних последица за човекову

околину и биљни и животињски свет. Због тога би што пре требало изградити водовод у насељу, што би било од изузетног значаја за будућност рурала, ако се узме у обзир да је Бикић До у најнепосреднијој близини гравитационог подручја Шида. Такође, ради отклањања опасности од могућих утицаја отпадних вода, потребно је изградити мрежу јавне фекалне канализације, односно омеђити фекалну канализацију и отпадне воде од прве, фреатске издани.

ИЗВОРИ

Извори су места где подземне воде напуштају литосферу и избијају на топографску површину. Услови за појаву извора су врло повољни у атару Бикић Дола. Извори се јављају као стални и повремени. У фрушкогорским долинама има извора чија је издашност била раније много већа, а има доста оних који су потпуно пресушили.

Најпознатији извор који се налази у близини Бикић Дола је Јосина вода. Извор се налази у Опатовина долу. Надморска висина му је 160 m, издашност 2 l/m, а температура воде 11° C. Нажалост, извор је доста запуштен иако има квалитетну воду, а и налази се на врло погодном месту за излете и одмор. У његовој близини има још пар извора са питком водом.

Извор Јосина вода

Фото: Дарко Бобаљ

Сви извори у атару насеља припадају сливу Саве. На основу хемијских анализа установљено је да је вода ових извора здрава за пиће. То уосталом потврђују и становници који користе ову воду. Међутим, код неких извора издашност је мања него ранијих година, неки су и пресушили или се једва осећају, па се оправдано поставља питање да ли ће садашњи капацитети бити довољни за снабдевање становника водом у наредном периоду, поготово што са порастом животног стандарда расте и потрошња воде.

ПОВРШИНСКЕ ВОДЕ

Велики значај за становнике Бикић Дола има поток Шидина. Шидина извире северно од насеља Љуба, а улива се у реку Босут 0,5 km узводно од насеља Вишњићева. Изворишна челенка није много развијена. Настаје од неколико извора, а важнији су Чаламбир и Велешић. Извориште потока је на надморској висини око 230 m, а ушће на 81 m. Укупна дужина потока је 40 km, од чега кроз бикићански атар протиче дужином око 2 km. Површина слива Шидине је 79 km² и припада речном сливу Босута, односно Саве. Просечан природни пад од изворишта до ушћа износи 3,7 m/km.

Слив Шидине има издужен облик у виду полумесеца. Правац тока од изворишта до насеља Беркасова је од истока ка западу. У овом делу поток користи тектонску преддиспозицију на линији Беркасово-Љуба, где је западни део Фрушке горе разломљен правцем запад-исток. Код Беркасова поток напушта Фрушку гору и прелази на лесну зараван, па добија правац север-југ који задржава све до ушћа у реку Босут у коју се улива као њена последња лева притока.

Раније су поједини делови тока имали различите називе: Сотска Шидина (горњи ток), Шидска Шидина (средњи ток) и Шаркудин (доњи ток). Међутим, после регулисања тока 1958. године поток чини јединствен систем који се једним именом назива Шидина.

Режим Шидине зависи од режима падавина и њиховог испаравања, режима издашности извора, геолошког састава, величине и облика сливног подручја, коефицијента пошумљености и других мање значајних фактора. Најважнији елементи речног режима су водостање и протицај.

Поток Шидина у атару Бикић Дола

Фото: Дарко Бобаљ

О колебању водостаја (водостању) не постоје нумерички подаци, па је та хидролошка појава приказана описно. Постоје два периода када Шидина носи више воде. Максималан водостај се јавља у рано пролеће, када долази до топљења снега на вишим деловима Фрушке горе, док је секундарни максимум у јулу, када је максимум падавина. Минималан водостај је у фебруару, када се поток искључиво храни од извора.

Најважнији елемент режима река је протицај. Он представља ону количину атмосферске воде која протекне у једној секунди поред неког места кроз овлажени профил реке. У горњем делу слива долина је широка неколико десетина метара, док је у доњем делу знатно шира. Исти је случај и са ширином корита. Због малих падова и незнатног протицаја, извршена је регулација водотока 1958. године. Тада је корито проширено и продубљено, а изграђено је и дванаест каскада у горњем делу тока, које су у знатној мери повећале протицај. То је посебно значајно за доњи ток, где се поток најчешће изливао. Становници Бикић Дола запамтили су поплаву из 1954. године, када је јужни део села био поплављен. После тога није било екстремних водостаја који би наговештавали евентуалне поплаве. Поток је некада имао више воде, а томе иде у прилог податак да је на њему било дванаест воденица.

У горњем делу слива, ширина дна корита је 1,90 m, максималан протицај 8,66 m³/s, а брзина 1,47 m/s. У равничарском делу слива ширина дна корита износи 2,50 m, максималан протицај 11,08 m³/s, а брзина 1,22 m/s.

Основна функција Шидине је да прима атмосферске воде са сливне површине и отпадне воде из насеља кроз која протиче. У горњем току корито све више засипа еродирани материјал, па поток у овом делу не може да прими веће количине воде.

Слив потока је у фрушкогорском делу познат по бујицама, које представљају велики проблем и у Бикић Долу. Еродирани материјал бујице остављају на путевима, економским двориштима, улицама, а знатне количине уносе и у корито потока. Зато је потребно извршити одговарајуће хидротехничке радове, пре свега реконструисати постојећу каналску мрежу. Сама дужина канала није довољна за ефикасно одводњавање. Велики значај има квалитет канала, од чега зависи њихово редовно функционисање. Према функцији и значају канали могу бити сисавци, сакупљачи, главни канали и реципијенти. Већина канала је у веома лошем стању, па је разумљиво да ни одводњавање не може да буде квалитетно.

Шидина има огромну улогу и приликом наводњавања пољопривредних површина, будући да се знатан број мештана Бикић Дола бави повртарством, па самим тим користе воде Шидине за заливање тих култура.

Велики значај за становнике Бикић Дола има и Сотско језеро, које је удаљено од Бикића око 3 km. Језеро представља вештачку микроакумулацију смештену у долини потока Шидине. Налази се на 350 m северозападно од Сота, непосредно поред пута Шид –Илок. Радови на језеру су завршени 1980. године. За изградњу бране искоришћено је повољно сужење долине потока, тако да дужина бране износи свега 185 m, а њена висина 11,6 m.

Акумулација покрива површину од 22 ha, а запремина језера износи 880000 m³. Сливна површина језера износи 13,6 km². Ниско у телу бране постављен је цевовод за регулисање водостаја, а за евакуацију сувише великих вода изграђен је бочни прелив уз леви бок бране.

Циљ акумулације је заустављање снажне ерозије која је нарочито изражена између Љубе и Беркасова, као и заустављање поплавног таласа. Акумулација треба да неутралише ерозију или да је делимично ублажи. Међутим, већи део слива је ван утицаја акумулације, тако да се овај процес може делимично ублажити. Заустављање ерозије зато треба решавати и другим мерама, међу којима би пошумљавање дало добре резултате.

Језеро данас има велики туристички значај. Чиста вода, богатство ихтиофауне и лепота околине, уз добру приступачност, дају изузетне могућности за одмор и рекреацију становника Бикић Дола и околних насеља.

Од већих река, Дунав је од Бикић Дола удаљен око 15 km, а Сава око 30 km.

ПЕДОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Педолошки покривач у атару Бикић Дола је хетероген, а настао је као резултат сложене геолошке основе, различитих климатских прилика, геоморфолошких, хидролошких и вегетационих услова средине, као и утицаја човека.

Бикић Дол припада рејону западног Срема, где је заступљена семихумидно-умереноконтинентална клима. Ту је заступљена ливадска и шумска вегетација.

У долини потока Шидине преовлађују алувијални и делувијални наноси. На лесу се јављају еволуционе стадије: карбонатни чернозем, огајњачени чернозем, гајњача и лесивирана гајњача.

Највредније земљиште у атару Бикић Дола је чернозем, који спада у класу хумусно-акумулативних земљишта и има изузетно високу продуктивност. Покрива знатне површине у северном делу атара. Ово земљиште има веома добру структуру, затим порозност која условљава добар ваздушни, водни, топлотни и биолошки режим. Спада у релативно дубока земљишта погодна за свестрано искоришћавање у пољопривреди.

Најраспрострањенији варијетет чернозема у атару Бикић Дола је чернозем карбонатни. Геолошка подлога му је изразито типски лес, акумулиран на сувој подлози који се данас налази само на добро дренираним рељефним облицима. Овај тип чернозема има велику производну способност и даје уједначене пољопривредне приносе, ако у току вегетације буде довољно влаге. Садржај хумуса у њему износи 3,5-6% и што је његов садржај већи, боја овог земљишта је тамнија.

Гајњаче су најзаступљеније земљиште у атару Бикић Дола. Спадају у групу камбичних земљишта која су настала процесом изумирања продуката шумске листопадне вегетације при количини падавина већој од 630 mm.

Гајњаче су земљишта тежег механичког састава, а структура им је орашасто-мрвичаста до призматично-грудваста. Садржај хумуса је слаб и креће се од 1,4 до 3,2%.

Гајњаче представљају најбоље шумско земљиште, јер по својој природној плодности задовољавају захтеве већине шумских биљака. Међутим, због свог рељефног положаја, не могу се интензивно користити у пољопривредној производњи. Због еродираности и лесивирања пољопривредна вредност им је још више смањена. Најпогодније су за воћарско-виноградарску производњу.

Сматрају се најбољим шумским земљиштима, јер по својој природној конституцији задовољавају потребе већег броја шумских врста.

Алувијално земљиште (флувисол) је представник хидроморфних земљишта. Простире се уз сам поток Шидину, чијим је радом и настало. Генетски то је неразвијено земљиште. Као и сва алувијална земљишта, карактерише се слојевитостју (до 5 слојева).

Садржај хумуса у алувијалним земљиштима је осредњи и износи 3,2% у слоју од 0-30 см, док је у слоју од 30-60 см 1,8%. Производна способност им је због лаког механичког састава и релативно повољних хемијских особина добра. Углавном представљају подлогу за повртарске културе.

Делувијално земљиште је млада, слабо развијена педогенетска творевина, која представља преталожено земљиште горњих рељефних површина. Припада класи неразвијених земљишта. Настаје као последица ерозивног процеса изазваног водом, пре свега денудације, а делимично и еолском ерозијом. Заступљено је на ужем простору између виших и нижих рељефних облика дуж водотока Шидине.

Педолошки састав најнепосредније утиче на пољопривредну производњу, а преко ње и на концентрацију становништва. Будући да се Бикић До налази на Фрушкој гори, земљиште је нешто слабијег квалитета у односу на земљиште „равног” Срема, које омогућује већу производњу, захтева више радне снаге и условљава већу концентрацију становништва. Управо је то и један од разлога за малу бројност становништава, како у Бикић Долу, тако и у околним селима као што су Привина Глава, Сот, Моловин, Љуба. Ипак, овај део општине има повољне услове за развој воћарства и виноградарства и у последње време све већи број домаћинстава почиње да се бави овом производњом.

БИОГЕОГРАФСKE КАРАКТЕРИСТИКЕ

За атар Бикић Дола су карактеристичне различите биљне заједнице и врсте које су резултат педолошких, морфолошких, климатских и хидрографских одлика. Велики утицај, можда чак и одлучујући, на данашњи изглед, стање, састав и структуру вегетације у атару имао је човек, који је аутохтоне биљне заједнице заменио културним биљкама.

У биљногеографском погледу цео атар Бикић Дола припада фрушкогорском појасу. За овај појас су карактеристичне листопадне шуме, чије врсте дрвећа изграђују своје чисте или мешовите фитоценозе. Шума се овде развила захваљујући висинском положају и већој количини падавина.

Јесен у шуми у околини Бикић Дола

Фото: Дарко Бобаљ

Најзначајнији едификатори фрушкогорских шума су храст, липа, јасен, граб, брест, јавор, клен и буква. У близини Бикић Дола се посебно истиче шума „Липова-ча“, која припада Националном парку „Фрушка гора“ и представља главно излетничко место у шидској општини. Четинари су слабо заступљени због малих надморских висина, а на местима где се јављају представљени су јелом и оморицом. Непогодни терени с нагибом већим од 40° засађени су багремовом шумом. На блажим странама и мањим висинама шуме су често крчене, а засађени су виноградима и воћњаци који данас све више уступају место другим пољопривредним културама. Обешумљене површине су често нападнуте јаком ерозијом. Поред дрвенастих биљака, у шуми се срећу и многобројне зељасте биљке: шумарица, саса, кукурек, папрати, прецепак. Од жбуновитих биљака заступљени су глог, трњина, шипак, леска.

Колориту природе доприносе и пропланци прошарани разнобојним цвећем и другим ниским травама, међу којима су многобројне врсте лековитог биља. Најзаступљеније су: горушица, хајдучка трава, ливадарка, љутић, штир, шаш, ливадска жалфија, кисељак, камилица, мртва коприва, маслачак, тратинчица, нана, раставић и друге. Јављају се и мочварне биљке: рогоз и трска.

Поједини делови атара Бикић Дола представљају изразито пољопривредне области. На њима се сеју жита, најчешће кукуруз, пшеница и јечам, затим индустријске биљке међу којима доминира сунцокрет, соја и шећерна репа, а од сточног биља детелина и грахорица.

Животињски свет у атару Бикић Дола је веома разноврстан. У најскровитијим деловима шуме живи ловна дивљач: дивља свиња, горски јелен, јелен копитар и срна, од звери се срећу лисица, шакал и дивља мачка. Од орнитофауне заступљени су фазан, препелица, детлић, сеница, врана, сврака, врапци, затим од грабљивица кобац, орао крсташ и сова, као и велики број птица певачица (славуј, царић и др.), које употпуњују пријатност амбијента и боравак у њему.

На ливадама и пашњацима је заступљена типична степска фауна у оквиру које се издвајају зечеви, мишеви, хрчак, јазавац, разни гуштери и змије неотровнице.

У самом потоку Шидини највише су заступљене различите врсте жаба, постоје и корњаче, док риба нема.

Биогеографске прилике су један од споредних фактора у географији насеља. Оне су деловале у извесном смислу на концентрацију становништва преко коришћења површина. То се најбоље види ако упоредимо насељеност Фрушке горе где преовлађују шуме, са периферним деловима где преовлађују обрадиве површине. Мрежа насеља у планинском делу је гушћа, али су планинска насеља углавном мала. Типичан пример за то је и Бикић До, као и нека села у његовој близини.

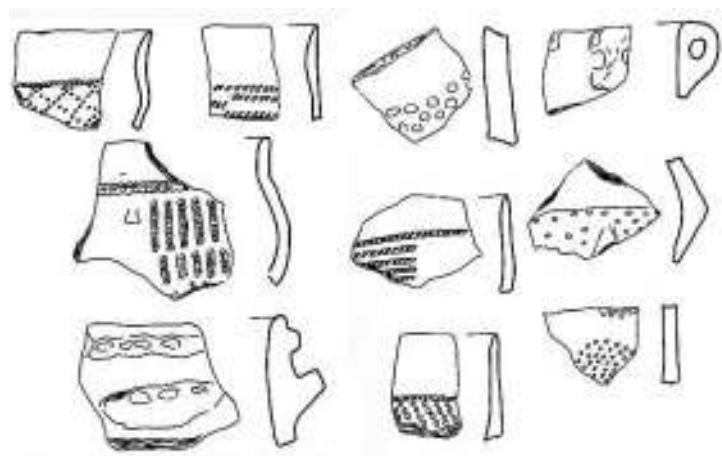
ЛИТЕРАТУРА

1. Богдановић, Ж. (1982): Хидролошки проблеми Срема, докторска дисертација, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
2. Група аутора (1973): Климатске прилике Фрушке горе, Матица српска, Нови Сад
3. Група аутора (1976): Фрушка гора – монографски приказ геолошке грађе и тектонског склопа, Матица српска, Нови Сад
4. Група аутора (1999): Воде Срема, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
5. Група аутора (1999): Становништво Срема, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
6. Ђурчић, Р. (1984): Општина Шид, географска монографија, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
7. Милић, Ч. (1973): Фрушка гора – геоморфолошка проучавања, Матица српска, Нови Сад
8. Милојевић, Н. (1976): Хидрогеолошке прилике Фрушке горе, Воде Војводине, Годишњак Покрајинског фонда вода, Нови Сад
9. Ђурчић, С. (1980): Становништво фрушкогорске области, Матица српска, Нови Сад
10. Ђурчић, С. (1992): Географија насеља, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
11. Ђурчић, С. (2001): Насеља Срема, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
12. Главни пројекат за чишћење канала, изградњу уставе и таложника на каналу „Шаркудин Шидска Шидина“, ЗООУР Водопривредна организација „Босут“, ООУР „Чикаш Кудош“, Сремска Митровица 1975.
13. Метеоролошки годишњаци, Савезни хидрометеоролошки завод, Београд
14. Топографске секције 1:50000 и 1:25000, Војно-географски институт
15. Попис становништва, домаћинства и станова у 2011, Републички завод за статистику, Београд

ТЕРИТОРИЈА БИКИЋ ДОЛА ОД ПРАИСТОРИЈЕ ДО СРЕДЊЕГ ВЕКА

Територија данашње општине Шид, као и целог Срема, релативно је рано насељена због изузетно повољних услова за живот и богатства природних ресурса. Археолошка рекогносцирања атара Бикић Дола нису открила ни један знаменитији праисторијски локалитет. Будући да је у атарима суседних села, Беркасово, Сот и Привина Глава, до сада откривено неколико праисторијских локалитета, без сумње се може рећи да је и бикићански атар био насељен. У стручној литератури се помињу неолитски налази из Беркасова, мада се тачан положај локалитета не наводи (Гарашанин, 1951: 104). Неолитски локалитет је откривен и у атару Сота, на потесу „Градина“, где је пронађена велика количина керамике сопотско-ленђелске културе. Други локалитет у сотском атару је „Орнице“ на потесу Кућиште, где су констатовани налази који припадају средњем и позном бронзаном добу (Поповић, 1969: 249-258).

У атару Привине Главе такође су регистрована два праисторијска локалитета. Хронолошки старији је локалитет „Чесмин до“, где се вероватно налазило енеолитско насеље импозантних димензија. Сакупљен археолошки материјал припада ко-столачкој култури. Локалитет „Код крушака“ је смештен око 1200 m југозападно од села. Површински налази упућују на насеље које се датира у позно бронзано доба (Поповић, 1969: 249-258).

Керамички материјал са локалитета „Чесмин До“ у Привиној Глави

Антички налази из раноцарског периода и касније II-III века на простору Бикић Дола нису познати. Са друге стране, Бикић До је познат у светској науци по касноантичким налазиштима.

Диоклецијановом реформом извршена је реорганизација појединих провинција, па је од *Pannonie Inferior* настала *Pannonia Secunda* (са седиштем у Сирмијуму) и *Pannonia Valeria* (са седиштем у Сопијани). Диоклецијановим радовима на војсци и одбрани спречени су варварски упади у Панонију за следећих 70-80 година (Јовановић, 1998: 23-24). Захваљујући оваквој одбрани, идеални услови за живот у залеђу панонског лимеса резултирали су процватом трговине и значајним напретком у свим сферама живота на простору између Дунава и Саве. Од друге половине III века могу се пратити трагови хришћанства у Панонији (Милошевић, 1979: 115-120). После драматичних догађаја везаних за прогон хришћана са почетка IV века, у Карнунтуму, за новог савладара у Римском царству био је прихваћен Лициније, који је добио на управу панонску дијецезу са Сирмијумом као седиштем. Већ 314. године дошло је до сукоба између царева Лицинија и Константина. Те године Лициније је из Сирмијума кренуо у напад против Константина и био поражен код Цибала (Винковаца), после чега се вратио у Сирмијум и са породицом и трезором побегао преко Саве. За овај и следеће сукобе ова два цара могу се повезати налази са територије шидске општине, и то најпре три велике оставе новца из Бикић Дола, Бачинаца и Сота, док се у стручној литератури чувени беркасовачки налази доводе у везу са Лицинијевим повлачењем (Јовановић, 2006: 309; Манојловић-Маријански, 1964: 6-20).

На пољу Ашман код Беркасова пронађен је скупни налаз који су сачињавала два шлема, пар коњских жвала и делови сребрног појаса. Један од шлемова је сачуван у целости и представља један од најлепших примерака касноантичких парадних шлемова. Вероватно су они после пораза код оближњих Цибала 314. године, у повлачењу, можда и рањени, на шта указују трагови крви на квалитетнијем шлему, оставили своју опрему и знамења идући ка једној од оближњих вила (Јовановић, 2006: 309; Манојловић-Маријански, 1964: 6-20; Dautova-Ruševljan, Vujić, 2006: 33; Сремац, 2009: 103). Претпоставља се да је власник ових шлемова закопао своје драгоцене предмете на путу ка вили у околини Бикић Дола (Јовановић, 2006: 309).

На постојање те виле можда указује светски позната остава новца пронађена 1952. године приликом обраде земљишта на потесу Чаризовац, северно од села. Новац се налазио у керамичкој посуди. Број кованица се разликује у литератури и креће се од 10590 (Даутова-Рушевљан, 1981: 66) до 11459 комада (Бајић, Василић, 1958: 58). Новац припада царевима Лицинију I, Лицинију II, Константину Великом, Криспу и Константину II. Према најмлађим примерцима, остава је закопана после 324. године (Бајић, Василић, 1958: 58; Даутова-Рушевљан, 1981: 66).

Занимљиво је да су на растојању од само неколико километара пронађене још две оставе које се могу ставити у исти хоризонт. Прва је остава из Бачинаца, пронађена на потесу Гај. Остава је закопана после 322. године (Даутова-Рушевљан, 1981: 66; Даутова-Рушевљан, 1985: 85). Друга остава је пронађена на пустари Зараван (Иноценц) код Сота. Ова остава новца се датира у трећу деценију IV века. Све три оставе (Бикић До, Сот и Бачинци) могу се повезати са бурним политичким догађајима и борбама Константина и Лицинија током треће деценије IV века.

Примери новца из оставе из Бикић Дола

У контексту Бикић Дола може се поменути и позната прича из 374. године када су Сирмијум озбиљно угрозили Квади. Те године је одлучено је да се принцеза Констанција, ћерка покојног цара Констанција II, уда за цара Грацијана. У току припрема за тај чин, германски Квади су са неколико хиљада коњаника прешли Дунав и у муњевитој акцији опустошили многа имања и засеке у Срему. У том тренутку принцеза Констанција се налазила у царској вили Пистри, удаљеној 26 римских миља (око 38 km) западно од Сирмијума. Квади су изненадили високе госте за трпезом, и отпочела је драматична међусобна борба око принцезе. Обавештен, вероватно сигнаlima, према Пистри је кренуо управник провинције Паноније, намесник Месала. Он је пробио германске редове, и успео да побегне са принцезом ка Сирмијуму, и докопа се западне капије. Према речима Амијана Марцелина, управник Месала „спасао је Римско царство нечувеног злочина“ (Milošević, 1988: 21; Сремац, 2012: 11). Досадашња истраживања нису дала резултате око тачног убицања ове виле. Поједини аутори лоцирају вилу у околину Шида, док други сматрају да је била ближе Дунаву (Јовановић, 1988: 21-22).

Дуж целе обале Дунава у Срему у великој мери недостају налази из последње четвртине IV века. Тада је престало сахрањивање на некрополама у Свилошу и Дивошу (Dautova-Ruševljan, 2003). И са територије шидске општине недостају налази млађи од времена Валентинијана и Валенса. Да ли је овакво стање последица стварања „тампон“ зоне уз Дунав, односно исељавања становништва у појасу од 10-ак km ширине, немогуће је са сигурношћу рећи. У том случају и територија данашњег Бикић Дола би била ненасељена.

Средњовековни период на простору Бикић Дола је слабо познат. Ова територија се налазила измеђи три изузетно јака места: Илока, Беркасова и манастира Привине Главе, и сва дешавања су свакако била у тесној вези са њима. Данашњи бикићански атар је био метох Привине Главе и нераскидиви део манастирске исто-

рије. Претпоставља се, иако није потврђено, да је манастир основао деспот Јован Бранковић 1496. године (Шкорић, 2006). Манастир је свакако постојао почетком XVI века.

Од средине XV и током XVI и XVII века трају стални сукоби турске и угарске војске. Османлијским освајањем Београда 1521. године била је запечаћена судбина Срема. У време мохачког похода султана Сулејмана II Величанственог 1526. године, успостављена је османска власт на подручју Сремске и источних делова Вуковске жупаније, а до 1536. године Турци су освојили читав западни Срем и источну Славонију. Крајем јула 1526. године, турски одреди под управом великог везира Ибрахима и војсковође Бали-бега освојили су и најчвршће хришћанско упориште у Срему – Петроварадин. Деценија ратовања између 1526. и 1537. године довела је до депопулације у западном Срему. У опустошена сремска подручја после 1529. године насељавано је српско становништво из Смедеревског и Зворничког санџака са влашким статусом (Димић 2012: 119; Крстић 2007: 75). По освајању читавог Срема и источне Славоније, Османлије су 1540/1. године формирале Сремски санџак, који је припојен новоформираном Будимском ејалету. Према попису из 1546. године, Сремски санџак се делио на 5 кадилука и 22 нахије. Подручје данашњег Бикић Дола припадало је нахији Илок (Крстић 2007: 76). Турски пописи током осме деценије XVI века у непосредној околини данашњег Бикић Дола помињу варош Беркасово са 20 хришћанских и 14 муслиманских породица и село Сот са 21 хришћанском и 1 муслиманском породицом. У околини су се налазила и следећа напуштена села: Медвес код Беркасова, Ковачевац између Беркасова и Сота, Микошинци и Тођило код Сота и Вишак код Привне Главе (McGowan, 1983: 26-31). У широј околини налазили су се Кукујевци, Калотинци, Хирањ, Гибарац, Боровчин, Пакледин, Бачинци, Пирејпуста, Амисаг итд.

Топоним „Бикић Дол“ се први пут помиње на аустријској карти из 1781-1783. године када су два потеса означена тим именом: „Велики Бикић“, северозападно од данашњег села, и „Бикић“ на месту данашњег села. Међутим, ти називи се касније губе и током прве половине XIX века, иако увек постоји могућност грешке у означавању, ови потеси носе називе Луг, Вуковац и Винодол. Топоним „Бикић“ је на карти из 1806. године означен североисточно од данашњег села. Занимљиво је да је на једној карти из 1835. године на простору Бикића Дола уцртана грађевина и означена као „Рудара“.

Карта из 1781-1783. г. са обележеним топонимима „В. Бикић“ и „Бикић“

Карта из 1806. г. са обележеним топонимом „Бикић“

Карта из 1835. г. са обележеним топонимом „Рудар“
на месту данашњег Бикић Дола

Карта из 1869. г. са обележеним топонимом „Вуковац“
на месту данашњег Бикић Дола

Границе катастарских општина 1912. г.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бајић, Б., Василић, Б., Остава римског новца из Бикић Дола. Грађа за проучавање споменика културе Војводине 2: 58-64, 1958.
2. Гарашанин, М. – Гарашанин, Д. Археолошка налазишта у Србији. Београд: Просвета, 1951.
3. Graf, A., Übersicht der antiken geographie von Pannonien. Budapest, 1936.
4. Dautova-Ruševljan, V. Оставе варварског, римског и византијског новца из Војводине. Нумизматичар 4: 60-72, 1981.
5. Dautova-Ruševljan, V. Остава фолиса из Бачинаца у Срему. Рад ВМ 29: 85-120, 1984-1985.
6. Dautova-Ruševljan, V., Vučković, M., Rimska vojska u Sreму. Novi Sad: Muzej Vojvodine, 2006.
7. Димић, Ж. Средњовековни Срем: турско освајање Срема у XVI веку. Нови Сад: Мало историјско друштво, 2012.
8. Јовановић А., Два прилога проучавању фортификација у Доњој Панонији. ГСАД 14: 21-22, 1998.
9. Јовановић А., Тло Србије завичај римских царева. Београд: Принцип Бонарт Прес, 2006.
10. Крстић, А., Време турске власти у Срему. У Срем кроз векове. Зборник радова, ур. М. Матицки, Београд: Вукова задужбина, Институт за књижевност и уметност и Огранак Вукове задужбине у Беочину. Стр. 75-102, 2007.
11. Manojlović-Marijanski M., Kasnorimski šlemovi iz Berkasova. Novi Sad: Vojvođanski muzej, 1964.
12. Милошевић, П., Три ранохришћанска гробна објекта у Срему. Рад ВМ 25: 115-120, 1979.
13. Милошевић, П., Sirmium, Panorama panonske prestonice. Sremska Mitrovica, 1988.
14. Mirković, M., Sirmium, Istorija rimskog grada od I do kraja VI veka. Sremska Mitrovica, 2006.
15. McGowan, B. W. Sirem sancağı Mufassal tahrir defteri. Ankara: Turk tahrir kurumu basimevi, 1983.
16. Поповић, D. Rekognosciranje u Sreму. Arheološki pregled 11: 249-258, 1969.
17. Поповић Д. Ј., Срби у Срему до 1736/7. године. Историја насеља и становништва. Београд: САНУ, 1950.
18. Сремац, Р., Прилог познавању топонима општине Шид са посебним освртом на римске локалитете, 2008.
19. Сремац, Р., Територија општине Шид у касноантичком периоду. Зборник Музеја Срема 8: 101-115, 2009.
20. Сремац, Р., У залеђу престонице – општина Шид у касној антици. Шид: Галерија слика „Сава Шумановић“, 2012.
21. Шкорић, Д. Манастир Привина Глава. Нови Сад: Покрајински завод за заштиту споменика културе, 2006.

Мирон Жирос

РУСИНИ У СРЕМУ

Пре масовног исељавања Лемка из Хорњице у САД (Америку) непрестано траје њихово одлажење на сезонске пољопривредне радове, посебно жетву и бербу кукуруза у мађарску равницу, у Банат и Срем. Многи од њих се дуже време задржавају у Банату (где се, нажалост, губе), а многим Фрушка гора постаје нови дом. Пронађена блага фрушкогорска брда и плодне њиве за Лемке из Ниских Бескида – Карпата постали су Фрушкогорски Карпати. Они се у све већем броју почињу досељавати и насељавати после 1848. године.

Насељавање Лемка – Горњака у Срем и Славонију почело је најпре доласком појединаца, посебно момака и младих мушкараца на сезонске пољоприврене радове. Било је то најсиромашније становништво које се прихватало сваког посла. Долазили су из Лемковине, прво из бардејовског краја, а крајем XIX и у XX столећу и са дуге стране Карпата (Пољске Лемковине), па и из Галиције. Њихово насељавање настављено је до Првог светског рата. Велики број досељеника из Галиције настањује се и у Босну.

Породица Рохач у Срему (Соту) након Првог светског рата. Као 17-годишњи момак Јанко Рохач (најстарији са брковима) доселио се у Срем после 1850. године. Ту се оженио и проживео цео свој живот.

Фрушкогорска манастирска имања била су привлачна за Лемке. Њихов тачан, квалитетан и частан рад био је признат и награђиван, а живели су око манастира, што им је давало нове снаге и јачало дух. Радили су и на крчењу шума, а крчевину су имали право да обрађују једно време, праве своје куће и да је на крају откупе.

Званични државни пописи крајем XIX и почетком XX столећа евидентирају велики број новодосељеног становништва, а матрикуларне књиге гркокатоличких парохија сведоче о местима из којих се доселило ново становништво.

Досељавање Русина (Лемка и Хорњака) у Срем (1848-1880) представља други талас насељавања Русина у Јужну Угарску. Насељавају се у тридесетак места Срема, а највише у Привину Главу, Бикић До, Сремску Митровицу, Лаћарак, Лежимир, Стару Бингулу, Пиштинце и Сот.

Анализирајући број Русина и гркокатолика у Срему 1900. и 1910. године, може се констатовати да уписаних Русина, односно гркокатолика има у читавом тадашњем Срему у 10 срезова: Ириг, Митровица, Стара Пазова, Рума, Шид, Илок, Винковци, Вуковар, Земун и Жупања, као и у градовима као што су Карловци, Митровица, Петроварадин и Земун. На попису 1910. године било је 4.642 Русина, односно 5.722 гркокатолика. У те бројке урачунати су досељеници друге миграције у Срем, а то су досељеници из околине Прешова, Лемковине и Галиције, као и исељеници из Бачке, који већ дуже време живе у Бачинцима, Беркасову, Шиду, Старим Јанковцима, Петровцима, Миклушевцима и другим местима.

РУСИНИ И ГРКОКАТОЛИЦИ У СРЕМУ

Срез, град	Русини		гркокатолици	
	1900	1910	1900	1910
1. Ириг срез	13	8	16	65
2. Митровица срез	121	43	106	198
3. Стара Пазова срез	8	6	11	31
4. Рума срез	10	26	10	71
5. Шид срез	2074	2329	2079	2417
6. Илок срез	93	66	100	141
7. Винковци срез	37	31	66	117
8. Вуковар срез	1521	1567	1523	1649
9. Земун срез	8	-	34	45
10. Жупања срез	123	221	120	239
11. Карловци град	18	4	6	18
12. Митровица град	295	327	561	651
13. Петроварадин град	2	6	13	25
Укупно у комитату	4323	4634	4645	5667
Земун	22	8	36	55

Сматрамо да је Русина (Хорњака и Лемка) – досељеника друге миграције у Срем са потомцима већ 1910. године било преко 2000. Гркокатолика је било много више.

Трећа миграција Русина (Лемка и Галицијана) у Срем, Славонију и Босну (1890-1914) услеђује убрзо након друге миграције. Прво је, самоиницијативно, почело насељавање Лемка из бардејовског краја на Фрушку гору, а око 1890. године долазе и Лемки са друге стране Карпата, знатан број из околине Горлица, али и са ширег подручја Галиције – Лавовске, Ивано-Франковске и Тернопољске области. У Славонији

су насељени у око 80 места. Известан број њих је кренуо у „обећане земље“ у Босну, где су се многи и преселили, а знатан број остао је у Славонији и Мославини и створио своје колоније (Мала Субоцка, Сибињ, Канижа, Антуковац, Липовљани итд.).

Данас није тешко говорити о бројевима, породицама и крајевима из којих потичу садашњи становници Срема, Славоније, Босне и Војводине. Статистика тврди да је пресељеника Русина са Хорњице у Срем у другој миграцији (1848-1880) било око 2000, у Трећој миграцији (1890-1914) у Славонију такође око 2000, а у Босну и Херцеговину од 5000 до 6000 особа.

Бикићанке са децом 1960. године

Из којих села, места и крајева Лемковине и Галиције су се (Горњаци – Лемки и Галицијани) доселили нећемо детаљно набрајати. Рећи ћемо само да је Осјечки викаријат Крижевачке епархије имао 1931. године 21.987 душа. Од тога у Бачкој 12.201, Срему 6.370 и Славонији 3.416 душа, а да је 1938. године Осјечки викаријат имао 2.458 душа више него пре седам година. Када овом броју додамо и Русине (Украјинце) у Босни – свих заједно у Краљевини Југославији под јурисдикцијом Крижевачке гркокатоличке епархије било је око 33.000 душа.

Показаћемо, на пример, само презимена и места из Бардејовског среза на Хорњици, у данашњој Словачкој, из којих потичу венчане особе у Срему. Напомињемо да ово није преглед досељеника, већ само оних који су се у периоду од 1852. до 1900. године венчали пред црквеном влашћу. На основу написа М. Жироша Срим – нови дом, објављеном у књизи «Русини у Сремској Митровици. Чланци и грађа – Руснаци у Сримској Митровици. Статі и материяли» (Дружтво за руски јазик, литературу и културу, Музей Сриму и Грекокатоличка парохия у Сримској Митровици, Сремска Митровица – Нови Сад – Сримска Митровица, 2004) преглед је направио академик М. Мушинка, а за Бикић До Зденко Лазор, који сада објављујемо:

Богљарка: Мохнацки, Ждињак; Герлахов: Бучко, Капушински, Ждињак; Грабске: (Храбске): Фајфрић, Фигнар, Јурек; Криве: Худак, Лазор, Шолтис, Шпрох; Лавов:

Романџак; Луков: Балашћак, Бобаљ, Хнатко, Хруст, Куруц, Молчан, Рохал, Страценски, Ждињак; Маљцов: Харди, Куруц, Прекоп; Петрова (Питрова): Јурек, Пастернак; Рихвалд: Шпрох; Тварожце (Тваришче): Балашћак; Венеција (данас саствани део Лукова): Бобаљ, Фајфрић, Сидор.

Напомињем да је то само део досељеника који су се у Срему у гркокатоличким црквама венчали. То су досељеници старости од 17 до 30 година, неки и старији. Знатан део презимена се у поменутиим селима налази и данас, што је мотив данашњим носиоцима тих презимена да потраже на Доњој земљи своје крвне сроднике и обратно – констатује у свом приказу књиге академик М. Мушинка. (Такви прегледи на основу матичних књига могу се сачинити за сва места у којима су живели Лемки и Галицијани досељени од 1848. до 1900, односно 1914. године у: Привину Главу, Бикић До, Стару Бингулу, Нову Субоцку, Липовљане, Сибињ, Канижу и друге.)

Живот досељеника Лемка и Галицијана у новим крају (Срему, Славонији и Босни) није био лак. Њихов век и по дуг боравак у јужним крајевима – историја је за себе. Рећи ћемо само да је многе од њих у току поменутог периода пут усмерио из Босне после Другог светског рата у Војводину (Србију) и Хрватску, а многе је из Босне, Хрватске и Војводине пут одвео у свет – прво након 1970. године у европске земље, а из Европе од 1980. до 1990. године у Аустралију и после 1990. године у Канаду.

У Републици Србији Украјинаца није било до 1945. године. Они се из појединих парохија у Босни досељавају у Војводину након Другог светског рата. У Републику Хрватску, нарочито у Вуковар и околна места, велик број Украјинаца из Босне и Херцеговине досељава се 70-их година XX века. Досељавају се у Србију (Војводину) и Хрватску не као организовани колонисти, већ на сопствену иницијативу. Била је то својевсна украјинска „селидба за хлебом“.

До 1971. године Украјинци су у државним пописима становништва били обухваћени у истој колони заједно са Русинима (Русини-Украјинци), а у попису из 1971. године и после тога као Украјинци. У Војводини је 1971. године било 5000 Украјинаца, а живели су у 42 општине Војводине, највише у Кули (1400), Врбасу (1100), Сремској Митровици (700), Новом Саду (550), Инђији (520) и Бачу (200).

На попису из 2002. (2001.) године у Србији и Хрватској било је око 26.000 Русина и Украјинаца, од чега 18.500 Русина и 7.500 Украјинаца. Велик број Русина и Украјинаца се од 1970. године иселио у европске земље, Аустралију и Канаду.

У Србији (Војводини) и Хрватској Русини и Украјинци данас остварују своја национална права уз материјалну подршку држава.

Године 2016. потомци исељеника из Лемковине и Галиције живе у три државе: Србији, Хрватској и Босни. Више десетина година били су у Крижевачком владичанству, а након распада СФРЈ и СРЈ установљен је и Апостолски Егзархат за гркокатолике у Србији и Црној Гори.

ИСТОРИЈАТ РУСИНА

Досељавање Русина из Закарпатја у Бачку почело је четрдесетих година XVIII века. Већ тада у више места, при попису становништва или неким другим документима, могу се наћи и нека русинска презимена. Али као званичан датум досељења на територију Србије узима се 17. јануар 1751. године. Тог дана је у Сомбору потписан Уговор о насељењу 200 русинских породица на тадашњу пустару Руски Крстур. Самим тим овај датум је узет као наш национални празник.

Због великог историјског значаја овог уговора, наводимо га у целини, у слободном преводу са мађарског језика:¹

„Доле потписани даје до знања свима које интересује да је пустара под именом Велики Крстур у краљевском крунском Бачком дистрикту резервисаном за 200 унијатских (гркокатоличких) породица које се ту желе населити под следећим условима:

1. *Дозвољава се насељавање на поменутој пустари становништву које је гркокатоличко;*
2. *Неће бити кметови, већ ће са тим становништвом Комора склопити договор;*
3. *Ако се број становништва толико увећа да неће имати довољно земље, иста ће му се дати у аренду пустаре на овом коморском властелинству;*
4. *Пошто ће становништво морати само да прави куће од черпића, Жупанија их ослобађа четири године од својих пореза и обавеза, а Комора две године од својих обавеза. А после две године, без обзира на то колико се њихово бројно стање увећало, годишње ће плаћати не више од 300 форинти, а у житарицама ће давати једну седмину. Неће плаћати десетину од купуса, конопље и другог зеља;*
5. *Гостионицу могу држати од 1. октобра до 31. марта, а месара ће им се дати у закуп;*
6. *У селу могу имати трговца-продавца који ће плаћати предвиђену таксу;*
7. *Становницима је дозвољено да секу дрва где ко хоће, а дрва за грађу могу сећи само са дозволом краљевског администратора;*
8. *Пошто сви имају право слободног пресељавања, моћи ће да продају кућу, винограде и друге уз дозволу властелинства, али су дужни да исплате десетину властелинству. Исто тако морају подмирити дуговања према властелинству, Жупанији и општини (ако планирају да се одселе);*
9. *Забрањује се бежање из села у време слободних година. Комора сваком досељенику гарантује посао.*

У Сомбору, 17. јануара 1751, Франц Јозеф де Редл”

¹ Јанко Рамач – Кратка историја Русина (1745-1918)

Карта АП Војводине

Сличан уговор потписан је и приликом насељавања Куцуре 15. маја 1763. године, а он је гласио:²

„Потписани са овим писмом дајем до знања да ималац овог писма Петар Киш са коморског имања Крстур из Пресветле Бачке жупаније, од високе царско-краљевске администрациј, послат на горње границе Угарске Краљевине како би накупио макар 150 сељака домаћина са правом слободног пресељавања, а њима за сигурност изјављује се следеће:

1. Сви морају бити с правом слободног пресељавања, Русини, унијати и добри домаћини, способни за рад на краљевском имању;
2. На постојећем коморском поседу у Куцури пресветло властелинство ће им посебно доделити земљу на којој ће изградити своје куће одвојено од других становника, где ће живети и своја богослужења обављати;
3. На целој и подоста пустој и великој куцурској земљи са пустаром Стуб имаће исто плодоуживање од земље, од којих ће по правилу бити обавезни да као и други становници дају деветину и десетину;
4. По наредби пресветлог властелинства сазидаће своје куће или од набијене земље или од цигала (черпића) и по упутству властелинства их уредити;

² Јанко Рамач – Кратка историја Русина (1745-1918)

5. *Као признање за на овакав начин пресељења поменутих нових становника – поред поменутог доброчинства – пола године ће моћи да држе гостионицу, а властелинство им обећава да ће бити две године ослобођени свих давања и плаћања. Иначе, по царско-краљевској резолуцији, према њима ће се односити исто као и према свима осталима на властелинству.*

У Сомбору, дана 15. маја 1763. године

*Његовог Краљевског Апостолског Величнства
и Краљевског угарском коморског двора саветник
и администратор коморских округа у Бачкој и Преко-Тисе
Редл де Ротехаузен“.*

Овим уговорима је назначено да то морају бити слободни Русини гркокатоличке вере.

Касније, због недостатка земље, Русини су се из Руског Крстура и Куцуре почели исељавати, а пресељавање је трајало цео XIX и на почетку XX века. Тако су настале нове русинске колоније у Бачкој и Срему.

Од самог почетка пресељења Русина из Закарпатја, посебну улогу одиграла је гркокатоличка црква. Као гркокатолици за врховног поглавара признају папу, али су источног обреда. Око црквених општина одвијао се и друштвени живот Русина. Парохија у Крстуру основана је 1751. године, а само две године касније у селу је почела са радом школа на русинском језику.

Гркокатоличка парохија у Куцури основана је 1767. године, а у Новом Саду 1780. године. На посед Крижевачке епархије у Шиду Русини су се почели досељавати 1803. Године, а тридесетих година Бачинце, Петровце, Старе Јанковце, а онда и у Миклушевце. После револуције 1848. године Русини се досељавају у Стари Врбас, у Срем, у Сремску Митровицу и њену ширу околину, и у Бикић Дол, Русини су се почели досељавати пре саме револуције 1848. године. У Ђурђево и Госпођинце масовније досељавање Русина почиње седамдесетих година XIX века.

ЛИТЕРАТУРА

1. Рамач, Ј., Кратка историја Руснацох (1745-1918), Нови Сад, 1993.
2. Информатор, Руснаци у Србији, Руски Керестур, 2009.
3. Рамач, Ј., Руснаци у Южней Угорскей (1745 -1918), Нови Сад, 2007.
4. Магочи, П. Р., Народ нїодкадз, Ужгород – Нови Сад, 2009.

Зденко Лазор

ИСТОРИЈАТ БИКИЋ ДОЛА

Русини су се из североисточних области Угарске (данас територија источне Словачке) на територију овдашњег манастира Привина Глава почели досељавати у Бикић До негде пре револуције 1848. године. Бикић До је најмлађе насеље у општини Шид, а налази се североисточно од Шида, на шестом километру магистралног пута Шид – Илок, који пролази кроз Бикић До. То село је смештено на јужној страни Фрушке горе. „Раније је село спомињано заједно са суседним селом Привина Глава, а од 1978. године као самостално насеље, што је објављено у «Службеном листу Социјалистичке Аутономне Покрајине Војводине», број 21, из 1978. године.“³

«Службени лист САПВ», број 21/1978. године

Село се у почетку налазило у брдима, како причају најстарији Бикићани, а затим, када је прављен пут, почињу да се праве куће поред самог пута, прво са једне, а касније и са друге стране пута. Село је саграђено на југозападним падинама Фрушке горе. Кроз село протиче поток Шидина, који се изливао, па се са друге стране Шидине нису могле градити куће. У прошлости се посебно помиње село До као Вуков До, а посебно Бикић. У изворима се може наћи да је Бикић смештен између Сота и Веке. Мађарски назив Бикића је било Бикеш (Bikesz). Русини су се у Бикић До, како је записао учитељ Михајло Ковач у Споменици основне школе у Бикић Долу, почели насељавати из Шаришке жупаније, из околине Бардејова и Прешова, а то су у првом реду биле породице Хнатко, Бобаљ и Лазор. Те породице дошле су у брда око садашњег Бикић Дола и тамо направиле земунице у којима су живеле.

³ Васиљ Мудри, Бикич Дол најменши, алє найушоренши валал, «Руске слово», бр. 23-24, Нови Сад, 15. јун 1995, с. 22.

Будући да је народ био марљив, ускоро након досељења почео је да зида куће. На месту где су данас куће биле су мочваре у којима су расле врбе, па су се те врбе морале искрчити како би се могло градити. „Од првих досељеника спомињу се Васиљ Брчак, Јанко Кунц, Микола Гоч и Васиљ Фигнар. Места из којих су се Русини досељавали у Бикић Дол су: Љуцина, Луков, Богљарка, Кружљов, Криве, Венеција, Лавов, Сариков и Крижи“⁴ (места у данашњој Републици Словачкој).

Народ који се населио на ту територију, из старог краја је донео и љубав према вери и цркви, али и језик, јер су сами за себе говорили да причају „по хорњачки“. Међутим, тај говор није сачуван у писаним изворима и данас је готово изгубљен, али постоје неке речи за које стари Бикићани знају да су то „хорњачке“ речи. Уместо „хорњачког“ говора, млађа поколења су од Русина у Шиду, насељених ту на почетку 19. века, примила русински језик, који је кодификован 1923. године као књижевни, па се данас у том селу говори русински. Учитељ Михајло Ковач пише да су Русини који су се ту доселили гркокатолици, као и да су тој вери остали привржени до данас, а порекло односно корен им је украјински. „Према класификацији украјинског историчара Пачовског, ти Украјинци спадају у групу Лемка, а као етнографска група спадају у Крајњаке. У попису становништва у 19. веку, Бикићани се нису определили као Украјинци, већ као Русини, а као матерњи језик навели су русински језик.“⁵

Бикић До – центар 1970. године

Русини који су се доселили у Бикић До живели су испочетка на манастирском имању. Радиле су као слуге и надничари јер су били сиромашни, а касније, када су зарадили више новца, почели су да праве своје куће, набијаче, покривене трском, а затим су куповали и своју стоку и своју земљу.

Село је почело убрзано да се развија од 1889. године, када је изграђен већ

⁴ Васиљ Мудри, Русини у Бикић Долу (1848-1990), Шидина бр. 4, Шид, 1998, б. 155-162.

⁵ Mihajlo Kovač, Spomenica škole Bikić Do, 1941.

поменути пут Шид – Илок. Бикић До је временом добио свој данашњи назив, али је дуго вођен под именом Привина Глава. Од 1958. године Бикић До је имао своју Месну канцеларију, а први уписан у матичну књигу рођених у Бикић Долу био је Јаким Лазор, рођен 1958. године. Матичне књиге вођене су у Бикић Долу од те, 1958. године. Пре тога матичне књиге су вођене у Привиној Глави, а касније и у Беркасову.

У књизи Николе Затезала Занатство, трговина и угоститељство у општини Шид пише да је на почетку XX века на подручју села некад радила воденица, која се налазила на потоку Шидина. Воденица је била у својини манастира Привина Глава, а у њој су се оспособљавали шегрти како би знали да раде у воденицама и млели пшеницу и кукуруз. Позната је била и чарда која је у Бикић Долу радила до Другог светског рата.

„Откад су се Русини доселили у Бикић До, посебну љубав изражавали су према цркви. На почеку је постојала само звонара на имању Васиља Бурчака. Црква је изграђена и освештана 28. августа 1904. године у част Успенија Пресвете Богородице, откад се слави сеоска слава – кирбај у том месту.“⁶ Цркву је градио мајстор Леонард из Шида, а међу народом се говорило да је црква саграђена „од маслаца и млека“, тј. да су цркву мештани градили о свом трошку. Богослужења су од 1904. године одржавана два до три пута месечно.

Црква посвећена Успенију Пресвете Богородице

„Школа у Бикић Долу није радила, па су Русини одмах након досељења морали да шаљу своју децу у Привину Главу. Отежано им је било да посећују наставу, посебно преко зиме, јер су морали да иду преко ливада и мочвара да би дошли до школе.“⁷ Због тога је 1940. године почела изградња школе у Бикић Долу. Иницијатори изградње школе су били: Јанко Лазор са синовима, Михал Хнатко са браћом и родбином и Михал Страценски. Помоћ за градњу школе дала је држава; земљу где је

⁶ Михайло Ковач, Капка по капку живот одцека, «Руске слово», Нови Сад, 1988.

⁷ Mihajlo Kovač, Spomenica škole Bikić Do, 1941.

грађена школа дало је Крижевачко владичанство, а највише су на изградњи радили мештани. Цигла се пекла код Јанка Јурека. Школа је завршена 21. децембра 1941. године, када је освештана и отворена. Школу је освештао о. Павле Гвоздановић.

Први учитељ у школи био је Михајло Ковач из Шида. Школа је имала и први Школски одбор, председник је био Михал Хнатко, а чланови Васиљ Фајфрић, Емил Лазор, Андри Хнатко и Илија Шпрох. У Бикић Долу су као учитељи радили и: Осиф Торма из Шида, Ружица Ижаковић из Андријеваца, Викторија Петрић из Адашеваца, Мирон Роман, Јелисавета Славка Рохаљ и брачни пар Меланија и Васиљ Мудри.

После затварања школе, одељења на русинском језику почетком 60-их година у Шиду, Беркасову и Бикићу, дуже време се у тим школама у настави није чула русинска реч. Затим су уведени часови неговања матерњег језика са елементима националне културе. Прво у Бикић Долу, од школске 1964/65. године, а годину-две касније и у другим поменутих местима. Часови су одржавани нешто више од 20 година, затим су поново укинута 1989. године, да би поново почели од 1994/95. године са наставом матерњег језика. Учитељица Меланија Мудри је записала у Споменици основне школе у Бикић Долу следеће речи: „Од 1979. па све до 1990. године (у току 10 година), кроз ову школску зграду [тј. основну школу у Бикић Долу], продефиловао је већи број васпитачица. Само једна је око годину дана становала у школском стану, а све остале, па и данас, су путнице.”

„На почетку школске 1989/1990. године, након 15 година паузе, поново је отворено одељење нижих разреда, али сада у саставу Основне школе „Сремски фронт“ у Шиду.”⁸

Покривање школе у Бикић Долу 1941. године

Бикићани су имали представника у првом Одбору Русинског народног просветног друштва (РНПД) 1919. године. Био је то Јанко Страценски, што потврђује да су и Русини у Бикић Долу учествовали у културном животу Русина већ на почетку XX века.

Од 14. марта до 30. маја 1997. године радило се на обнављању цркве. У раду су, поред мајстора, учествовали и мештани, а много им је помагао и о. Михајло Ре-

⁸ Mihajlo Kovač, Spomenica škole Bikić Do, 1941.

жак. Обновљена црква је освештана 26. септембра 1997. године. На тој свечаности наступило је и обновљено КУД из Бикић Дола. То КУД је кратко радило, наступило је на манифестацији „Червене пупче“ («Црвени пупољак») у Руском Крстуру. Представник Бикић Дола на поменутој манифестацији био је Зденко Лазор.

После Другог светског рата у Бикићу је радило КУД које се звало „Иван Котљаревски“. Друштво је наступало у Шиду, Беркасову, Бачинцима, Љуби, али и у Бачкој. Друштво је добро радило, постојала је и драмска секција, тамбурашка секција, хор. Одигране су многе представе, организоване прославе Нове године, као и прославе кирбаја. Са друге стране, Бикићанима су се представила и друга друштва: КПД „Тарас Шевченко“ из Беркасова; КПД „Хавријил Костелник“ из Руског Крстура; КПД „Е. Бревак“ из Бачинаца; КПД „Ђура Киш“ из Шида; КПД из Петроваца; КПД „Александар Пушкин“ из Врбаса; КУД „Николај В. Гогољ“ из Куцуре; КПД „Јаким Говља“ из Миклушеваца и многи други.

Културно-просветно друштво „Иван Котљаревски“ је радило до 70-их година XX века, када је уследила пауза у раду. Све до 2011. године Друштво је само с времена на време радило, а онда је у потпуности обновљен његов рад. На почетку 2008. године КПД „Ђура Киш“ из Шида је проширило своју делатност и на своје подружнице, па је тако формирана подружница у Бикић Долу, која је прерасла у КПД. На почетку 2010. године обновљене су везе са старим завичајем, па је у Републици Словачкој представљена „Традиционална русинска свадба“ у режији Вењамина Буљчика.

Од 1945. године, после Другог светског рата, у Бикић Долу су се оснивале разне организације, као што су: Пионирска, Антифашистички фронт жена и Црвени крст. Идуће, 1946. године, 9. јануара, основана је филијала Матице русинске у Бикић Долу. За председника је изабран Мишко Митров, а секретар је био учитељ Михајло Ковач. Такође је основан и Мешовити хор и Аматерско позориште – имали су 60 чланова. Те исте године, тачније: 11. јануара, основана је „набавно-продајна задруга“ – где је било уписано 60 чланова. Оснивачи су били Михајло Хнатко, Андриј Шолтис и други. Продавница је била у кући Андрија Шолтиса, а при крају следеће године је пресељена код Јанка Хруста.

Добровољно ватрогасно друштво Бикић До 1970. године

„Народна књижница“ са читаоницом је у Бикић Долу основана 20. новембра 1947. године. Исте године прављене су нове куће у селу и то: М. Страценског, Јанка Чижмара, Ђуре Лазора, Мелане Ђурањ, Илије Лазора, Андрије Букора, Петра Бобаља, Јанка Бобаља, Мишка Мајхера, Емила Фајфрића, Јанка Ромањака, Стојана Митрова, Стипе Јаша и Николе Лазора.

У јануару 1948. године донета је одлука да се гради Задружни дом: 30. августа почели су да га зидају мајстори Иван Бетлемовић из Кукујеваца и М. Красник из Бикића. На Задружном дому кров је стављен 10. децембра 1948. године.

КПД „Иван Котљаревски“ 1950. године наступа са представом „Наталка Полтавка“ у Петровцима, Миклушевцима, Бачинцима, Руском Крстуру, Врбасу, Бикић Долу. Организују се традиционалне прославе 8. марта, Нове године, кирбаја... Поред већ поменуте представе, КПД „Иван Котљаревски“ наступало је и са представама: „На синокосу“, „Будала“, „Жена-беда“, „Власт“, „Љубавно писмо“, „Питац“, „Човек з народа“, као и многим другим, и то све од 1946. године до 70-их година XX века.

Смотра драмских секција одржана је у Бикић Долу 1953. године за Шидски срез. На смотри су била културно-просветна друштва из Бачинаца, Сремске Митровице, Бикић Дола, али се нису појавила друштва из Шиду и Беркасова.

Од 1954. године ради Добровољно ватрогасно друштво (ДВД); 1957. године је у селу основан Месни одбор.

Струја је у Бикић До стигла 1958. године, а први пут су сијалице засијале 1. јула 1960. године. Бикић До је добио први телефон 23. априла 1967. године. Налазио се у Месној канцеларији, али је тај телефон сутрадан, 24. априла, скинут и однет ко зна где. Бикић До је коначно добио телефоне у мају.

Први телевизор је у село дошао касно. Био је на Вили, такозваној Хоровици. Године 1960. ископан је базен, а како пише у Споменици основне школе у Бикић Долу: „Базен за купање је радио почетком лета 1965. године, али се улазнице нису наплаћивале јер још није у потпуности сређено стање око питања напајања водом из бунара јер комисија из Шида није дошла ради одобрења довода електричне енергије иако је поднета молба истој још у мају 1964. године.“ Базен је још увек тамо, али не ради, а није ни радио дуго како је био направљен.

У Бикић Долу на базену 1963. године

Од Крстурчана су Бикићани 1966. године добили око сто биоскопских столица.

У садашње време културне манифестације у Бикић Долу су: традиционални Русински бал, који се одржава за Дан жена – 8. марта и манифестација рушења мајског дрвета „Пришли нам Русадља“ («Дошли су нам Духови»). У Бикић Долу је од 2008. године обновљен рад Друштва за русински језик, књижевност и културу: основана је и Секција Друштва, чији је председник Зденко Лазор.

Некада је био обичај да се девојкама пред кућу сади мајско дрво. Данас је тај обичај у потпуности изгубљен, па се дрво сади само испред Дома културе, некадашњег Задружног дома. Мајско дрво се обично садило, а и данас се сади, 30. априла, да се види већ сутра ујутру, 1. маја. Дрво се руши увек на Духове.

Садња мајског дрвета 1960. године

У селу постоји ОФК Бикић До, чији је оснивач дугогодишњи новинар Радио Шида Стеван Бобаљ. На његову иницијативу је 1985. године основан фудбалски клуб, а својим ангажовањем и личним доприносом помогао је да се о Бикић Долу и Бикићанима говори са посебним поштовањем. Поред ОФК Бикић До, у Бикић Долу ради и Удружење жена „Бикићанке“, које годинама представљају на разним манифестацијама у земљи и иностранству традицију и културу Русина. Оне такође одлазе и на такмичења жена у разним спортским играма, а њихова председница је Невенка Бобаљ. Такође треба напоменути да је у Бикићу у другој половини XX века основано и Ловачко друштво, које ради и данас, а 2013. године је успоставило сарадњу са Старим крајем и његови чланови су повезани са Ловачким друштвом из Стебника (Република Словачка).

Приликом прегледа матичних књига, које су вођене на три места: у Беркасову од 1919. до 1946. године; у Привиној Глави од 1946. до 1958. године и у Бикић Долу од 1958. до данас, можемо видети разна русинска презимена од којих су се нека задржала до данас, а нека потпуно нестала. Презимена која су остала до данас су: Шолтис, Сокол, Лазор, Хнатко, Папданко, Кохут, Фајфрић, Харди, Бобаљ, Ромањак, Јурек, Дупаљ, Чижмар, као и многа друга. Од презимена која су се у Бикић Долу изгубила имамо: Васко, Шпрох, Красник, Мохнацки, Мацко, Тиркајло, Дајко, Хома, Куруц, Буила, као и многа друга.

Према подацима који су нађени у матичним књигама, најмлађи мушкарац који је ступио у брак имао је 16 година, а најмлађа жена је имала само 14 година; с друге стране, најстарији мушкарац и најстарија жена који су се венчали имали су по 36 година.

Младенци Јелка Шпрох и Илија Лазор 1956. године

У Бикић Доли постоје три улице: Чапајева – главна и најдужа улица, Планинска и Подрумска. У Подрумској улици налази се подрум где се чува вино из околних места. Интересантан је податак да брег на којем се налази Подрумска улица има народни назив Хоровица. По причању најстаријих Бикићана, ту је некад живео човек који се презивао Хоровиц. Према њиховој причи, био је богат, имао је пуно земље и Бикићани су радили код њега. Када је умро, није било никога ко ће наследити његову земљу, па је земља припала држави. По другој причи, која умногоме личи на летописну причу о оснивању Кијева, Русини који су се давно доселили овамо назвали су то место Хоровица. Ми можемо само да претпоставимо да им је овај брег личио на једно од брда на којем је Кијев настао. Шуму, која се налази одмах око Бикић Дола, народ зове Дангуба. Учитељ Михајло Ковач даје интересантне податке у вези са називом: „U turskom prodiranju ležala je velika vojska Ibrahim-paše na tom području kada je osvajala Ilok. Postoji predaja da je šuma između Bikić Dola i Berkasova, koja je izkrčena za vrijeme biskupskog arendara židova Lebla imenom Danguba, iz toga vremena, jer da su na tom mjestu Turci „dangubili“ obsjedaјући Ilok.“⁹.

Треба напоменути да има познатих Русина и из Бикић Дола који су постигли запажене резултате, чиме су постали познати у науци, а такође и шире у друштвеном животу. Међу њима су др Кирил Сидор (област природних наука), др Емил Хнатко

⁹ Mihajlo Kovač, Spomenica škole Bikić Do, 1941.

(машинство), Мирон Лазор (технологија сточне хране), а од културних радника у месту, без којих се није могла замислити ни једна активност, то је Стеван Бобаљ, новинар Радио Шида, а такође и многи други који су омогућавали да културни живот Русина у Срему, као и у Бикић Долу, увек буде на високом нивоу.

Други светски рат је Бикић Долу донео не само многе стрепње, већ и организовану акцију мештана у вези са помагањем на фронту. Први актив СКОЈ-а основан је у фебруару 1943. године у кући Ане Болдиш. Активности СКОЈ-а сведене су на сакупљање материјала, оружја, новца, као и хране. Једна од значајних акција коју је спровела у Бикић Долу ова организација било је рушење телефонских стубова, као и разних објеката који су служили непријатељу. У поменутој акцији 1944. године учествовали су Ана Болдиш, Драгица Милинковић и Јелка Шолтис.

Ратова југословенске војске са непријатељем у околини села није било. Међутим, у сукобу с непријатељем 1941. године погинуо је Еуген Ђурањ, а у логоре су одведени Мишко Страценски, Јанко Чижмар и Јанко Торма.

Окупатор је заузео Бикић До у априлу 1941. године. Годину дана касније у партизане одлазе Тихомир Вершевић и Смиља Вершевић, затим и Авел Мајхер, Мишко Мајхер, Ђура Бобаљ, а на терену активно учествују и Јула и Ђура Бучко, Мишко Страценски и Јелка Шолтис.

Из села су у логор за време Другог светског рата одведени многи Бикићани, међу њима и Јула Бучко, која је доживела многе страхоте у логору, где је провела две године.

Први илегални НО (Народни одбор) основан је 1943. године, а чланови су били: Јанко Чижмар, председник, Мишко Фајфић млађи, секретар, Коста Бијалко, Ђура Красник и Јанко Бобаљ – чланови, а курири су били Илија Лазор, Васа Цинковски и Васа Хнатко.

За време Сремског фронта 1945. године, граница одбране је померена ка Товарнику, тако да је цео Бикић До био исељен због страха да ће непријатељска војска напасти Бикић До. Међутим, када је војска кренула са ослобађањем Сремског фронта, многи Бикићани су наставили заједно са војском као помоћ у ратовању, а неки су се вратили својим домовима да раде на подизању земље из рушевина у којима ју је оставио Други светски рат.

Споменик у центру Бикић Дола

Своје животе за слободу дали су: Јован Верешевић, Тихомир Верешевић, Стева Бобаљ, Емил Нађ, Јелка Шолтис, Ђура Бучко, Еуген Ђуранин и Ђура Капушински.

Почетком 90-их година XX века је изненада почео рат, који је захватио републике бивше Југославије, а непријатељство се посебно манифестовало између две републике. У том рату погинуо је Звонко Мајхер.

Бикић До је растао као насеље, напредовао је у економском погледу, а погодне друштвене и политичке прилике пружале су више могућности за многе активности и за организоване облике културно-националног живота.

ЛИТЕРАТУРА

1. Биљња, В., Русини у Војводини, Нови Сад, 1987.
2. Гайдук Лабош, Л., Руснаци у Шидзе 1900-1950, Шид, 2010.
3. Đurčić, R., Bikić Dol, Opština Šid, Geografska monografija, Prirodno-matematički fakultet u Novom Sadu i Skupština opštine Šid, Novi Sad, 1984.
4. Жирош, М., Три миграції на територію нешкайшей Югославії, Руски календар за 1992. рок, Руске слово, Нови Сад, 1992.
5. Жирош, М., Бачванско-сримски Руснаци дома и у Швеце (1745–1991) том 1 - 5. Нови Сад: Гркокатоличка парохија Св. Апостола Петра и Павла 1997 – 2003.
6. Затезало, Н., Занатство, трговина и угоститељство у општини Шид, Шид, 1992.
7. Зборник радова „Руснаци у Шидзе и околних местох“, Три значни юбилеї, Шид, 2007.
8. Информатор, Руснаци у Србиї, Руски Керестур: Национални савет русинске националне мањине; Завод за културу војвођанских Русина; НИУ „Руске слово“, 2009.
9. Kovač Mihajlo, Spomenica škole Bikić Do, 1941.
10. Ковач Михајло, Капка по капку живот одцека, Руске слово, Нови Сад, 1988.
11. Лабош Федор „История Русиных Бачки, Сриму и Славониї 1745-1918“, Нови Сад, 1978.
12. Мудри Василь, Бикич Дол найменши, алє найушоренши валал, Руске слово ч. 23-24, Нови Сад, 1995.
13. Мудри Василь, Русини у Бикић Долу (1848-1990), Шидина бр. 4, Шид, 1998.
14. Олејаров Николај Д., История руского народа, Монтреал, 1981.
15. Папуга Ирина, Бикич Дол, Нови Сад, 1993.
16. Рамач Јанко, Руснаци у Южней Угорскей (1745 – 1918), Нови Сад: Војвођанска академија наука и уметности, 2007.
17. Савичин Драгољуб, Манастир у Привиној Глави најстарији на Фрушкој гори (1198-1212), Нови Сад, 2014.
18. Фајфрић Жељко, Летописи села општине Шид, Шид, 2013.
19. Фејса Михајло, Русини, Руснаци, Ruthenians I (1745 – 2005), Нови Сад: Прометеј, 2006.
20. Фејса Михајло, Русини, Руснаци, Ruthenians II (1745 – 2005), Нови Сад: Прометеј, 2008.
21. Хајдук Леона и Хајдук др Владимир „Беркасово од Деспотовца до данас“, Шид, 2003.

Дарко Бобаљ

БРОЈНО КРЕТАЊЕ СТАНОВНИКА

Од досељавања становника Бикић Дола у ове крајеве било је, према подацима из других суседних села, десетак пописа становништва. Међутим, Бикић До није раније третиран као насеље, већ је био у саставу суседне Привине Главе (грунтовно и административно), тако да података о квантитатвном кретању становника до Другог светског рата нема. Из летописа школе сазнајемо само толико да је пре рата у селу било око 64 домаћинства са око 400 становника. Највише је било Русина, само у неколико кућа је било Срба, Хрвата, Словака и Мађара.

Према последњем попису становништва из 2011. године, у Бикић Долу је живело 269 становника.

Табела 1. Бројно кретање становника у Бикић Долу по пописима 1948-2011. године

Година	Број становника
1948.	475
1953.	447
1961.	408
1971.	346
1981.	301
1991.	299
2002.	336
2011.	269

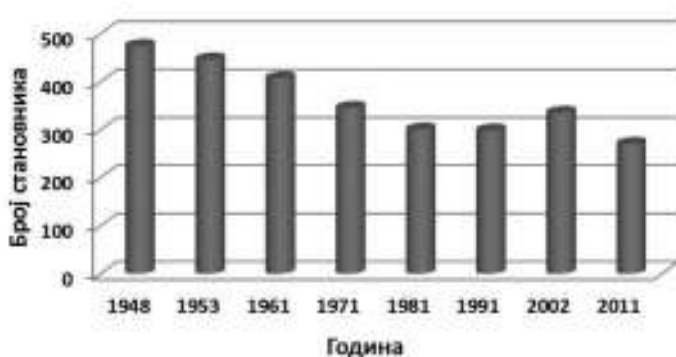
Извор: РЗС, Београд

Бикић До је по броју становника на шеснаестом месту у шидској општини (мање становника имају само Батровци, Моловин и Привина Глава). Занимљиво је да је највише становника имао је 1948. године – 475, а заузимао је тек осамнаесто (претпоследње) место у општини. Једино је имао више становника од суседне Привине Главе у којој је тада живело 219 људи. Најмање становника забележено је приликом већ поменутог последњег пописа 2011. године, када је забележено 269 становника, односно 206 становника мање него 1948. године.

У првим послератним годинама природни прираштај је већи, што је имало за последицу и повећање броја становника, тако да први послератни попис бележи

највише становника у бикићанској историји. Међутим, то повећање становника траје веома кратко и већ приликом следећег пописа 1953. године забележен је пад броја становника. У том кратком периоду (1948-1953) број становника се смањио за 28, или 6%. Од 1948. године па све до пописа из 1991. становништво је у сталном опадању. У периоду 1953-1961. смањење износи 39 становника или 9%, од 1961. до 1971. године насеље је мање за 62 становника или 15%, у периоду од 1971. до 1981. број становника се смањио за 45 или 13%, док се у периоду од 1981. до 1991. године тај број смањио за 2 или 0,7%.

У периоду депопулације становништва (1948-1991) у насељу је 204 становника мање или 43%.

Графикон 1. Промена броја становника у Бикић Долу у периоду 1948-2011. године

Досељавањем неколико породица из Босне и Херцеговине после Другог светског рата неповољно кретање популације није се битно изменило. Главни разлог томе је што младо становништво све више напушта село, а природни прираштај је све нижи, углавном негативан.

У периоду од 1991. до 2002. године број становника се повећао за 37 или 12%. Главни разлог томе су последњи ратови који су се водили на простору бивше државе, јер су Бикићани примили изванредан број избеглица, које су се интегрисале са локалним становништвом и остале да живе у насељу.

У последњем периоду број становника се поново смањио, овога пута за 67 или 20%. Морталитет је и даље већи од наталитета, а неколико породица је напустило село у потрази за бољим економским условима.

На графикону видимо да број становника после првог пописа константно опада све до 1991. године, после чега је уследио благи пораст броја становника 2002. године. Међутим, после тога поново се запажа тенденција опадања, која је резултирала најмањим бројем становника у бикићанској историји.

У погледу етничке припадности, у Бикић Долу доминирају Русини, затим следе Срби, па Хрвати, Словаци, Мађари, а поједини мештани се још увек изјашњавају

као Југословени. Највише становника исповеда гркокатоличку вероисповест, на другом месту су православни, а на трећем римокатолици.

Што се тиче старосне структуре, младог становништва (до 19 година) има 20,8% (56), старосна категорија од 20 до 59 година је најзаступљенија са 59,9% (161), а становника од 60 и више година има 19,3% (52). У Бикић Долу живи 220 пунолетних становника, а просечна старост износи 40,7 година.

Од укупног броја становника у Бикић Долу живи мушких 53,2% (143), а женских 46,8% (126).

У Бикић Долу има 88 домаћинстава. Највише су заступљена домаћинства са једним чланом, укупно 22, а најмање је домаћинстава са 5 чланова, укупно 6. Просечан број чланова по домаћинству је 3,06.

За Бикић До су карактеристичне дневне миграције радника, ученика и студената. Многи мештани су запослени у Шиду, ученици основних и средњих школа путују у Шид и друге градове, а студенти у Нови Сад и Београд. Дневне миграције покрећу и земљораднике који одлазе на пијацу у Шид и друга места где продају своје производе, а и остало становништво које у суседним местима обавља административне послове, куповину, здравствене услуге, ради забаве и слично.

ЛИТЕРАТУРА

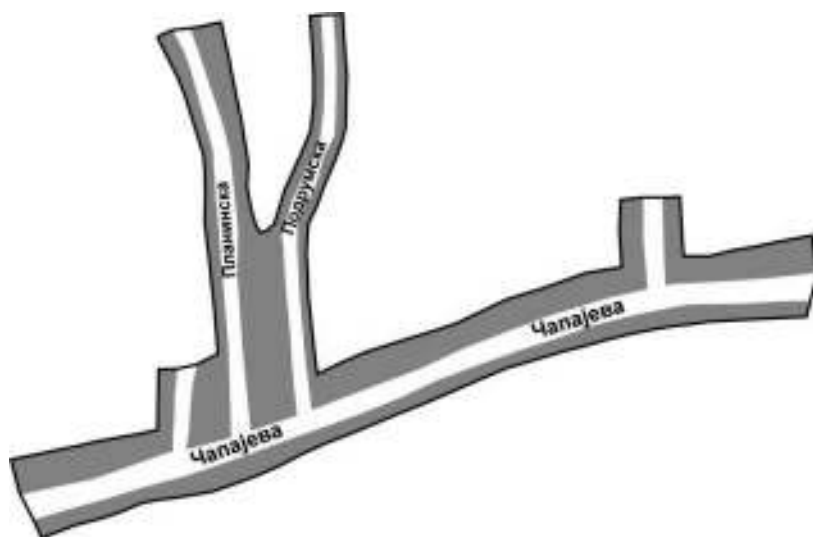
1. Богдановић, Ж. (1982): Хидролошки проблеми Срема, докторска дисертација, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
2. Група аутора (1973): Климатске прилике Фрушке горе, Матица српска, Нови Сад
3. Група аутора (1976): Фрушка гора – монографски приказ геолошке грађе и тектонског склопа, Матица српска, Нови Сад
4. Група аутора (1999): Воде Срема, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
5. Група аутора (1999): Становништво Срема, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
6. Ђурчић, Р. (1984): Општина Шид, географска монографија, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
7. Милић, Ч. (1973): Фрушка гора – геоморфолошка проучавања, Матица српска, Нови Сад
8. Милојевић, Н. (1976): Хидрогеолошке прилике Фрушке горе, Воде Војводине, Годишњак Покрајинског фонда вода, Нови Сад
9. Ђурчић, С. (1980): Становништво фрушкогорске области, Матица српска, Нови Сад
10. Ђурчић, С. (1992): Географија насеља, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
11. Ђурчић, С. (2001): Насеља Срема, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
12. Главни пројекат за чишћење канала, изградњу уставе и таложника на каналу „Шаркудин Шидска Шидина”, ЗООУР Водопривредна организација „Босут”, ООУР „Чикаш Кудош”, Сремска Митровица 1975.
13. Метеоролошки годишњаци, Савезни хидрометеоролошки завод, Београд
14. Топографске секције 1:50000 и 1:25000, Војно-географски институт
15. Попис становништва, домаћинства и станова у 2011. години, Републички завод за статистику, Београд.

Дарко Бобаљ

МОРФОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ НАСЕЉА

Морфолошке особине насеља су оне њихове особине које су најуочљивије и највише плене пажњу посматрача. Неки морфолошки елементи примећују се из непосредне близине, када је посматрач у насељу, неке од њих запажају се посматрањем са извесне дистанце, док се треће најбоље виде на плану насеља или топографској карти. Најгрубља дефиниција морфолошких карактеристика била би „изглед насеља” (Ђурчић, 2001).

Основни морфолошки елементи насеља који су у сфери интересовања географских наука су: облик основе насеља, структура насеља и физиономија насеља.

Прилог : Грађевинска зона Бикић Дола

Извор: Топографска карта општине Шид, R = 1:25 000, модификовао Дарко Бобаљ

Облик основе. Утицајем како природних тако и друштвених фактора, било да су настајала и развијала се плански или стихијски, насељена места могу да формирају најразличитије облике основе. Основа насеља је заправо површина земљишта које је једна агломерација захвата (Ђурчић, 1992).

Приликом издвајања карактеристичних типова облика основе насеља, једна од најједноставнијих је њихова подела на пет карактеристичних облика: четвороугаоне, издужене, овалне, крстасте, остале или неправилне.

Бикић До је насеље које има издужен облик основе. Село је изграђено уз доли-

ну потока Шидине, који му је одредио правац пружања. Дужина основе је изузетно наглашена, а релативно стрме долирске стране спречавају бочно ширење насеља. Поред главне издужене улице, постоје и споредне, попречне улице које су ненаглашене. Због свега тога су орохидролошки фактори имали пресудан утицај приликом формирања насеља.

Структура. Други морфолошки елемент насеља је његово унутрашње уређење или структура. Он има много више компоненти од облика основе насеља. То су пре свега ширине и правци пружања улица, густина уличне мреже, тргови и неизграђене површине. Према структури, насеља се деле на: линеарна, радијална, решеткаста, мрежаста и мешовита (Ђурчић, 1992).

За Бикић До је карактеристична линеарна структура насеља. На Фрушкој гори најчешћи рељефни облик који одређује морфолошке карактеристике насеља су поточне долине. Бикић До је саграђен уз уску долину, чији је јужни део водоплаван. Село чини једна главна улица, Чапајева, изграђена дуж пута, али ни она није потпуно формирана па је још увек на неким местима прекинута, а поготово њен јужни ред кућа. У средини улице су црква, школа, Месна канцеларија и продавница. Постоје и две попречне, споредне улице, Планинска и Подрумска, које су врло кратке и имају мали број кућа, па врло мало ремете облик и структуру насеља.

Физиономија. Физиономија је најхетерогенија морфолошка карактеристика насеља. То је морфолошка особина која је за посматрача најучљивија. Многи елементи физиономије насеља су ван интересовања географских наука, али добро рефлектују утицаје многих географских и историјских фактора (Ђурчић, 1992).

Елементи који чине физиономију насеља су: силуета насеља, висина, размештај и старост зграда, ширина и правци пружања улица, коришћен грађевински материјал, конструкција кровова, друга архитектонска решења, ширина хоризонта, зеленило и друго. Сви поменути елементи се могу поделити у две велике групе: спољашњи, који се могу запазити само из даљине, и унутрашњи, који се посматрају унутар насеља.

Први досељеници су насељавани по виноградарским кућама северно од савременог села, на околним косама лесних профила и платоима, удаљени једни од других и по неколико километара. У то време Бикић До је имао изглед насеља разбијеног типа, каква се срећу у планинским крајевима наше земље. Лесна земљишта су коришћена као везивно средство при изради најјефтинијих грађевинских материјала старих војвођанских кућа.

Насеље се почело брже развијати крајем XIX века, када је изграђен пут Шид – Илок. Људи су постепено силазили са виших терена и градили куће уз пут. Савремено село је формирано тек после Другог светског рата спонтаним груписањем кућа у долини потока Шидине, дуж пута Шид – Илок, тако да је временом и Бикић До добио изглед ушореног насеља. И данас се највећи део насеља налази уз магистрални пут, а постоји и неколико мањих споредних улица. На месту старог насеља остало је мало кућа, а највише их је у бочној долини Смаиловац.

Бикић До је дуго административно припадао суседној Привиној Глави. Тек после 1970. године он добија статус административног насеља. Куриозитет је да Бикић До данас има више становника него Привина Глава, јер га је положај на путу учинио привлачнијим за насељавање.

У Бикић Долу је изражена хоризонтала. Насеље карактеришу ниске куће. Старије куће су углавном приземне, а ни новија градња у насељу не ремети ову карактеристику профила насеља. Једина вертикала у насељу је црквени торањ.

Главна и споредне улице имају пут са тврдом подлогом. Пешачке стазе од бетона имају све улице у селу. Улице су прожете дрворедима, украсним биљкама и цвећем. У центру насеља постоји парк са дечјим игралиштем и спортским тереном.

Иако се налази у планинском делу, Бикић До се сврстава у ред збијених насеља панонског типа. Према типу кућа, у насељу се разликују куће „на бразду”, куће „уз пут” и савремене куће.

Куће „на бразду” су од набоја, черпића (непечене цигле), цигле и ређе као „плетаре”. Постављају се бочно, ужом страном према улици а дужом према дворишту. Напред и назад су собе (предња и задња), а у средини кухиња. Са стране, према дворишту, налази се ходник, најчешће отворен у који се улази са улице. У задњем делу ходника најчешће је остава. На кућу се настављају објекти са шталом и сењаком, чардаком, шупе, свињци и друге економске зграде. Иза дворишта и економских објеката је башта са поврћем, понегде воћњак и виноград.

Кућа „на бразду”

Фото: Дарко Бобаљ

Куће „уз пут” грађене су од чврстог материјала, цигле и бетона, а негде и камена. Дужа страна ових кућа окренута је улици са две или више соба са трокрилним или четворокрилним прозорима и капијом испред куће. Просторије које су окренуте дворишту служе као кухиња, остава, купатило, трпезарија и слично. Код ових кућа двориште се састоји из два дела.

Кућа „уз пут“

Фото: Дејан Бобаљ

Предњи део је са зеленилом и цвећем, други, задњи део дворишта служи за шталу, свињце и остале економске зграде. Ова два дела дворишта одваја чардак који је подигнут на висини 3–4 метра, а испод њега је летња кухиња или нека друга просторија. У продужетку економског дворишта је башта у којој се гаји воће, поврће, а негде и винова лоза (Ђурчић, 1984).

Савремене куће у селу су почели да подижу мештани који се нису бавили пољопривредом, те нису имали потребе за изградњом економских зграда. Честа је и појава да се комбинују савремена кућа и неке од претходна два наведена типа и на тај начин задовоље све потребе како за економичном, тако и за лепом кућом.

У њиховој изградњи коришћена је цигла, бетон и камен, по пројектима који одговарају урбанистичком плану. Савремене куће имају више соба, карактеришу се пространим и лепим терасама, уређеним и озелењеним двориштима. У изградњи ових кућа нема посебних правила, граде се према властитом укусу и потребама.

ЛИТЕРАТУРА

1. Богдановић, Ж. (1982): Хидролошки проблеми Срема, докторска дисертација, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
2. Група аутора (1973): Климатске прилике Фрушке горе, Матица српска, Нови Сад
3. Група аутора (1976): Фрушка гора – монографски приказ геолошке грађе и тектонског склопа, Матица српска, Нови Сад
4. Група аутора (1999): Воде Срема, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
5. Група аутора (1999): Становништво Срема, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
6. Ђурчић, Р. (1984): Општина Шид, географска монографија, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад
7. Милић, Ч. (1973): Фрушка гора – геоморфолошка проучавања, Матица српска, Нови Сад
8. Милојевић, Н. (1976): Хидрогеолошке прилике Фрушке горе, Воде Војводине, Годишњак Покрајинског фонда вода, Нови Сад
9. Ђурчић, С. (1980): Становништво фрушкогорске области, Матица српска, Нови Сад
10. Ђурчић, С. (1992): Географија насеља, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
11. Ђурчић, С. (2001): Насеља Срема, ПМФ, Институт за географију, Нови Сад
12. Главни пројекат за чишћење канала, изградњу уставе и таложника на каналу „Шаркудин Шидска Шидина”, ЗООУР Водопривредна организација „Босут”, ООУР „Чикаш Кудош”, Сремска Митровица 1975.
13. Метеоролошки годишњаци, Савезни хидрометеоролошки завод, Београд
14. Топографске секције 1:50000 и 1:25000, Војно-географски институт
15. Попис становништва, домаћинства и станова у 2011., Републички завод за статистику, Београд.

Дејан Бобаљ

ПРИВРЕДНИ ЖИВОТ У БИКИЋ ДОЛУ

Прецизних података о привредном животу Бикић Дола нема много јер је то насеље било увек приказивано заједно са Привином Главом као једно село. Забележено је да су у Бикић Долу до 50-их година прошлог века радиле ове занатлије:

Коста Бијалко, ковач
Никола Бобаљ, крчмар
Јован Вершевић, бербер
Мартин Догнар, столар
Звонко Јаш, кројач
Андрија Мајхер, крчмар
Јанко Нађ, ракијџија (пецар)
Јанко Капушински, кројач
Јанко Кохут, обућар
Андрија Шолтис, трговац
Михал Фајфрић, ракијџија (пецар)
Михал Хнатко, колар
Јовген Сокол, бербер
Ана Хруст, трговац.

На потоку Шидина који тече кроз Бикић До било је и неколико воденица, а најпознатија је била Манастирска воденица, власништво манастира Привина Глава. Изнад воденице, на главном путу Шид – Илок налазила се и крчма, такозвана Чарда, која је радила и као воденица до 1946. године. Између воденице и крчме био је извор воде, изнад којег је изграђен велики бунар, такозвани „Ђерам“. На њему се, поред људи, напајала и стока коју су мештани терали на пијаце у Илок или Шид. Тај бунар и данас стоји као сведок прошлих времена.

По кућама су жене поред свакодневне одеће ткале на разбојима и разне поњаве, џакове, крпаре и продавале их на пијацама. Окупљале су се на прелима и заједно ткале на разбојима и преле на преслицама. Мушкарци су плели од прућа и личине разне мерице и саћурице, као и метле од корова и прућа, које су такође продавали.

Прело у Бикић Долу 1930. године

Данас од занатских радњи у Бикић Долу ради само Коларска радња Јанка Ромањака, као и СЗР “Таца“, која шије дечју одећу, а власник је Влада Мајхер.

Кројачи на занату: Звонко Јаш и Јанко Капушински (седе)

ЛИТЕРАТУРА

1. Затезало, Н., Занатство, трговина и угоститељство у Општини Шид, Шид, 1992.

Дејан Бобаљ

ПОЉОПРИВРЕДА

Досељавајући се из Старог краја, Русини су испочетка били слуге на манастирским имањима и код богатих староседелаца, где су радили у виноградима, чували стоку и крчили шуме. Временом су долазили до свог парчета земље и до стоке. За релативно кратко време су толико економски ојачали да су почетком 40-их година прошлог века неке породице имале и своје слуге. Известан број Бикићана радио је и на имању које се налази на брегу северно од села. Имање је са великим виноградом, подрумом, шталама и вилом формирано у XVIII веку као део имања грофовске породице Одескалски. Касније је имање мењало власнике, а последњи је био из породице Хоровиц, због чега су то имање Бикићани назвали „Хоровица“. После Другог светског рата у Бикић Долу је основана Земљорадничка задруга која је без већег успеха радила до 1952. године.

Бикићани су највише били познати по млечним производима као што су сир, маслац и милерам, које су Бикићанке носиле на околне пијаце у Шид, Бачку Паланку, Илок, па чак и у Београд. Ти бикићански производи су били толики цењени и тражени да се без њих пијаца са млечним производима није могла ни замислити. Од око 100 крава, колико их је било у Бикић Долу 70-их година XX века, данас у Бикић Долу има само 7.

Бикићани су били и добри произвођачи грожђа, вина и ракије које су развозили по околним местима све до Брчког и Винковаца. Средином 80-их година XX века свака кућа у Бикић Долу имала је већи или мањи виноград. Тих година су у село долазили закупци из Загорја и Загреба и откупљивали све грожђе из села. Данас још само неколико породица има свој виноград, а највеће површине под виноградом има виноградар Мирослав Сокол.

Почетком 90-их година у Бикић Долу почињу да се саде на већим површинама брескве и нектарине. Временом се та производња толико развила да су брескве и нектарине најзаступљеније у бикићанском атару. Захваљујући управо добром положају, бикићанска бресква је далеко слађа од других у Србији и сазрева неколико дана пре, што је веома значајно због цене на тржишту. Бикићанска бресква се може наћи и у продавницама у земљи и иностранству, све до Москве, и постала је прави бренд Бикић Дола. Највеће површине у Бикић Долу под бресквама има породица Хнатко. Звонко и Далибор Хнатко су направили хладњачу у којој поред својих бресака откупљују и брескве од произвођача у селу.

Грожђе

Бресква

Дејан Бобаљ

ПОНОВО МЕЂУ СВОЈИМА

Доселивши се из Старог краја, села око Бардејова, у сећању досељеника у Би-кић До, а касније и њихових потомака, остали су и називи места одакле су дошли, све до данашњих дана. По народном сећању, зна се да су породице Шолтис, Рохаљ и Сидор из Лукова, породица Бобаљ из Венеције, породица Хнатко из Герлахова, породица Лазор из села Криве...

Називи села записани су и у матичним књигама венчаних и умрлих.

Део фотокопираних страница из матичних књига венчаних и умрлих

Р.Б.	Име и презиме	Година рођења	Место рођења	Општина	Место становања	Година смрти
1	Бора Добра	1853	Атени	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1878
2	Ана Ђукић	1848	Атени	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1878
3	Јанко Боба	1857	Београд	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1896
4	Ана Ђукић	1848	Манастир	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1886
5	Стефан Ђукић	1857	Атени	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1886
6	Стефан Ђукић	1859	Атени	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1886
7	Влада Ђукић	1859	Хрватска	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1886
8	Ана Ђукић	1853	Хрватска	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1886
9	Ана Ђукић	1852	Београд	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1884
10	Ана Ђукић	1852	Купин	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1884
11	Марија Ђукић	1865	Атени	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1884
12	Јанко Ђукић	1848	Атени	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1884
13	Јанко Ђукић	1848	Атени	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1882
14	Јанко Ђукић	1848	Београд	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1882
15	Марија Ђукић	1848	Београд	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1884
16	Ана Ђукић	1854	Хрватска	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1884
17	Марија Ђукић	1854	Београд	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1884
18	Јанко Ђукић	1860	Атени	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1882
19	Марија Ђукић	1862	Београд	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1882
20	Марија Ђукић	1863	Купин	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1882
21	Марија Ђукић	1863	Атени	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1886
22	Ана Ђукић	1863	Хрватска	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1886
23	Јанко Ђукић	1868	Атени	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1888
24	Ана Ђукић	1868	Београд	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1888
25	Стефан Ђукић	1868	Купин	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1888
26	Марија Ђукић	1878	Београд	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1892
27	Јанко Ђукић	1872	Атени	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1892
28	Јанко Ђукић	1872	Атени	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1892
29	Јанко Ђукић	1872	Атени	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1892
30	Марија Ђукић	1878	Београд	Будачево	Српска Гора, Земун, Јо	1892

Извод из табеле досељених од 1878. до 1895. године

Везе са Старим крајем, како причају најстарији Биџићани, одржаване су до Првог светског рата. Сваке треће године одређена група Биџићана кретала је пешице у Стари крај како би посетила родбину. Пут их је водио преко Баната, данашње Румуније, јер су и тамо имали своје насељенике. Затим су заједно с њима дуж Карпата ишли у своја места. Тај пут трајао је три недеље. На пут су кретали у новим опанцима, а када су се вратили, опанци су били тако подерани да су могли само да их баце.

Почетком Првог светског рата и оснивањем нових држава везе су прекинуте, све до 2008. године, иако је било неких покушаја 1967. и 1990. године, али без успеха.

Године 2008. на „Кукурској жетви“ у Куцури Биџићани су срили академика Миколу Мушинку. Разговор с њим оставио је на њих снажан утисак, а такође и на академика Мушинку, који је у „Бардејовским новостима“, новинама које излазе у Бардејову, написао чланак о Русинима у Срему и објавио текст који му о Биџић Доли написао Дејан Бобаљ.

Копија из новина Bardejovské novosti, у којима је објављен текст о Биџић Доли

У пролеће 2009. године у Бикић Долу су одржани избори за нови Савет месне заједнице. У Савет су изабрани Љубомир Бунтић, Мирослав Сокол, Мирко Мајхер, Дејан Бобаљ и Далибор Хнатко. За председника је изабран Дејан Бобаљ. Један од приоритета новог Савета, а на иницијативу председника, било је и повезивање са Старим крајем.

У августу 2009. године у посету Шиду и Бикић Долу долази ФС «Барвинок» из Камјунке (Република Словачка). Боравили су у Шиду неколико дана, а у Бикић Долу су дали веома успешан концерт у препуној сали Дома културе. Концерт који се још и данас спомиње и после којег у Бикић Долу више ништа није исто. Он је још више уверио Бикићане да крену у Стари крај.

То им је и успело у априлу 2010. године, када је незванична делегација села, у којој су били Дејан Бобаљ и Мирко Мајхер, а испред Савеза Русина Украјинаца Јоаким Хрубења, посетила Бардејов, Камјунку, Луков и Богљарку. Делегација се вратила са снажним утисцима, тако да у јуну 2010. године званична делегација одлази у Бардејов. У делегацији су били Јанко Хнатко, Мирослав Сокол и Дејан Бобаљ. У Бардејову их је поздравио градоначелник (предноста) Мирослав Бујда, и од тада, захваљујући његовој безрезервној подршци, везе са Старим крајем су се почеле успешно развијати.

У лето 2010. године, на позив Савеза Русина Украјинаца, Бикићани су учествовали на фестивалу у Орјабини са приказом русинске свадбе из Срема. Учесници су посетили Камјонку, Бардејов и Богљарку, а у Лукову су одржали концерт. У Лукову их је поздравила старостка (председница) села Јозефина Крамарова.

Ујесен исте године прва делегација из Бардејова, на челу са Мирославом Бујдом, посетила је Бикић До и учествовала на берби грожђа у винограду Мирослава Сокола. Договорено је потписивање Договора о сарадњи са неким селом из Бардејовског краја.

Као резултат тог договора, 2011. године уприличена је посета селу Стебник, где су Бикићане срдечно примили староста Штефан Кучечка и ФС „Стебничанка“, па је договорено потписивање меморандума о сарадњи. Први пут је реализована посета селу Вишни Тварожец, где их је одвео Емил Балашћак из Бардејова. У Вишним Тварошцу Бикићане је срдечно поздравио староста Јозеф Балашћак са сарадницима, а у Културном дому је организовао дружење.

На манифестацији «Пришли нам Русадља» (Дошли су нам Духови) у јуну 2012. године наступила је ФС «Стебничанка»; заједно с њима била је и делегација села Стебник. Испред школе у Бикић Долу засађена је липа из Стебника. Крајем јула чланови КПД «Иван Котљаревски» наступили су у Стебнику, заједно са домаћинима на концерту под називом «Запевајмо заједно», а приказан је и обичај рушења мајског дрвета. Концерт је Друштво одржало и у Вишним Тварошцу, а остварена је и посета селу Решов, где их је срдечно поздравила старостка Хелена Јармошковићева и ФС „Решовјан“, а посећена је и црква у Решову.

У новембру 2012. године у Стебнику је потписана Догода (споразум) између Стебника и Бикић Дола.

Догода – споразум о сарадњи

Када је у цркви у Бикић Долу 2013. године постављан нов иконостас, поред домаћина, за иконе је даривало и неколико села из Старог краја (Стебник, Решов, Камјонка), као и предноста из Бардејова Мирослав Бујда, породица Балашћак-Кохут из Вишног Тварошца, породица Мирослава Дорина из Герлахова, породица Емила Балашћака из Бардејова, Михал Трудих из Бардејова, такође и предноста Старе Љубовње Петро Сокол.

Многа села Бардејовске општине су 2014. године обележавала годишњице првог писменог спомињања. Међу њима су била и села Луков, Стебник и Вишни Тварожец. На сваком обележавању годишњица присуствовале су и делегације Бикић Дола, а у Стебнику је наступила и старија фолклорна група Друштва из Бикић Дола.

У лето 2015. године чланови Друштва из Бикић Дола наступили су на Лемковској ватри у Ждињи, а посетили су и села Ханчова и Граб, села из којих такође потичу неки Бикићани.

Као резултат свих тих посета треба истаћи да су многи Бикићани пронашли своје некадашње рођаке, стекли нове пријатеље, а прекинуте везе су поново успостављене као да није прошло око 100 година када је последњи пут ујесен 1913. године група Бикићана кренула пешице у Стари крај.

Зденко Лазор

КУЛТУРНИ ЖИВОТ У БИКИЋ ДОЛУ

Организован културни живот Русина у Бикић Долу почиње 1941. године, када је изграђена школа. Први културни догађај значајан за Бикић До било је освештање темеља основне школе у Бикић Долу 21. децембра 1941. године, када је у том месту и отворена школа. Први учитељ Михајло Ковач доселио се из суседног Беркасова, а у оквиру школске зграде имао је и стан.

Школа почиње да ради тек касније, и то 12. марта 1942. године, али учитељ Михајло Ковач ипак окупља децу, држи предавања, а са старијима у Бикић Долу почиње певачке пробе, где је било око 30 чланова.

Ученици са својим учитељем 1952. године

Услед ратних прилика и дешавања на Сремском фронту, културни рад у селу је престао све до 29. јула 1945. године, када је на свечаности поводом завршетка школске године изведено 26 тачака, хорско певање и неколико позоришних комада. Учитељ Ковач купује књиге за школску библиотеку, па је тако 1945. године купио 14 нових наслова.

Пред крај школске године ученици учествују са две хорске песме на великом програму у Шиду заједно са ученицима из Беркасова, Мовина, Сота и Привине Главе.

На иницијативу учитеља Михајла Ковача, у Бикић Долу је основана филијала Матице русинске, чији је председник био Мишко Митров, секретар је био учитељ

Михајло Ковач, а благајну је водио Емил Хнатко. У оквиру Матице русинске је 9. јануара 1946. године основано и КПД „Иван Котљаревски“. У склопу тог друштва, које је на самом почетку бројало око 60 чланова, основан је и мешовити хор и аматерско позориште.

Међу првим члановима хора који је бројао око 26 чланова били су: мушкарци – Васа Хнатко, Митар Хнатко, Мишко Митров, Мишко Страценски, Емил Хнатко, Андрија Шолтис, Јанко Бобаљ, Мишко Шолтис, Пера Фајфрић и други, а од жена – Оленка Ковач, Мелана Ђурањ, Јелка Красник, Марија Харди, Павлина Митров, Славица Хнатко и други. Хор је припремао учитељ Михајло Ковач. Научили су око 15 хорских песама, међу којима се издвајају: „Бивчино моја“, „На городи калиноња“, „Логорска“, „Дзвони“, „Над Уралом“, „Черемшчина“, „Хеј Словени“ и „Слику милу Истре наше“. Са тим репертоаром обишли су сва места у шидској општини.

Аматерско друштво је припремало неколико позоришних комада: „На синоко-су“, „Будала“, „Жена-бида“ и други, па су са њима наступили прво у свом месту, а касније и у другим местима шидске општине.

Чланови аматерског позоришта 1955. године

Значајна година за Бикић До била је 1947, када је учитељ Ковач забележио да у селу има чак 30 претплатника „Руског слова“ и исто толико претплатника на часопис за децу „Пионирска заграда“. Исте године, тачније 20. септембра, основана је и Народна библиотека са читаоницом, која је имала преко 300 наслова.

Дилетантска група је те, 1947. године, под руководством учитеља Ковача, увежбала комад „Наталка Полтавка“, у којем су играли Олена и Михајло Ковач, Ферко Хнатко и његова супруга Ирина, Емил Мајхер и Данил Хнатко. Био је то најбоље изведен комад од свих који су представљени у Бикић Долу.

Захваљујући настојању Бикићана, а такође и по њиховој жељи, власти у општини су 12. јануара 1948. године одобриле да у селу почне изградња Задружног дома (касније Дом културе). Људи су радо помагали у изградњи Дома, сами припремали материјал, пекли циглу и у новцу накупили око 30.000 динара. Изградња Дома је почела 30. августа 1948. године, а зидали су га мајстори Иван Бетлемовић из Кукујеваца и Мишко Красник из Бикић Дола. Дом је покривен 10. децембра 1948. године, а у раду су учествовали и сами Бикићани. Највеће залагање како би тај посао био реализован дали су: Ферко Хнатко, Васа Хнатко, Ђура Лазор, Никола Лазор, Јанко Кохут, Јаким Бобаљ, Пера Харди, Мишко Митров, Јовген Митров, Јосип Нађ, Мишко Хнатко и многи други.

Аматерско друштво припремило је позоришни комад „Пошилисја в дурњи“, који је са великим успехом представљен у суседном селу Љуба. Улоге су играли: Ђура Страценски, Влада Хнатко, Кирил Хнатко, Стеван Јурек, Данил Чижмар, Јовген Сокол, Силва Фајфрић, Меланија Митров и Ксенија Хнатко.

Чланови Аматерског позоришта 1954. године

КПД „Иван Котљаревски“ 1949. године припрема неколико позоришних комада и то „Жељени конар“ и „Наталку Полтавку“. Са првом представом Друштво учествује на такмичењу русинских драмских секција у Шиду и 5. марта 1949. године заузима друго место. Друштво је са поменутих драмским комадима наступило у Петровцима, Миклушевцима, Бачинцима, Руском Крстуру и Врбасу.

Године 1950. КПД „Ђура Киш“ из Шида, тачније 11. марта, наступило је у Бикић Доли са представом „Кир Јања“. Представа је изведена у новој сали Задружног дома који није био сасвим уређен, али су се могле давати представе.

Аматерска секција Друштва припремила је драмски комад „Власт“ Бранислава Нушића и први пут га извела 17. марта 1950. године у Бикић Долу. Улоге су играли: Ферко Хнатко, Еуген Митров, Данило Хнатко, Данило Чижмар, Љубица Хнатко и Јулка Красник. Режијер је био Михајло Ковач. Исти комад аматери су извели на такмичењу у Шиду 18. марта и заузели прво место међу аматерским друштвима Русина у Срему. Са том представом учествовали су на такмичењу русинских позоришта у Руском Крстуру 2. априла. На такмичењу заузимају друго место, одмах иза Руског Крстура. Представу су у току године извели још неколико пута у Бачинцима, Беркасову и Бикић Долу.

Библиотека и читаоница се премештају те, 1950. године, из школе у Задружни дом, па 25. априла, као гости учествују чланови КПД „Хавријил Костељник“ из Руског Крстура са својим тамбурашким оркестром, фолклором и певачима, а такође и КПД „Ђура Киш“ са фолклором и хором.

Курс за музичку и фолклорну секцију одржан је 25. јануара 1951. године и трајао је пет дана. Са музичком секцијом радио је Јаким Хома, а са играчима Ана Међеши и Јанко Виславски. Тог дана основана је музичка секција у Бикић Долу.

Тамбурашки оркестар 1952. године

Секција за Русине из Руског Крстура поклонила 20. фебруара 1951. године Бикићанима јуту (платно од индустријске биљке јуте) за кулисе на бини.

Од 3. до 10. мата 1951. године је у Бикић Долу одржана смотра аматерских позоришта. На смотри су учествовала друштва из Беркасова, Бикић Дола и Шиде.

КПД „Бранко Радичевић“ – Секција за Русине из Сремске Митровице 16. фебруара 1952. године у Бикић Долу даје драмски комад „Два брачна пара“.

Семинар русинских народних игара одржан је у Бачинцима 26. фебруара 1952. године, где су присуствовали и чланови КПД „Иван Котљаревски“: Марча Хнатко, Ирина Хнатко, Ана Бучко и Верунка Бобаљ.

Од 11. до 12. априла 1952. године у Бикић Долу одржана је смотра драмских секција КПД за срез шидски. КПД „Еуген Бревак“ из Бачинаца наступио је 11. априла са представом „Франтовњица“ Петра Ризнич и КПД „Бранко Радичевић“ из Сремске Митровице са представом „Сеоски берберин“ од Вукосављевића. КПД „Иван Котраљавски“ наступио је 12. априла са представом „Сумњиво лице“. На смотри се нису појавили КПД „Ђура Киш“ из Шида и КПД „Тарас Шевченко“ из Беркасова.

Од 1952. до 1962. године Друштво је више радило на припремању представа које су биле у оквиру школског програма, а представе су, осим школе, извођене и у неким местима шидске општине, уколико је за њихово извођење било неких прилика. Активна је била и фолклорна секција, која је наступала у Бикић Долу, али и у другим местима општине и Војводине.

Школске 1954/1955. године учитеља Ковача заменила је учитељица Јелисавета (Славка) Рохаљ, па је са члановима КПД припремила представу Гогољеве „Женидбе“. Са том представом су посетили: Сот, Привину Главу, Беркасово, Моловин, Бачинце, Љубу и Миклушевце. У извођењу представе су учествовали: Данил Хнатко, Ђура Страценски, Мижо Сокол, Анђелка Чижмар, Љубица Хнатко, Љуба Хнатко, Ђура Шолтис, Мирон Шолтис и Влада Хнатко.

Школске 1962/1963. године у Бикић До као учитељи долазе Меланија и Васиљ Мудри, срећују библиотеку која је у то време имала само 86 књига и почињу са организовањем културно-просветних активности у школи, а затим и у селу, где су одржани програми за Дан Републике (29. новембер), Нову годину, Дан жена и други.

Колективна посета Бикићана у Руски Крстур организована је 2. августа 1964. године, када је у том месту одржан концерт народних песама и игара у извођењу чланова опере и балета „Тарас Григоријевич Шевченко“ из Кијева.

У малој сали Задружног дома организовано је гледање телевизијског програма. У Споменици је забележено да је „Мала сала тада била мала да прими све оне који су желели да гледају програм, те се морало у то време програм пратити у великој сали“.

Чланови редакције „Руског слова“ су 10. априла 1964. године посетили Бикић До и одржали усмене новине: гледалаца је било у великом броју, а у програму су учествовали новинари: Ђура Лаћак, главни и одговорни уредник, Микола Скубан, Јанко Рац, Јулијан Каменџици, Ирина Харди и Мирко Гадњански.

На иницијативу и залагање Васиља Мудрог, а уз разумевање Јанка Џуње и Јанка Пастернака из Руског Крстура, 1967. године Бикић До је на поклон добио 100 биоскопских столица, које су постављене у велику салу Дома културе. Од „Центропромета“ из Шида Бикићани су исте године добили гвоздену пећ за грејање мале телевизијске сале.

Програм у Дому културе 1979. године

Први сусрет сремских писаца у Бикић Долу одржан је 4. децембра 1967. године на иницијативу Васиља Мудрог. На првом сусрету су учествовали: Владимир Костелник из Вуковара, Штефан Худак из Петроваца, Васиљ Мудри из Бикић Дола, Силва Ердељи из Петроваца, Ана Папандриш из Вуковара, Јосафат Колбас из Винковаца, Вењамин Буљчик из Шида, Владимир Бесермињи из Шида и Михајло Ковач из Новог Сада.

Крајем 1968. године у Бикић До долази сарадник Српске академије наука и уметности др Душан Дрљача и ради истраживање у вези са колонизацијом и насељавањем Русина у Срем.

Бикићанима су се представила и друга друштва: КПД „Тарас Шевченко“ из Беркасова, КПД „Хавријил Костељник“ из Руског Крстура, КПД „Е. Бревак“ из Бачинаца, КПД „Ђура Киш“ из Шида, КПД из Петроваца, КПД „А. Пушкин“ из Врбаса, КУД „Николај В. Гогољ“ из Куцуре, КПД „Јаким Говља“ из Миклушеваца и други.

Културно-просветни живот се у току следећих година свео на школске представе и програме које су организовали учитељи, будући да су се смењивале и генерације и учитељи у Бикић Долу. КПД „Иван Котљаревски“ престало је да постоји, распуштен је хор, тамбурашки оркестар, драмска секција.

Културни живот се појединачно одвијао о празницима који су били везани више за школу него за неке датуме од значаја за само село. Тако је било све до 1997. године, када је на фестивалу „Червене пупче“ (Црвени пупољак) наступио Бикићанин Зденко Лазор с песмом „Рибар“. На поменутом фестивалу наступило је и КУД „Бикић“, које је за ту прилику окупио учитељ Славко Нађ из Руског Крстура, тадашњи учитељ у Бикић Долу.

КУД „Бикић“ из Бикић Дола 1997. године

Од 14. марта до 30. маја 1997. године рађено је на обнови цркве. У раду су, поред мајстора, учествовали и мештани села, а велику помоћ, како физичку тако и духовну, давао је свештеник Михајло Режак. Обновљена црква је освештана 26. септембра 1997. године, када је наступило и КУД из Бикић Дола. То КУД је кратко време радило, до 1998. године, а наступило је на манифестацији „Червене пупче“ (Црвени пупољак) у Руском Крстуру. У том периоду у Друштву су играли: Дарио Опачек, Зденко Лазор, Бојан Харди, Александар Станковић, Милош Вујанић, Марина Угреновић, Наташа Капушински, Маја Харди, Сања Мајхер, Биља Мајхер, Зорица Пеурача, Јелена Ћелап, Владислава Рудић, Јелена Вујанић, Јелена Веринац и Далибор Јурек. На хармоници их је пратио Мирослав Мајхер.

КПД „Ђура Киш“, како је опредељено у његовом Статуту, у 2007. години почео је да проширује своју делатност и на друга русинска места у шидској општини: укључивао је људе из свих места у секције у Шиду, формирао групе и секције у русинским селима. Тако је на састанку 12. септембра 2007. године договорено да се формира фолклорна група у Бикић Долу; прве пробе почеле су 17. септембра 2007. године. У рад групе укључило се двадесеторо деце, а огромну подршку дали су родитељи и други становници Бикић Дола, посебно Жарка Мајхер, која је сашила један део одеће за мале играче из Бикић Дола. Поред ње, одећу су шиле Верица Јухас из Шида и Ветуна Нађ из Бачинаца, која је направила и фићуле за изворну певачку групу.

Формиран је месни одбор Бикић Дол 2007. године у који су ушли Дејан Бобаљ, Зденко Лазор, Јанко Хнатко, Мирко Мајхер, Јаким Лазор, Мирослав Сокол, Жељко Нађ.

Карпатска липа из Старог краја 2013. године

Плесна група КПД „Иван Котљаревски“ почела је са радом 2007. године, када су у њеном раду учествовали и следећи играчи: Милица Јаш, Рената Болдиш, Верица Крижић, Светлана Лазор, Оливера Тот, Силвија Сокол, Драгана Симановић, Весна Михајловић, Златица Михајловић, Горан Балашћак, Кристина Шолтис, Зоран Шолтис, Тијана Шолтис, Милан Хнатко, Јелена Хнатко, Дејан Михајловић, Жељана Зеџ, Јоована Пеурача, Катарина Бућко, Милица Андрић, њихов уметнички руководилац била је Наташа Цирба.

Друштво је одржало Конститутивну седницу 5. марта 2011. године, и формира-но је самостално друштво КПД „Иван Котљаревски“ Бикић Дол, где је за председ-ника изабран Дејан Бобаљ, подпредседник Јанко Хнатко, секретар Зденко Лазор, председник Скупштине Љерка Сокол.

Од 2011. године, доласком Борислава Барне за кореографа у Бикић До, у КПД „Иван Котљаревски“ су оформљене две групе играча, и то млађа и старија фол-клорна група.

Чланови старије фолклорне групе од њеног оснивања до данас били су: Ми-лица Јаш, Рената Болдиш, Верица Крижић, Светлана Лазор, Оливера Тот, Силвија Со-кол, Драгана Симановић, Весна Михајловић, Златица Михајловић, Горан Балашћак, Кристина Шолтис, Зоран Шолтис, Тијана Шолтис, Милан Хнатко, Јелена Хнатко, Дејан Михајловић, Жељана Зеџ, Јована Пеурача, Катарина Бучко, Милица Андрић, Бојана Барна, Ђорђе Барна, Бранислав Мајхер, Љиљана Пеурача, Маја Харди, Биљана Штефанчик, Ивана Мајхер и Сандра Благојевић. Чланови млађе фолклорне групе су: Милош Шолтис, Никола Пеурача, Ема Штефанчик, Емилија Мијић, Михајло Мијић, Алекса Торма, Јелена Хнатко, Никола Хнатко, Митар Боцко, Жељана Зеџ, Дора Боцко, Жељка Благојевић, Јелица Михајловић, Александар Михајловић, Да-нијел Михајловић, Зоран Балашћак, Уна Мајхер; уметнички руководилац обе групе је Бојана Барна, а кореограф Борислав Барна.

Фолклорне групе су од свог оснивања наступале на свим манифестацијама у шидској општини и смотрама које су организоване за фолклорне ансамбле у Републици Србији. Међу значајним наступима и такмичењима су: наступ на Златибору 2010. године, учешће на општинским смотрама од 2010. године до данас, учешће на Зонској смотри, као и појединачни наступи у Сремској Митровици, Бачинцима, Шиду, Беркасову, Бикић Долу, Новом Саду, Београду, Руском Крстуру, као и многим другим местима у Србији. У току 2012. године уметнички руководицац, којег је послао Национални савет као помоћ у корепетицији и припреми ансамбала био је Јоаким Рац Мими, а музичку пратњу прихватио је Јулијан Рамач Чамо.

Ношњу за старију и млађу фолклорну групу, од 2011. године, када је Друштво почело самостално да ради, као спонзор сашила је Мирјана Барна из Шида.

Лемковска ватра, Ждиња, Република Пољска, 2015. године

Старија фолклорна група КПД „Иван Котљаревски“, као круну свог рада може да наведе да су били представници Републике Србије 2014. године у Стебники (Република Словачка) на прослави 600-годишњице села, а такође и 2015. године на фестивалу Лемковска ватра у Ждињи (Република Пољска). Кореограф фолклорних група био је Борислав Барна, а уметнички руководиоци Бојана Барна и Ђорђе Барна.

Млађа певачка група основана је 2011. године, а као чланови певали су: Силвија Сокол, Кристина Болдиш, Светлана Лазор, Милица Јаш и Татјана Нађ. Млађа певачка група је наступала на општинским смотрама у Шиду, на Зонској смотри у Инђији, а 2012. године су Силвија Сокол, Татјана Нађ и Драгана Глувња-Бабић певале на Бардејовском јармарку у Бардејову (Република Словачка).

Певачка група „Бикићанке“ је први наступ имала 2009. године, када је 4. децембра у селу обележаван Дан Месне заједнице и истовремено Дан ослобођења села. Бикићанке су у то време почеле да раде у оквиру Удружења жена, а морално

их је подржао учитељ Славко Нађ, који је тада радио као учитељ у Бикић Долу. Бикићанке су почеле да наступају и редовно одржавају пробе доласком у Бикић До госпође Драгане Глунџа-Бабић, као и њеног супруга Бојана Бабића.

Бикићанке су наступале на многим фестивалима: у Куцури (2011. године), Руском Крстуру (2014, 2016), Ђурђеву (од 2009. до 2016. године, а 2014. године су добиле специјалну награду жирија), Петровцима (2010. године поводом прославе 60-годишњице КУД „Јаким Харди“), Шиду (од 2009. до 2016. године), а наступале су и на концертима у Бикић Долу, Бачинцима, Беркасову, Шиду, Соту, Новом Саду. Певачка група „Бикићанке“ наступала је и у иностранству, и то у Републици Словачкој самостално 2010. године у Јарабини, и заједно са мушком певачком групом 2012. године у Стебнику и Вишњим Тварошцу, где су приказале на оба наступа традицију и обичаје сремских Русина; 2014. године наступиле су као мешовита певачка група у Републици Пољској, у месту Ждиња на манифестацији „Лемковска ватра“.

Бикићанке су до 2010. године наступале у одећи која је била сакупљена, а с времена на време и позајмљена од КПД „Ђура Киш“ из Шида. Исте године објављен је конкурс Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова, где су Бикићанке на поменутом конкурс добиле 50 хиљада динара. Од добијених средстава купљен је материјал за нову одећу. Одећу и нове фићуле шила је Верунка Нађ из Бачинаца. Новац за шивење обезбедио је Национални савет Русина. Бикићанке су до 2011. године радиле у оквиру Удружења жена, а онда су се прикључиле КПД-у „Иван Котљаревски“, где су самостално као «Бикићанке» певале до 2012. године.

Певачка група „Бикићанке“, Стебник, Република Словачка, 2010. године

Певачка група „Бикићанке“ је имала следеће чланове: Невенка Бобаљ, Жељка Лазор, Јелена Хнатко, Драгица Ромањак, Добрила Штефанчик, Ана Хнатко, Генка Сорочко, Верунка Нађ, Љерка Сокол, Јелица Мајхер; уметнички руководиоца Драгана Глунђа-Бабић. Од 2016. године певачкој групи прикључиле су се и Олгица Лукач и Марија Лончар.

Од 2011. године женској певачкој групи придружује се и новооснована мушка група и на наступима учествују као женска, или заједно обе групе као мешовита певачка група.

Мушка певачка група од оснивања није имала много чланова, то су првенствено били: Јаким Лазор, Данил Штефанчик, Звонко Шолтис, Тихомир Античевић, Данил Нађ, Петро Харвиљчак. Од 2016. године придружили су им се и Владимир Торма, Славко Захорјански и Мирослав Мохнацки. Музичку пратњу обе групе водио је Бојан Бабић, стручни сарадник.

Мушка певачка група, Шифанско културно лето 2014. године

Поред поменутих манифестација и смотри фолклорног стваралаштва, „Бикићанке“ су учествовале на Општинској смотри фолклора и певача, и то од 2012. до 2014. године. Женска певачка група је сама учествовала на Општинској смотри, а од 2013. и у 2014. години наступила је заједно са мушком певачком групом. На Општинској смотри 2013. године пласирале су се на Зонску смотру у Пећинце, одакле даље, исте године, на Покрајинску смотру „Чување традиције Војводине“.

Удружење жена „Бикићанке“, као и део певачке групе у оквиру КПД „Иван Котљаревски“, учествује на Манифестацији „Пришли нам Русадља“, која се организује у Бикић Долу, као и на манифестацијама по позиву домаћина (Сот, Беркасово, Шид, Бачинци, Кукујевци, Љуба, Ердєвик, Голубинци, Инђија, Сремска Митровица, Лаћарак, као и многи други).

Као круна рада мешовите певачке групе, 2015. године снимљен је CD који се зове Хижочко стара (Кућице стара). Међу песмама на русинском језику налази се и неколико песама на језику каквим се некад говорило у Бикић Долу, а који се може чути у Старом крају.

У Бикић Доу такође постоји и секција Друштва за русински језик, књижевност и културу, чији је председник Зденко Лазор.

На почетку 2009. године, у организацији РТ Војводине, а на идеју о. Михајла Режака, у оквиру одржавања традиције Русина у Срему, снимљен је филм Виљијов вечар у Бикич Доу (Бадње вече у Бикић Доу). У поменутом снимању учествовали су сви мештани Бикић Дола који су чланови КПД „Иван Котљаревски“.

Данас у Бикић Доу постоје две културне манифестације: једна је традиционални Русински бал, а друга – традиционални обичај рушења мајског дрвета, манифестација под називом „Пришли нам Русадља“. У обе манифестације укључени су сви чланови КПД из Бикић Дола.

**Манифестација рушења мајског дрвета „Пришли нам Русадља“
(Дошли су нам Духови) 2016. године**

ЛИТЕРАТУРА

1. Биљња, В., Русини у Војводини, Нови Сад, 1987.
2. Дрљача, Д., Руснаци у етнографских записох, Нови Сад, 2006.
3. Зборник радова „Руснаци у Шидзе и околних местох“, Три значни юбилеї, Шид, 2007.
4. Информатор, Руснаци у Србиї, Руски Крстур: Национални савет русинске националне мањине; Завод за културу војвођанских Русина; НВУ „Руске слово“, 2009.
5. Киш, М., Дїдове – приповедки за праунукох, Вуковар, 2009.
6. Kovač, M., Spomenica škole Bikić Dol, 1941.
7. Ковач, М., Капка по капку живот одцека, „Руске слово“, Нови Сад, 1988.
8. Колесаров Ю. Д., Руски народни мена, Монреал, 1979.
9. Константиновић, С., Приче о Русинима, Шид, 1995.
10. Лабош, Ф., „История Русинох Бачки, Сриму и Славонїї 1745-1918“, Нови Сад, 1978.
11. Мудри, В., Бикич Дол найменши, алє найушоренши валал, Руске слово ч. 23-24, Нови Сад, 1995.
12. Мудри, В., Русини у Бикић Долу (1848-1990), Шидина бр. 4, Шид, 1998.
13. Радуловачки, Љ., Мобе, прела и други видови окупљања Русина у западном Срему, Сремска Митровица, Музеј Срема, 2010.

Зденко Лазор

ШКОЛСТВО У БИКИЋ ДОЛУ

Русини су од самог досељења око 1848. године, па до 40-их година XX века, своју децу слали из Бикић Дола у школу у Привину Главу. Ученицима је одлазак на наставу био отежан, посебно преко зиме, јер су морали да газе по мочварама и ливадама да би стигли у школу. Због тога је 1940. године почела изградња школе у Бикић Долу. Иницијатори изградње били су Јанко Лазор са синовима, Михал Хнатко са браћом и родбином, и Михал Страценски. Помоћ за градњу школе дала је држава; земљу где је школа грађена дало је Крижевачко владичанство, а највише су на изградњи радили мештани који су дали радну снагу и превоз, као и додатни новчани допринос. План зграде нове школе урадио је и изградњом руководио инжењер А. Фурк, а предузимач радова је био Ђуро Етенхофен, мајстор из Товарника. Грађевински материјал: цигле и цреп прављени су у сопственој режији, на месту где се налази кућа Јанка Јурека.

Освештање темеља школе у Бикић Долу

Школа у Бикић Долу завршена је 21. децембра 1941. године, када је освештана и отворена. Школу је освештао о. Павле Гвоздановић. У име Министарства просвете школу у Бикић Долу отворио је Славко Ладовић, школски инспектор, који је том приликом у Споменицу школе у Бикић Долу записао: „Dana 21. prosinca 1941. proglasio sam otvorenom pučku školu u Bikić Dolu, općine Berkasovo kotar Šid. Predajući školu preko naroda prvom učitelju Mihajlu Kovaču, molim Svevišnjega da blagoslovi svaki rad, da se u tom hramu prosvjete odgajaju jaki značaji - ljudi tople duše i dobra srca – da svaki rad donese plod, koji bude Bogu na slavu, roditeljima na radost, domovini na korist“. Свечаном отварању присуствовали су и представници државних служби, као и многи Бикићани.

Учитељ Михајло Ковач

Први учитељ у Бикић Долу био је Михајло Ковач из Шида, који је пре отварања школе био постављен по одлуци Министарства наставе број 79930/42. за првог учитеља у Бикић До, али и по својој жељи, као и по жељи самих Бикићана. Школа је имала и први Одбор, председник је био бул Михал Хнатко, а чланови Васиљ Фајфрић, Емил Лазор, Андри Хнатко и Илија Шпрох, а учитељ Михајло Ковач је био секретар.

У нову школу у Бикић Долу су кренули: у 1. разред: Јосип Грус, Ђура Хнатко, Емил Кохут, Јанко Лукач, Штефан Мајхер, Михајло Сокол, Мирон Страценски, Ева Болдиш, Катица Букор, Ирина Хнатко, Љубица Хнатко, Леона Лазор, Љубица Ромањак. У 2. разред: Јоца Цинковски, Ђура Красник, Петар Лазор, Мијо Левенски, Ђура Ромањак, Данил Шолтис, Мирон Шолтис, Катица Болдиш, Јулка Красник, Олга Мајхер, Ана Ромањак, Ана Сокол, Марија Шолтис, Нада Васко. У 3. разред: Никола Хнатко, Јелена Биалко, Ана Догнар, Нада Дупаљ, Катица Хнатко, Јелица Јовановић, Мирослава Јовановић, Веруна Кохут, Нада Мајхер, Иванка Милинковић, Меланија Митров, Ана Шпрох. У 4. разред: Данил Чижмар, Мирон Мајхер, Ђура Страценски, Ксенија Хнатко. У прву опетовицу: Јосип Чижмар, Сил. Фајфрић, В. Хнатко, Ш. Јурек, М. Сокол, Н. Бобал, Р. Догнар, А. и С. Хнатко, А. Јаш, Н. Нађ, Ј. Верешевић.

Ученици првог разреда са својим учитељем 1942. године

Како наводи учитељ Михајло Ковач, школа одмах након отварања није почела да ради због ратних дешавања 40-их година. Школа је коначно почела са радом 12. марта 1942. године по одлуци Министарства наставе број 12800, када учитељ и почиње своју просветну делатност у том селу. Исте године, 6. априла, одржана је заједничка седница два школска одбора, из Бикић Дола и Привине Главе, где је подељен школски инвентар, а такође је одлучено да ће школа у Бикић Долу добити 4 јутра земље. Школа без учитеља остаје 21. априла 1942. године јер је учитељ позван у хрватску војску. Учитељ Ковач пише школским властима да деца не остану без наставе, па на место новог учитеља долази Јосип Торма из Товарника, који у Бикић Долу остаје од маја до краја октобра 1942. године.

Јосип Торма

Ружица Исаковић

Викторија Петрић

Школа у Бикић Долу остаје без учитеља до 10. новембра 1942. године, када на место учитеља долази Ружица Исаковић из Андријеваца. Ратна догађања нису дозвољавала обимнији рад, па се настава одржава само у разреду. Деца због одласка својих очева престају да редовно долазе у школу, па је онемогућено одржавање наставе због малог броја деце. У Споменици је остало забележено: „Škola životari. Cielo prosvjetno nastojanje sastoji se u tome da se deca uvedu u normalno stanje. Učiteljica poduzima sve sa sredstvima koja joj stoje na raspolaganju da se školski rad normalizira, što joj uglavnom i polazi za rukom“.

Школске 1942/1943. године школу завршавају: у 1. разреду од четворо ученика само Иринка Хнатко; у 2. разреду од 9 ученика само четворо, а најбоља ученица је Леона Лазор; у 3. разреду од 17 само осморо, а најбоља је Катица Болдиш, и у 4. разреду од 9 завршавају седморо – најбоља је Катица Хнатко.

У грађанску школу, поред тешких прилика, уписана су и два Бикићана и то: Силвестер Фајфрић и Ђура Страценски.

Из школе у Бикић Долу учитељица Ружица премештена је у августу 1943. године, тако да је школа поново остала без учитеља. Исте године, у децембру, на место учитеља у Бикић Долу долази Викторија Петрић из Адашеваца. До краја 1943. године ради само оно најнужније и колико ратна времена дозвољавају. Школа ни 1944. године није радила стално, а настава је често прекидана због ратних дејстава. Учитељица Петрић је у Бикић Долу радила до 5. јануара 1945. године, када власти враћају учитеља Михајла Ковача у школу у Бикић Долу.

Од 19. јануара 1945. године, до 21. марта 1945. године школа је служила као логор за политичке виновнике, па је тек после тог датума почела са сталним радом.

Са одличним успехом школску 1944/1945. годину завршило је четворо ученика и то: у првом разреду Иван Ковач, а у четвртном разреду Јанко Капушински, Љубица Хнатко и Леона Лазор.

Зграду одржавати су морали становници села, који су помагали и финансијски. Такође је ископан и бунар (бунар су копали Никола Бобаљ ст. и Јанко Бобаљ), за учитеља је направљена летња кухиња у дворишту, а за школску библиотеку је купљено 14 књига.

Ученици су при крају школске године учествовали у заједничком програму у Шиду, где су постигли велики успех, па су чак сами смислили ову песмицу:

*Наш валалчок, гоч найменши
помедзи валали,
та у Шиду пионире
лєм з волю шпивали.*

*Кед утнули “Кандурика”, –
да мурах нє було, –
та кляпканє би зоз сали
аж до нас ше чуло.*

Школске 1945/1946. године учитељ Михајло Ковач је забележио да је школа у лошем стању и да нема ни основних средстава за рад. „Школски намештај састоји се од 9 трошних, климавих ’скамија’, једног столића и столице, ормара, табле без ногара и напола разбијене. Од учила школа нема ништа.“ Ученици нису имали ни основни прибор за рад, као ни књиге које је било тешко набавити. Знање ученика је било слабо због прилика на том подручју, али и због тога што нису били у могућности да одлазе на часове и добију основна знања систематским радом.

У току године учитељ са колегама из Сота, Моловина, Бапске, Беркасова и Привине Главе организује турнеју по тим селима са заједничким програмом и од новца који су добили за тај програм купује књиге за библиотеку. Школску годину са одличним успехом завршавају Иван Ковач – 2. разред и Јанко Капушински, Љубица Хнатко и Леона Лазор – 5. разред.

У школску библиотеку школске 1946/1947. године купљене су нове књиге, захваљујући учитељу, који је продавао производе из школске баште, али и захваљујући мештанима.

Одлични ученици: у 2. разреду Верунка Бобаљ, Марија Кохут, Марија Ковач и Јелка Шпрох, а у 3. разреду: Штефка Сачек и Иван Ковач.

У току 1948. године су ученици, заједно са својим учитељем, посетили изложбе у Црвеном крсту, ишли у биоскоп, одржани су Дани Републике, прослављени Дани Југословенске армије, али су и активно учествовали у прикупљању стакла и гвожђа.

Са одличним успехом школу су завршили: у 4. разреду Иван Ковач, а у 5. разреду Марија Фајфрић.

У школу се 1948. године уписало: у 1. разред – петоро, у 2. разред – петоро, у 3. разред – десеторо и у 4. разред – тринаесторо ученика.

Школска 1948/49. година почела је на време. Ученици су извели представу „Домашња работа“ (Домаћи рад), пионирски хор је учествовао на смотри пионирских хорова у Шиду и проглашен је за један од најбољих. Кроз Бикић До је 24. априла 1949. године ношена Титова штафета, у којој је учествовала и школска омладина.

Ту школску годину су са одличним успехом завршили: Михајло Фајфрић – 2. разред и Верунка Шолтис – 5. разред.

У току идеће школске године настављене су прославе значајних датума у Општини и држави, као и прослава Првог маја заједно са децом из Привине Главе.

Одлични ученици: у 1. разреду Нада Лазор и Анђелка Милинковић; у 2. разреду: Емилко Хнатко; у 3. разреду Мишко Фајфрић; у 4. разреду: Анђелка Чижмар.

Школску 1950/1951. годину са одличним успехом завршавају: у 3. разреду Емил Хнатно, у 4. разреду Михајло Фајфрић.

На почетку школске 1951/1952. године засађене су руже испред школе, Дан ослобођења шиђанска гимназија прославила је у Бикић Долу, организована је екскурзија ученика у Београд. Школска година је завршена са следећим резултатима: са одличним успехом завршили су: Емил Хнатко – 4. разред и Михајло Фајфрић – 5. разред.

По решењу ГКО НС АПВ број 1664/23 VII, досадашњи учитељ Михајло Ковач премештен је у Новио Сад у русинско одељење, а на његово место дошао је учитељ Мирон Роман.

Мирон Роман

Јелисавета Рохал

Владимир Рохал

Од 1. септембра 1952/1953. школске године у тој школи је као учитељ радио Мирон Роман.

Те школске године са одличним успехом школу су завршили: Михајло Хнатко – 1. разред, Јелка Бобаљ – 3. разред, Нада Лазор, Лела Харди и Анђелка Милинковић – 4. разред.

На почетку 1953/1954. школске године у школу се уписало само 19 ученика отако је школа отворена. Учитељ Роман наводи да није било никаквих посебних догађаја значајних за школу, тако да остају само подаци о успеху на крају школске године.

Са одличним успехом школску годину завршавају: Михајло Хнатко – 2. разред и Леона Харди – 5. разред.

У септембру 1954. године у школи је почела да ради учитељица Јелисавета (Славка) Рохаљ, јер је учитељ Мирон Роман био позван на одслужење војног рока. Учитељица је у Споменици школе у Бикић Долу забележила: „Брига и старање о школи је брига свих мештана. Посебну пажњу о раду школе води Одбор. Често долазе одборници и интересују се да ли постоје неке тешкоће у којима би они могли помоћи.“ Настава је организована на русинском само у првом разреду, а од другог на српско-хрватском. „Исто се поставља ради бољег упознавања српско-хрватског језика“.

Учитељица Рохаљ је радила до школске 1962/1963. године, када је у школу на место учитељице дошла Меланија Мудри, као и њен супруг Васиљ Мудри. Учитељица Меланија наводи да у школу иде тридесет шест ученика и да се са сва четири разреда ради истовремено. Учитељ Васиљ Мудри је преузео иницијативу сређивања школе, тако да је масном бојом премазао зидове, а поправио је и ограду око школе.

Меланија Мудри

Васиљ Мудри

У школској библиотеци, у којој је тада било 86 књига, све књиге поређане су по децималној класификацији.

Школске 1963/1964. године у школу су ишла 24 ученика. У току те школске године у библиотеку је купљено нових 36 књига. Од почетка другог полугодишта у школи је уведен предмет Русински језик као факултативни предмет. Часови су одржавани три пута недељно. Ученици су читали часопис за децу „Пионирска захрадка“, у који су и писали.

У току школске 1964/1965. године у школи су активно радиле: хорска, драмска и литерарна секција. Хорска и драмска секција су наступале у Бикић Долу, а литерарна је на конкурс русинског часописа за децу „Пионирска заграда“ добила награду. Руководилац драмске и ликовне секције била је Меланија Мудри, а хорске и литерарне Васиљ Мудри, учитељ у Соту.

У Савет централне основне школе, поред учитељице, ушли су и становници тог места: Ђура Папданко и Силвестер Фајфрић. За председника Савета изабран је Васиљ Мудри.

Учитељица Меланија Мудри је у Споменици школе у Бикић Долу забележила да је у школу школске 1965/1966. године уписан 31 ученик, а идуће 1966/1967. године 34, школске 1967/1968. године 33 ученика, а годину дана касније 27. Те године су две ученице: Меланија Мудри, ученица 4. разреда и Анђелка Дупаљ, ученица 8. разреда, као и Звонко Хнатко, ученик 4. разреда, добили награду „Пионирске заградке“ и два дана били на традиционалном програму „Црвена ружа“ (Црвена ружа) у Руском Крстуру. На поменутој манифестацији добили су награде за литерарне и ликовне радове.

Од школске 1969/1970. до 1974/1975. године настава је одржавана редовно, али је престало записивање у Споменицу. Настава за ниже разреде је укинута 31. августа 1975. године, па су ученици почели да иду у школу у Сот, а зграда школе је коришћена за потребе дечјег вртића.

Учитељица Меланија Мудри прешла је да ради у основну школу у Шид.

Прва васпитачица у Бикић Долу била је Марија Макаји – Бобаљ. Она је радила од школске 1975/1976. до школске 1979/1980. године. Од тог времена – од 1979, па све до 1990. године (у току 10 година) – кроз школу је прошао велики број васпитачица.

На почетку школске 1989/1990. године, након 15 година паузе, поново је отворено одељење нижих разреда, али сада у оквиру Основне школе „Сремски фронт“ у Шиду. Након обновљеног рада школе прве учитељице у Бикић Долу биле су Ана Худак из Бикић Дола и Љиљана Вуковић из Шида, у предшколском одељењу Ивана Бабић из Шида, а затим и васпитачица Мила Игић из Привине Главе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гайдук Лабош, Л., Руснаци у Шидзе 1900-1950, Шид, 2010.
2. Đurčić, R., Bikić Dol, Opština Šid, Geografska monografija, Prirodno-matematički fakultet u Novom Sadu i Skupština opštine Šid, Novi Sad, 1984.
3. Бурчић, Р., Двадесет година Основне школе „Сремски фронт“ у Шиду 1975-1995, Шид, 1996.
1. Жирош, М., Бачванско-сримски Руснаци дома и у швеце (1745–1991) том 1 - 5. Нови Сад: Грkokатоличка парохија Св. Апостола Петра и Павла 1997 – 2003.
2. Зборник радова „Руснаци у Шидзе и околних местох“, Три значни юбилеї, Шид, 2007.
3. Информатор, Руснаци у Србиї, Руски Крстур: Национални савет русинске националне мањине; Завод за културу војвођанских Русина; НИУ „Руске слово“, 2009.
4. Киш, М., Дїдове – приповедки за праунукох, Вуковар, 2009.
5. Kovač, M., Spomenica škole Bikić Dol, 1941.
6. Ковач, М., Капка по капку живот одцека, „Руске слово“, Нови Сад, 1988.
7. Константиновић, С., Приче о Русинима, Шид, 1995.
8. Лабош, Ф., „История Русинох Бачки, Сриму и Славониї 1745-1918“, Нови Сад, 1978.
9. Мудри, В., Бикич Дол найменши, алє найушоренши валал, „Руске слово“ ч. 23-24, Нови Сад, 1995.
10. Мудри, В., Русини у Бикић Долу (1848-1990), Шидина бр. 4, Шид, 1998.
11. Мудри, В., История школи у Бикич Долу, Studia ruthenica ч. 3, Дружтво за русински језик, књижевност и културу, Нови Сад, 1992-1993.
12. Савичин. Д., Манастир у Привиној Глави најстарији на Фрушкој гори (1198-1212), Нови Сад, 2014.
13. Фајфрић, Ж., Летописи села општине Шид, Шид, 2013.
14. Фејса, М., Русини, Руснаци, Ruthenians I (1745 – 2005), Нови Сад: Прометеј, 2006.
15. Хајдук Л. и Хајдук В., „Беркасово од Деспотовца до данас“, Шид, 2003.

Невенка Бобаљ

УДРУЖЕЊЕ ЖЕНА „БИКИЋАНКЕ“ КРОЗ СВОЈЕ АКТИВНОСТИ ЧУВАЈУ ТРАДИЦИЈУ РУСИНА

"Бикићанке" су у почетку, негде 80-их година, радиле као Актив жена. У то време су биле укључене у рад Црвеног крста у разним активностима, као и у организовање прослава 8. марта – Дана жена. Један дужи период имале су паузу, а онда су се поново активирале. Окупиле су се 2004. године и укључиле прво у спортске активности.

*Домаћини спортских игара
2008. године*

*Спортске игре Шид,
2004. године*

На нивоу Општине одржавале су се спортске игре такмичарског карактера. Било је то сваке године у другом селу Општине, а 2008. године су Бикићани били домаћини. Требало је дочекати велики број жена, као друге госте и све организовати по датим правилима. Актив жена, Савет месне заједнице и сви други који су хтели да помогну, дали су свој допринос и све је обављено успешно. За тај труд су те 2008. године добиле специјалну награду за најбољу организацију на општинском нивоу у оквиру свих спортских дешавања.

Специјална награда за најбољу организацију у 2008. години

Године 2007. «Бикићанке» су биле укључене у КПД „Ђура Киш“, као чланице Женске изворне певачке групе. Поред певања, те исте године отишле су на етно-дан у Моровић. Имале су штанд и представљале КПД “Ђура Киш”. Када су виделе како заправо изгледа једна етно-манифестација, знале су шта треба да спреме за етно-сто и решиле да тако нешто ураде и саме: да оснују удружење жена. Тако је и било, договориле су се за датум одржавања Оснивачке скупштине, па је тога дана Актив жена постао Удружење жена “Бикићанке”.

Оснивачка скупштина одржана је 21. новембра 2009. године. Правни акти су били припремљени и усвојени. Све је припремљено за регистрацију у Агенцији привредних регистара. Решење су добиле у марту 2010. године.

За председницу Скупштине изабрана је Драгица Ромањак, а у Управни одбор: 1. Невенка Бобаљ – председница, 2. Јасминка Опачек – заменица председнице, 3. Ана Худак – секретар, 4. Жељка Лазор – члан и 5. Слађана Балашчак – члан.

У Надзорни одбор изабране су: 1. Нада Рудић – председница, 2. Славица Шолтис – члан и 3. Јелица Мајхер – члан.

Због објективних разлога, у међувремену је дошло је неких измена, тако да је на место секретара Управног одбора изабрана Јелена Хнатко, а у Надзорни одбор уместо Јелице Мајхер изабрана је Стојанка Балашћак. Поред набројаних, међу активним члановима биле су још: Љерка Сокол, Марија Болдиш, Ивона Шолтис, Жарка Мајхер, Ана Хнатко, Марина Шолтис, као и Љубица Шолтис, Јелка Папданко, Анђелка Шапина и Невенка Бунтић, које увек помогну када се припремају неке веће етно-манифестације. Такође треба споменути и Верицу Јаш, Миру Боцко, Илонку Мајхер, Миру Икић, Љубу Шолтис, Љупку Крижић, Катицу Јурек и Добрилу Штефанчик, која је била и члан певачке групе. Оне су увек спремне да помогну када су неке веће припреме у селу.

*Међународни дан сеоске жене,
Нови Сад, 2009. године*

*Новогодишњи сајам,
Инђија, 2010. године*

Један од многих задатака Удружења јесте чување русинске традиције, обичаја, језика и песме. Бикићанке су у томе и успеле. Одлазе на многобројне етно-манifestације, где излажу русинска традиционална јела, колаче, као и ручне радове, како својих бака и мајки, тако и своје, које су урадиле чланице Секције везиља.

Без тканог русинског црвеног столњака, као ни без веза на зупце и капушчањика и кромпљањика не иду нигде. У Удружењу нису све Русинке. Неке су удате за Русине, па су прихватиле русинске обичаје, чак и језик и песме, али Бикићанке поштују обичаје и других народа са којима живе заједно, као и њихову кухињу. Припремају и друге разне колаче, па им је и етно-сто прошаран, као и село. Заједно живе, заједно раде, друже се и певају.

Јарабина, Словачка, 2010. године

Етно-дан Шид, 2011. године

Године 2009. у оквиру Удружења жена основана је певачка група “Бикићанке”. Жеља им је била да на тај начин очувају старе русинске песме, као и језик. Прикупиле су ношње, а на њихову велику срећу, у Бикић До су се доселили Драгана Глунђа-Бабић и Бојан Бабић, брачни пар који је заволео Бикић До и Бикићане. Музички образовани, придружили су им се са жељом да их уче певању. Драгана им је уметнички руководилац, а Бојан их прати на хармоници. Радило се, пробе су одржаване, као и данас у солидном континуитету и успели су сви заједно. Дошли су до жељених резултата. Раде непрестано, репертоар им је проширен лепим песмама и наступају на многим музичким фестивалима. Обавезно су у Ђурђеву на фестивалу «Да се не заборави», где су 2014. године добиле специјалну награду стручног жирија. Поред Ђурђева, често су на фестивалу “Црвена ружа” у Руском Крстуру, понекад у Куцури, на манифестацији «Жетва». Учествовале су и на Општинској смотри, два пута су се пласирале на Зонску смотру, а 2014. и на Покрајинску смотру, а биле су и у Врбасу на фестивалу за очување старих песама и обичаја.

Сајам туризма, Београд 2011. године

Међу чланицама Удружења раде и жене из других места Општине где живе Русини. Оне су уједно и чланице Певачке групе, а то су: Верунка Нађ из Бачинаца, Генка Сорочко и Олгица Лукач из Беркасова, као и Марија Лончар из Шида.

Жеља им је била да се обуку у нове ношње, да изгледају лепо, као што су биле Русинке у време када су те ношње биле актуелне. Желеле су да иду гордо, подигнуте главе и – успеле су у томе. Могу да захвале Покрајинском секретаријату за рад, запошљавање и равноправност полова, који им је доделио одређена финансијска средства за куповину материјала за ношње, на основу пројекта који су писали на расписан конкурс. Такође су захвалне и Националном савету русинске националне мањине, као и локалној самоуправи. Посебно наглашавају да је велики допринос дала и Верунка Нађ, која им је сашила ношње.

Бикић До, Духови, 2012. године

Зонска смотра, Пећинци, 2014. године

Локална самоуправа их финансијски помаже како би могле да реализују све планиране активности током целе године; управо зато и опстају уз свесрдну подршку Савета Месне заједнице.

Чланице Певачке групе укључене су у рад КПД “Иван Котљаревски” и представљају Друштво на многим фестивалима, као и разним програмима по другим местима, где су позване. Круна целокупног рада Певачке групе, као и рада њихове уметничке руководитељке Драгане Глунђа-Бабић, јесте CD који су снимили, а музички их прати Бојан Бабић. Задовољни су радом, како Удружења жена, тако и постигнутим резултатима Певачке групе.

Удружење жена, осим чувања традиције и обичаја, кроз радне акције уређује село и брине о очувању животне средине. Саде цвеће, уређују простор испред Дома културе, школе, цркве, као и етно-куће. Просторије у етно-кући су намештене, једна од њих је уређена као соба, како је то било код њихових бака, у другој се налази изложба старих фотографија, а сваке године за Духове, када се у Бикићу одржава етно-манifestација, постављају и неке друге поставке. Удружење кроз своје активности етно-манifestација преноси традицију и обичаје на млађе генерације.

Да се не заборави, Ђурђево 2016. г.

*Прело код Невенке Бобаљ,
Бикић До, 2015. г.*

Још увек раде са великим ентузијазмом и надају се да ће се њихов рад наставити и да будући нараштаји нит традиције никад неће прекинути.

Њихове активности су пропаћене кроз медије, како на телевизији и радију, тако и кроз штампу. Њихов рад су пратили: РТВ1, РТВ2, СТВ, сада и ТВ Коперникус; од штампе: «Руске слово», «Вечерње новости», «Дневник», «Сремске новине» и «Шидске новине».

Знају одакле су, имају своје обичаје, своју традицију, традиционална јела, своју песму и свој језик, имају своју историју, знају да су Русини. И даље желе да чују своје, свој идентитет, а туђе да поштују. Да и даље живе сви заједно у том лепом Бикић Долу и са поносом носе назив: “Бикићанке”.

Етно-сто, Удружења жена "Бикићанке"

Добијени пехари за постигнуте резултате Удружења жена

о. Владимир Еделински Миколка

ГРКОКАТОЛИЧКА ЦРКВА И РУСИНИ У СРЕМУ И БИКИЋ ДОЛУ

О ГРКОКАТОЛИЧКОЈ ЦРКВИ

Гркокатоличка црква је црква која је до тренутка установљења јединства са Западном, Католичком црквом, спадала у групу источних, православних цркава. Када је успостављено јединство по једној од таквозваних «партикуларних унија», један мањи део Источне ушао је у јединство са Западном црквом. Нажалост, истовремено је на тај начин престала да буде део источних цркава.

Од самог свог почетка хришћанство је почело да се развија на два различита начина. Науку који су добили од Исуса апостоли су ширили по разним крајевима света. Међутим, као што је исто семе на другачијој њиви донело другачији плод, тако се и хришћанство другачије примило и развило на Западу, а другачије на Истоку. На Истоку се хришћанство развило на грчком језику и обичајима, а на Западу су језик и обичаји били латински. Већ од тих времена хришћански Исток и Запад су се разликовали по певању, облачењу, писању светих слика и грађењу цркава, а такође и у неким мањим црквеним прописима.

Пошто су апостоли одмах након Христове смрти за хришћане из паганске традиције укинули све старе јеврејске (жидовске) празнике, а нове празнике још нису увели, хришћани су од празника имали само богослужења, а поред тога обележавали су још само дане Исусове смрти и васкресења. Других празника у та прва времена хришћанства није било. Постепено су једне по једне заједнице, расејане по свету, почеле да уводе разне празнике и постове, свака по свом укусу и према својим потребама.

Исус је одредио да се богослужење служи на такав начин да се изнад хлеба и вина изговарају речи претворбе и да се верници затим причесте. То језгро светог богослужења хришћани су у разним деловима света украсили и проширили разним песмама, молитвама и читањима из Библије. Сасвим је разумљиво да је то сваки од њих урадио по свом укусу и у духу својих обичаја. На тај начин развили су се разни начини служења богослужења, а временом су на тај начин настали и разни обреди. Обреде због тога треба разумети као скуп обичаја, односно начина и прописа како се у појединим деловима хришћанства славе верски празници, деле Свете тајне, уређује живот црквене заједнице и тумачи Реч Божија.

Оснивајући своју Цркву, Исус је одредио ствари које код свих ипак морају да буду исте, и тај науку је предао својим апостолима. Због тога Христова заједница има свуда исту веру, исте Свете тајне и исту заједницу.

Иста вера значи да сви хришћани верују у исте верске истине и да имају исто Верују.

Исте Свете тајне, а то су крштење, миропомазање (кризма), еухаристија (причест), покајање (исповест), свештенство, женидба, јелеосвећење (помаст), јесу видљиви знаци невидљивог утицаја Светог Духа.

Иста заједница значи да су све црквене заједнице у свету преко својих владика повезане са римским владиком, наследником св. Петра, којег зовемо Папа. Тиме се потврђује да римокатолици и гркокатолици исповедају исту веру. Једнако моле Верују, једнако се исповедају, једнако добијају разрешење (отпуст грехова) на исповести. Надаље, исту власт коју је Исус пренео на своје апостоле, на гркокатоличке владике преноси Петров наследник, а то је коначна потврда јединства.

РАЗЛИКЕ ИЗМЕЂУ РИМОКАТОЛИЧКЕ И ГРКОКАТОЛИЧКЕ ЦРКВЕ

Иако су Римокатоличка и Гркокатоличка црква у потпуном јединству, оне се и даље разликују по неколико ствари од којих су неке чак и наоко видљиве. Неке од видљивих разлика су:

НАЧИН КРШТЕЊА

Прва видљива разлика огледа се у начину крштења. Гркокатолици се крсте са три прста, као што се крсте данас припадници источних цркава. Крштење са три прста има у себи одређену симболику. Ко се крсти на такав начин, показује да верује у постојање само једног Бога у три Божије особе, а уз то да је Исус прави Бог и прави човек. Историја нам доноси информацију да су се са три прста крстили верници свих цркава, и Источне и Западне.

Верници се данас у Западној цркви крсте са пет прстију, који симболишу пет Исусових рана. По две ране на рукама и ногама су од ексера којима је био прибијен на крст, а пета рана је настала када га је војник пробио копљем.

НАЧИН ПРИЧЕШЋИВАЊА

Међу видљиве разлике спада такође и разлика у хлебу за причест. Западна традиција служи богослужење бесквасним хлебом, а гркокатолици га славе у духу Источне традиције, хлебом са квасцем. У оба случаја користи се хлеб од пшеничног брашна и он у оба случаја након молитве претворбе постаје право Тело и Крв Христова.

На Истоку је до данас сачуван обичај да се сви верници, и свештеник и народ на богослужењу, причесте у оба облика и хлеба и вина. Такву праксу чувају и гркокатолици. На Западу је развијен обичај да се верници причесте само Христовим Телом, а Христовом Крвљу у облику вина причесте се само свештеници.

НАЧИН МИРОПОМАЗАЊА (КРИЗМАЊА)

Причест, крштење и миропомазање су три Свете тајне хришћанске иниција-

ције. Чувајући најстарије црквене традиције, гркокатолици детету одмах након Свете тајне крштења додељују и Свету тајну миропомазања. Западна традиција ту Свету тајну назива «потврђивање», или у народу познату «кризму», а по уведеној пракси те две Свете тајне су раздвојене. Потврђивање се на тај начин додељује нешто касније, када дете напуни четрнаест или петнаест година, како би могло особније да прихвати хришћански живот и на тај начин постало одрастао члан Цркве.

ОДНОС ПРЕМА ОЖЕЊЕНИМ СВЕШТЕНИЦИМА И ЦЕЛИБАТУ

Можда је највидљивија разлика између римокатолика и гркокатолика у томе да се код гркокатолика за свештеника заређују не само они мушкарци који су се пре свештеничког заређења одрекли женидбе, већ и они који су већ ожењени. Ко је једном заређен за свештеника, не може више да се жени, било да је заређен и неожењен, било да је у међувремену постао удовац. Надаље, иако су у првим столећима Цркве владике могле да буду ожењене, отприлике у седмом веку је на Истоку одређено да владика мора бити неожењен.

На Западу је било више одлука о такозваном целибату¹⁰, али је од 12. века одређено да за свештенике и ђаконе важи исти закон као и за владике.

Папа признаје Источној цркви то старинско право да за свештеника може бити заређен ожењен мушкарац. По том праву сваки гркокатолички богослов пре заређивања слободно одлучује да ли ће се заредити и тако остати неожењен, или ће се прво ожени, а затим заредити за свештеника.

РАЗЛИКЕ У БОГОСЛУЖЕЊИМА

По хришћанској традицији, богослужење је установио сам Исус Христос на Последњој вечери. На богослужењу се хлеб и вино претварају у Тело и Крв Христову, који се дарују људима, што је симбол Христове жртве. Богослужење је најсавршенија молитва.

Западни обред еухаристије служи се у такозваној миси. Реч «миса» потиче од латинског израза «*lte, missa est*», што значи «Идите, (јер је) отпуст». Еухаристија се служи у два обреда: Традиционална миса, која се служила до литургијске промене, до Другог ватиканског сабора, а служила се само на латинском језику, и Нова миса, која се служи од литургијских промена касних 1960-их година, а која се може служити на народним језицима.

Гркокатолици служе Свету литургију у словенско-византијској традицији која се служи на старословенском језику, а која је богата симболиком и честом употребом тамјана. У служби се од музике сме употребљавати само људски глас, који је због тога на Истоку богато развијен.

На Истоку постоје три облика по којима се служи еухаристија. Најчешће се служи литургија св. Јоана Златоустог, затим литургија св. Василија Великог, која се служи десет пута годишње, и Служба претпосвећених дарова, која се служи средом и петком у Ускршњем посту.

¹⁰ Целибат – уздржавање од брака

РАЗЛИКЕ У АРХИТЕКТУРИ И НАЧИНУ УРЕЂЕЊА ЦРКВЕНОГ ЕНТЕРИЈЕРА

Постоји још једна видљива разлика између Истока и Запада, и то у грађевинарству. Уколико за то постоји могућност¹¹, основа цркве се гради у облику грчког крста, а то је крст коме су сви краци једнаки. На кров тако изграђене цркве постављају се куполе, а у цркви израђује мозаик.

Надаље, уколико им прилике дозвољавају, гркокатолици још увек негују традиционални облик где је простор за вернике у цркви раздвојен од светилишта преградом која се зове иконостас. То је традиција каква на Западу не постоји. Појам «иконостас» потиче од грчке речи εἰκονοστάσι(-ον) – иконостаси(-он), која у преводу значи: место за иконе. Ваћ сам назив потврђује нам да иконостас служи како би на њему стајале иконе. Иконе изложене на иконостас служе да се на видљив начин представе особе и догађаји из Старог и Новог завета.

Гркокатолици данас

На крају овог кратког осврта, подсетимо се само да је након завршетка Другог ватиканског концила Црква почела да позива источне католике да буду поносни на своју традицију, јер «Црква дише са два плућна крила» (Источним и Западним), рекао је папа Јоан Павло II. Традиција источних цркава је саставни део Христовог наслеђа, па зато треба настојати поновном уједињењу које је прекинуто 1054. године.

Гркокатолици својим присуством већ стотинама година непрекидно потврђују да је уједињење могуће и да се вера може славити у два, па и више обреда.

РАЗЛИКЕ ИЗМЕЂУ КАТОЛИЧКЕ И ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

За боље разумевање односа у Цркви, важно је упознати се са разликама између Православне и Католичке цркве. Давне 1054. године, када су кардинал Хумберт де Силва и цариградски патријарх Михајло Целулариј, један другог екскомуницирали из Цркве, читава Црква се поделила на Западну и Источну. У наступајућим вековима Цркве су се развијале свака за себе, и то чак до нивоа да је свака Црква за своју идентификацију добила и нов назив. Источна црква је названа Православна, а Западна (Римо) Католичка црква.

Самостални развој сваке Цркве изазвао је бројне разлике у литургијском, дисциплинском и догматском учењу. Подела између Цркава расла је до XX века, када је почело да се ради на дијалогу зближавања међу Црквама. Историјски моменат био је 5. и 6. јануара 1964. године, када су се срели цариградски патријарх Атенагора и папа Павле VI на Маслиновој гори у Јерусалиму и када је годину дана касније повучена «анатема» по којој је једна Црква екскомуницирана из друге Цркве.

¹¹ Холошній, Б. История будованя рускокрестурскей церкви по архивних документох у Бечу. У: Русини/Руснаци/Ruthenians (1745–2005). Нови Сад: Прометей, 2006. Аутор, представљајући документа из Архива у Бечу, приказује и извештај Јулија Вајсенбаха, администратора Краљевске коморе из Сомбора, који је 9. августа 1777. године прегледао стање у крстурској цркви како би могао да да предрачун за градњу нове цркве. Између осталог, у свом извештају господин Вајсенбах пише: «Крстурска гркокатоличка парохија се (већ) побринула и за план нове цркве у грчком стилу» (мисли се на цркву са куполом), «према плану који је тој заједници израдио један мајстор-зидар, за њену изградњу је било потребно 9,969 форинти и 57 крајцара». «Али», пише даље Вајсенбах, пошто је било наложено да се не узимају у обзир цркве са куполама, «ја предлагам једну другу, и то ону под бројем 3, за коју постоји нацрт у Братислави. Та црква би била јефтинија...».

За даље кораке приближавања Црква било је неопходно да се тачно дефинише које су то главне разлике међу Црквама. За тај дијалог је 1969. године основана Мешовита међународна комисија за теолошки дијалог међу Католичком црквом и православним црквама у целини». Тако је дефинисано да данас у доктриналном учењу Црква постоје следеће разлике: 1-2) Излагање Светог Духа и уношење Филиокве у «Верују», 3-4) Примат и непогрешивост папе, римског владике, 5) Непорочно зачеће Марије, 6) Облик пресвете Еухаристије, 7) Учење о чистишту (митарству).

ИЗЛАЖЕЊЕ СВЕТОГ ДУХА И УНОШЕЊЕ ФИЛИОКВЕ У «ВЕРУЈУ»

Црква у почетку учи да Бог има једну природу, али да у себи има три Божанске особе. У настојању да одбрани наук о Богу, Црква је на Никејском сабору 325. године дефинисала да све три особе у Богу имају исту природу. Свети Дух излази из једне природе која је идентична и код Оца и код Сина. Отац ту природу има од самог себе, он је није добио ни од кога. Он је без почетка. Та природа прелази рођењем на Сина. Проблем је остао да није дефинисано како та природа прелази на Светог Духа. Сабор је тај начин назвао излагање, а није дефинисао да ли Син има неку улогу у том излагању.

Теолошка размишљања донела су неколико дефиниција око излагања Светог Духа. Временом је на Западу прихваћено да Дух Свети излази од Оца и Сина, а на Истоку да Свети Дух излази само од Оца, иако дозвољава да то може да буде преко Сина, или по Сину. Такве формулације је свака Црква увела у своју варијанту «Верују».

ПРИМАТ И НЕПОГРЕШИВОСТ ПАПЕ, РИМСКОГ ВЛАДИКЕ

Христова Црква је по замисли самог Исуса Христа хијерархијски, монархијски уређена. То значи да је једна особа субјекат највише власти. На Западу, равнајући се према Христовим речима: «Ти си, Петре, стена, и на тој стени ћу саградити Цркву моју и врата паклена је неће надвладати. Даћу ти кључеве Царства небеског. И што ћеш звезати на земљи, биће звезано и на небу; а што ћеш развезати на земљи, биће развезано и на небу.» (Мт 16, 18-19) У Јеванђељу од Јоана видимо како је Исус дао Петру ту власт. «Када су доручковали, Исус је рекао Симону Петру: 'Симоне Јонин! Да ли ме волиш више него ови?' Каже му: 'Да, Господе, ти знаш да те волим.' Каже му: 'Паси јагањце моје.' Каже му поново по други пут: 'Симоне Јонин, да ли ме волиш?' Каже му: 'Да, Господе, ти знаш да те волим.' Каже му: 'Паси јагањце моје.' Каже му по трећи пут: 'Симоне Јонин, да ли ме волиш?' Растужио се Петро што му је трећи пут рекао: 'Да ли ме волиш?' – и каже му: 'Господе, ти све знаш, ти знаш да те волим.' Каже му [Исус]: 'Паси овце моје.'» (Јо 21, 15-18)

Католичка црква сматра да су те речи Светог писма темељ власти Петровог наследника, данас папе римског. Истовремено, православне цркве сматрају да се преношење власти није односило само на Петра, већ на све апостоле. По њиховом тврђењу, Исус је преко Петра означио епископално хијерархијско уређење Цркве.

Надаље, папина непогрешивост је проглашена на Првом ватиканском сабору 1870. године. Ту се не ради о његовој личној непогрешивости, јер је он као човек подложен искушењима и греху, већ о непогрешивости учења. Свети Дух води Цркву, а Црква веома савесно припрема такве званичне изјаве о својој науци.

НЕПОРОЧНО ЗАЧЕЋЕ МАРИЈЕ

Непорочно зачеће Марије се не односи на благовест, односно на моменат када је архангел Гаврило обавестио Марију да ће зачети Исуса по Светом Духу, већ управо на зачеће Марије у утроби њене мајке Ане, које се десило на потпуно природан начин.

Специфичност зачећа Марије, за разлику од свих других људи који су у моменту зачећа засенчени прародитељским грехом, је у томе да је Марија очувана од прародитељског греха, због чега је њено зачеће било безгрешно, или непорочно. Догма каже: «Пречиста Дева Марија је у првом тренутку свог зачећа била, по посебној милости и привилегији свемогућег Бога, а за заслуге Исуса Христа, Спаситеља људског рода, очувана од сваке мрље (последича) прародитељског греха.»

Хришћански Исток само делимично прихвата науку о непорочном зачећу. Они сматрају да Марија, управо због тога што је представник људског рода, мора да буде на неки начин идентична са људским родом, мора да има све оно што има сваки човек, па онда и прародитељски грех, а од тог греха је очишћена у моменту благовести.

ОБЛИК ПРЕСВЕТЕ ЕУХАРИСТИЈЕ

Наука о пресветој Еухаристији се код Западне и Источне цркве разликује и у погледу материје и у погледу облика Еухаристије.

За материју Еухаристије на хришћанском Истоку користи се хлеб са квасцем, а у Западној цркви се употребљава бесквасни хлеб. Уједињени источни хришћани такође користе квасни хлеб. То значи да Католичка црква признаје да се за Еухаристију може употребљавати и квасни и бесквасни хлеб.

Много је већа разлика у погледу облика Еухаристије. То је такозвани проблем епиклезе. Као облик Еухаристије узимају се речи Исуса Христа које је изговорио држећи хлеб и вино у својим рукама на Тајној вечери: «Ово је тело моје... Ово је крв моја...». Учење је да се на те речи супстанца хлеба мења у супстанцу Тела Исусовог, а супстанца вина у Крв Исусову, иако спољашњи атрибути остају непромењени.

Почев од XVI века, воде се расправе међу теолозима који се не слажу да ли је за ту промену нужна и молитва позивања Светог Духа – епиклеза.

Може се рећи да би теолошки разговори требало да буду превазиђени након завршетка Другог ватиканског сабора, када је Западна црква у своју литургију увећала молитву Светом Духу, за коју би се могло рећи да је епиклеза.

УЧЕЊЕ О МИТАРСТВУ (ЧИСТИЛИШТУ)

Теолошко учење о «последњим стварима», које обухвата питање суда, смрти, неба и пакла, при Западној и Источној цркви је идентично. Разлика се јавља када је у питању наук о митарству (чистицишту) и о суду који следи одмах након смрти, како то учи Црква на Западу. Темелј учења о том суду Западна црква ослања на речи Светог писма у Јеванђељу од евангелисте Луке који, описујући распеће Исуса, спомиње разбојника који је разапет на крсту са Исусове десне стране. Разбојник је препознао Исуса, па га је замолио: «Исусе, сети ме се када дођеш у своје Царство», а он му је одговорио: «Заиста ти кажем, данас ћеш бити са мном у рају». (Лк 23,42-43)

Исток не признаје награђивање одмах након смрти и после посебног суда, већ учи да ће се то десити тек након ускрснућа мртвих и након последњег суда. Ипак данас на Истоку постоји већи број теолога који сматрају да после смрти постоји посебан суд, иако до XVI века у литератури о томе нема никаквих трагова.

Исток надаље учи да се душе у митарству не чисте у ватри, или да чистициште уопште постоји. Из перспективе Западне цркве се онда поставља питање: ако митарство не постоји, чему онда молитве за покојнике. Оним душама које су у вечној срећи молитве нису потребне, а оним које су вечном несрећи – не могу да помогну.

Учење да ватра чисти, Западна црква такође ослања на Свето писмо и евангелисту Луку. У јеванђељу Исус прича причу о богаташу и сиромашном Лазару. После смрти богаташ је завршио у аду или шеолу, месту зла и проклетства. Ту богаташ моли Авраама: «Оче Аврааме, смилуј се на ме и пошаљи Лазара да умочи крајичак свог прста у воду и расхлади ми језик, јер се јако мучим у том пламену.» (Лк 16, 24)¹²

Набројане разлике обухватиле су најважније разлике које деле Источну и Западну цркву, а које стоје као препрека поновном уједињењу. Истина, разлика нема много, а и већина њих је таквог карактера да не би требало да представљају препреку на путу ка уједињењу двеју теологија.

О РУСИНИМА УОПШТЕ

Највећи део Русина у Бачкој и Срему пореклом су са територије Угарске. Данас је то територија источне Словачке, североисточне Мађарске и Закарпатске области Украјине. Мањим делом су то потомци оних Русина који су се у другој половини XIX века досељавали у Срем са оне стране Карпата, са територије Галиције. Истина, највећи део Русина у Угарској (данас у Словачкој и Мађарској) потомци су оних Русина који су се вековима пресељавали са друге стране Карпата, из Галиције, тражећи у Угарској боље услове за живот.

Када су се границе Мађарске краљевине крајем XIII века прошириле до врхова Карпата, део Русина који су ту живели, нашли су се у њеним границама, у североисточним жупанијама. Али захваљујући непрекидном процесу, понекад слабијег интензитета, понекад снажнијег, пресељавањем русинских колониста са друге стра-

¹² Роман Миз, Основи екуменизма, с.150–161.

не Карпата од XV до XVIII века у североисточним деловима Угарске формирају се многобројна русинска насеља. После поделе Пољске крајем XVIII века између Руске Царевине, Пруске и Аустрије, Галиција, у којој је живело скоро два милиона Русина, припала је Аустрији. У време распада Аустро-Угарске 1918. године у њој је било око 4,5 милиона Русина односно Рутена, како су их у држави званично називали. Највећи део Русина је живео у аустријском делу државе, у Галицији и Буковини, и они су од друге половине XIX века све више прихватили име Украјинац и украјинску националну оријентацију. У Угарској је било око 400.000 Русина, али су они већ добрим делом били захваћени асимилацијом и све више су се изјашњавали као Мађари гркокатолици.

После Првог светског рата територије Угарске, на којима су живели Русини, подељене су границама нових држава: највећи део припао је Пољској, а мањи делови су припојени Чехословачкој, Мађарској и Румунији.

Русини у Бачкој представљају најстарију русинску дијаспору која је око средине XVIII века настала изван историјских русинских/украјинских етничких територија.

Након пораза и повлачења Отоманске империје из Бачке, Срема и Баната 1699. године те земље су биле прикључене Хабсбуршкој монархији. Власти у Бечу су желеле да на јужне границе Монархије у што већем броју населе Немце. Међутим, за такве подухвате ширих размера после вођења дугогодишњих ратова у државној каси није било новца. Због тога је касније дозвољено насељавање у Бачку и припадницима других народа, Мађара, Словака и Русина. Тако су се средином XVIII века у Бачку почели досељавати Русини гркокатолици из североисточних области Угарске, који су имали право слободног пресељавања (*ius liberae migrationis*). Организовано насељавање Русина у коморско насеље Крстур, тада ненасељен (*dessolata possessio Keresztur*) почело је 1751., а у Куцуру – 1763. године.¹³

РУСИНИ НА «ДОЊОЈ ЗЕМЉИ»

Живот Русина у Куцури и Крстуру није био лак. Наталитет у селима је био висок, број становника се брзо повећавао, а површине обрадивог земљишта су остале исте. Властелинство није испоштовало према њима обећање да ће им доделити додатне површине земљишта, ако се њихов број значајније увећа. Поред тога, оба насеља су често трпела од подземних вода. Такве прилике су их приморавале поједине породице да се ло исељавају и траже нове крајеве за становање, који би по положају били виши и на тај начин сигурнији од подземних вода. Међу првим местима где су се Русини из Крстура и Куцуре почели насељавати већ 60-их година XVIII века био је Нови Сад. Због могућности да се нађе посао и зарада у Новом Саду и његовој околини, број Русна у граду се полако повећавао тако да је за њих 1780. године основана гркокатоличка парохија – трећа на овим просторима.¹⁴

¹³ Gavrilović, S. Rusini u Bačkoj i Sremu od sredine XVIII do sredine XIX veka, *Godišnjak Društva istoričara Vojvodine, Novi Sad*, 1977, 153–154.

¹⁴ Федор Лабовш, *История Русиных Бачкей, Сриму и Славониі 1745-1918*. Вуковар, 1979. с. 280.

ГРКОКАТОЛИЧКА ЦРКВА И ДОСЕЉАВАЊЕ РУСИНА У СРЕМ

За гркокатолике на територији бивше Југославије, а то су данас гркокатолици у Хрватској и Русини у Бачкој и Срему, важан је 17. јун 1777. године, када је папа Пије VI (1775-1799) булом *Charitas illa* (та љубав) основао самостално гркокатоличку епархију са седиштем у Крижевцима. У декрету се између осталог види да је епархија основана не само за хрватске гркокатолике, већ и за «Рутене». Исте године у октобру је у Бечу издат царски фондациони декрет у вези са оснивањем Крижевачке епархије. Поводом генералне скупштине Сремске жупаније, дана 20. маја 1778. године, тај декрет је у Вуковару и јавно прочитан. Између осталог, у декрету се помиње да је Крижевачкој епархији за издржавање додељено имање у Шиду и Беркасову¹⁵. Први крижевачки владика Василиј Божичковић је на том имању почео да гради такозвану Летњу владичанску резиденцију, чија је изградња завршена 1780. године.¹⁶

Летња владичанска резиденција у Шиду

Папина була *Charitas illa* је значајна и због тога што помиње две русинске парохије. То су парохије у Крстуру и Куцури. До те године крстурска и коцурска парохија припадале су под римокатоличку архиепископију Калочи, у Угарској, а друге русинске гркокатоличке парохије у тим крајевима још увек нису биле основане. Калочка архиепископија се добро односила према верним гркокатолицима у Бачкој, настојећи да њихове обредне проблеме решава у договору и сарадњи са представницима грекокатоличке Мукачевске епархије, под коју су ови Русини спадали пре свог досељавања у Бачку. Из Мукачевске епархије су долазили у Крстур и Куцуру први свештеници, одатле су доносили црквене књиге и друге црквене утвари¹⁷.

¹⁵ о. Роман Миз, Живот чече и капка, „Руске слово“, ГКТ парохија Нови Сад 2010. с. 18.

¹⁶ о. Михајло Малацко, Религијно-духовни живот у Шидзе (1803-2003), У: Руснаци у Шидзе и околних местох, Шид Passoprint Руски Керестур 2007. с. 36.

¹⁷ о. Роман Миз, Живот чече и капка, „Руске слово“, ГКТ парохија Нови Сад 2010. с. 11.

НАСЕЉАВАЊЕ У ШИД

У лето 1802. године, на позив владике Силвестера Бубановића, једна делегација из Крстуре отпутовала је у Крижевце на преговоре са управом епархије о условима за насељавање на имање у Шид. Те јесени су будући досељеници дошли у Срем и ту на својим њивама посејали жито, а затим се вратили назад у Крстур да презиме.¹⁸

Забележено је да се у пролеће 1803. године у Шид доселило 40 русинских породица, заједно 210 особа, и сви су били гркокатолици. На попису из 1810. године их има 315 душа, а 1828. већ 397. Иако су договорени услови под којима су се Русини досељавали у Срем били мање повољни од услова под којима су се њихови преци досељавали у Крстур и Куцуру, они најсиромашнији, који нису имали земље, били су приморани да прихвате оно што им је давало наду на боље услове живота. Због тога је број насељених био релативно стабилан и, како пописи показују, почео је чак и да расте.¹⁹ Ускоро је толико нарастао да је већ 1810. године у Шиду основана парохија Преображења Господа нашег Исуса Христа. То је прва русинска, гркокатоличка парохија у Срему, а четврта на тим просторима.

ДОСЕЉАВАЊЕ У БИКИЋ ДО

Ново повећање гркокатоличког становништва у Шидској парохији догађа се после 1848. па до 1880. године, када се на њено подручје досељавају гркокатолици директно из праве Хорњице, због чега су их Русини из првих миграција назвали Хорњаци.

Нови досељеници су долазили из североисточне Угарске, из Шаришке жупаније, на потесу од Прешова до Бардејова и Зборова, са некадашњег властелинства званог Маковица. Према књигама венчаних, досељеници у Срем потичу из ових места: Љуботин, Чирић, Руска Воља, Обручне, Остурња, Ленортов, Снаков, Храбске, Герлахов, Куров, Габолтов, Петрова (Питрова), Фричка, Цигелка, Тварожец, Регетов, Варадка, Пољанка, Малцов, Луков, Венеција, Лавов, Лавовска Гута, Кијов, Љутина (Љутица), Олејников, Печовска Нова Вес, Кружљов, Криве, Богљарка, Криже, Тарнов, Рихвалд, Хервалтов, Кљушов, Решов, Кобилов, Јановце, Мирошов, Трочањ (Трутјан) и Бардејов, али и других места. Заједно са Горњацима, у Срем се досељава и мањи број Лемка са друге стране Карпата.²⁰

Пресељеници се досељавају на падине Фрушке горе, због чега се може чути и назив Фрушкогорски Карпати, и на територију српског манастира Привина Глава у Вуков До.

Међу њима су били: Васиљ Брчак, Јанко Кунц, Јанко Кузма, Микола Гоч, Васиљ Фигнар, Јанко Мохнацки, Михал Бобаљ, Микола Фајфрић и други. Ускоро, у другом таласу 1877. године, досељавају се и Јанко Страценски, Јанко Лазор Беочински (служио је код Беочина, па су га тако назвали), Јанко Рохал, Митро Сокол, Михал Хнатко (Биљак) и Јанко Хнатко (Црни). Касније су забележена и презимена као што су: Сорочко, Гаљачко, Лобовчак, Кривјан, Дупаљ, Хруст, Перунски...

¹⁸ Јанко Рамач, Руснаци у Шидзе, У: Руснаци у Шидзе и околних местих, Шид Passo-print Руски Керестур 2007. с. 28.

¹⁹ Исто, 29.

²⁰ Мирон Жирос, Руснаци (Горњаци и Лемки) у Српске, У: Руски календар 1991. рок, НВРО Руске слово Нови Сад, с. 90.

Насељавања је било и у друга места на Фрушкој гори, као што су Пиштинци (Стара Бингула), Куња гора (Рохал база), Беркасово, Сремска Митровица, Манђелос, Мартинци, Беочин и друга манастирска имања.²¹ Новодосељени Хорњаци-Лемки који су били даље од Шида и парохије, убрзано су губили и језик и обичаје. Многи су говорили српски, али су се још дуго држали као Русини. Та појава одржала се до данас, када више стотина Русина прича српски, а и даље себе сматра Русинима.²²

Међутим, поменути досељеници на имању православног манастира били су зачетници процеса који ће с годинама тешког рада и сложног живота изградити једно лепо сремско село, данас познато као Бикић До.

ВЕРА У ЖИВОТУ ДОСЕЉЕНИКА

Преселивши се на Доњу земљу, Русини се не одричу своје вере. Вера је била важна за њихов живот, што се да наслутити на основу више елемената њиховог живота. Не само по пословицама као што су „без Бога, ањи до пор(л)ога“, али и по конкретном животу. На пример, одмах по доласку, досељеници праве звонару на имању које је за то поклонио Васиљ Брчак. Звонара није била велика, али је осим неопходних оглашавања, имала функцију и мале црквице у којој је неколико пута годишње служено богослужење. Унутар звонаре је било места само за једно звоно, олтар, свештеника, црквењака, звонара, појца и татора, а сав присутан народ је стајао напољу под отвореним небом.

Крижевачки владика Јулиј Дрохобецки је 1903. године, обилазећи своје имање у Шиду и Беркасову, посетио и Русински До и малу звонару. Тада се појавила идеја да се у Русинском Долу направи црквица. Радови су ускоро почели. Владика је на свом имању, на излазу из Беркасова према Шиду имао качару²³ на коју се годинама довозила десетина прикупљеног рода. На том месту се пекла и ракија, а тај посао се понекад одужио чак и до Великог поста. Ту качару, али и крчму која је била тик уз њу, владика је дао да се поруши, па је добио много добрих цигала. Тада је за градњу цркве у Русинском Долу поклонио 2 000 цигала и 200 форинти. Био је то почетак радова.

На Годишњој скупштини почетком 1904. године Русини су се договорили да ће дати новаца колико буде било потребно, циглу, дрво, грађевински материјал, песак, креч и превоз. Погодили су се са предузимачем Леонардом из Шида да почне са радом и да им до јесени преда кључ. Темеље цркве освештао је шидски парох о. Кирил Дрогобецки. Посао је текао како треба, тако да је већ 11. септембра 1904. године на торањ стављен и крст. Завршена црквица освештана је 28. августа 1904. године, у част Богородице. Испочетка је црква вођена као филијала шидске парохије, а од 1919. године припадала под новоосновану парохију у Беркасову.

21 Мирон Жирош, Руснаци у Шидзе и борба за управну самостойносц-автономносц, У: Руснаци у Шидзе и околних местох, Шид Passo-print Руски Керестур 2007. с. 61.

22 Исто, страна 65.

23 Врста шупе

Послови око изградње цркве показали су посебну слогу каква постоји међу Русинима у Русинском Долу. Тако је помоћ, поред поменуте помоћи и давања за изградњу нове цркве, стизала и из домаћинства. Продајући млеко и масац, домаћинства су део зараде даривала за цркву. Због тога је у народу до данас остала пословица да су Бикићани своју цркву направили од млека и маслаца. Прилика је сада да се нагласи како се и данас у селу прича да је тадашњи црквени тотор Јанко Страценски ишао по помоћ за изградњу цркве и по црквене књиге за богослужење чак у Стари крај.

ОБНАВЉАЊЕ ЦРКВЕ

Залагања беркасовачког пароха о. Михајла Режака 1994. године да се обнови црква у Бикић Долу благословио је крижевачки владика кир Славомир Микловш. Детаљним прегледом утврђено је да је обнова потребна од земље до крста. Тако је и било. На почетку је обијена фасада до здравог слоја, местима је то било високо и три метра.

Обнова цркве 1994. године

Затим, када су се зидови осушили, фасада је комплетно обновљена. На кров је стављен нов цреп и бакарни лим, олуци за кишницу, а око цркве изливена је бетонска стаза. Када се захваљивао, парох је потврдио да су након више од месец дана рада поред мајстора Жељка Ходобе из Митровице, ипак највећи терет поднели парохијани: мушкарци који су поред мајстора радили на мобу, жене које су кувале за све, али и конкретни новчани прилози што из села, што од расељених Бикићана или других донатора. Тим сложним радом обновљена црква заблистала је као украс читавог краја, потврђујући свој народни назив «Лепа као ускршње јаје», или «Бела лепотица».

ОСНИВАЊЕ АПОСТОЛСКОГ ЕГЗАРХАТА

Од 2. новембра 2003. године, када је читањем буле папе Јоана Павла Другог на свечаној Архијерејској литургији у Руском Крстуру проглашен Апостолски егзархат за гркокатолике у Србији и Црној Гори са седиштем у Руском Крстуру и интронизован Георгиј Џуцар за апостолског егзарха, тим догађајем је крстурски храм св. о. Миколаја подигнут на степен катедралне цркве, а нови егзархат стављен под директну власт Апостолског престола.

Катедрална црква св. оца Миколаја у Руском Крстуру

Од тог догађаја, парохије које су припале Апостолском егзархату више не припадају Крижевачком владичанству. Међу њима и парохије у Срему, а тиме и верници у Бикић Долу.

ЦРКВА УКРАШЕНА НОВИМ ИКОНОСТАСОМ

Иако је црква у Бикић Долу освештана још давне 1904. године, никада у њој није био направљен иконостас какав би јој пристајао. Преломни моменат био је на почетку 2011. године, када је на иницијативу Црквеног одбора, пароха о. Владимира Еделинског Миколке и владике кир Георгија Џуцара, заједно одлучено да се може почети са планирањем радова на пројекту који је још 2010. године предложио тадашњи парох о. Јозеф Селин.

Размишљало се и планирало још две пуне године. Због тога су ту активност и залагање препознали и многи други људи из села и почели се јављати да желе да помогну. Помоћ нису нудили само Бикићани, већ и многи познати и непознати добротинитељи из других места, па и из других држава. Овом приликом треба истаћи да је помоћ стизала чак и из такозваног «Старог краја», из Словачке, из места Стебник, Решов, Вишни Тварожец, Герлахов, Бардејов и Камјонка.

Иконостас у цркви Успенија Пресвете Богородице

ЗНАЧАЈ ИКОНЕ И ЊЕНА ДУХОВНА ПОМОЋ

Велики значај овог догађаја је чињеница да се без иконостаса не може замислити ентеријер једне цркве у којој се практикује и служи Источни обред. Присуство иконостаса у цркви има практичан литургијски и дубок духовни значај за богослужење. Због тога је важно познавати и разумети смисао, садржај и карактеристике иконостаса.

Појам «иконостас», како је већ речено, потиче од грчке речи εἰκονοστάσι(-ον) – иконостаси(-он), што у преводу значи: место за иконе. Појам «икона» (на грчком језику εἰκών – икон) значи: слика или личим. Он означава слике које се поштују у источним црквама. Појам икона у преводу може да значи света слика.

Важно је разумети да не може било која слика да буде икона. Првенствено, да би написана слика могла заиста да постане икона, мора да буде посвећена. Слика која није посвећена, не може и не сме се поштовати као икона јер би то могло да прерасте у идолопоклонство. Због тога, чим је иконописац Ратко Торма из Беркасова насликао иконе и оне биле постављене на иконостас, владика Георгиј Џуџар, на празник Сошествија Светог Духа 2013. године, дошао је у Бикић До како би у посебном обреду посвећења освештао и иконе и нов иконостас. Том приликом био је присутан народ и гости из земље и иностранства, али и више свештеника из Егзархата и Крижевачког владичанства.

Израда иконостаса у цркви Успенија Пресвете Богородице стоји пред нама као добар пример да заједница верника, када уједини своје снаге, може да изгради и неке од најлепших споменика вере, културе и уметности.

Сошествије Светог Духа 2013. године

ИЗГРАДЊА ПАСТОРАЛНОГ ЦЕНТРА

Силније и надахнутије молитве пред новим иконостасом за слогу и заједништво које у том селу носи вернике већ толико година, поново су услышене. Радови на изградњи Пасторалног центра потврђују и речи из проповеди владике кир Георгија Џуџара, који је освештао новоизграђен центар: „Бикићани не заборављају своје претке и надају се да ће нова поколења спомињати и њихову слогу и добра дела”.

Пасторални центар

Дух слоге, исти онај дух који је пре више од сто година надахнуо владику Јулија Дрогобецког да помогне Бикићанима око изградње цркве, сада је надахнуо и владику кир Георгија Џуџара да помогне око изградње Пасторалног центра. Године за изградњу нису најповољније, па се помоћ тражи на многим местима, па чак и у иностранству. Помоћ која је стигла, изненадила је све. Тамо где би се рекло да нико никада није чуо за Бикић До, Дух Божији надахнуо је добротинитеље и помоћ је стигла из Немачке, Америке, па чак и из далеке Аустралије, а помогла је и Република Србија. За потребе верника, којих у селу нема више од триста душа, објекат од 130 квадратних метара је сасвим пристојан.

Пасторални центар ће омогућити састајање и младих и старијих. Потребе су разноврсне – од одржавања часова веронауке и другог рада са младима, до састајака Црквеног одбора, ручкова, примања гостију, али и за друге намене.

Завршни радови у Пасторланом центру, а то је завршавање грејања и прављење намештаја, одложени су до прве одговарајуће прилике која се указала већ крајем 2016. године, када је реализован пројекат грејања зграде по систему топлотиних пумпи ваздух-вода и направљен потребан намештај.

ОСВРТ У БУДУЋНОСТ

Организовање Дана Русина 17. јануара, који се 2017. године планира у Бикић Долу, делимично је поклопљено са великим радовима на реновирању црквене зграде. До краја октобра реализовани су пројекти које је подржала Република Србија, па су завршени радови на подрезивању зидова цркве Успенија Пресвете Богородице како би се спречила капиларна влага у зидовима, а која доприноси оштећивању црквеног инвентара и његовом пропадању. Када је видео те радове, господин Мирослав Дорин из Герлахова понудио је своју помоћ: до прославе ће о свом трошку заменити прозоре на цркви и окречити њену унутрашњост. Сав посао и трошкови су његов поклон поводом обновљених веза које су успостављене између Бикић Дола и такозваног «Старог краја».

Намера коју има господин Мирослав је леп пример и мотивишући тренутак који би требало да подржава заједницу верника у Бикић Долу да се и надаље сложено залажу за рад и бригу на очувању обичаја, културе и вере коју су стари досељеници донели са Хорњице.

ЛИТЕРАТУРА

1. Зборник Русини/Руснаци/Ruthenians Том I. Prometej, 2006.
2. Лабош, Ф., Истoрия Русинох Бачкей, Сриму и Славонії 1745-1918. Вуковар, 1979.
3. о. Миз, Р., Живот чече и капка, „Руске слово“, ГКТ парохија Нови Сад 2010.
4. Жирош, М., Руснаци (Горњаци и Лемки) у Сриме, у Руски календар 1991. г. НВРО Руске слово Нови Сад.
5. Руснаци у Шидзе и околних местох, Шид Passo-print Руски Крстур 2007.
6. Роман Миз, Основи екуменизма, НВУ «Руске слово» и Грекокатоличка парохија св. апостолах Петра и Павла, Нови Сад 2000.

Дарко Бобаљ

ФУДБАЛСКИ КЛУБ ОФК БИКИЋ

Фудбалски клуб ОФК Бикић формиран је 5. марта 1985. године. Група спортских следбеника из Бикић Дола решила је да оснује Клуб у свом насељу. Главни иницијатори били су Стеван Бобаљ и представници тадашње омладине: Мирослав Сокол, Ивица Болдиш и Ратко Сокол. Поред њих, значајну улогу имали су Бошко Цветиновић, Кирил Хнатко, Јанко Хнатко, Звонко Ромањак, Емил Дупаљ, Славко Дупаљ, Јаким Сивч. Пошто је омладина била један од главних иницијатора, одлучено је да у називу Клуба стоји „омладински”.

*Први тим ОФК Бикић из 1985. године са утакмица
у Привиној Глави и Бикић Долу*

У пролеће 1985. године ОФК Бикић се прикључио такмичењу у Општинској лиги Шид (ван конкуренције) и у континуитету се такмичи у овој лиги до данас.

Године 2000. завршен је такозвани Друштвени дом, односно просторије Клуба, који заједно са фудбалским игралиштем данас носи назив Спортски центар „Стеван Бобаљ”.

Највећи успех Клуб је постигао 2002. године када је освојио титулу првака општинске лиге и трофеј у купу. После тога се једну сезону такмичио у међуопштинској лиги, где је заузео друго место. Занимљиво је да и данас за ОФК Бикић наступа играч који је 2002. године освојио „дуплу круну”: у питању је дугогодишњи капитен и, по мишљењу многих, најбољи фудбалер у историји Клуба Александар Мрваљевић Мрки.

Шампионски тим ОФК Бикића из 2002. године

У више наврата Клуб је добијао трофеј за фер-плеј у оквиру општинске лиге, а 2011. године проглашен је за најбољи општински тим, када је освојена јесења титула.

У последњих пет сезона ОФК Бикић је четири пута заузео друго место, а једном треће и на тај начин изборио пласман у виши ранг. Међутим, због тешког стања малих руралних средина, своје место је препустио другим екипама из општине Шид.

У новембру 2015. године ОФК Бикић је прославио 30 година постојања Клуба, а свечаност је увеличао пријатељски клуб из Словачке, ОФК Герлахов. И сами фудбалери ОФК Бикића су три пута посетили Републику Словачку, где су играли припремне утакмице са локалним тимовима; последњи пут у новембру 2016. године, управо у већ поменутом Герлахову, где су поред места домаћина обишли и Бардејов и упознали се са историјатом овога града.

Турнеја по Словачкој (Бардејов и Герлахов) 2016. године

Фото: Дарко Бобаљ

За мештане Бикић Дола посебно су занимљиве ревијалне утакмице, а свакако једна од најинтересантнијих је она између „Ожењних” и „Неожењених”. Тада се окупе актуелни првотимци, навијачи и пријатељи Клуба и између себе у шаливом духу одиграју несвакидашњи меч, а дружење се настави до раних јутарњих часова. Интересантно је и да је 1992. године одиграна ревијална утакмица са припадницима Уједињених нација (плави шлемови) који су у то време боравили на граничном прелазу Принциповац.

„Ожењени” против „Неожењених”, 24. мај 1987. године

Данас је фудбалски клуб „ОФК Бикић” један од најорганизованијих у општини Шид, а за то су најзаслужнији садашњи председник клуба Далибор Хнатко, као и управа коју чине: Јанко Ромањак, Мирко Ромањак, Дарко Бобаљ, Александар Икић, Мирослав Нонковић, Дамир Хнатко, али и многобројни пријатељи и навијачи клуба који редовно долазе на утакмице.

Дејан Бобаљ

ЛОВАЧКО ДРУШТВО „ФАЗАН“ БИКИЋ ДО

Околина Бикић Дола је богата шумама, што одговара развоју разних животиња. Од дивљачи су заступљени дивља свиња, срна, зец, фазан, препелица, дивља патка, лисица, шакал, дивља мачка, јазавац. Већи део шума припада Националном парку Фрушка гора, у којем је забрањен лов, а мањи део користе бикићански ловци.

Ловачко друштво је основано прво заједно са селом Привина Глава под именом Ловачко друштво „Зец“ Привина Глава. Касније, крајем 50-их година, основано је као самостално друштво. Чланови Друштва су поред организовања лова и прихрањивања дивљачи организовали и заједнички дочек Нове године. При крају 2005. године добровољним радом ловаца изграђен је нов Ловачки дом. Данас Ловачко друштво има око 20 чланова из Бикић Дола и Шида. Успешну сарадњу има и са Ловачким друштвом „Магура“ из Стебника у Републици Словачкој. Делгација Друштва била је у Стебнику 2013. године и учествовала у лову на дивље свиње, а стебнички ловци су такође били у Бикић Долу у лову 2014. године. У октобру 2016. године Ловачко друштво је било, заједно са ловцима из суседног Сота, домаћин лову на дивље свиње, где су учествовали ловци из целог Срема. Том приликом су у бикићанском атару убијена два вепра.

Садашњи председник Ловачког удружења је Далибор Миљковић, потпредседник је Дамир Хнатко, а чланови су Зоран Икић, Влада Мајхер, Влада Секе, Јуре Бебек, Бернارد Бебек, Борислав Хорват и Мирон Лазор.

Стари ловци 1958. године

Заједничка слика из лова на дивље свиње, септембар 2016. године

Невенка Бобаљ

ТРАДИЦИОНАЛНА РУСИНСКА ЈЕЛА

БОЖИЋНА ЈЕЛА

ВАРОВ СОС СА ПИПЕНКАМА (Сос од расола)

У шерпу налијемо уља, а када се угреје, додамо 4-5 кашика брашна. Пропржимо брашно и залијемо расолом – варом, у који смо долили мало воде. Када почне да ври, додамо обарене пипенке (печурке, гљиве) и оставимо да се још мало кува. Ако треба, додамо мало соли.

БОБАЉКИ

Тесто је исто као и за капушчањике. Када надође, изручимо га на даску коју смо добро побрашњавили, развијемо га и сечемо траке које затим сецкамо на комадиће, стављамо на тепсију да мало одстоје и печемо. Печене бобаљке оперемо у води, брзо их процедимо и додамо у њих топле воде коју смо прокували са шећером и медом и додалмо млевени мак. Када упију, могу се служити.

КАПУЧШАЊИКИ И КРОМПЉАЊИКИ

Умесимо тесто на $\frac{1}{2}$ литре воде са квасцем, где смо додали мало шећера. Додамо брашна колико загуши, добро измесимо и оставимо на топло место да надође, у брашно додамо мало соли. Када се тесто дигне, изручимо га на даску коју смо побрашњавили и поделимо га на мале јуфкице. Сваку јуфкицу развијемо оклагијом, ставимо на њу пропржен кисели купус или пире од кримпира, измешано уљем. Поново јуфкицу покупимо у лоптицу, оставимо да мало одстоји, па је развијемо што тање и стављамо да се пржи са обе стране. Може да се пече и у рерни, али се у том случају печени намажу уљем.

ОСУХ

Замеси се тесто као за хлеб и на тепсији направи облик погаче, само што се осух избоцка виљушком. Испечен осух се умије водом и завије у кухињску крпу да омекша.

На Бадње вече се пече и риба на пиринчу у тепсији, или се пржи на тигању.

УСКРШЊА ЈЕЛА

ВЕЛИКИ ПЕТАК:

На Велики петак се не кувају никаква посна јела. Тог дана се само кокају кокице и пече се погача. На тај дан се шарају јаја.

ВЕЛИКА СУБОТА:

Кува се сирец, шунка, кобасица и пече се паска.

СИРЕЦ

Ставимо једну литру млека да се кува, у млеко додамо мало соли и шећера – колико ћемо ставити зависи да ли волимо да више слади или да се остеи укус соли. Када млеко почне да ври, додајемо размућених 10 јаја и непрекидно мешамо док не почну да се праве грудвице сира. Извадимо их на влажну кухињску крпу, стегнемо у лоптицу и оставимо да се оцеди.

ПАСКА

На Велику суботу се кува шунка, кобасица и пече се паска. Паску можемо да замесимо са сурутком која нам је остала од сирца, додамо квасац, а када немамо сурутке, замесимо тесто са млеком. У млеко ћемо додати неколико жуманаца и оставити да се дигне. Када се тесто дигне, поделићемо га на мање јуфкице и ставити у шерпу. Украшавамо га према укусу, премажемо жуманцем и печемо.

Зденко Лазор

МАЈСКО ДРВО

Назив сремске манифестације младих Мајско дрво (Мајалес или Мајалос) потиче од латинске речи *Maíus* (мај). Многе прославе у народу везане су управо за дешавања у одређеном годишњем добу као што је: ницање траве, цвеће, почетак радова у пољу, сетва (у пролеће). У народном календару се за мај верује да је то први месец лета, чији је долазак обележен рушењем младог зеленог дрвета, такозваног «мај» (бреза, багрем, липа и друга) у шуми, и његовом садњом у селу.

Западни Словени (првенствено Чеси и Словаци) китили су прозоре, капије и врата зеленим гранама врбе или липе.

Момци су на Дан светог Флоријана девојкама у Бикић Долу које су биле за удају постављали мајско дрво испред куће, а уколико је у селу постојао старешина (староста), њему су такође доносили маја пред кућу, пуцали при томе из оружја, желећи да старешина још дуго обавља своју дужност.

Мајско дрво је на почетку постојало код свих Словена и заузимало значајно место. Дрво се најчешће чистило, а на самом врху остављале су се зелене гране за које су се везивале разнобојне траке, а такође и флаша са неким пићем, најчешће са ракијом или вином.

Вече уочи Духова, мушкарци су ишли у шуму и доносили липове гране којима су китили прозорске капке и капије. У далекој прошлости људи су поштовали дрвеће, нарочито оно највеће. То су најчешће били: храст, буква и липа. Људи су та велика дрва сматрали необичним и веровали да на њима живе богови. Светим дрвом се у народном фолклору сматра на првом месту липа, а затим и бреза.

Мајско дрво се „сади“ пред 1. мајем, тачније – 30. априла, а то раде мушкарци и момци. За мајско дрво бира се дрво које је високо израсло.

Момци су „садили“ мајско дрво испред кућа девојака које су биле за удају. Дрво се обично „садило“ пред сумрак, када није било никога на улици. Када се дрво рушило, девојка је обично морала да спреми нешто за јело и пиће момцима који су дрво рушили. Момци су долазили да руше дрво обично са музикантима, па се могла видети и игра (плес) и чути песма испред девојачке куће.

Раније је био обичај садње мајског дрвета и пред кућу девојци која је требало следећа да се уда. Данас је тај обичај у потпуности изгубљен; мајско дрво се сади само испред Дома културе у Бикић Долу, а руши се увек на Духове. Мајско дрво руше мушкарци и момци који су га и садили.

Манифестација рушења дрвета „Дошли су нам Духови“

Мајско дрво је симбол пролећа, радости и љубави. Засађено мајско дрво Бикићани руше на Духове, и том приликом се организује манифестација на којој су приказани обичаји Русина у Срему, као и ручни радови жена, када се испред Дома културе уприличе изложбе рукотворина удружења жена из наше општине.

Обичај рушења мајског дрвета стари Бикићани донели су из Старог краја, и то у првој половини 19. века, са простора данашње Словачке, из околине Бардејева и Прешова.

Циљ манифестације је очување и неговање старих обичаја, русинских традиционалних јела, русинског говора, песме и језика. На Духове „Бикићанке“ певају песму Русадља, Русадља за коју је текст написала Невенка Бобаљ, а музику и аранжман је урадио брачни пар Бојан Бабић и Драгана Глупља-Бабић.

Сличан обичај постоји дијелом целе Европе, и то на пример у Немачкој, Аустрији, Чешкој, Словенији, Хрватској. У другим местима Европе везан је такође за буђење природе, за појаву и раст новог живота. У Немачкој, у баварској области везан је за пиво, које се тог дана кува са називом Maibaum.

Стари словенски, али и несловенски живаљ веровао је да на врховима високог дрвећа живе виле (на русинском: русалки), па је цела недеља (седам до осам недеља после Пасхе) била посвећена вилама, Духовима (на русинском: Русадља) и њиховом поштовању.

Виле, као митолошка бића, по веровању Старих Словена, окупљале су се на највишем дрвећу, а како за време празника не би правиле штете људима, они су им везивали траке на високо дрвеће да би имале чиме да се занимају док земља, као једино чисто које даје нов живот, не очисти овај свет од вила.

ЛИТЕРАТУРА

1. Биљња, В., Русини у Војводини, Нови Сад, 1987.
2. Хајдук Лабош, Л., Руснаци у Шидзе 1900-1950, Шид, 2010.
3. Дрљача, Д., Руснаци у етнографских записох, Нови Сад, 2006.
4. Зборник радова „Руснаци у Шидзе и околних местох“, Три значни юбилеї, Шид, 2007.
5. Информатор, Руснаци у Србиї, Руски Крстур: Национални савет русинске националне мањине; Завод за културу војвођанских Русина; НИУ „Руске слово“, 2009.
6. Киш, М., Дїдове – приповедки за праунукох, Вуковар, 2009.
7. Ковач, М., Spomenica škole Bikić Dol, 1941.
8. Ковач, М., Капка по капку живот одцека, „Руске слово“, Нови Сад, 1988.
9. Кољсаров, Ј. Д., Руски народни мена, Монреал, 1979.
10. Константиновић, С., Приче о Русинима, Шид, 1995.
11. Мудри, В., Бикич Дол најменши, алє найушоренши валал, Руске слово ч. 23-24, Нови Сад, 1995.
12. Мудри, В., Русини у Бикић Долу (1848-1990), Шидина бр. 4, Шид, 1998.
13. Мудри, В., Историја школи у Бикич Долу, Studia ruthenica ч.3, Дружтво за руски јазик, литературу и културу, Нови Сад, 1992-1993.
14. Олејаров, Н.Д., Историја руског народа, Монреал, 1981.
15. Радуловачки, Љ., Мобе, прела и други видови окупљања Русина у западном Срему, Сремска Митровица, Музеј Срема, 2010.
16. Фајфрић, Ж., Летописи села општине Шид, Шид, 2013.
17. Фејса, М., Русини, Руснаци, Ruthenians I (1745 – 2005), Нови Сад: Прометеј, 2006.

Дејан Бобаљ

ГРБ БИКИЋ ДОЛА

Грб

Савет Месне заједнице Бикић До је 2009. године донео одлуку да и село има свој грб. Идејно решење грба дао је Дејан Бобаљ, а насликао га је сликар Ратко Торма из Беркасова. На грбу је са леве стране Света Богородица, којој је посвећена црква у Бикић Долу, а Исус раширених руку поздравља све; са десне стране је бућкалица, јер је црква по народној традицији изграђена „од маслаца и млека“; на траци је написана 1848. година, када је првих неколико русинских породица дошло на место данашњег Бикић Дола, а у доњем делу грба је винова лоза, као симбол Фурушке горе на којој се Бикић До налази.

Дејан Бобаљ

ОТЕТО ОД ЗАБОРАВА

(Хорњачки говор)

Још до 40-их година XX века у Бикић Долу се говорило на језику који су досељеници донели из Старог краја. Русини који су од раније били насељени у Беркасову и Шиду тај језик називали су хорњачки, а становнике Бикић Дола Хорњацима. Временом су и сами Бикићани прихватили тај назив језика и говорили да причају на хорњачком.

Када је учитељ Михајло Ковач дошао у Бикић До 1941. године, затекао је праву језичку мешавину: у неким кућама се говорило хорњачки, у неким већ на српском језику, а неки су прихватили русински језик бачко-сремских Русина. Управо захваљујући учитељу Ковачу и мешању са Русинима прве миграције, временом су сви Бикићани прихватили данашњи русински језик. Иако су Бикићани прешли на бачко-сремски русински језик, још увек се хорњачки говор у неким кућама очувао, а неке речи и пословице остали су до данашњих дана.

Као пример могу да послуже сада већ покојни Арон Хнатко, Емил Шолтис и Никола Фајфрић, који су све до 1995. године између себе само на хорњачком језику причали. Такође, када су половином 80-их година XX века у Бикић До почели да долазе потомци Бикићана који су до 1920. године отишли у Америку, осим енглеског језика, знали су и да говоре и на хорњачком, јер су их родитељи тако научили. Тако је Емил Васко, чији су родитељи, Емил и Марија (рођена Шпрох), отишли у Америку 1905. године, када је 1982. године дошао у Бикић До, са својим теткама је само на хорњачком језику причао.

Неке речи и пословице су ипак на језику којим у Бикић Долу више нико не говори записане за будуће генерације, како се не би заборавило одакле су Бикићани дошли и где су им корени:

*Я не буду їсти што діти бабрали.
Не будеш ша модліла не будеш ни їла.
Де ша пидут кури ністи, на курник на свинчик.
Де пидут патканї, до млину до воденици.
Возмеш палюнку, як ми дате.
Куме што сте їли кед сте пирка потратили.
Товкли ша од рана до вечура.
Пахам пахне мацам мяхке.
Тепер у нас великий мороз.
Што буде тато.
Юрко шмарил молоток.
Липше бити худобний а мудрий як богатий а глупий.
Щикай бо страх великий з ліса иде.*

*Пидеме до ліса гриби збирати.
Де єс бил, бил єм в загороди.
Де пидеш, до швита.
Што смотриш на мня.
Даколи шитко било липше.
Што влечеш.*

Песма девојачка

(записано од Мелане Куруц рођене Шпрох)

*Ишол Яни по пид котар
Возик ша му розчеркотал
Мила стала оправяла
А друга ша малювала
Третья шидит та ша шмиє
Пид ню ружа камняниє
А пид ружу лежит Яни
Зос шабличку порубаний
Хто го рубал най го гої
Най го дава на доктори
Дохтор нема такей масти
Же виличи тіло кости
Ма миленка такей желї
Же виличи до недилї*

Божїћна честитка

(записано од Јакима Лазора)

*Винчую винчую
Кобаси на пецу чую
Винчовати не престану
Як до писка не достану.*

Речи из хорњачког говора:

Діти, дітина, хлопец, учина, нанашко, нанашка, горнец, молоко, корова, шинї, щина, пацатко, куренци, шовдра, кобаса, ґрулї, морква, голубинки, пидпенки, зеркало, горячо...

Саговорници: Мелана Куруц, Марча Бобаљ, Лела Васко, Осиф Чижмар, Силва Дупаљ и Јаким Лазор

Зденко Лазор

ПОЗНАТИ БИКИЋАНИ

Кирил Сидор, рођен 16. септембра 1920. године у Бикић Долу. Отац Ђура и мајка Јустина били су земљорадници. Основну школу завршио је у Привиној Глави, грађанску школу у Шиду, средњу пољопривредну у Крижевцима, а дипломирао је на Пољопривредном факултету у Земуну 1950. године. У току рада за четири године завршио је специјализацију у Кембриџу, где је спремио и докторску дисертацију коју је одбранио у Новом Саду 1963. године.

По заврешту студија радио је као ентомолог у Заводу за виноградарство и воћарство у Сремским Карловцима. Од 1957. године био је начни сарадник у Пастеровом заводу у Новом Саду, као и редовни професор Природно-математичког факултета – смер Биологија, где је предавао предмет Вирусологија.

Кирил Сидор, професор и доктор – био је научник чија су истраживања позната у земљама бивше Југославије, код нас и у свету. Основна област његових истраживања било је изучавање вирусоза инсеката и њихов утицај на животну средину.

Познавање језика и честа путовања на светске конгресе дали су преко 120 научних радова у више иностраних часописа.

За дугогодишње успешно истраживање, као и рад на подручју науке др Кирил Сидор је добио већи број захвалница, похвала, повеља, Орден рада са сребрним венцем, златне плакете – организације „Србијашуме“ и Завода за заштиту природе Србије.

Др Кирил Сидор је умро 9. децембра 2008. године у Новом Саду, где је и сахрањен.

Мирон Лазор, рођен 1929. године у Бикић Долу, отац Емил и мајка Олга. Основну школу завршио је у Привиној Глави, реалну гимназију у Вуковару, средњу пољопривредну школу у Врбасу, Пољопривредни факултет, смер Виноградарство и воћарство у Загребу 1973. године.

Др Мирон Лазор је радио као пољопривредни техничар од 1947. до 1951. године, и то у Јаши Томићу, у Београду у Министарству пољопривреде, у Чачку, у Вилову. Као инжењер агрономије, био је и технички директор Комбината „Серво Михаљ“ у Зрењанину; виши научни саветник Југословенског института за прехранбену индустрију – Завод за сточну исхрану Нови Сад.

Др Мирон Лазор је био признат као научник у области технологије сточне исхране. Самостално и у коауторству објавио је 52 научна рада о испитивању вредности и квалитета сточне хране, а радови су му публиковани у разним часописима на српском, немачком и енглеском језику.

На разним саветовањима презентовао је још око 22 рада која су објављена у разним зборницима.

Др Лазор је пензионисан 1990. године, а умро је 2002. године у Новом Саду, где је и сахрањен.

Емил Хнатко, рођен 1941. године у Бикић Долу. Отац Васиљ и мајка Ана били су земљорадници. Основну школу завршио је у Бикић Долу и Шиду, а средњу електротехничку у Београду. Дипломирао је на Машинском факултету у Београду 1966. године, Одсек конструкторско машинство, група Мотори.

Емил Хнатко је магистрирао 1973. године на Факултету машинства и бродоградње у Загребу. Докторску дисертацију је одбранио 1982. године на Машинском факултету у Крагујевцу.

После средње школе годину дана је радио у Конструкционом бироу Багерско-бродоградитељског предузећа у Београду и једну годину као шеф производње у Ремонту. Од 1968. године прелази у Загреб, где до 1979. године ради на Техничкој војној академији на Катедри за моторе и возила у звању асистента, а од 1976. године и у звању предавача. Од 1979. до 1987. године ради на Вишој ваздухопловној школи Универзитета у Загребу. Године 1989. постаје прво ванредни, а од 1993. и редовни професор на Машинском факултету у Славонском Броду.

Специјализовао се из области мотора у Институту фирме „Porsche“ у Штутгарту и у институту VKMT Техничког факултета у Минхену.

Професор Емил Хнатко је написао 17 публикација о настави, од чега су 4 универзитетска уџбеника, као и многе радове који су му објављени у зборницима са интернационалних конгреса.

Проф. др Емил Хнатко је 2004. године изабран за члана Академије техничких наука Републике Хрватске.

Стеван Бобаљ, рођен 1948. године у Бикић Долу. Отац Петро и мајка Марија били су земљорадници. Основну школу завршио је у Бикић Долу и Соту, а гимназију у Шиду. Уписује се на Филозофски факултет, Одељење за историју у Београду и као апсолвент држи предавања из историје и марксизма у Шиду у средњој школи. Одсек за новинарство завршава 1991. године у Загребу на Факултету политичких наука.

Као новинар Радио Шида почиње да ради 1979. године, а касније у Српској редакцији као уредник информативног програма. У свом месту и граду Шиду је био познат као друштвено-политички радник. На његову иницијативу основан је фудбалски клуб ОФК „Бикић“, чији је председник био управо Стеван Бобаљ звани Диша.

Стеван Бобаљ је умро 2002. године, а као успомену на његово залагање и на допринос да се о Бикић Долу говори са поштовањем, Спортски центар од 2003. године носи његово име. Стеван Бобаљ ће увек остати један од Бикићана чије име сви који су га познавали и данас изговарају са великим поштовањем.

ЛИТЕРАТУРА

1. Хајдук Лабош, Л., Руснаци у Шидзе 1900-1950, Шид, 2010.
2. Затезало, Н., Занатство, трговина и угоститељство у општини Шид, Шид, 1992.
3. Зборник радова „Руснаци у Шидзе и околних местох“, Три значни ювилеї, Шид, 2007.

РЕЦЕНЗИЈА РУКОПИСА КЊИГЕ ”ИСТОРИЈА И ЖИВОТ РУСИНА У СЕЛУ БИКИЋ ДО”

Са великим интересовањем сам прочитао рукопис радова аутора о пресељењу групе Русина гркокатолика из северног дела Бадрејовског округа у Словачкој (Прешовски крај) и Горлицког округа у Пољској (Лемковски крај) у село Бикић До у северном Срему у XIX веку.

У првом делу Б. Лазор је приказао историју пресељавања Русина из области Земплина у Руски Крстур и Куцуру половином XVIII века и навео уговоре из 1751. и 1763. године на основу којих је извршено насељавање.

У другом делу З. Лазор је осветлио други талас пресељавања у Срем Русина – Лемка из североисточне Словачке и јужне Пољске половином XIX века.

У следећа три дела Д. Бобљ је приказао друштвени и религијски живот, сеоски привредни живот и успостављање контаката Русина из Бикић Дола са њиховом старом отаџбином – Хорњицом након скоро вековног прекида тих контаката (1913–2008).

У последња два дела З. Лазор подробно информише читаоце о културном животу у школи у Бикић Долу.

Све поменуто описано је веома темељно, на основу публикованих извора (наведених на крају сваког дела), хроника и сећања старијих становника. У раду који је илустрован бројним фотографијама наведене су десетине презимена становника Бикић Дола. Многа од тих презимена сусрећу се и у садашњим селима ”Хорњице”, из којих су се Бикићани преселили у XIX веку.

Свој некадашњи говор они су заборавили већ у првој генерацији, а од половине XX века примили су као своју земплинску варијанту русинског језика по правопису Хавријила Костељника из 1923. године. На том језику они говоре и данас, али спомињу говор својих дедова и баба, који је био аутентичан лемковски дијалекат ”Хорњице”.

За мене, као човека из ”Старог краја” бикићанских пресељеника (Бардејовског округа) све ово било је велико откриће, јер сам у детињству од старијих људи чуо да се из нашег села Курова у прошлом веку иселила већа група људи у ”Доње земље”. А где се тачно налазе те ”Доње земље” – то нико није знао.

Само на почетку 50-их година прошлог века, када сам дошао на одмор из Прешова у родно село, отац ми је испричао да га је недавно посетио гост из Југославије – инжењер Пењашковић и рекао да је његов деда био из Курова и да је био ковач. Имао је ковачницу на почетку села, под старом липом. Негде пре сто година оставио

је Куров и заједно са другим сељанима преселио се на територију Југославије. Гост је за успомену сликао стару липу коју је често спомињао његов деда.

Тако сам сазнао зашто нас у Курову и сада зову Ковачима, а не Мушинкама. Нажалост, отац није узео адресу од поменутог Пењашковића.

Само, много касније сам сазнао из књиге Мирона Жироша ”Русини у Сремској Митровици” (Сремска Митровица – Нови Сад, 2004) да се после Мађарске револуције из Курова у околину Сремске Митровице преселило 20 породица. Међу њима били су и Пењашковићи и Мушинкови.

Са потомцима пресељеника из Бикић Дола први пут сам се срео на ”Куцурској жетви” 2011. године, а након две године на ”Лемковској ватри” у Ждињи. Од тада интензивно пратим њихов живот.

Рецензирани рад топло препоручујем за штампу. Он ће подсећати Бикићане одакле потичу и како су живели њихови преци, а становнике Хорњице упознати са њиховом рођеном браћом у далеком крају, која и након 150 година негују властите традиције, народну културу, гркокатоличку религију, не заборављају на своју пра-отаџбину и труде се да одржавају са њом пријатељске везе.

Прешов, 29.11.2016. године

Проф. Микола Мушинка,

доктор филолошких наука,

академик Националне академије наука Украјине,

Прешов (Словачка)

РЕЦЕНЗИЈА РУКОПИСА МОНОГРАФИЈЕ ”БИКИЋ ДО”

Понуђен рукопис монографије ”Бикић До” је колективно дело десет аутора. Рукопис има 132 стране, а састављен је од двадесетак посебних прилога. Као што се у таквој врсти публикације и очекује, на почетку иду прилози о природно-географским карактеристикама Бикић Дола (Дарко Бобаљ), о археолошким налазиштима у њему и његовој ближој околини (Радован Сремац), а затим следе прилози о становништву (Дарко Бобаљ) и морфолошким карактеристикама насеља (Дарко Бобаљ). Поменути прилози су урађени стручно и дају добар општи и појединачни преглед основних карактеристика о Бикић Долу и његовом становништву.

Историјски део у ужем значењу речи почиње прилогом о Русинима у Срему (Мирон Жирош), потом следи историјат почетка насељавања Русина у Војводину (Бранислав Лазор) и прати се почетак и ток насељавања Русина/Хорњака у Бикић До (Зденко Лазор). Прилози дају добар преглед основних токова и догађаја, али када би то било дело једног аутора, вероватно би било мање непотребног понављања и одређене неусаглашености у појединостима. У историјском контексту сагледан је и културни живот и школство у Бикић Долу, где је дат прегледни пресек настојања мале русинске заједнице да обезбеди својој деци основну школу у свом селу, и још више, да деца имају наставу на матерњем језику или бар наставу матерњег језика, и да негују властиту културу као део властитог националног идентитета (Зденко Лазор). О културним активностима у Бикић Долу у новије време, а нарочито о активностима које организују и учествују у њима жене, написани су посебни прилози (Невенка Бобаљ).

Привредни живот у Бикић Долу приказан је у неколико краћих прилога, представљен више на публицистички начин, али је дат добар преглед привредних активности становништва (Дејан Бобаљ). Исти аутор даје и прилоге о спортско-рекреативном животу у селу, посебно приказујући активност фудбалског клуба и ловачког друштва.

Пресељавање из Хорњице у Срем за Бикићане није значило потпуни прекид веза са старим крајем. У прошлости су те везе неговане онако као су могућности дозвољавале, а у новије време су успостављени ближи контакти, који су очигледно унели у ту малу русинску заједницу потребу да се духовно враћају у крај својих предака и оданде црпе благородну воду окрепљења за своје властито одржање. Ту се може убројати и кратак прилог о забелешци остатака некадашњег говора Хорњака који су се доселили у Бикић До (Дејан Бобаљ).

Традиционални народни обичаји представљени су само описом постављања и рушења ”мајског дрвета”, које се може сматрати традицијом донетом из старог краја (Зденко Лазор). Вероватно би свестранија истраживања, поготово да су била

обављена крајем XIX или почетком XX века, могла да дају потпунију слику народне традиције донете из старог краја.

Обимнији прилог посвећен је цркви и црквено-религијском животу Русина у Бикић Долу. Аутор ту даје опширнија тумачења о гркокатоличкој вери и источној црквеној традицији, па ће читаоци ове публикације моћи да добију добре информације о питањима која код њих често изазивају разне дилеме због недовољног разумевања, будући да ретко када могу пронаћи такве информације и тумачења (о. Владимир Еделински).

На крају закључак: добро је да је уведена пракса обележавања националног празника Русина, јер да се тај празник на почетку 2017. године не одржава у Бикић Долу, ко зна да ли би, и када би Бикићани добили своју монографију. А монографија ће им бити не само огледало у којем ће видети и себе, и своје дело, већ и своје претке и њихово дело, и биће им оријентир и сведочанство да и мала, али организована и вредна национална заједница има довољно снаге да сачува и негује свој национални идентитет. Због тога срдечно препоручујем да се предложен рукопис "Бикић До" штампа.

У Кисачу, на св. Николу 2016. године

Проф. др Јанко Рамач

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

908(497.113 Bikić Do)
94(497.113 Bikić Do)

БИКИЧ ДОЛ : монографија / [авторе Дарко Бобалъ ... и др.]. - Нови Сад : Завод за културу
войводянских Руснацох ; Бикич Дол : Месна заједница, 2016 (Петроварадин : Алфа граф). -
316 стр. : илустр. ; 25 cm

Тираж 300. - Библиографија уз свако поглавље.

ISBN 978-86-89945-13-3
1. Бобалъ, Дарко [аутор]
а) Бикић До
COBISS.SR-ID 311326215